PROF. ALEKSANDAR SEITZ

PVT DO HRVATSKOG SOCIALIZMA

ZAGREB MCMXLIII

PUT DO HRVATSKOG SOCIALIZMA

PVT
DO
HRVATSKOG SOCIALIZMA

GOVORI I ČLANCI DRŽAVNOG SAVEZNIČARA

PROF. ALEKSANDRA SEITZA

ZAGREB MCMXLIII

IZDANJE GLAVNOG SAVEZA STALIŠKIH
I DRVGIH POSTROJBI
TISKOM HRVATSKE DRŽAVNE TISKARE

Ciena 100·— Kn.

Diese Sammlang von Reden und Aufsätzen wird in deutscher übersetzung erscheinen.

POSVEĆENO
SURADNICIMA
NA POLJU
IZGRADNJE
HRVATSKOG
SOCIALIZMA

P R E D G O V O R

Ovih dana navršavaju se dvie godine postojanja Glavnog saveza staliških postrojbi, kojemu od početka stojim na čelu. Nije dakle ništa naročito ako osjećam nakon dvogodišnjeg rada potrebu baciti pogled natrag i povući zaključke iz dosadanjih izkustava.

Knjiga mojih sabranih članaka i govora pruža takvu mogućnost. Poredani po vremenu nastajanja oni su zbirka dokumenata o nastojanju na području družtvovne izgradnje u Hrvatskoj! Oni govore o sviestnom htijenju, da misao družtvovnog preobražaja u Hrvatskoj nađe odgovarajuću primjenu. Oni svjedoče o izgrađivanju ideološkog stava, koji se nalazio u temeljima ovih nastojanja. Oni govore o zaprekama, koje su postojale na tom putu.

Kada listam stranicama ove zbirke članaka i govora osjećam, da mogu mirne savjesti reći, kako sam učinio sve, što je stajalo u mojim mogućnostima za uspjeh povjerene mi zadaće. Ovi članci i govori svjedoče o tome. Oni su svjedok upornog i sustavnog nastojanja oko družtvovne izgradnje u Hrvatskoj!

Čitatelji ove knjige opazit će njezinu naročitu značajku, a ta je kritički stav, koji je izražen u mnogim govorima i člancima. Možda će mi neki od njih to i zamjeriti u predpostavci, da u ovom našem vremenu nije na mjestu izricati oštre kritičke sudove.

Ovima mogu odgovoriti, da takav stav traži upravo vrieme, u koje živimo. Ovo je vrieme *revolucionarno.* U tom vremenu likvidiran je sustav formalne demokracije. Ali — ta likvidacija obavljena je samo u pogledu temeljnih ustanova starog sustava. *Likvidacija popratnih pojava tog starog sustava ostaje zadatkom životnog trajanja ovog našeg pokoljenja.* Sustav, koji dolazi na mjesto formalne demokracije mora prekinuti i prekida s nizom negativnih svojstava, kakvima je bio obilježen čovjek starog vremena.

U vremenu, koje je, kao naše, u znaku revolucionarnog zbivanja, očita je potreba kritike i to radikalne kritike. Novi poredak ne može se učvrstiti, ako se ne posluži oružjem kritike zastarjelih oblika, koji su zreli za likvidaciju. U protivnom slučaju revolucija ruši temelje na kojima je sazdana, jer je i *čitavo njezino djelovanje sazdano na kritici.* Nekada se ta kritika očituje u primjeni kirurških metoda, nekada u primjeni raznih represivnih sredstava, a u svakom slučaju u podpuno određenom stavu negacije prema dotrajalim oblicima. No kritika, koju vrši revolucija, ne prestaje u času, kada su izpunjeni glavni ciljevi stanovitih revolucionarnih težnja. *Konsolidacija revolucionarnih tekovina također se ne može izvršiti bez primjene oružja kritike.* Dapače, u toj etapi jest kritika *neobhodna.* Ona je kao i svaka kritika, koju vrši revolucija — *jednostrana,* ali je upravo u tome i njezina *konstruktivnost,* jer je na taj način podpuno *negativno opredjeljena prema zastarjelim i preživjelim oblicima i ljudima prošlosti.*

Preobrazba hrvatskog družtva u smislu Ustaških načela, koja su ujedno i načela, na kojima se temelji novi europski poredak, povlači za sobom stanovite posljedice. Ovu preobrazbu nije moguće provesti bez kidanja s mnogim lošim običajima, s mnogim predrasudama i s mnogim već ukorienjenim navikama. *Preobrazbu hrvatskog družtva u smislu Ustaških načela mogu provesti samo ljudi s novim shvaćanjima, koja su istovremeno usmjerena nacionalno i družtvovno.* Tu preobrazbu mogu provoditi samo ljudi, koji se neprestano osvježuju na izvorima suvremene europske revolucije, koja daje podpuno novi izgled našem starom kopnu.

S osnutkom Nezavisne Države Hrvatske i provođenjem družtvovne preobrazbe u smislu Ustaških načela postavila se *potreba unašanja načelnosti u sve odnose hrvatskog družtva, pojavila se potreba unašanja revolucionarnog ustaškog duha na sva područja hrvatskog družtvovnog zbivanja.* Hrvatska se uklopila u tok europskog revolucionarnog razvoja i time je za hrvatske ljude na raznim područjima djelovanja nastala potreba, da djelatno surađuju na tom velikom poslu.

Revolucionarno vrieme zahtieva revolucionarce, a revolucionarac ne može biti netko, tko nije, prije svega, *revolucionirao svoju unutrašnjost.* Ne mogu se od drugih tražiti žrtve, ako se nisu doprinieele žrtve u samom sebi. Te se žrtve sastoje u onome, što je napried navedeno, a to je; *prekinuti s mnogim lošim običajima, s mnogim predrasudama i s mnogim već ukorienjenim navikama.*

Kamuflirani branitelji zastarjelih oblika i nesuvremenih metoda pobijaju tezu o potrebi revolucionarne kritike. Njihova mistifikacija sastoji se u naglašavanju nepotrenbnosti i neoportunosti takvog kritičkog stava. Posebnu naglašenost auktoritativnog načela u vremenu revolucionarnog zbivanja oni izkorišćuju za tvrdnju o nedozvoljenosti kritike uobće, prelazeći preko činjenice, *da načelo auktoriteta proizlazi iz revolucionarnog legitimiteta, a ovaj se temelji na kritičkom stavu prema prošlosti.*

Da je revolucionarna kritika opravdana najbolje se vidi iz činjenice, što ona znači u isto vrieme i bistrenje pojmova, a bez jasno određenih pojmova ne može se vršiti nikakva konstruktivna djelatnost. *Bistrenje pojmova je potrebno u interesu družtvovne preobrazbe ustaške Hrvatske.*

Družtvovna politika liberalnog vremena kretala se u okvirima mutnoće i nejasnosti. Ona nije predstavljala idejno usmjereni i znanstveno zasnovani sustav, već niz mjera, kojima se išlo za liečenjem nezgoda, koje su nastale zbog stanja neprekidnog družtvovnog rata u vrieme družtvovnih i gospodarskih oblika glavničarskog liberalizma. Upravo takva priroda liberalno-glavničarske družtvovne politike dovela je do toga, da je to područje državnog djelovanja postalo privlačivim za takove ljude, koji se nisu odlikovali nikakvom višom izobrazbom i razumievanjem procesa družtvovnih zbivanja, već su predstavljali tip ljudi, koje se može označiti kao diletante.

Strukturalna kriza kapitalističkog sustava, koja je došla do posebnog izraza u vremenu između prvog i

drugog svjetskog rata, onemogućila je dalnje postojanje takve družtvovne politike, kakva se vršila u vremenu nekadanje gospodarske sređenosti. U vremenu između prvog i drugog svjetskog rata družtvovna politika više ne predstavlja niz mjera, poduzetih u svrhu liečenja posljedica trajnog družtvovnog rata, već se nastoji prikazati kao idejno usmjereni i znanstveno zasnovani sustav. Kakav je bio posljedak takvih nastojanja nije potrebno govoriti na ovom mjestu, već je dovoljno upozoriti na činjenicu, da je i privid postojanja takve družtvovne politike, uvjetovao potrebu posebnog razumievanja gospodarskih i družtvovnih odnosa sa strane onog diela družtvovnog stroja, kojemu je bilo povjereno provođenje takve družtvovne politike.

Međutim, dio državnog stroja, koji je provodio družtvovnu politiku u državama liberalne Europe, bio se već kao takav konstituirao i spriečavao je svako uvođenje ljudi širih pogleda u svoj sustav. To je i uspjevalo, dok nije došlo do prekida s temeljima liberalnog reda stvari. *Od tog časa dobiva družtvovna politika podpuno novo usmjerenje i njezino provođenje ne može se ni zamisliti bez stroja, vođenog od ljudi idejno posve izgrađenih.*

No, tu se javljaju dvie težkoće. Prije svega se očituje odpor starog stroja, koji ne dopušta ulaženje novih elemenata u svoj sastav, a drugo postoji premaleni broj pojedinaca, koji bi odgovarali potrebama novog vremena. Jer, u koliko je družtvovna politika liberalnog vremena bila neodređena i nejasna, u toliko družtvovna politika novog doba mora težiti za najpreciz-

Kamuflirani branitelji zastarjelih oblika i nesuvremenih metoda pobijaju tezu o potrebi revolucionarne kritike. Njihova mistifikacija sastoji se u naglašavanju nepotrenbnosti i neoportunosti takvog kritičkog stava. Posebnu naglašenost auktoritativnog načela u vremenu revolucionarnog zbivanja oni izkorišćuju za tvrdnju o nedozvoljenosti kritike uobće, prelazeći preko činjenice, *da načelo auktoriteta proizlazi iz revolucionarnog legitimiteta, a ovaj se temelji na kritičkom stavu prema prošlosti.*

Da je revolucionarna kritika opravdana najbolje se vidi iz činjenice, što ona znači u isto vrieme i bistrenje pojmova, a bez jasno određenih pojmova ne može se vršiti nikakva konstruktivna djelatnost. *Bistrenje pojmova je potrebno u interesu družtvovne preobrazbe ustaške Hrvatske.*

Družtvovna politika liberalnog vremena kretala se u okvirima mutnoće i nejasnosti. Ona nije predstavljala idejno usmjereni i znanstveno zasnovani sustav, već niz mjera, kojima se išlo za liečenjem nezgoda, koje su nastale zbog stanja neprekidnog družtvovnog rata u vrieme družtvovnih i gospodarskih oblika glavničarskog liberalizma. Upravo takva priroda liberalno-glavničarske družtvovne politike dovela je do toga, da je to područje državnog djelovanja postalo privlačivim za takove ljude, koji se nisu odlikovali nikakvom višom izobrazbom i razumievanjem procesa družtvovnih zbivanja, već su predstavljali tip ljudi, koje se može označiti kao diletante.

Strukturalna kriza kapitalističkog sustava, koja je došla do posebnog izraza u vremenu između prvog i

drugog svjetskog rata, onemogućila je dalnje postojanje takve družtvovne politike, kakva se vršila u vremenu nekadanje gospodarske sređenosti. U vremenu između prvog i drugog svjetskog rata družtvovna politika više ne predstavlja niz mjera, poduzetih u svrhu liečenja posljedica trajnog družtvovnog rata, već se nastoji prikazati kao idejno usmjereni i znanstveno zasnovani sustav. Kakav je bio posljedak takvih nastojanja nije potrebno govoriti na ovom mjestu, već je dovoljno upozoriti na činjenicu, da je i privid postojanja takve družtvovne politike, uvjetovao potrebu posebnog razumievanja gospodarskih i družtvovnih odnosa sa strane onog diela družtvovnog stroja, kojemu je bilo povjereno provođenje takve družtvovne politike.

Međutim, dio državnog stroja, koji je provodio družtvovnu politiku u državama liberalne Europe, bio se već kao takav konstituirao i spriečavao je svako uvođenje ljudi širih pogleda u svoj sustav. To je i uspjevalo, dok nije došlo do prekida s temeljima liberalnog reda stvari. *Od tog časa dobiva družtvovna politika podpuno novo usmjerenje i njezino provođenje ne može se ni zamisliti bez stroja, vođenog od ljudi idejno posve izgrađenih.*

No, tu se javljaju dvie težkoće. Prije svega se očituje odpor starog stroja, koji ne dopušta ulaženje novih elemenata u svoj sastav, a drugo postoji premaleni broj pojedinaca, koji bi odgovarali potrebama novog vremena. Jer, u koliko je družtvovna politika liberalnog vremena bila neodređena i nejasna, u toliko družtvovna politika novog doba mora težiti za najpreciz-

nijim određenjima, u koju je svrhu potrebno postojanje činovničkog stroja osobite stručnosti. Kada se razpravlja o problematici suvremene družtvovne politike, onda se ovaj osobni momenat ne smije pustiti iz vida, već se o njemu mora voditi i te kako računa.

Sa svim tim pitanjima susretao sam se u toku svoje djelatnosti i podpuno je razumljivo, da je kod toga bilo često potrebno zauzimanje oštrog kritičkog stava, koji se, ali, nije temeljio na osobnim antipatijama, već na određenom gledanju, kakvo je proizlazilo iz potreba hrvatske revolucije.

Jedna od tih stvari, kojima sam posvećivao osobitu pažnju, bilo je pitanje površnosti i posvemašnjeg dilentatizma i to ne samo u odnosu na družtvovnu politiku.

Diletant predstavlja posebnu vrstu čovjeka. On se uviek nalazi izvan smisla zbivanja i on se uviek kreće na rubu događaja. Životni cilj diletanta jest oponašanje, i to neuspjelo oponašanje.

Dok se u družtvenom životu često srećemo s pojavama dilentatizma, koje na svakom području ne moraju biti kobnima, dotle je absolutno nedopustiv dilentatizam u sastavu državnog stroja. Postojanje takvog dilentatizma može i mora, bilo kada, uroditi kobnim posljedicama.

Baš radi činjenice, što su državnom stroju povjereni zadatci tehničko-organizatorne prirode, mora on biti i *stručan*.

To znači, državni stroj ne smije previdjeti smisao zbivanja, on se ne smije kretati na rubu događaja. Njemu mora biti jasan smisao svega, što se događa;

on se mora nalaziti uviek usred samih događaja. Da bi to mogao izvršiti, on mora biti intelektualno na visini.

Uviek sam stajao na stanovištu, da spreman državni stroj predstavlja absolutnu potrebu za povoljno riešavanje svih postavljenih pitanja. Stroj, koji je stručan, nikada neće zalaziti na područja, koja zahtievaju politički zahvat.

Ovo je naročito važno, s obzirom na podpuno novu problematiku odnosa između državnog stroja i narodnog pokreta, kakva se javlja nakon nestajanja liberalnog sustava.

* * *

Sbog potreba ovog unutarnjeg razvitka, kao i potrebe uklapanja u novi veliko europski poredak, Nezavisna Država Hrvatska ustrojena je na podpuno drugim načelima, nego što su bile one državne tvorevine, koje su postojale prije osnutka Nezavisne Države Hrvatske na području, koje je nastanjeno hrvatskim narodom. Ovo je ustrojstvo u naročitoj protivnosti s liberalno-demokratskim poredkom, koji je davao temeljnu značajku državnim tvorevinama u 19, kao i prvoj četvrtini 20. stoljeća.

Međutim uklanjanjem liberalno-demokratskog državnog tipa i provođenjem promjena, koje su time vezane, *težište odnosa narod-država nije pomaknuto na stranu države.* Istina — u novom poredku uloga izvršne vlasti je veoma *pojačana,* te se ne može ni usporediti s onom, kakvu je vršila država u vremenu liberalno-demokratskog poredka. Ali time *nije državni stroj postao Molohom, koji guta sve pobude i djelat-*

nosti, kakve proizlaze i moraju proizlaziti iz životvornog narodnog tiela.

Dapače — značajka je novog poredka, da je u odnosu narod-država, uloga *naroda vanredno pojačana*, jer tek u tom poredku dolazi do mogućnosti suvremenog konstituiranja narodne zajednice. Svi obnovni europski pokreti smatraju posebno važnom ovu činjenicu, te *oblikovanje odnosa između naroda i države predstavlja predmet od najveće važnosti*. Dok je u liberalno-demokratskom poredku narod bio mehanički predstavljen putem raznobojnih stranaka, *dotle novi poredak nalazi prirodno riešenje u oblikovanju sveobuhvatnog narodnog pokreta, koji je organski zasnovan.* Kod izgradnje novog europskog poredka, u koji je uklopljena i ustaška Hrvatska, predstavlja *temeljno pitanje upravo određenje tog odnosa između narodnog pokreta i narodne države.* Svi ideolozi novog europskog poredka slažu se u tome, da taj poredak stoji i pada s pravilnim određenjem napried spomenutog odnosa.

Prema točki 2. Ustava »Ustaše«, hrvatskog oslobodilačkog pokreta, ustaški će pokret, kada bude postignut cilj osnivanja Nezavisne Države Hrvatske, braniti svim sredstvima državnu samostalnost Hrvatske i narodnu osebujnost hrvatskog naroda, te se boriti za to, *da u hrvatskoj državi uviek bude vladao samo hrvatski narod, te da on bude podpunim gospodarem svih stvarnih i duhovnih dobara u svojoj zemlji, napredno i pravedno uređenoj* u duhu »Ustaških načela.«

Kako se iz napried navedenog vidi Poglavnik je ovakovom formulacijom točke 2. Ustava ustaškog pokreta želio dati *podpuno moderno oblikovanje odnosa iz-*

među narodnog pokreta i narodne države u hrvatskim relacijama. Poglavnik je više puta naglasio, kako bez ustaškog pokreta ne bi bilo ni Nezavisne Države Hrvatske, a da će ona postojati sve dotle, dok bude postojao ustaški pokret.

Prema Poglavnikovim namjerama ustaški pokret treba predstavljati *političku elitu hrvatskog naroda,* koja će se neprekidno nadopunjavati svježim narodnim snagama. Državni stroj ima dobivati pobude i zamah od ustaškog pokreta, te samo na taj način hrvatska država može biti uistinu narodnom državom, u kojoj će vladati hrvatski narod.

Međutim one Poglavnikove zamisli nisu kod nas u Hrvatskoj svuda pravilno shvaćene. Time se ne želi reći, da je kod tog neshvaćanja igrala ulogu sviestna zlonamjernost, ali je činjenica tog djelomičnog neshvaćanja očita. Ovo se može raztumačiti jedino time, što smo odviše naglo stavljeni pred riešavanje ovako obsežnih problema, za koje ideološki teren nije bio dovoljno pripravljen. Zato se kod nas javlja potreba istovremenog pravilnog ideološkog oblikovanja stvari i njihova praktičnog riešavanja, a to je — bezuvjetno — skopčano s potežkoćama.

Mora se istaknuti, da se u tom pogledu kadkada pokazuje veliko neshvaćanje, jer se sa raznih strana očituje tendencija zahvaćanja onih kompentencija, koje su prema Ustaškom ustavu pridržane hrvatskom ustaškom pokretu. Glavni savez staliških i drugih postrojbi nailazio je u toku svog djelovanja na velike zapreke u odvijanju svog rada upravo uslied javljanja ovakvih tendencija.

Prema Poglavnikovoj zamisli određen je Glavnom savezu striških i drugih postrojbi zadatak upravo *ogromnog* značaja, što je Poglavnik potvrdio rekavši, *da njegovo osnivanje predstavlja možda najvažnije pitanje našeg unutarnjeg života.* Da se pravo razumije ova Poglavnikova izreka, potrebno je ukratko iznieti problematiku, na temelju koje odvija svoje djelovanje Glavni savez striških i drugih postrojbi.

Dok je — kako je napried spomenuto — Hrvatskom ustaškom oslobodilačkom pokretu namienjeno, da ima predstavljati političku elitu hrvatskog naroda, *zadatak je Glavnog saveza striških i drugih postrojbi obuhvatiti sve stvaralačke djelatnosti unutar hrvatskoga naroda tako, da Glavni savez striških i drugih postrojbi ima biti podpuni odraz životvornog kolanja stvaralačkih narodnih djelatnosti.*

* * *

Dalje potežkoće s kojima se sretao Glavni savez striških i drugih postrojbi ležale su u neshvaćanju idejnih podloga, na kojima je osnovan Glavni savez striških i drugih postrojbi.

Kod toga se susrećemo prije svega s pojmom striša. Kod nas se — u velikoj većini slučajeva — krivo interpretira taj pojam. Iz činjenice, što je Poglavnik odredio osnivanje striških saveza i saveza družtava u Glavnom savezu striških i drugih postrojbi *ne može se nikako zaključiti, da se kod nas pristupilo striškom uređenju države i družtva.* Nezavisna Država Hrvatska kao i Hrvatski ustaški pokret osnovani su — u prvom redu — na *načelu vodstva.* Primjenom načela vodstva kao izrazom suvremene potrebe, riešeno je najvažnije pitanje ustrojstva države.

Committed content:

Stališka ideja u svojoj konsekventnoj primjeni predstavlja načelo samouprave i to u demokratskom smislu, koje izključuje načelo političkog vodstva, a ovo je načelo neobhodna potreba moderne države. Činjenicu, što se danas javlja neke vrsti stališka ideja treba protumačiti tako, da se *nasuprot mehaničkoj klasnoj podjeli* liberalističkog vremena htjelo suprotstaviti ideju organskog značaja, a takvom se ima, — bezuvjetno — smatrati stališka ideja. Osim toga, vrieme liberalizma nije nikada uspjelo podpuno likvidirati birokratsku tradiciju, koja je ostala živom u okviru pojedinih narodnih skupina. Ovo se naročito odnosi na obrtnike, kod kojih su uviek bili živi ostatci stališke sviesti, koja datira još iz predliberalističkog vremena. Međutim već kad se pokuša govoriti o stališu industrijalaca, pokazuje se podpuna nemogućnost stališkog oblikovanja, pošto je industrija plod kapitalističkog vremena. Shodno tome *ne može se govoriti ni o stališu radnika, jer u tome pravcu ne postoje nikakve tradicije.*

Međutim, ipak je bilo potrebno, da se obzirom na jaku rasprostranjenost klasnog gledanja, koje potiče iz liberalističkog vremena, podcrta kao *protivnost* stališka misao, i to obzirom na činjenicu, što je ona organskog značaja i što predstavlja izvjestnu tradiciju. Nadalje, termin »stališ« može se — u prolaznom vremenu — dobro upotriebiti za stvaranje ustanova izključivo tehničkog značaja. Tako se postavljaju stvari u državama novog poredka i mi se moramo koristiti njihovim izkustvima.

Prema tome, naglašavanje stališa u Poglavnikovoj Odredbi o osnivanju staliških i drugih postrojbi, imade

samo smisao, da se s jedne strane, klasnoj misli suprotstavi misao organskog značaja, a s druge strane, da se nadoveže na već postojeće tradicije.

Za cielu stvar je bitno *izgradnja narodne zajednice*, kojoj se potrebi imaju podčiniti probitcima pojedinaca i skupine.

Naglašavanje misli *istinske narodne zajednice* isticalo se u središtu svih nastojanja Glavnog saveza.

Ta misao predstavlja ono, što daje značajku ovom našem vremenu. Bez naglašivanja i provođenja te misli ne bi se uobće mogla postaviti problematika novog poredka.

Vrieme, u kojem živimo, zahtieva izgradnju podpuno novih oblika političkog izživljavanja, koji nemaju nikakove veze sa dotrajalim oblicima demokratskog razdoblja. Upravo izkustvo tog demokratskog vremena pokazalo je, da se, *posredstvom starih oblika političkog izživljavanja ne mogu zadovoljiti potrebe cjeline, a još manje može doći do izraza volja te cjeline.* Oblici političkog izživljavanja formalne demokracije sadržavali su u sebi jedinu punu mogućnost, da u tom vremenu dođu do izraza interesi različitih skupina. Doduše govorilo se u tom vremenu i o interesu cjeline, ali uistinu ti probitci nisu dolazili, ni mogli dolaziti, do izraza, jer to nije dozvoljavalo ustrojstvo vladajućeg sustava.

Posebno, oblici formalne demokracije nisu mogli zadovoljiti potrebama moderne masovne države. *Pojam političkog naroda danas je proširen do krajnjih granica.* I da bi ovako proširen politički narod mogao doći do izraza, potrebno je posebno ustrojstvo zajednice, u

kojem će doći do izraza *načela auktoriteta, hierarhije i stege.* Bez pridržavanja tih načela ne može se uobće ni zamisliti suvremeni život jedne velike zajednice, kao što je to narod, niti se može pravilno odrediti njegov odnos prema državi, Amorfnost i atomičnost demokratskog vremena vodila bi suvremenu kulturu u propast, kada bi se ostalo kod ustrajnog pridržavanja načela liberalno demokratskog poredka. *Veliki pučki obnovni pokreti, koji vladaju u suvremenoj Europi, zasnovani su na potrebi, da do krajnjih granica proširen politički narod dođe do podpunog izraza.* I zato se danas svuda u Europi pristupa izgradnji takvih oblika, koji će zadovoljiti potrebama novog vremena.

* * *

Danas je za razliku od liberalističkog vremena od naročite važnosti postavljanje jasnih načela. Dok su u vremenu liberalizma, načela, objavljena u pojedinim zakonima, imala samo značenje fasade, pošto je svim tim zakonima bio glavni cilj u osiguranju čim šireg područja za autonomno djelovanje pojedinaca, to načelne postave nisu imale, ni mogle imati nikakvu praktičnu vriednost. Današnje vrieme, koje se odlikuje time, što pojedinačni interes podređuje interesima cjeline, razpolaže s podpuno drugčijim kriterijima. *Danas je načelno određivanje na svim područjima od temeljne važnosti, jer se je promienilo stanje, kakvo je postojalo nekada u pogledu autonomne sfere svakog pojedinca.*

U vremenu kada su mjerodavni interesi cjeline i kada svaki pojedinac mora podrediti svoje djelovanje interesima zajednice, koja jedina može osigurati i potreban razvitak ličnosti, danas se svaka zajednica

mora upravljati po sustavno poredanom i logično određenom nizu obćih načela.

U točki 14. Ustaških načela, kaže se o tom sliedeće:

»Temelj svake vriednosti samo je rad, a temelj svakog prava je dužnost. Stoga u hrvatskoj državi rad označuje stupanj vriednosti svakog pojedinca i ima predstavljati i temelj cjelokupnog narodnog blagostanja. Nitko ne može imati nikakvih posebnih prava, nego svakome samo dužnosti prema narodu daju pravo na zaštitu i život.«

Treća alineja točke 16. Ustaških načela glasi ovako:

»Industrija, obrt, kućno rukotvorstvo i trgovina imaju biti ruka pomoćnica sveukupnom seljačkom i obće narodnom gospodarstvu. Te grane života imaju biti polje častnog rada i vrelo dostojnog života radnika, a ne sredstvo gomilanja narodne imovine u rukama glavničara (kapitalista).«

Konačno se kaže u točki 17. Ustaških načela ovo:

»Skladno gojenje, promicanje i usavršavanje svih narodnih vrlina i grana narodnog života zadaća je svih pregnuća javnog rada i državne vlasti kao takove, jer one daju podpuno jamstvo obstanka, vjekovnog bivstvovanja i blagostanja budućih pokoljenja i cjelokupnog hrvatskog naroda, te obstojnosti i sigurnosti Nezavisne Države Hrvatske.«

Ustaška načela predstavljaju u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj dio Ustava i tumačenje svih propisa imade se pridržavati onih misli, koje je Poglavnik formulirao u tim načelima. Prema tome, u koliko bi formulacija izvjestnog načela u bilo kojoj zakonskoj odredbi sa-

državala manjkavosti, ima se — u takvom slučaju — potražiti tumačenje u Ustaškim načelima, koja sadržavaju, u sažetom obliku, okvirno određenje za čitavo hrvatsko zbivanje. Ovo je potrebno naglasiti radi toga, da bude jasnom činjenica, kako eventualna manjkavost u formulaciji nekog načela iz bilo koje zakonske odredbe, ne može dovesti do smetnje u praksi, jer razpolažemo sa određenim i jasnim smjernicama u obliku Ustaških načela, koja su mjerodavna u pogledu čitavog suvremenog zbivanja u okviru hrvatske narodne zajednice. Upravo je u tome i sadržana temeljna razlika prema liberalističkom vremenu, jer to vrieme nije razpolagalo s obće obvezatnim idejnim smjernicama u tom pogledu, te je u tom vremenu formulacija izvjestnog načela mogla predstavljati samo fasadu i ništa drugo. Danas tome nije tako i svako se načelo imade najozbiljnije uzimati i dosljedno primjenjivati u svakodnevnoj praksi.

Hrvatska je seljačka zemlja i u njoj se pitanjima sela mora poklanjati najveća pažnja. Ne samo uslied gospodarske važnosti sela, već u prvom redu zato, što selo predstavlja izvor života i snage za hrvatski narod.

U vremenu liberalizma selo je uviek predstavljalo samo objekt. Činjenica, što je to bilo vrieme demokracije — a neko vrieme i s obćim pravom glasa, — nije mnogo mienjalo na toj stvari. Danas je podpuno jasno i nema potrebe razlagati, kako vrieme, koje je stajalo u znaku obćeg prava glasa, u stvari nije narodnim pripadnicima pružalo nikakvu sigurnost. Liberalizam je uspio oblikovati rafinirani sustav, u kojem su pod providnošću naglašavanja jednakosti sviju, dolazili

do izraza vješto sakriveni skupinski probitci. Novi europski poredak prekinuo je s takvim shvaćanjem. U tom poredku postavljeno je na prvom mjestu *načelo odgovornosti,* kao protivno demokratskoj neodgovornosti, pošto anonimni glasači demokratskog vremena nisu nosili, ni mogli nositi, nikakve odgovornosti.

Da bi se riešila goruća pitanja sela, da bi se selu pružila ona važnost, koju ono treba imati, i da bi se selo uklopilo u suvremenu uljudbu, bila su potrebna *drugčija gledanja, drugčija mjerila i drugčiji postupci.* Hrvatski ustaški oslobodilački pokret, koji je nošen onim shvaćanjima, kakva su aktuelna u okviru nove Europe, pristupio je radu uklanjanjem svih onih potežkoća, koje su priečile hrvatskom selu put do napredka. Ustaški pokret stao je na stanovište, da u novom poredku selo ne može više predstavljati objekt, već da ono mora postati odlučnim činbenikom u suvremenom zbivanju. *Jer bez djelatne suradnje hrvatskog sela ne može biti ni ostvarenja hrvatske narodne zajednice u suvremenom obliku, što predstavlja najviši domet nastojanja današnjice.*

Radi toga je pitanje postrojavanja hrvatskog saveza seljaka predstavljalo najvažniji zadatak Glavnog saveza striliških i drugih postrojbi. Odnosnim Propisnikom doneseno je rješenje, koje je — doduše — u skladu s načelima novog europskog poredka, ali koje je — i to je potrebno posebno iztaknuti — odraz naših hrvatskih potreba i naših hrvatskih gledanja.

Pitanju radničtva, kao diela narodne cjeline, također se poklanjala puna pažnja. Potežkoće, koje su po-

stojale, bile su uvjetovane posebnim prilikama naše prošlosti.

U vremenu između prvog i drugog svjetskog rata prolazio je i kroz Hrvatsku onaj *val obračunavanja između narodnih i internacionalnih snaga, koji predstavlja bitnu* značajku toga vremena. Kao uztuk internacionalno usmjerenim radničkim postrojbama bile su osnovane takve postrojbe nacionalno usmjerene, koje su častno izvršile svoju zadaću, a koje su sredstva svoje borbe i metode svojega rada ustanovile i morale ustanoviti prema prilikama tog vremena. To znači, ako se marksistička strana prietila štrajkom, nije ni nacionalna strana mogla i smjela prezati od upotrebe takvog sredstva borbe, jer se tada živilo u takvom okviru i u takvim prilikama.

Danas živimo u drugim prilikama, koje zahtievaju drugačija mjerila, da bi se radu pribavilo ono mjesto, koje mu pripada. Trebalo je izstupiti s opomenama, a kad ove nisu pomogle i primjenom oštrijih sredstava. U interesu hrvatske narodne zajednice nije se smjelo dozvoliti, da se tok hrvatskog družtvovnog preobražaja remeti uslied postupaka ljudi, iz raznih družtvovnih slojeva, koji se nisu mogli snaći u novom vremenu. Čitatelji ove knjige naći će na mnogim njenim stranicama dokaz o tome.

Posebno je potrebno upozoriti na zaključke, do kojih su nakon dvie godine rada došli suradnici Glavnog saveza, a ta izkustva smatram najvriednijim rezultatom našega rada. Do sličnih zaključaka došli su i drugi družtvovni radnici u nacionalističkim državama. Radi se o spoznaji, da *europski čovjek ima pravo da poslije*

svih ratnih napora točno znade kakav će biti novi poredak poslije današnjega rata. Boljim duhovima i na protivnoj zaraćenoj strani jasno je, da su svi družtvovni oblici, koji su značajni za plutokratski sviet, preživjeli. Milijuni europskih ljudi su u zajedničkoj borbi na Iztoku spoznali svu nečovječnu okrutnost boljševizma. Europski čovjek je već za vrieme prošloga svjetskoga rata očekivao, da će nebrojene žrtve dovesti do boljega, novoga svieta. Te nade bile su iznevjerene.

Čovjek današnjice na temelju gorkih izkustava ne će i ne može se zadovoljiti obćenitim obećanjima. Njemu nije dosta obećanje, da će biti srušen stari poredak i stvoren novi, koji ne će biti u znaku ni plutokratskog kapitalizma ni marxističkog boljševizma. Borci, koji sve daju za narodnu zajednicu, ljudi rada u pozadini, koji uz najveća odricanja obskrbljuju bojišta, majke i žene, koje žive u najvećoj nesigurnosti za sudbinu svojih najmilijih, imaju pravo od nas tražiti, da im kažemo nešto više o tome, kakav će biti novi poredak.

To se pitanje postavlja u čitavoj Europi. Europa, koja je uviek bila na čelu napredka i koja je koljevka i predvodnik uljudbe bieloga čovjeka, mora dati odgovor na ta pitanja. Čini se, da smo na putu, da možemo udovoljiti sve urgentnijim, sve opravdanijim zahtjevima množtva, koje želi znati, na koji će način doći do izraza u novom družtvu, koje se zida na krvi i životima ljudi iz svih narodnih slojeva. Jednakosti u žrtvama i umiranju mora u budućnosti odgovarati poredak, u kojemu ne će biti povlaštenih ni potlačenih.

Europski duh ne će ni ovoga puta zatajiti. Europski čovjek, koji u težkoj borbi nalazi sebe, okrećući se prema svojim najslavnijim predajama, nije mogao ne opaziti, da je zdravi i uredni razvitak gospodarskih i družtvovnih odnosa u Europi bio prekinut na temelju importiranih i nametnutih sustava. *Europa, oslobođena od prevlasti angloamerikanske plutokracije i židovstva, mora nastaviti na predajama europskoga socializma, koji je u svome razvitku prekinut od židovskoga »znanstvenog socializma« Karla Marxa sa svim njegovim derivatima.*

Pojedini narodi Europe, koji su razdirani od različitih suprotnosti, družtvovnih i gospodarskih, moraju naći svoje jedinstvo, ostvarujući poredak na temelju europskoga duha, za kojega je značajno *jedinstvo u mnogostrukosti.* Postoje zajedničke značajke europskoga čovjeka, ali ono po čemu se europski duh razlikuje od amerikanizma i boljševizma jest, da *u europskom jedinstvu ne dolaze do izraza nivelatorske tendencije, koje stravom izpunjuju sve one doista kulturne ljude, koji su prodrli u srž boljševizma i amerikanizma. Europski duh poštuje i autonomiju ličnosti i vlastitosti svakoga europskog naroda, nalazeći upravo u obrani te mnogostrukosti smisao svoje borbe.*

Zato europski socializam nema ništa zajedničkoga s internacionalističkim socializmom. Svaki narod ima izraditi svoj oblik socializma, koji se ipak osniva i na nekim zajedničkim etičkim predpostavkama, koje su svojstvene svim uljudjenim narodima.

Radi toga i mi želimo, bez ikakvih znanstvenih pretenzija upozoriti na potrebu prilaženja sustavnoj iz-

gradnji programa družtvovne preobrazbe u Hrvatskoj, koji mora imati sve osebine jednog *hrvatskoga socializma.* Ztičući naziv *hrvatski* želimo naglasiti, da to ima biti sustav, koji odgovara našoj družtvovnoj i gospodarskoj strukturi, da taj socializam ima biti nacionalan, ali nacionalan u duhu predaje hrvatskoga naroda, da se mora nadovezati na naše hrvatske predaje i biti odraz našega hrvatskoga duha, našega narodnoga bića.

Nikoga ne smije preplašiti izraz *socializam.* Ne radi se tu o marxizmu, koji je za sebe uzurpirao naziv, kojim je Europa prije pojave židovskoga marxizma označavala sve one pokrete i sustave, koji su išli za tim, da se europskom čovjeku osigura bolji i europske uljudbe dostojan život. Ništa nije u stanju bolje označiti sustav, protivan liberalno-kapitalističkom sustavu, u kojemu je do dogme podignuto načelo neograničene slobode, po kojoj velike ribe žderu male.

Socializam znači sustav, koji polazi od činjenice, da čovjek, koji družtvu daje ono što je dužan — ima pravo od družtva dobiti ono, što ga po njegovom ulogu za obćenito dobro i pripada.

Da bismo ostvarili takvo stanje ne možemo se zadovoljiti plašljivim pokušajima državnoga intervencionizma, koji pomoću socialno-političkih mjera nastoji ublažiti najveća družtvena zla, a da ne uklanja njihove uzroke. Takav je poredak zasnovan na materialističkim pogledima na sviet, na pogledima, koji nuždno dovode do plutokratskog i boljševičkog zarobljivanja čovjeka i njegova rada.

Treba imati smjelosti, i bez obzira na tanki sloj koristnika današnjega stanja, kazati otvorenu rieč, koju od nas očekuju mnogi, doista stvaralački pripadnici naroda, a to je u našem slučaju, uz riedke i preriedke iznimke, čitav hrvatski narod. Oni koji svojom krvlju i oni, koji svojim znojem osiguravaju pobjedu, ne će razumjeti naše obzire prema profiterima sadašnjeg stanja, od kojih je većina protiv naše narodne borbe, te se sve više okreću prema plutokratskim zemljama. *Tip građanina, u smisla pojma »bourgeois« danas predstavlja družtvovnog štetočinca i političkog protivnika, koji se ustručava doprinijeti žrtve za hrvatsku državu.* Zar ćemo iz obzira prema tom tankom sloju dozvoliti, da široki slojevi radnog svieta lutaju bez rješenja i nasjedaju boljševizmu?

Ne smije nas izraz socializam zbuniti ni radi hrvatskoga seljaka. Socializam ne vodi brigu samo o radničtvu. Europski socializam nije poznavao pojam radničtva u smislu klasnom prije pojave židova Marxa.

Poglavnik, koji je svojom knjigom »Strahote zabluda« dokazao, da je duboko proniknuo u problematiku boljševizma, rado iztiče, da se izrazi radnik i priradnik kod nas krivo upotrebljavaju i to pod utjecajem nametnutih tuđinskih i nedružtvovnih shvaćanja. Radnik nije samo proleter, pripadnik t. zv. radničke klase, već je radnik svaki čovjek rada, bio to radnik plugom, radnik čekićem, radnik perom, pa čak i onaj, koji puškom u ruci brani domovinu. Radnici su svi stvaraoci, svi hrvatski ljudi rada. Isto je tako posve krivo priradnikom smatrati uzki krug veleobrtnika ili čak trgovaca, a izključiti iz toga kruga radnika plugom i

čekićem. *Ako želimo doista temeljito obračunati s preživjelim, štetnim, tuđinskim i nametnutim oblicima, tada moramo imati toliko duhovne smionosti i okretnosti, da obračunamo i s nekim zastarjelim pojmovima.* Rieči moraju dobiti svoj pravi sadržaj.

Prema tome, socializam i svi družtvovni pokreti ne vode samo brigu o radničtvu, kako što se to bilo uobičajeno smatralo. Družtvovno pitanje je za mnoge ljude bilo sinonim za radničko pitanje, a sam izraz socijalno pitanje kod svih je družtvovnih radnika izazivao u prvom redu predočbu tvornice i uređenja odnosa u veleobrtu i trgovini. Međutim pojam družtvovnosti, a potom i socializma, obuhvata čitav narod. Što više, *europski socializam svojom polaznom točkom smatra narodnu zajednicu kao sudbinski oblik zajedničkoga života pojedinih naroda.* Dobro narodne zajednice jest pojam, koji ne pozna ni plutokratski kapitalizam, ni marxistički boljševizam. Probitci novčarskih skupina i međunarodnih kartela prelaze preko probitaka naroda, isto kao i klasne komunističke stranke.

Pojam narodne zajednice uključuje u sebi jednaku brigu o svim družtvenim slojevima, o svim gospodarskim skupinama. To je sušta opreka plutokratskim shvaćanjima, koji samo znadu za »priradnike« i boljševizmu, koji znade samo za klase. Plutokratima je radnik samo »radna snaga«, koje se ciena na tržištu ravna po zakonu ponude i potražnje, a za boljševike sredstvo klasne borbe i svjetske revolucije, bez obzira na njegovu ulogu u životu naroda, kojemu pripada.

Narodna zajednica uključuje u sebi pojam najuže krvne i sudbinske povezanosti pripadnika jednoga te

istoga naroda, a po tome i punu jednakopravnost u državi i to u svim kulturnim, gospodarskim i družtvovnim djelatnostima nacije. Prema tome socializam nije indiferentan prema sudbini pojedinaca. *On ne prepušta pojedinca igri neograničene slobodne utakmice, ni izrabljivanju jačega, niti ga podređuje državi-Molohu boljševičkoga sustava.* Odnos čovjeka i narodne zajednice jest u središtu pažnje socializma. Vlastničtvo, obitelj, vjera, sve to se promatra u okviru te problematike. Uviek su u središtu pažnje *čovjekova slobodna ličnost i dobro narodne zajednice.*

Naslov knjige: »Put do hrvatskoga socializma« jasno iztiče, da *ovdje ne želimo izlagati zaokruženi sustav hrvatskoga socializma, nego da izlažemo izkustva i predpostavke, da upozoravamo na putove, koji vode jednog do hrvatskoga socializma.* Prije, nego se od hrvatskoga socializma izgradi zaokružen sustav, trebat će mnogo nastojanja svih zanimanih činbenika.

U prvom redu trebat će podvrgnuti reviziji čitav niz shvaćanja i stvoriti nove, jasnije formulacije. Tako na pr. individualističkom pojmu družtva, kao skupa množine atomističkih pojedinaca treba suprotstaviti pojam narodne zajednice. Pojmu družtvenog gospodarstva, kao skupu autonomnih gospodarstavâ, koje povezuje zajedničko tržište, treba suprotstaviti pojam gospodarstva — narodnog gospodarstva, koje je jedna cjelina. Slobodno »družtveno gospodarstvo« jest interesno gospodarstvo, kojemu su žrtvovane tolike ljudske i uljudbene vriednosti, a o kojima narodno gospodarstvo i te kako vodi računa. Treba razčistiti pojmove držav-

noga socializma i državnoga kapitalizma, državnoga intervencionizma i socializma.

Socializam unosi novo shvaćanje rada. On nije kao do sada samo predmet privatnog ugovora. Socializam rad smatra izvorom svih gospodarskih vriednosti i prema tome je on *dobro narodne zajednice i podložan javnoj povezanosti i odgovornosti.* Iz toga izlaze pojmovi časti rada, dužnosti rada i prava na rad. Dok u liberalnoj državi slobodno vlastničtvo ostaje jezgrom, koja određuje gospodarski poredak, po socialističkom shvaćanju uza sve načelno poštivanje privatnog vlastničtva, rad i radni učinak jesu temeljna vriednost, na kojoj se zasniva čitavo gospodarstvo. Izticanjem vriednosti rada i čineći od rada jezgru radnog poredka socializam se bitno razlikuje od kapitalizma. S druge strane priznavanjem vlastničtva socializam se razlikuje od marxističkog boljševizma, koji vlastničtvo smatra otimačinom. Socializam vlastničtvo smatra temeljnim oblikom ljudskog i gospodarskog života, ali zabacuje od liberalizma pokvareni pojam *privatnog* vlastničtva i taj prošireni pojam uzko povezuje uz zajednicu. Po liberalističkim shvaćanjima privatno vlastničtvo u sebi uključuje samovolju i odklanja svako povezivanje. Vlastnik može svoja dobra i koristno upotrebiti, ali ih i uništiti i ne upotrebljavati, već prema vlastitim hirovima. Socializam međutim vlastničtvo smatra obćim dobrom, za koje je vlastnik odgovoran narodu i državi. Vlastničtvom se ima upravljati u duhu odgovorne povezanosti s narodnom zajednicom. Prema tome, gdje vlastnik ne izpunjava tu obvezu, vlastničtvo može biti i oduzeto.

Takvo shvaćanje je vrlo blizu shvaćanju hrvatskoga seljaka, koji na zemlju ne gleda kao na predmet trgovine, nego kao na trajni izvor uzdržavanja pokoljenja jedne te iste obitelji. Družtvovnu funkciju takvoga vlastničtva dobro razumije svaki seljak, a prodiranje načela, da je zemlja roba, kao i svaki drugi predmet trgovine, izazvalo je nebrojne tragedije i veliku štetu po narodnu zajednicu. Seljak isto tako po svojoj privrženosti predajama dobro razumije povezanost čovjeka sa zajednicom. Seljački odnos prema obitelji i selu jest primjer skladnog odnosa između zahtjeva ličnosti i zajednice.

Socializam ima sasvim drugačije poglede ne samo na robu, nego i uobće na tržište, nego li plutokratski liberalizam. *Ne može ljudski rad biti ovisan o ponudi i potražnji, ne može se seljačke proizvode, a po tome i život sela učiniti ovisnim* o novčarskim ili farmerskim spekulacijama prekomorskih zemalja. Za razliku od nezdravog konzervativizma ne može socializam zamisliti, da se širokim narodnim slojevima prieči pristup do suvremenih tekovina, pod izlikom očuvanja autohtonosti. Za hrvatski narod značajno jest više od nekih vanjskih oblika njegovo etičko shvaćanje, koje se odražava u svim proizvodima istinskog hrvatskog duha, bez obzira na razlike sela prema gradu.

Jedna od zadaća hrvatskoga socializma jest učiniti pristupačnim čitavom narodu ne samo materialna dobra zajednice, nego i duševna dobra naroda. Ovamo ulazi ne samo proširenje kruga koristnika hrvatskoga kulturnoga stvaranja, nego i *ostvarenje ideala, da svaki*

daroviti Hrvat može postići onu naobrazbu, koja odgovara njegovim sposobnostima i nadarenostima. Jedna od najvećih nepravda staroga poredka jest, da je viša naobrazba bila pristupačna uglavnom samo zatvorenom krugu i da se postepeno stvarala kasta mandarina, čiji su posve netalentirani sinovi morali na svaki način zauzeti mjesta u intelektualnom životu i u upravi, a koja mjesto po pravu pripadaju najdarovitijim sinovima naroda.

Ovdje smo dodirnuli značajnu točku, koja je bitna za čitavo socialističko naziranje. Socializam ne ide za lažnom jednakošću, jer te u prirodi nema, ali ide za tim, *da svatko ima onaj položaj u družtvu, koji odgovara njegovom radnom ulogu i koristnosti njegova rada za zajednicu.* To je najidealnije usklađenje načela ličnosti i zajednice, kao i pojedinih družtvenih i gospodarskih skupina i države. To isto načelo s obzirom na pojedine narode vriedi u njihovu odnosu prema Europi.

Ova načela će mnogima izgledati revolucionarna. Ona to i jesu, ali ta načela su, kako sam upozorio u svome govoru u Beču, već sadržana u Ustaškim načelima, koja se nadovezuju na hrvatsku predaju, a napose na postojanje braće Radića.

Hrvatski čovjek se bori i strada za svoju državu. On izpravno shvaća, da je bez obzira na sve drugo, potrebno osigurati Hrvatima državu, a da tek poslije toga dolaze drugi zahtjevi. Ali ako želimo, da borac i radnik ustraju u svojoj težkoj službi narodu i državi, *tada mu moramo kazati, da se ne bori za izprazne oblike i da ga poslije pobjede ne će čekati nova borba za družtvovna prava. Potrebno je da znade, da oni*

koji su ga vodili u borbi za stvaranje hrvatske države, imaju hrabrosti povesti ga i u borbu za ostvaranje hrvatskoga socializma, koji znači život u narodnoj i čovječjoj časti i dostojanstvu.

* * *

Pravilan razvoj ideje socializma u Europi bio je prekinut javljanjem marksizma, koji je za sebe prisvojio pravo jedinog tumača i branitelja te ideje. U stvari je marksizam izopačio ono, što je najvriednije kod ideje socializma, a to je izgrađivanje takovog družtva u kojem će svakom pojedincu biti omogućen razvoj i svakom uzpon prema njegovim sposobnostima, a o kojem će se *djelovanje pojedinca cjeniti* prema njegovoj koristnosti za zajednicu. Taj socializam ne kida s prirođenim i razvojem uvjetovanim družtvovnim oblicima, već ih oblikuje prema etičkom razvoju i potrebama zajednice. Taj socializam nije neprijateljski određen prema nacionalizmu, već ga popunjava time, što mu daje družtvovno usmjerenje. Taj socializam nije neprijatelj ideje autonomne ličnosti, jer traži oblik: »koji ujedinjuje slobodu stvaralačke volje s političkom odgovornošću svog djelovanja« (Hüber).

Marksizam je, u toku svojeg gospodovanja javnim mišljenjem Europe, izvrnuo sva ta načela, i gotovo podpuno kompromitirao ideju socializma. Pojava barbarskog boljševizma značila je podpunu negaciju onakovog socializma kakav je lebdio u sviesti najpozitivnijih europskih duhova XIX. stoljeća. Zasluga je nacionalsocializma što je poduzeo da spasi ideju socializma od bankrota. Nacionalsocializam izvršio je gigantske napore da tu ideju otrgne izpod monopola jedne druž-

tvovne klase i da je preda u provađanje najprirodnijoj zajednici a to je *narod.* Time je u idejnom pogledu izvršeno najveće djelo XX. stoljeća, jer se *samo u spoju nacionalističkog i socialističkog mogao ostvariti ideal našeg vremena.* Umjesto nezdravog internacionalizma postavljena je ideja *socialnog nacionalizma,* koja je snažna upravo zato, jer je realna.

Do sklada među narodima dolazi se samo stvaranjem sklada unutar pojedinih narodnih zajednica. Zato i hrvatski socializam predstavlja potrebu vremena. *On ne znači suprotnost prema dosadašnjem hrvatskom razvoju, već njegovo produbljivanje i uklapanje u europski razvitak.* Europa će biti ili boljševička ili socialistička. Boljševizam je protivan zdravom napredku i zato se moramo opredjeliti prema socializmu, kao što je to učinio i njemački narod. Ponavljamo — mnogi se boje te rieči »socializam«, ali današnje vrieme zahtieva duhovnu smionost, i oni narodi koji je neće imati, ti se ne mogu održati u ovom velikom sukobu u kojem se radi o rješavanju sudbinskih pitanja.

Suvremeni socializam nije protivan načelu privatnog vlastničtva, jer je za njega vlastničtvo prirodna vlastitost čovjeka, te ima socialnu funkciju. Suvremeni socializam nije neprijatelj sela, jer u selu gleda biološki temelj naroda. Suvremeni socializam nije protivnik pozitivne religije, jer ona predstavlja bitnu sastojinu kulture.

Biti »socialan« to danas nije dovoljno. To je danas premalo. Danas se mora biti *socialistički.* I upravo taj socializam predstavlja ono, što je danas potrebno

hrvatskoj narodnoj zajednici, kako bi ona postigla svoje suvremeno određenje. Danas je odviše skroman ideal »družtvovne pravde«. Ovom revolucionarnom vremenu odgovara ideal *socializma*.

Građansko razdoblje pripada prošlosti. Građanin je bio predstavnik liberalnog vieka. Predstavnik našeg vremena je čovjek rada, koji se ne smije promatrati u klasnom već u *etičkom* smislu. To nije samo tvornički radnik. To je i seljak. I poduzetnik. I intelektualac. *Predstavnik našeg vremena je čovjek rada.* Hrvatska kao pretežno seljačka zemlja treba ostvariti svoj poseban socializam. Kao što u gradu socializam dolazi od zajednice u pogonu, tako na selu polazi od zajednice u seljačkom domu. Za suvremeni socializam je bitna ideja zajednice. Za hrvatski socializam — ideja hrvatske narodne zajednice.

Elementi tog socializma, koji mora biti hrvatski, čvrsto su ukotvljeni u hrvatskim prilikama. Hrvatski socializam sadrži želju, da na području družtvovne preobrazbe podjemo svojim putem.

Ustaški pokret zacrtao je smjernice tog socializma, koji ne znači ništa drugo, nego produbljivanje Ustaških načela i olakšavanje procesa oko stvaranja novog čovjeka. Nakon završetka ovog rata pred Hrvatskom stoje ogromni zadatci, koje mogu izvršiti samo ljudi prožeti hrvatskim socialističkim idealom. Ti su zadatci krupni! Obnoviti prirad, zasnovati nove odnose između hrvatskih ljudi rada, *a prije svega unutrašnje obnoviti hrvatskog čovjeka.*

Hrvatski socializam mora značiti pravi izraz hrvatske narodne zajednice. U hrvatskom socializmu nalaze

svoje mjesto pripadnici svih slojeva: seljaci, radnici, građani, intelektualci. One stranice, koje u ovoj knjizi govore o hrvatskom socializmu, sadrže misli, koje su na današnjem stupnju razdoblja u Hrvatskoj najaktuelnije, najpotrebnije i koje daju sliku hrvatske budućnosti.

A. S.

DRUŽTVOVNO OBLIKOVANJE NARODA U DUHU USTAŠKIH NAČELA

DRUŽTVOVNO OBLIKOVANJE NARODA U DUHU USTAŠKIH NAČELA

Nezavisna Država Hrvatska slavi prvu godišnjicu svoga obstanka. Tom prilikom bit će mnogo toga rečeno o vriednosti hrvatske države i hrvatske nezavisnosti za hrvatski narod. Kod toga na prvo mjesto ima doći misao, da država nije sama sebi svrhom. U biti same države, u temeljima njezinim ugrađena je misao o zadatku, pozivu, koji ona mora izvršiti. Kad je Poglavnik započeo borbu za hrvatsku slobodu i nezavisnost imao je pred očima, ne samo misao borbe za osnutak hrvatske države, nego je u prvom redu stvorio i izgradio načela, na kojima se ta država ima osnivati. U tome je naročita važnost ustaških načela. Ta načela nisu zakon, jer nemaju oblika zakona i takvim nisu proglašena. Ali ustaška načela imaju za nas višu vriednost, nego li bilo koji državni zakon. To je pokazano i time, što je Poglavnik, vraćajući se u oslobođenu domovinu i preuzimajući vladu Nezavisne Države Hrvatske, zajedno sa svim ministrima hrvatske državne vlade položio zakletvu upravo na ustaška načela.

Ta načela nose dvie temeljne misli: 1. Naglašavanje hrvatske narodne samobitnosti i samosvojnosti i u savezu s time dosljedna potreba izgradnje hrvatske države, u kojoj će vladati samo Hrvati. 2. Izticanje

vriednosti rada svih Hrvata bez razlike i usklađivanje svih narodnih pripadnika na korist hrvatskog naroda preko značajnih družtvovnih preobrazbi, koje u sebi ta načela uključuju.

I ovih dana (25. ožujka 1942.) Poglavnik je, primajući skupinu ustaške mladeži, govorio u tome smislu. Napomenuo je, da je prva briga naroda, da je prva dužnost hrvatske mladeži izgraditi sebe tako, da će moći izvršiti prvu dužnost, a to je očuvati Nezavisnu Državu Hrvatsku. »A druga dužnost« — nastavio je Poglavnik — »jest stvaranje novog družtvovnog poredka u hrvatskom narodu, stvaranje novog družtvovnog života, života, koji imade biti ne samo hrvatski, nego mora biti družtvovan, t. j. za jednakost čitavog hrvatskog naroda i svih slojeva u njemu, za jednakost u radu, za jednakost po dužnostima i po pravima.«

U tim riečima Poglavnikovim uključena je i misao o bitnoj razlici između liberalne države i države, kako ju zamišljaju i nastoje ostvariti suvremeni europski nacionalistički pokreti. Dok je liberalna država vršila samo dužnost osiguranja javnog poredka, osobne sigurnosti i zaštite od izravnih čina, označenih kao kazneno djelo, dotle nacionalistička država ide mnogo dalje. Ona nastoji biti ona snaga, koja radi pozitivno na izgradnji naroda kao zajednice, u kojoj su sve djelatnosti usmjerene u jednom pravcu: osiguranju obćeg dobra, ali na temelju poštenoga i pravedno raspodjeljena rada svakoga pojedinca.

Nacionalističko družtvovno shvaćanje polazi od misli, da je narod velika krvna i poviestna zajednica i zato ni jedan pripadnik te velike narodne obitelji ne

izmiče brizi zajednice, koja je organizirana u državi. Tu misao izrazio je Poglavnik, kad je dne 10. kolovoza 1941. kazao: »Ova država ne bi bila nosiocem sreće hrvatskog naroda, kad bi on u njoj bio razciepan ili razdieljen u stranke ili razrede. Danas jest i mora biti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj samo jedna klasa, samo jedna stranka. Jedna klasa, a to je hrvatski narod, jedna stranka, a to su ustaški radnici, ustaški radnici motikom, plugom, ustaški radnici perom i ustaški radnici puškom.«

Takvo shvaćanje međusobne povezanosti i jednakosti po radu i vršenju dužnosti onih, koji doprinose za narod i domovinu svojim djelovanjem, svojom sviešću, odgovornošću i osjećajem dužnosti, daleko se uzdiže nad shvaćanjem liberalne države, koja govori o jednakosti bez obzira na vriednost i na zaslugu, a to u praktičnom životu znači jednakost dangube, lopova ili izrabljivača, koji živi ljenčareći, pijući na slamku krv svoga sunarodnjaka, s onim čestitim radišnim i požrtvovnim članovima narodne zajednice, koji u svemu i na svakom mjestu vrše svoje dužnosti prema sebi, prema obitelji, prema narodu i prema državi.

Poglavnik je to kazao drugom zgodom (dne 19. studenog 1941.) ovim riečima: »Danas, kad smo mi, hrvatski narod, pristupili, prišli novijim idejama, a odbacili ideje individualističke i demokratske, čitav narod postaje jedna obitelj, ono što danas Niemci kažu: Volksgemeinschaft. Pojedinci, pojedine osobe, pojedini ljudi, prestaju vriediti, osim u koliko su oni članovi narodne zajednice. Ne može biti t. zv. individualista, ne može biti da probitci pojedinca, kao takvoga, stoje

nad občenitošću, ne može biti da država, kao najsavršeniji oblik narodne zajednice služi dobru i probitcima pojedinaca, nego ima sve biti usredotočeno na to, da služi občenitosti zajednice.«

Prema tome — onaj, koji svojim znojem proizvodi potrebno za zajednicu, onaj koji odgaja djecu i osigurava budućnost naroda, onaj koji puškom u ruci brani domovinu, poredak i sigurnost, onaj koji se brine da uredno djeluje državni stroj — dakle ukratko — svaki radnik plugom, čekićem i perom — ima biti posebno zaštićen od države. Nikakvoga izrabljivanja više ne može biti, inače ustaška država nije odgovorila svojoj svrsi. Zato Poglavnik ističe tu razliku između ustaške države i prijašnjega stanja ovako:

»Ono što vam mogu izravno obećati, jest to, da u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, dok smo god mi ovdje, ne će kapitalisti više izrabljivati radnika. Kapitala će biti, ali će služiti radniku. Kapitaliste, i ako su svi demagozi socialnih pokreta protiv njemu vikali, ne samo da ga nisu odstranili, nego ga nisu ni umekšali. Hrvatska državna vlada prihvatila je za jaku najodurnije kapitaliste, što su kod nas bili i goni ih, ali budite sigurni, da će isto tako proći i oni drugi kapitalisti, koji nisu židovi, ako u Hrvatskoj državi židovski budu radili. A ja Vam kažem, ako ne ispune uvjeta, koje propisuju Ustaška načela, da neće dugo čekati, da ih to zahvati!«

Da bi se provele te misli družtvovne pravde u duhu ustaških načela, potrebno je provesti i neke preobrazbe i u samom ustrojstvu države. Nekadašnja liberalna država, sa svojim političkim i upravnim strojem nije

sposobna provesti sve te zadaće, jer je liberalna država bila uređena u duhu rada i misli staroga poredka.

Radi toga se i najljepše zamisli ne mogu provoditi u život onako, kako bi se to željelo, budući da za svaki poseban rad treba imati odgovarajuće sredstvo, organizaciju. Dio toga je već proveden osobito u političkom pravcu. Mjesto pseudodemokratskog sustava sa stranačkim utjecajima na život države, uveden je sustav auktoritativne vlade s Poglavnikom na čelu, kojemu su svi odgovorni. Poglavnik svoje namisli provodi preko državnog stroja i preko ustaškog pokreta, koji ima obuhvatiti čitav narod i biti nosilac narodne volje.

U roku od godine dana nije bilo moguće savršeno organizirati sve one ustanove, koje treba svaka država, a kojih Hrvatska nije imala; nije bilo moguće preobraziti upravni stroj, kakav je on bio zatečen kao nasljeđe balkanske tvorevine Jugoslavije; nije bilo moguće u podpunosti provesti ustašku organizaciju. Prema tome — kad i ne bi bilo ratnih potežkoća — još se ne bi mogle osjetiti sve blagotvorne posljedice naše slobode i nezavisnosti, koje bi proisticale iz političke preobrazbe zemlje.

Ali to nije sve. Ustaška načela predviđaju i družtvovnu preobrazbu i radi toga je potrebno stvoriti sasvim nove ustanove na temelju družtvovnih shvaćanja ustaškog pokreta, po kojima se na odnos pojedinca i zajednice gleda sasvim drugčije, nego li to gledaju pristaše liberalne demokracije na jednoj i marksisti na drugoj strani.

Liberalna teorija zamišlja družtvo kao zbir pojedinaca, od kojih je svaki »slobodan«, a na drugoj

strani je država, koja u načelu ne priznaje između sebe i glasača nikakova posrednika. Družtvovni odnosi prepušteni su samovolji glavničara na temelju tobožnje slobode i ravnopravnosti između nezaštićenog gladnog radnika i obiestnog kapitaliste, kod nas u glavnom Židova.

Marksistički boljševizam upada u drugu krajnost. On tobože »oslobađa« radnika od glavničara, ali mjesto množtva glavničara dolazi samo jedan jedini, a to je država, koja je i opet svemoćna, te svoju volju nameće radniku-pojedincu. Sama činjenica, da je onaj, koji dođe u sukob s voljom države — u SSSR je to bio u glavnom Židov-komesar — time izgubio svaku mogućnost zarade, najbolje nam govori o težini robstva, u koje pada radnik na temelju marksističkih družtvovnih pogleda.

Ustaški pokret želi narodu donieti ne samo političko oslobođenje od tuđinske vlasti, a to znači da će Hrvat vladati Hrvatskom i odlučivati o njezinoj politici i svemu onome što spada u djelokrug suvremene države, nego želi provesti i družtvovno oslobođenje, koje se ima provesti na temelju novih shvaćanja o vriednosti rada, kao one stvaralačke snage, kojoj ide prvo mjesto u državi. U duhu novoga poredka samo družtvo, odnosno narod, odnosno država slično je biću, kojega svaki dio ima važnu ulogu. Kao što se čovječje tielo, sastoji od organa od kojih svaki imade svoju važnu životnu funkciju i čovjek prestaje biti podpun i za život u punini sposoban, ako zataji i jedan i najmanji organ. Isto tako i družtvo nije zdravo, ako pravilno ne djeluju svi njegovi organi.

Družtvovno-gospodarski organi naroda jesu različiti stališi, a stanice su ljudi koji rade. Ni jedan čovjek, koji radi nije sam, nego je po naravi svoga posla uklopljen u neki stališ. Prema tome organizirani stališi znače organizaciju svih ljudi, koji rade i tako vrše družtvovno-gospodarske djelatnosti. Prema tome na te stališe spada uređivanje gospodarsko-družtvovnih odnosa, a narodna država svojom vlašću podupire taj rad i u slučaju spora služi kao sudac i posrednik. Na taj način rad nije prepušten ni samovolji posebnika-glavničara, niti je područje države-glavničara, nego odnose, koji nastaju iz rada, uređuju svi pripadnici stališa u pravcu obćeg dobra zajednice, a država je uviek u stanju, da pomogne slabijemu, koristnijemu ili potrebnijemu u probitku zajednice.

Provesti ova načela u život nije lahko. Kod nas ne postoje samo ostatci balkanske srbske vladavine, nego i ostatci starog glavničarskog poredka, a k tome i ostatci marxističkog gledanja na družtvo i družtvovne odnose. Treba dakle postići da svi Hrvati usvoje nove družtvovne poglede i treba u život staviti novu stališku organizaciju.

Poglavnik je svojom odredbom od 25. studenoga 1941. tu ulogu namienio stališkim postrojbama, u okviru ustaškog pokreta. Zadaća, koja čeka te postrojbe velika je i od presudnog je značenja za državu Hrvatsku, koja je izraz volje naroda, osobito preko Poglavnika, koji ima vrhovnu vlast u Hrvatskoj i koji tu vlast vrši u probitku svih narodnih slojeva, ali želi da se ta država organizira na novim družtvovnim teme-

ljima, da bi sav narod sviestno surađivao na družtvovnoj preobrazbi oslobođene domovine.

Odtisnuto u časopisu »Hrvatsko družtvovno osiguranje« povodom prve godišnjice obstanka Nezavisne Države Hrvatske.

DRŽAVNI BLAGDAN RADA (1942.)

*

DRŽAVNI BLAGDAN RADA (1942.)

Svojom odlukom Poglavnik je odredio, da će hrvatski narod od sada svake godine početkom mjeseca svibnja slaviti državni blagdan rada. To je dan, kada će biti posebno naglašavan i iztican onaj dio ustaških načela, koji sačinjavaju temelj novog družtvovnog sustava, koji želi u život provesti ustaški pokret u ustaškoj državi. Po tome »Ustaša« hrvatski oslobodilački pokret nije samo revolucionarna pojava na političkom području, nego ustaštvo želi biti i jest oslobodilački pokret i na družtvovnom području.

Ustaška načela postavljaju zasadu da »temelj svake vriednosti jest samo rad« i po tome se znatno razlikuje od glavničarskog sustava po kojemu je glavni činbenik proizvodnje kapital. Po shvaćanju suvremenih nacionalističkih pokreta činbenici proizvodnje su prirodno bogatstvo zemlje, rad i kapital. Ali dok je tlo samo temelj, a kapital samo sredstvo, dotle jedini pravi proizvodni činbenik, koji stvara i oživljuje jest rad. I zato prema Ustaškim načelima rad nije samo temelj vriednosti uobće, nego je rad onaj, koji »označuje stupanj vriednosti svakog pojedinca i ima predstavljati temelj cjelokupnog narodnog blagostanja. Veleobrt, obrt i trgovina imaju biti polje častnoga rada i vrelo dostojnog života radnika, a ne sredstvo gomilanja imovine u rukama glavničara«.

Na taj način ustaški pokret želi stvarati sviest o vriednosti rada kao temelj vriednosti pojedinca u okviru zajednice.

Uz to Ustaški pokret želi svoj sustav rada zasnivati na temelju misli narodne zajednice. Na taj način rad dobiva dublji smisao, biva oplemenjen i dignut na stupanj služenja visokim idealima naroda i domovine. Služba tim idealima temelj je prava pojedinca. »Nitko ne može imati nikakvih posebnih prava, nego svatko samo dužnosti prema narodu i državi, i one daju pravo na zaštićen život... Dužnost i odgovornost prema cjelini imadu biti temelji svakoj djelatnosti u posebničkom životu svakog pojedinog člana hrvatskoga naroda«. (Ustaška načela).

Prema tome rad više nije — kako je to bilo u kapitalističkom sustavu — strogo posebnička stvar, kojom se može slobodno trgovati kao svakom drugom robom. Prema Ustaškim načelima »hrvatski narod ima pravo na sreću i blagostanje kao cjelina«, ali »isto tako pravo ima i svaki pojedini Hrvat kao član te cjeline«. Nosilac i predstavnik rada, radne snage, jest i može biti samo čovjek pojedinac i radi toga je prema ustaškom shvaćanju dostojna najvećega prezira kapitalistička (glavničarska) zasada po kojoj su rad, sveti ljudski rad, čovjekov znoj i čovjekova krv, samo roba koja se izlaže na tržištu i ovisi o hirovima t. zv. zakona ponude i potražnje. Pravo na sreću i blagostanje nema samo hrvatski narod kao cjelina, nego i svaki pojedini Hrvat... To je razumljivo. Čovječanstvo nije neko kolektivno biće, kako ga zamišljaju marxisti, nije nekakva cjelina s kolektivnom dušom, nego je ono

razčlanjeno na skupine i jedinice — na udove. — Jedna od najznatnijih skupina je narod, koji kao takav ima pravo na sreću i blagostanje, a jedinica je čovjek, svaki pojedini pripadnik naroda kao više cjeline. Po tome je naše ustaško shvaćanje narodno i čovječno za razliku od marxizma, koji vidi samo kolektiv i od kapitalizma, koji ne vidi čovjeka nego samo robu, t. j. njegovu radnu snagu. Dakle naš hrvatski ustaški suvremeni družtvovni sustav temelji se na misli narodne zajednice i vriednosti, upravo etike rada. Ta načela nisu posljedica samovoljnog umovanja. Ta načela su plod stvarnosti i života. Ta načela izvađena su iz uma i duše, ona su glas misli i težnja hrvatskoga naroda, koji ih u cjelini shvaća i prihvaća upravo zato, što zdravo misli i osjeća.

Postaviti zdrava načela veliki je i potrebit posao. To je isto što i kod gradnje kuće postaviti dobre i čvrste temelje i izraditi dobar i provediv nacrt. Bez toga bi sav rad graditelja i njegovih pomoćnika, sva marljivost i znanje, koju bi oni ulagali u posao, bili uzaludni, a kuća bi se srušila, te sve njih pokopala pod ruševinama. Radi toga moramo biti zahvalni Poglavniku i Providnosti, koja nam ga je poslala, da je razmišljajući u godinama izagnanstva i borbe za potlačenu domovinu postavio izpravna načela ne samo političke, nego i družtvovne izgradnje hrvatskoga naroda, znajući dobro da su hrvatska država i hrvatsko narodno oslobođenje samo sredstvo za održanje naroda i za ostvarenje sreće i blagostanja hrvatskoga naroda.

Poglavnik, koji je umio izvesti ovo veliko djelo, koji je postigao ono, što se mnogima činilo nemogućim i neprovedivim, koji je uzprkos svim prividnostima uporno i dosljedno radio na ostvarenju nezavisnosti one Hrvatske, koja je tu nezavisnost izgubila pred punih 800 godina, taj isti Poglavnik, znat će u život provesti i družtvovna načela ustaškog pokreta, kojega je on tvorac i Poglavnik. Ako je itko ikada mogao tražiti od hrvatskoga naroda povjerenje i suradnju u provedbi velikih zadataka, tada doista na to ima pravo samo naš ustaški Poglavnik.

Hrvatski narod je u daljoj i bližoj prošlosti bio mnogo puta zaveden, prevaren i ostavljen na cjedilu. Poglavnik nije mnogo obećavao, jer ustaški običaj nije govoriti nego raditi i radi toga mi ćemo mjesto obećanja upozoriti na ustaški rad, na ustaško djelo za ostvarenje družtvovnih za sada ustaških načela.

Družtvovne zasade ustaških načela provode se u život. Državni blagdan rada jest dan, koji je određen za promičbu tih načela, dan kada se svima Hrvatima ima predočiti potreba i vriednost tih načela, koja mogu biti ostvarena jedino u suradnji čitavoga naroda. Državni blagdan rada jest onaj dan, kada treba svima na um dozvati revolucionarni, preporodni i obnoviteljski smisao družtvovnih zahvata ustaških načela. Prošla su vremena, kad su glavničari spriečavali, a radnici su silom pokušavali demonstrirati za temeljna prava čovjeka radnika. Prošla su vremena kad je 1. svibnja bio znak s jedne strane podjarmljivanja i zapostavljanja rada, a s druge strane dan buntovnog odpora, što je sve svršavalo u rušilačkoj razrednoj

borbi, na štetu narodne cjeline. Državni blagdan rada u Poglavnikovoj ustaškoj Hrvatskoj nije više dan u znaku borbe jednoga diela naroda, nego je to blagdan svih ljudi, koji rade pa ma kojem oni razredu ili stališu pripadali. To je na jednoj strani najveća zadovoljština radniku kao najizrazitijem predstavniku rada, a s druge strane to je veličanje misli narodne solidarnosti i priznavanje vriednosti uloge svih ljudi, koji rade na dobro narodne zajednice. Državni blagdan rada jest i mora biti onaj dan, koji će zajednički slaviti radnici plugom, radnici čekićem, radnici perom, kao i oni, koji su pozvani da puškom u ruci brane sigurnost i osiguravaju red u hrvatskoj domovini.

Ustaška Hrvatska nije se zadržala samo kod ustanove blagdana rada, koji ima značaj promičbe i naglašavanja vriednosti rada u okviru narodne zajednice, nego se odmah prvih dana pristupilo ozbiljnom radu oko provedbe u život barem diela toga programa, a sigurno je, da bi se učinilo i mnogo više, kad bismo živili u redovitim, a ne u ratnim prilikama.

Poglavnikovom odlukom u mnogočem je popravljen položaj radnika kao i prirada uobće. Provedeno je veliko djelo oslobođenja hrvatskoga naroda od nadvlade židovskih glavničara. Hrvatski prirad — a priradnici su prema Poglavnikovim riečima i Ustaškim načelima svi Hrvati koji rade — došao je u hrvatske ruke, a prirodna bogatstva Hrvatske prema ustaškim načelima »vlastničtvo su naroda, te je on jedini vlastan njima razpolagati i njima se koristiti«.

Nova družtvovna shvaćanja dolaze do izraza i u organizaciji staliških postrojbi, kojima je zadaća uzkla-

divanje probitaka svih radnih striša podredenih probitcima cjeline, blagostanju i sreći hrvatskoga naroda i napredku hrvatske države. Provesti stališku organizaciju, koja ima obuhvatiti čitav radni narod, velika je i odgovorna zadaća. *U tome radu ne može biti časovitih i brzih uspjeha, ali taj ima veliko značenje.* Nije slučaj, da je Poglavnik htio, da baš povodom blagdana rada budu doneseni propisnici skoro svih staliških postrojbi, a u prvom redu onih, koji okupljaju ljude rada. Na taj način ovogodišnji blagdan rada znači veliki dan u stališkoj izgradnji Nezavisne Države Hrvatske.

U povodu drugog blagdana rada donesene su i druge mjere za poboljšanje radnih uvjeta. Spomenut ćemo ih samo nekoliko. Naredba o uvodenju obiteljske plaće za radnike i namještenike jest jedna od najnaprednijih društvovnih mjera uobće. Trebalo je, da Poglavnik svojim radom i borbom ostvari Nezavisnu Državu Hrvatsku, pa da hrvatski radnici i namještenici budu sigurni za svoja ljudska prava, da imaju brojno potomstvo bez straha, da će im obitelj ostati bez kruha i rada. Družtvovno i narodno značenje ove odredbe od neprocjenjivog je zamašaja.

Glavničari su do sada »radnu snagu« smatrali običnom robom i radnici su bili prisiljeni udružiti se u borbenu frontu i u nejednakoj borbi boriti se protiv jakih i moćnih za svoja radnička prava. Odredbom o radnim odnosima prestaje potreba stvaranja dviju fronta. Na temelju tih odredaba stvaraju se ustanove preko kojih će se pod zaštitom ustaške hrvatske državne vlasti, odnosno ministarstva udružbe riešavati

sve što je potrebno o radnim odnosima bez borbe i bez opasnosti, da će jači iznieti pobjedu nad slabijim, jer zaštita rada im mora biti osigurana.

Mnogobrojna je bila mladež, koja je proživljavala težko vrieme, izručena često samovolji poslodavca i zato je posebnim mjerama provedena zaštita radnoga podmladka. To je dar ustaške Hrvatske čitavom narodu, kojemu se ima osigurati duševno i tjelesno zdrav podmladak, ali nadasve je to dar ustaške Hrvatske onoj mladeži, koja je pokazala toliko ljubavi za narodnu stvar i koja će odgojena u duhu ustaških načela biti nosilac novoga poredka u našoj domovini, i njezin najbolji čuvar.

Jedna od najvećih tekovina radničke borbe u prošlom XIX. stoljeću, bilo je radničko družtvovno osiguranje. Ustaška Hrvatska želi ustanovu osiguranja ne samo održati, već želi i unaprediti ove težkom mukom stečene tekovine hrvatskog radničtva. Radi toga, se, baš sada prilikom državnog blagdana rada, donose i mjere, koje će poboljšati naše družtvovno osiguranje i prilagoditi ga novim potrebama i novim prilikama.

Kako vidimo — ustaška Hrvatska ne ostaje samo na riečima. Poglavnik ne ustanovljuje državni blagdan rada samo radi liepih rieči i svečanosti, nego kao znak i jamstvo, da će družtvovna načela ustaškoga pokreta biti odlučno i sustavno provođena u život, isto onako kao što su i odlučne rieči Poglavnikove, u kojima hrvatskom radnom narodu poručuje:

»U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj mora biti takvo socialno uređenje, da ne bude bogatih i siromašnih, da ne bude onih koji rade i onih koji uživaju, i da ne

bude onih koji pljačkaju i onih koji se znoje. Hrvatska država je sredstvo, koje služi hrvatskom seljačkom narodu. U Hrvatskoj Nezavisnoj Državi ne će biti prilika, ne će biti gospodovanja, ne će biti pljačkanja, nego narod koji radi i ustaše koji se bore bit će prvi razred... Nezavisna Država Hrvatska jest, bit će i ostat će samo sredstvo, koje služi hrvatskom seljačkom i radnom narodu«. (Poglavnik 21. svibnja 1941.).

»... Ono što vam mogu izravno obećati jest to, da u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, dok smo god mi ovdje, ne će kapitalisti više izrabljivati radnike. Kapitala će biti, ali će služiti radniku«. (Poglavnik 10. srpnja 1941.).

Zatim... »Ova država ne bi bila nosiocem sreće hrvatskoga naroda, kad bi on u njoj bio razciepan ili razdieljen u stranke i razrede. Danas jest i mora biti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj samo jedan razred i samo jedna stranka, jedan razred, ustaški radnici motikom, plugom, ustaški radnici perom i ustaški borci puškom«. (Poglavnik 10. VIII. 1941.).

Ili ovo... »Ja vam kažem, borili smo se, mi smo radili, nismo slobodu i krv davali zato, da se u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj napravi pljačka i to nad narodom. Ja vam jedino velim, svi će doći na red. Doći će svi oni, koji nemaju osjećaja solidarnosti sa narodom, koji nemaju osjećaja solidarnosti sa seljakom i radnikom«. (Poglavnik 21. rujna 1941.).

Eto, ove rieči Poglavnika postale su kako to vidimo i osjećamo, podpuna stvarnost, a na nama je, da svoj rad i svoje djelovanje temeljimo u svakoj prilici na

zasadama ustaških načela, jer samo tako ćemo u svakoj prilici biti dostojni sljedbenici našega Poglavnika, pravi sinovi svojega naroda i konačno djelatni članovi nove Europe.

Odtisnuto u tjedniku »Spremnost«, 1. svibnja 1943.

RIEČ HRVATSKOM SELJAKU

RIEČ HRVATSKOM SELJAKU

U ovom ozbiljnom času obraćam se na Vas — braćo hrvatski seljaci — i želim, da ovaj naš razgovor bude onakav kako dolikuje ovom našem vremenu; razgovor, kakav moraju voditi *sinovi jedne te iste majke* — hrvatske domovine. Jer svi mi, bez razlike, nalazili se na selu ili u gradu, želimo — prije svega — jedno: bolji i sretniji život čitavog hrvatskog naroda, a to se postizava samo jedinstvom i suradnjom unutar *hrvatske narodne zajednice.* Već stoljećima žive Hrvati na ovoj našoj, znojem i krvlju natopljenoj grudi i nikakva sila nije bila u stanju slomiti volju hrvatskoga naroda, da očuva svoju narodnu zajednicu, svoje hrvatstvo, jer hrvatski narod nije samo ime: to ime obuhvaća sadržinu, različitu od svake, koja se krije pod drugim imenom: to ime (kao svako drugo narodno) sadrži u sebi: hrvatsko junačtvo, hrvatsku poviest, hrvatsku čast i poštenje, hrvatski osjećaj i ponos, hrvatsku narodnu umjetnost — hrvatski pogled na sviet, hrvatsku krv i osjećaj sudbinske povezanosti svih Hrvata; sadrži hrvatsku dušu, svoj, hrvatski dio uljudbe čovječanstva; taj naš udio dužni su Hrvati čuvati i razvijati. Hrvatski narod jest za nas najveća družtvena zajednica; posebno družtvovno živo tielo, koje kao cjelina izpunja velike zadatke ostvarenja skupnog dobrostanja svojih članova. Stoga svaki Hrvat ima pod-

rediti svoje osobne probitke skupnim probitcima narodne zajednice. I doista hrvatski narod je kao cjelina išao tim putem doprinašajući za narodnu stvar bezbrojne žrtve.

Za tu zajednicu — za hrvatsku narodnu zajednicu, Vi ste hrvatska seljačka braćo — prvoborci. Jer radi čega ste se, u vremenu dvadeset godišnje tuđinske tiranije zbili u borbene redove, zajedno s ostalim pripadnicima hrvatskog naroda? Zato, jer ste zapamtili rieči pokojnog Vođe Stjepana Radića, koji je u hrvatskoj sabornici dana 24. studenoga 1918. rekao članovima samozvanog Narodnog vieća, sliedeće: »Tisuću godina prošlosti imade i veliku moralnu vriednost, bez obzira na politiku. Čovjeka, koji zaboravi sve što je prije doživio; čovjeka koji radi, kao da se ničega ne sjeća, smatramo luđakom, kažemo, da je pomjerio pameću. Hrvatski narod ne će da bude takav luđak i *ne će da zaboravi* svoju prošlost, to manje, što za to nema nikakvoga razloga.«

Tu je pokojni Vođa iztupio za misao hrvatske narodne samobitnosti i državne samosvojnosti. I Vi ste, hrvatska braćo, pošli za Njim i s Njim, prolazili ste kroz progone, zatvore, batine; borili se na biralištima, žrtvovali ste svoju imovinu, izvrgavali ste opasnosti svoje domove, *a sve za to,* da hrvatski narod bude *svoj na svome, da bude gospodar svoje sudbine, da osnuje Nezavisnu Državu Hrvatsku.* I zato je Stjepan Radić vodio pravu hrvatsku politiku, u borbi za slobodu Hrvatske. Seljačka politika Stjepana Radića bila je prava hrvatska narodna politika, jer Stjepan Radić nije nikada odstupao od načela, koja je postavio Otac Domo-

vine Ante Starčević, kada je rekao: »*Nedaj nam, Bože, pasti u ludost u kojoj bismo rekli, da je narod pristao uz naš program, uz našu politiku. To ne, nego smo mi naš program, našu politiku crpili, složili iz prava, ćudi, duha, koristi, i iz potreba naroda hrvatskoga, te nije čudo, što je sav narod za svoje.*«

U vremenu između prvog i drugog svjetskog rata mnogi su smatrali neprobojnost hrvatskih narodnih redova, čiju je jezgru činilo hrvatsko seljačtvo, *čudom.* Ali to nije bilo čudo, jer se takva čuda postizavaju uviek, kada se snaga i životvornost politike crpi iz vječnih izvora narodne sviesti i osjećaja. Zato je Stjepan Radić izrekao veliku istinu, kad je spomenute zgode u hrvatskoj sabornici naglasio, da se ne može samovoljno »*preći preko tisuću i više godina hrvatske poviesti i hrvatske državnosti.*«

Svi hrvatski neprijatelji. kojima su smetali jedinstvo i suradnja svih slojeva hrvatskog naroda u borbi za veliki narodni cilj hrvatske slobode i nezavisnosti, zlonamjerno su krivo tumačili veličanstveni pokret hrvatskog sela, nošen idejom hrvatskog nacionalizma, izraženom u tolikim mislima vodiljama od one: »*Cio je kulturni sviet za narodni suverenitet*« pa do one: »*Budimo svoji, svaki na svom, branimo složno hrvatski dom*«. Hrvatski neprijatelji su htjeli našu narodnu borbu za hrvatsku državnost, predvođenu od Stjepana Radića, prikazati kao nekakvu klasnu borbu, kao rat između sela i grada ili kao nekakvu borbu za jugoslavensku ili sveslavensku seljačku demokraciju.

Vi ste, hrvatska seljačka braćo, živi svjedoci, da je vaša borba bila borba za hrvatsku samosvojnost, za

hrvatsku državnost, za to da bi svaki Hrvat bio svoj na svome, da bi u Hrvatskoj vladao samo Hrvat. *Vi ste tu istinu posvjedočili pred cielim svietom osobito u onom odsudnom trenutku, kad su početkom travnja 1941. pokušali snagu hrvatskoga narodnog odpora izkoristiti u tuđe svrhe. Tada je čitav sviestni hrvatski narod svrstavajući se iza Poglavnika oružjem u ruci izvojevao hrvatsku državnu nezavisnost i time ostvario onu misao, oko koje je Stjepan Radić bio okupio čitav hrvatski narod, i za koju je položio svoj život.*

Poglavnik je više puta naglasio, da je hrvatska država neobhodno potreban preduvjet za ostvarenje družtvovne pravednosti, one čovječanske pravice, o kojoj je toliko govorio Stjepan Radić. Zato Poglavnik želi, da se što prije uredi naša zajednička kuća, da se hrvatska država izgradi u družtvovnom duhu. Suvremeni oblik, u kojem danas iztupaju poviestni narodi, jest *životvorna narodna zajednica,* s uzklađenim odnosima svih narodnih skupina, koje pripadaju jednom te istom narodu. Nije li Stjepan Radić bio dalekovidan, kada je radi potrebe izgradnje hrvatske narodne zajednice tražio još godine 1905., da se ima »porušiti ona kobna granica, koja cieloj našoj politici daje svoj biljeg nepouzdanosti i nepovjerenja s obadvie strane. *To će biti, kada se od gospode i puka hrvatskoga stvori hrvatski narod.* A da to bude, prosviećeni rodoljubi hrvatski imadu se riešiti zastarjeloga straha od »seljačke bune«, te u nastojanju: da rodoljublje, pravo i sloboda ne budu samo prazne rieči — bez straha preskočiti onaj jaz, što dieli tako zvanu gospodu od puka, osobito otvoreno pristupiti k najvećem dielu naroda k seljačtvu, u ko-

jem je sviest o tom pravu živa, jer ju ima od naravi, no ustrašenu dugotrajnom političkom stegom. Tu, Bogom danu i tisućljetnim životom razvijenu sviest treba samo ohrabriti i narod će ustati za svoje kao jedan čovjek, čim se ne bude bojao stražara, vlastite braće svoje«.

Dakle — Stjepan Radić nije išao sa selom protiv grada, nego je želio povezati selo i grad u *skladno nastojanje za dobrobit hrvatske narodne zajednice.* Ova je mogućnost stvorena uzpostavom Nezavisne Države Hrvatske. Naš Poglavnik, samo je ostvario misao Stjepana Radića, kada je u temelje izgradnje hrvatske države uzidao načelo, da »*hrvatska država ne bi bila nosiocem sreće hrvatskog naroda, kada bi u njoj on bio razciepan ili razdieljen u stranke i razrede. Danas jest i mora biti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj samo jedan narod i samo jedna stranka. Jedna stranka, a to je hrvatski narod, jedan razred, a to su ustaški radnici, ustaški radnici motikom, plugom, ustaški radnici perom i ustaški borci puškom.*«

Kada je Stjepan Radić govorio o *pokvarenoj gospodi,* onda je kao i Ante Starčević mislio na one, koji su se odbili od svog hrvatskog naroda, čiju jezgru čini seljačtvo, jer Poglavnik kaže u Ustaškim načelima: »*Tko u Hrvatskoj ne potječe od seljačke obitelji, taj u devedeset slučajeva od stotine, nije hrvatskog poriekla ni krvi, već doseljeni stranac.*« Stjepan Radić borio se proti takvoj »pokvarenoj gospodi«, koja su 1918. godine htjela uništiti hrvatsku državnost; proti onima, koji su zaboravili na svoj narod, jer je Stjepanu Radiću hrvatski narod bio iznad svega, jednako kao i

njegovom velikom predhodniku Otcu Domovine Anti Starčeviću i osnivaču hrvatske države, našem Poglavniku. Starčević, Radić i Poglavnik jednako su smatrali hrvatsko selo izvorom snage i veličine hrvatskog naroda i uviek su — u prvom redu — mislili na selo, jer su znali, da time doprinose ojačanju hrvatske narodne zajednice, budući da je hrvatski seljak *čuvar čistoće hrvatske krvi* kroz viekove i najbolji *branič hrvatskoga doma i ognjišta.* Zato je Poglavnik proglasio, da je seljačtvo *»temelj i izvor svakoga života, pa je kao takav prvi nosilac svake državne vlasti u hrvatskoj državi.«*

Prema grčkoj mitoložkoj priči div Antej imao je to čudesno svojstvo, da je uviek, kad bi klonuo u borbi dobivao novu snagu od dodira s majkom zemljom. Prema istoj priči, Antej je bio pobjeđen od Herkula samo tako, što ga je Herkul snagom svojih mišica dignuo visoko od zemlje i zagušio, jer je Antej na taj način bio odkinut od izvora svoje snage i nije se mogao okriepiti dodirom zemlje.

Starčević, Radić i Poglavnik nisu nikada razkidali vezu sa Zemljom — to jest, sa živim ljudima, koji na njoj rade. Oni su znali, da se svaki pokret, koji ima u sebi životne snage, povezuje sa selom i da među seljacima traži svoj oslonac. Zemlja privlači sebi sve što je sadržajno, sve što u sebi nosi klicu života. Isto tako samo jedro i zdravo zrno pada na dno posude, dok po površini vode pliva tek šuplja sjemenka.

I hrvatski ustaški pokret crpi sve svoje snage sa sela. Njegovi su prvoborci ili seljaci ili seljačka djeca. I

zato ustaški pokret, kada se obraća hrvatskom selu, obraća mu se kao svoj k svome.

Hrvatski ustaški pokret zna, da ni najteže borbe kao ni najteže kušnje nisu mogle slomiti hrvatsko selo. Svuda gdje je u borbi protiv versailleskoga nasilja tekla hrvatska krv; na Velebitu, Sibinju, Senju, Virovitici, Stajnici i na tolikim mjestima častne hrvatske borbe, bio je seljak u prvim redovima. U onim časovima, kada su mnogi stanovnici hrvatskih gradova znali zaboraviti, da su Hrvati, hrvatsko selo je predstavljalo jedinstvenu borbenu postrojbu. Poglavnik je u izagnanstvu uviek sa sigurnošću računao na hrvatsko selo, jer je hrvatski seljak, ne samo kroz posljednjih dvadeset i pet godina, već i tokom stoljetnih borba davao svoju krv za narodnu slobodu počam od Gvozda, preko Stubice, Rakovice, Bošnjaka, Zaprešića do 5. prosinca godine 1918. kao krvavog uvoda u dvadesetpetgodišnju borbu za obnovu hrvatske državnosti i uzpostavu hrvatske nezavisnosti.

Poglavnik računa i u slobodnoj domovini na hrvatsko selo. On izpunja zavjet Stjepana Radića i pristupa takvoj izgradnji hrvatske narodne zajednice, *koja će je učiniti sposobnom i dostojnom za uklapanje u novi europski poredak.*

Danas je rat. Zamukla je pjesma. Težko je vrieme u kojem živimo, ali u hrvatskom selu živi vjera i stvaralački zanos. Seljak je sačuvao najviše svježine. Današnji seljak nije kao onaj jučerašnji, kao predratni; seljak ide kroz život otvorenih očiju, gleda i guta očima sve, što dopire do njega. Nema naprave, stroja, ideje

ili ustanove, koja ne zanima seljake i koju ne bi htjeli imati ili razumjeti. Oni se ne boje ni najsmjelijih osnova i — koliko mogu — prate i zanimaju se za sve, što je bilo gdje učinjeno za dobro naroda. Jer seljak želi postati svoj čovjek. Budi se u njemu *dostojanstvo čovjeka i stvaraoca* i zato je za njega ostvarenje novog poredka neobhodno potrebno. To zna Poglavnik i zato je 10. kolovoza 1941. naglasio: »*Ovo je vrieme, da mi svoje sile uložimo u to, da hrvatski narod, hrvatski seljački narod, bude mogao mirno, spokojno i s podpunom sigurnošću vršiti ono veliko djelo, raditi na zemlji odakle proiztiče život za svo čovječanstvo. Nama je dužnost, da selu učinimo pristupačnim sve tekovine, što ih novo vrieme nosi, a koje mogu njega podići i s kojim se selo može podići gospodarski, kulturno i prosvjetno.*«

Za novi poredak neobhodno su potrebni ljudi s novim shvaćanjem i novim duhom. U novom poredku rad ima biti mjerilom svih vriednosti. Na prvo mjesto treba staviti *njivu i radionicu.*

Ni za koga se ne smije pitati: čiji je, odakle je, što je — već *što je stvorio.* Cielu uljudbu treba postaviti na temelje rada. Kao što služba u narodnoj vojsci predstavlja častno pravo i častnu dužnost za svakoga, tako i rad u novom poredku postaje častnim pravom i častnom dužnošću.

Kako se mora odraziti primjena ovih načela na hrvatskom selu?

Bit seljačke pravde je u tome, *da svatko bude slobodan gospodar na svome i da svatko živi od svoga rada.*

Družtvovna pravda je stara seljačka težnja; seljak je nosilac vječite hrvatske težnje za pravdom i to zato, jer je on za njom najdulje čeznuo.

Zgrada budućeg družtva može se podići samo na čvrstim leđima postrojenog i prosviećenog naroda. I zato se danas traže *novi putevi.* Ne puste rieči, — ne krilatice, — već rad, stvaran rad u narodu i s narodom, a naročito rad na selu i sa seljacima.

Seljak je gladan zemlje, ali seljak je gladan i znanja. Seljak posjeduje mudrost i izkustvo, koje su mu namrla stoljeća neprekinute predaje. Njegova mudrost i izkustvo su očuvali hrvatski narod. Seljak treba znanja, da bi mogao izkoristiti to izkustvo. Ali seljak traži *pravo znanje.* Seljaka zanimaju i oduševljavaju *stvarne i točne činjenice.* Pružiti seljacima zemlju i učiniti im pristupačnim tekovine suvremenog napredka, znanosti i tehnike, odgovara vjekovnoj težnji seljaka za blagostanjem, za *pravdom.* To želi provesti Ustaška Hrvatska, a ne natjecati se u maglovitim obećanjima.

Treba posebno naglasiti *misao družtvovne pravde,* jer je ona više od onakve slobode, o kojoj toliko govore plutokratsko-boljševički predstavnici. Ta »sloboda«, o kojoj oni govore krilatica je francuzke revolucije, a izumljena je u probitku bogatog francuzkog građanstva, takozvanog »trećeg stališa« ili buržoazije. Ona je u oči francuzke revolucije držala u svojim rukama čitav priradni i uljudbeni život, a političku vlast držalo je plemstvo. Zato je buržoazija povela borbu za slobodu, t. j. za svoju političku vlast. Na takvu slobodu se pozivlju danas plutokratske države Englezka i Amerika.

Oni, koji govore o takovoj slobodi, misle na *slobodu samo za sebe*, a ne za radnika i seljaka, ne za ljude rada uobće.

Bogata plutokratska gospoda nisu se htjela držati one Starčevićeve: »*Tko se hrani kruhom naroda, treba narodu račune polagati. Seljani su kod nas u Hrvatskoj prietni za svako dobro i uzvišeni, ali su neuki, progonjeni i potlačeni.* To isto se može reći i za ostali puk, a osobito za radničtvo, koje je u toj plutokratskoj tobožnjoj slobodi bilo potlačeno i proganjano.

Ante Starčević je dobro shvaćao, što je ta plutokratska sloboda progonjenog, potlačenog i osiromašenog malog čovjeka, kad je kazao: »Ako je to sloboda, da se siromah ne može učiti bez da plati; ako je to sloboda, onda gospodo ja, kojega do sada nitko nije držao za neprijatelja slobode, onda iskreno kažem, da želim. da ta sloboda iz Hrvatske za uviek izgine«.

Ljudi rada nisu nikada mnogo držali do krilatice o goloj osobnoj slobodi. Slobode nema bez krova nad glavom, bez kruha i ruha. A sve to može se postići samo udruženim snagama narodne zajednice. Samo uzkladenjem narodne zajednice mogu se ostvariti ova tri cilja: *Nitko gladan; nitko bos; nitko neobučen.* Poredak, u kojem je bilo mnogo gladnih, mnogo bosih i mnogo neobučenih na izdisaju je. Protiv tog poredka bore se udružene snage mladih naroda. U tome je smisao sadanjeg rata.

Ustaška Hrvatska opredielila se u toj borbi. Njezino je mjesto na strani mladih naroda, a protiv plutokratskih i boljševičkih snaga, koje se bore za održanje

starog poredka. Sudjelujući u toj velikoj borbi Ustaška Hrvatska je sviestna istine, da u toj borbi može pobjediti samo, ako je nošena voljom i suradnjom svih narodnih slojeva, čitave narodne zajednice; ako su svi Hrvati spremni na suradnju i na žrtve, ako shvate, da se veliki ciljevi dadu postići jedino, ako smo svi spremni u što većoj mjeri lišiti se udobnosti. Ne smijemo tražiti ništa za sebe, ali toliko više moramo zahtievati za stvar, kojoj služimo, za ideal, koji moramo ostvariti.

Hrvatskom seljačtvu o tome ne treba mnogo govoriti. Vi ste, hrvatska seljačka braćo, uviek pokazali, da ste za domovinu spremni izdržati najteže borbe i žrtve. Radi toga oslobođena Hrvatska, naša Nežavisna Država Hrvatska, a u prvom redu ustaški pokret, koji je jedini ovlašteni predstavnik naroda, moraju postupati po onoj Ante Starčevića, koji je kazao: »Seljaci su danas glavni stup, koji drži narode i države, t. j. ako oni nemaju, ni drugi ne mogu imati, t. j. ako oni propadaju ni drugi ne mogu uzdržati.«

Radi toga ustaški pokret, u ime kojega Vam govorim kao državni savezničar staliških postrojbi, — koje će obuhvatiti i seljačtvo — hoće i želi izgraditi hrvatsku državu, tako da ona prema Poglavnikovim riečima bude ustaška i seljačka, t. j. ona će biti politički upravljena ustaški, a družtvovno bit će uređena tako, da budu u prvom redu zaštićeni probitci sela, a to znači ogromne većine naroda, a po tome i ogromne većine ustaša, koji su od reda seljaci ili seljačka djeca.

Poglavnik je kazao, da ustaše ne govore, nego rade, dakle ne obećavaju, za razliku od političara demokrat-

skog vremena. Ne dajemo obećanja ni radi toga, što nam je jasno, da država može nešto pokloniti kojoj ustanovi, ali država ne može darovati blagostanje onima, koji sami sebe ne žele pomoći. Hrvatski seljak ima uvjete, da se podigne u svojoj vlastitoj državi, ali samo vlastitom snagom, sviešću i suradnjom s državom i ustaškim pokretom, koji pod vodstvom svoga Poglavnika ima omogućiti i osigurati sreću i blagostanje hrvatskoga naroda. Samo tako možemo postići gospodarsko, uljudbeno i družtvovno podizanje hrvatskoga sela.

Temelj života i napredka hrvatskog naroda jest — prema ustaškim načelima — hrvatska obitelj, a u prvom redu *hrvatski seljački dom*. Hrvatskom seljačkom domu treba osigurati obstanak i blagostanje. A zato mu treba više zemlje, koju ćemo dobiti sredidbama, melioracijama i komasacijom; treba k tome povećati prirod unapređenjem gospodarstva i boljim izkorišćavanjem tla. To će se postići suradnjom sela, a provedbu će omogućiti država. Ona je, za razliku od prijašnje državne vlasti, koja je zapuštala hrvatsko selo ili ga je namjerice uništavala, danas naša, vlastita naša *hrvatska* država.

Napredni seljački dom osigurat će uz dobru družtvovnu politiku svojoj djeci budućnost, namrievši joj dovoljno zemlje, a k tome mora imati mogućnosti, da izobrazi svoju djecu, da joj bude omogućen pristup do najviših mjesta. Hrvatski ustaški pokret visoko cieni izvornu hrvatsku seljačku kulturu, naše narodne običaje i predaje, s kojima se svi ponosimo i želimo ih sačuvati, ali je ustaški pokret protiv težnja, koje idu

za tim, da se hrvatsko selo ogradi od tekovina suvremenog tehničkog napredka, kojima se u velike koristi i hrvatsko građanstvo, da bi sebi uljepšalo život. Hrvatski seljak nije zavidan radi napredka hrvatskog grada, ali će ustaški pokret ipak neumorno nastojati, kako bi i hrvatsko selo osjetilo sve blagodati suvremenog napredka. Sva sredstva toga napredka kao što su: strojevi, električno svjetlo, bolji promet, suvremeno zdravstvo, knjiga, krugoval, slikokaz, kazalište — moraju biti pristupačni hrvatskom seljaku, kojemu će na taj način njegov uzvišeni i slobodni rad u slobodnom domu postati još ljepšim i biti izvorom novih radosti. Time će ona neizmjerna ljubav hrvatskoga seljaka za njegovu grudu — ako je to uobće moguće, postati još većom. Tu ljubav za svoju zemlju, za svoj uzvišeni rad, kojega plod daje hranu i život čitavom narodu, pokazao je naš hrvatski seljak, kad je iza težke zime nastupilo toliko očekivano proljeće. Tada ste se Vi, hrvatska braćo, bez utjecaja ikakve promičbe dali na rad. To je od Vas zahtievalo seljačko i hrvatsko poštenje. Proljeće je za Vas značilo bojni zov. Vi ste tada odpočeli, *bitku za hrvatski kruh.* U ovim danima završavate tu borbu. Borba je bila težka, ali je pobjeda izvojevana. Čast vama braćo hrvatski seljaci, koji ste pod najtežim okolnostima — priveli tu borbu kraju!

Pokoljenja hrvatskih seljaka, obrađuju naše njive i oranice i ubiru plodove svoga rada. Već stoljećima obavlja se u miru posao sjetve, obavlja se posao žetve, popraćen prastarim običajima, koji tome radu daju značaj nekog svetog čina. I doista, svaki neizrođeni hrvatski čovjek, a posebno hrvatski seljak, i ne može

zamisliti, da se može naći tako pokvareno ljudsko biće, koje bi svoju zločinačku ruku diglo na bogate plodove svetog seljačkog truda, kojim se osigurava hrana, a time i *život hrvatskoga naroda.* Pa ipak se našlo takvih, koji ne zaslužuju, da ih nazovemo ljudima, jer to su zvjeri, isto tako kao što su zločinci i zvieri oni londonski glavničari i moskovski boljševici, koji su im dali tako užasan nalog, da bi uništili plodove seljačkoga rada i *time lišili hrane i života, ne samo borce u ratu nego i starce, žene i djecu, zdravoga i bolestnoga.*

Ako nekome smeta, što se hrvatski narod oslobodio tuđinskog tlačenja, time što je osnovana ustaška država Hrvatska, tada mu — ako je čovjek — ostaje mogućnost, da se bori sredstvima dostojnim čovjeka i borca. Ali kada taj kukavički podlo uništava plod seljačkog znoja, izvor obstanka i života čitavoga naroda, tada je on *dvostruki neprijatelj:* On je *neprijatelj hrvatskoga naroda i njegove slobode, ali on je k tome i zločinac, koji ne ustaje samo protiv ove ili one političke tvorevine, nego je to zvjer, koja gladu želi ubiti hrvatski narod* i time izvesti zlodjelo, kakvo ne zna naša tisućgodišnja slavna, ali težka i krvava prošlost.

Glavni teret u borbi protiv ove nečuvene zločinačke urote protiv života hrvatskoga naroda i protiv obstanka hrvatske države izdržao je hrvatski seljak i on radi toga zaslužuje posebno priznanje. Glavni savez staliških postrojbi, koji obuhvaća i hrvatsko seljačtvo, sa svoje strane želi dane, koji sliede, posvetiti nastojanju oko *provedbe u život postrojbi hrvatskog seljačtva u okviru ustaškog pokreta.* Još i time želimo naglasiti

povezanost hrvatskog sela sa hrvatskim gradom. Ovogodišnja hrvatska žetva jest poziv na ozbiljno razmišljanje i ozbiljan rad.

Braćo hrvatski seljaci!

Vi ste svojim radom pokazali, da ste sviestni članovi hrvatske narodne zajednice. Izdržali ste jednu bitku, — bitku za ovogodišnji hrvatski kruh. Time ste se postrojili u borbenu liniju mladih europskih naroda, na kojoj se nalaze i častno izpunjavaju svoje zadatke, brojni naši seljački sinovi.

Nastavite i dalje ovako. Sve nas čekaju još mnoge potežkoće. Ali mi ćemo izdržati, kao što smo izdržali kroz sve viekove hrvatske poviesti. Hrvat nije nikada uzmicao. Mi ne ćemo uzmaknuti ni sada i izvršit ćemo svoje deržanstvo.

Izdržat ćemo, jer izdržat moramo, jer o tome ovisi sudbina naša i budućih hrvatskih pokoljenja. Želimo ostvariti bolju budućnost hrvatskog naroda u slobodnoj domovini, u našoj nezavisnoj državi.

Bitka za hrvatski kruh je dobivena. Dobit ćemo i ostale bitke. Snaga hrvatskoga duha, snaga ustaške misli, prokušane su kroz desetljeća uporne i nadčovječne borbe protiv tuđinskog nasilja. Ni progoni, ni batine, ni tamnice, pa ni sama smrt nije mogla skrpiti hrvatskoga odpora i hrvatske stvaralačke državne misli. Protiv nje ne može ništa ni zločinački rad povampirenih nasilnika, koji su se u svome očajničkom biesu prihvatili tako strašnoga posla, nastojeći glađu zatrti hrvatstvo. To je dokaz, da su naši neprijatelji uvidjeli, da ništa ne može ubiti snage hrvatskoga duha, te su

posižući za takvim sredstvima, dokazali, da su se odrekli svake pomisli, da će uzpjeti odvratiti hrvatski narod od njegova cilja. Bili su prisiljeni skinuti krinku i posegnuti za oružjem očajnika, uvjereni da samo tjelesna smrt može hrvatski narod odvratiti od njegova puta.

Borba za osnutak i održanje naše najveće narodne političke tekovine, naše svetinje: Nezavisne Države Hrvatske, — predvođena od Poglavnika i ustaškog pokreta, a uz sudjelovanje čitavog naroda — primiče se pobjedonosnom završetku. Poglavnik i ustaški pokret, koji su djelom, a ne riečima dokazali, da znadu izvršiti ono našto su prisegli, *jamstvo su,* da će biti izvršen i onaj dio ustaškog Ustava koji predviđa da će poslije oslobođenja hrvatska država biti izgrađena tako, da će ona biti uređena i vođena napredno u duhu Ustaških načela, da hrvatski narod bude gospodar svih duhovnih i tvarnih dobara u svojoj domovini Hrvatskoj.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

Govor održan preko Državne krugovalne postaje u Zagrebu 2. srpnja 1942. povodom proslave žetve.

ZA BISTRENJE POJMOVA

ZA BISTRENJE POJMOVA

OSVRT NA ČLANKE I IZJAVE IZ KOJIH IZBIJAJU UTJECAJI LIBERALISTIČKIH, MARXISTIČKIH I DRUGIH NEUSTAŠKIH SHVAĆANJA

Razdoblje liberalizma u politici, u gospodarskim i družtvovnim odnosima urodilo je *obćom pometnjom pojmova.* Liberalistički pogledi prevladavaju u javnom mnienju više od jednoga stoljeća. Mnogi od njih su tako čvrsto ukorienjeni u mozgu pojedinaca, a naročito starijih, da ih se mogu težko otresti i kad oko toga iskreno nastoje. Još je teži slučaj s onima, koji su po svojoj dobi, prirodi ili odgoju skloni uztrajanju uz jednom usvojene poglede. Ako se takva razpoloženja očituju kod većega broja pojedinaca, tada dotično družtvo pokazuje znakove starosti, negibivosti i pretjerane sporosti, što kadkada može uroditi težkim posljedicama.

Takav slučaj nastupio je, primjerice, kod anglosaskih naroda, a posebice kod Engleza. Upravo portugalski predsjednik vlade i stvarni diktator, ovih dana je u jednom vrlo zapaženom govoru upozorio na englezku sporost shvaćanja družtvovnih promjena u svietu. »Liberalizam i demokracija — kazao je Salazar — ne odgovaraju više potrebama novog vremena. Samoj je Englezkoj uslied sporosti njenog političkog

razvitka trebalo mnogo muke, da bi shvatila pojavu pokretâ, koji se bore za novi poredak«. Ali život traži svoje i zato »sada usred rata i Englezka doživljuje promjene, koje su došle i preokreću njezin život i sada Englezka tapka na svojemu putu«. Za zemlju je taj pretjerani konservatizam bio od težkih posljedica, jer je »bilo moguće izbjeći ratu, da je Englezka na sve to bila došla prije«.

Dakle, prema mišljenju Salazara, Englezka je ušla u rat i pretrpjela već do sada ogromnih šteta, a sve je to mogla sebi prištedjeti, da je bila u stanju na vrieme obračunati sa stanovitim predrasudama i provoditi potrebne preobrazbe u svojoj politici.

Ovo je koristno kazati, da bismo mogli što snažnije naglasiti misao, kako je *pojava Poglavnika i ustaškoga pokreta u hrvatskome narodu od ogromnog povjestnog značenja ne samo radi toga, što smo njihovim radom i borbom postigli obnovu hrvatske državnosti i uzpostavu nezavisnosti, nego i radi toga, što ustaštvo sobom nosi i uklapanje Hrvatske u Novu Europu, znači provođenje novih družtvovnih shvaćanja.*

Kod nas se ta činjenica još dovoljno ne cieni, a to poglavito radi toga, što velik dio naših školovanih ljudi ima malo smisla i shvaćanja za gospodarsko-družtvovna pitanja. Od česti je to ostatak težke prošlosti, kad je tuđin više nego li Hrvat imao rieč u našem gospodarskom životu, a od česti je to posljedica našeg povjestnog razvitka, kao i činjenice, da je u prvom redu zanimanja bila politička borba u užem smislu, kad je najprije trebalo izvojevati slobodu i nezavisnost,

kako bi se prešlo na družtvovno gospodarsku preobrazbu Hrvatske. To je sudbina i najmlađega naraštaja hrvatske inteligencije. Nas su često naši stariji gorko prekoravali, da se bavimo politikom mjesto da studiramo. Mi smo uzprkos svim tim prigovorima ustrajali na putu naše borbe, znajući dobro, da je to najpreče, ako narodu želimo osigurati bolju budućnost. Istina je, da bi sa stanovišta naših osobnih probitaka bilo bolje, da smo se brinuli za proširenje svoga stručnoga znanja i stvaranja položaja, ali *da je tako kazao Poglavnik, da su tako kazali ustaški borci u domovini i izvan domovine, kako bi danas izgledala Hrvatska?*

Točno je, da se kod mnogoga od nas osjećaju nedostatci i praznine u pogledu poznavanja različitih pitanja savezno s životom države i — naroda, ali što je glavno, *svi mi imamo mnogo dobre volje, te otvorena srdca primamo svaku težnju za družtvovnom preobrazbom, a to je od velikoga značenja, kad treba obračunati sa starim i stvarati novo.* Svi mi, ako pristupamo povjerenom nam poslu s ljubavlju i s čvrstom odlukom, da uđemo u svoj predmet, u početku imamo velikih potežkoća, ali kad jednom produbimo temeljna načela novoga poredka, tada nam se njihovom primjenom na našu političku, gospodarsku i družtvovnu stvarnost otvaraju široki vidici i mnogo toga nam postaje jasnim i razumljivim, za razliku od starijih, koji su nekada u svojoj mladosti proučili sve moguće teorije i danas u sve sumnjaju, jer tako od njih traži duh liberalnog vremena, kojega je značajka prividna širokogrudnost prema svih sustavima, a to je u stvari vrludanje i odbijanje zauzimanja određenih stanovišta.

LIBERALISTIČKA OCJENA NAŠEG RADA U »MJESEČNIKU«

Jedan od primjera takvoga gledanja na suvremene pojave kod nas predstavlja i članak »Mjesečnika« za mjesec lipanj o. g. pod naslovom »Družtveno uređenje u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj«. Taj članak je nepodpisan, ali je donesen na uvodnom mjestu časopisa, koji u podnaslovu nosi oznaku »Glasilo Hrvatskoga Pravničkog Družtva« i time je članku, donekle na neizravan način, dan značaj službenog gledanja toga družtva.

U tome članku auktor započinje s visoka citiranjem Svetoga Pisma i u daljem tekstu se stavlja na priestolje nauke (... »nauka, koja teži samo za istinom ... nauka slobodna od strasti i ne težeći za efemernim ciljem ... takova nauka mora i smije da utvrdi istinu«). Sve to je nepoznatom auktoru potrebno, da bi mogao istom mjerom odmjeriti i suvremene nacionalističke autoritativne vladavine i boljševizam , a sve pod krinkom tobožnje širokogrudnosti i tolerancije: »Samo žestina razplamtjele borbe — kaže pisac »Mjesečnika« — između pristaša jednog i drugog tabora i narav dnevne promičbe mogu osporiti pošteno nastojanje i jednih i drugih, idealnost konačnog njihovog cilja i bar djelomičnu osnovanost razloga, s kojima svaka stranka nastoji opravdati svoje stanovište! Samo spomenuta žestina i narav mogu ljude učiniti sliepima za ono, što je zajedničko obim pokretima — ako ništa drugo, a ono predmet pobijanja«. Te dvie strane s idealnim ciljevima jesu nacionalizam i boljševizam, kojima nepo-

znati pisac velikodušno priznaje »pošteno nastojanje« i »bar djelomičnu osnovanost razloga«, da na kraju sve to stavi u sumnju i da kaže, da im je zajedničko »ako ništa drugo, a ono predmet pobijanja«. Naime, oni zajednički pobijaju politički i gospodarski liberalizam.

Budući da se tu radi o pitanjima, koja moram proučavati, da bi mogao izvršiti povjerenu mi dužnost, osjećam potrebu, da se osvrnem na tu i neke slične pojave. Posebno upozoravam na taj članak, koji obiluje smionim i nedokazanim tvrdnjama, uz nekoliko priznanja nacionalizmu, ali samo zato, da se spasi dojam širokogrudnosti i da ga se odmah u drugoj rečenici povuče na razinu boljševizma time, što se to isto prizna i boljševizmu t. j. obima se priznaje »djelomična opravdanost razloga« (koliki je taj dio istine u njima, i u svakom pojedinom od njih ne kaže se) i da ih se na kraju pozove, da se odreknu sliepe srčbe, jer da se bore protiv istoga protivnika, a to je kapitalizam.

Koliko su ti »naučni« navodi točni i kako se nacionalisti odnose prema pojavi novčarskog glavničarstva, čvrsto ukorienjenog u anglosaskim zemljama, najbolje se vidi iz današnjega svjetskog sukoba, u kojemu obratno od onoga što tvrdi nepoznati pisac, nastupaju boljševici i predstavnici kapitalizma zajednički protiv zemalja novoga poredka.

Možda bi netko mogao pomisliti, da je auktoru članka u »Mjesečniku« izbjegla samo koja nespretna rečenica i da smo se mi njih uhvatili. Međutim čitav članak

je napisan u istom duhu. Odmah iza citiranog stavka pisac se pozivlje na nauku, koja da traži samo istinu. Auktor iza toga kaže, da se nakon promatranja naučavanja nacionalističkih pokreta i boljševizma »dolazi... do zaključka, da ih mnogo više odvajaju elementi nacionalne i rasne naravi, nego li stav prema kapitalizmu i gledanje na buduće gospodarsko i družtvovno ustrojstvo«. U istom članku auktor to pokušava i dokazivati, te među ostalim iznosi i ovakav »razlog«: »I jedan i drugi (boljševizam i nacionalizam) priznaje opstojnost klasa, oprečnost njihovih probitaka i odatle proizteklu klasnu borbu, tek što prvi hoće ovu ukloniti ukinućem samih klasa, a drugi ublažavanjem i usklađivanjem njihovih probitaka i opreka«.

Naprotiv je istina, da *nacionalistički pokreti upravo u pitanju promatranja družtvovnih odnosa odlučno niečou marxističku nauku, da se družtvo, zapravo čitavo čovječanstvo, sastoji od dvie klase, posloprimaca i poslodavaca (proletera i kapitalista), nego naprotiv u tome vide skroz umjetnu podielu a protiv te misli u družtvovnom i političkom pogledu iznose misao narodne zajednice, koja je organički razčlanjena i u tom organizmu svaki dio ima služiti skladnom djelovanju cjeline.*

Nepoznati pisac u daljem nastavku svoga članka analizira različite zakonske odredbe o družtvovnim odnosima, te se iz svega vidi, da on uobće ne luči pojmova. Iz članka se vidi, da se ne vodi računa o pojmovima klasa, stališ, zvanje. Tako on radnike (u smislu posloprimaca) smatra stališem. Istina

je, i sama Odredba o stališkim i ostalim postrojbama može nekoga zavesti u bludnju te bi takav mogao smatrati, da svaki ili bar neki od tih saveza predstavljaju pojedine stališe, *iako se kod izrade Odredbe nije išlo za konačnom organizacijom stališa, nego se htjelo izvršiti tek potrebne predradnje za ostvarenje toga velikog cilja.* Istina je i to, da se u tome pogledu mnogi varaju. Ali ako se to može oprostiti ljudima, koji se time nisu potanje bavili, to se mora zamjeriti piscu »Mjesečnika«, koji kaže, da govori u ime znanosti.

Nije cilj ovih redaka davati auktoritativna mišljenja, a još manje započimati znanstvenu razpravu o ovim pitanjima, nego se jedino želi kazati, da se treba kloniti svakoga iztrčavanja i prenaglih generaliziranja. *Naše družtvovno zakonodavstvo i družtvovne postrojbe još su u svojim početcima.* Ne može se iz nekoliko mjera nikakvim dedukcijama izvesti čitav sustav. Nije to moguće ni uporednom metodom, polazeći od sličnosti ustaških družtvovnih gledanja s obzirom na fašizam i nacionalsocializam. Tko tako radi dogodit će mu se kao i piscu »Mjesečnika«, koji je otišao tako daleko, da je našao sličnosti između zasade Ustaških načela, da je rad temelj svake vriednosti, zasade fašističkog »Ustava rada«, (Carta del lavoro) da je rad družtvovna dužnost s odredbom čl. 18. prvog sovjetskog ustava: »tko ne radi, neka i ne jede«. Međutim, ne samo da sve te zasade izražavaju različite misli, te da su prema tome vrlo nespretno izabrane, nego se ta tobože boljševička izvorna misao nalazi u Sv. Pismu, koje inače auktor članka »Mjesečnika« citira odmah na početku. Da se kojim slučajem toga sjetio bio bi

po svome načinu dokazivanja mogao ustanoviti, da su zapravo boljševizam i kršćanstvo dva vrlo slična sustava, ali da su ih raztavile strasti dnevnih sukoba, promičbe i t. d.

Pisac članka u »Mjesečniku«, napisao je više netočnosti, koje su — kako smo kazali — plod generaliziranja, ali i zaključivanja na temelju nepoznavanja činjenica o radu i daljim nakanama ustaškog pokreta s obzirom na družtvovnu preobrazbu. Ako mu nedostaju obaviesti, to je samo po sebi razumljivo, ali nije koristno, ako piše o stvarima, o kojima nije obaviešten. Još manje je svrsishodno, da se piše o tim stvarima bez pravoga uronjivanja u duh čitavoga sustava, ostajući samo na površini kod proizvoljnih uporedbi, a da se ne pronikne u duh sustava.

IDEMO LI MI »SVOJIM PUTEM«?

Tako mu se moglo dogoditi, da se dao na tobože učene uporedbe različitih nacionalističkih sustava, da bi izpravno zaključio, kako doista postoje bitne »razlike između fašizma i nacionalsocializma«, ali uza sve to na kraju ustaškom pokretu posebno koncedira samo to, da će se »kod nas ići donekle i svojim putem«. Kažemo, da nam je auktor sa svoga stanovišta koncedirao, da ćemo »donekle« biti i izvorni.

Ustaški pokret takve koncesije ne treba, jer *ne težimo pod svaku cienu za izvornošću i nikako se ne bojimo krilatica o tuđinskim idejama, a pogotovo se ne bojimo takvih prigovora od strane predstavnika liberalističkih struja, za koje je poznato, da su bile*

najdosljedniji sljedbenici tuđinskih pogleda u našoj tisućgodišnjoj poviesti i da su u svakom području kod nas stvorili pravu pustoš, povodeći se za stranim uzorima i rušeći naše stare dobre ustanove i vriednosti, a ne nadomješćujući ih novim barem približno vriednim. I mi Hrvati smo ljudi i naša je narav ljudska narav, a po tome je i narav družtvovnih odnosa kod nas u glavnim crtama jednaka kao i kod ostalih ljudi, a posebno ljudi našega europskog rasnog i kulturnog kruga. Kao što za nas isto kao i za ostale ljude vriede neke naučne istine bez obzira na etničke razlike, tako i *na području socialnom neke obće istine vriede i za nas.* Prema tome mi smo se do krajnosti spremni poslužiti izkustvima velikih i naprednih naroda i toga se ne stidimo, nego se naprotiv time ponosimo, jer nam poznavanje stranih družtvovnih tekovina može biti samo od koristi.

Upoređivanjem ćemo doći do mnogog koristnog zaključka kao i do jasne spoznaje, da je naš politički i državni razvitak u mnogočem različit od onoga drugih naroda, da *mi Hrvati imamo posebnu družtvovnu i gospodarsku strukturu, pa ćemo na temelju toga tražiti i naša posebna rješenja, posebne oblike i putove družtvovne preobrazbe.* U tome će biti naša izvornost. Do nje će doći zato, jer je ona potrebna, a ne radi toga, što mi uz bilo koju cienu želimo biti izvorni. Naprotiv, bilo bi mnogo lakše i jednostavnije, kad bismo mogli sliepo nasljedovati uzore naroda velikih po broju, znanju, moći i izkustvu. Ali, nažalost, ponavljamo nažalost, to nije moguće.

Upravo radi toga, što moramo tražiti vlastite putove, morat ćemo kadkada *griešiti.* Kadkada će biti nezgodnih propisa. Doći će do situacije kao što je primjerice sada, da su radni odnosi u nadležnosti dvaju ministarstava: ministarstva udružbe i ministarstva veleobrta i trgovine. Međutim dobra volja i iskreno nastojanje, da se temeljna načela ustaških družtvovnih shvaćanja provedu u život dovest će do posljedaka koristnih za narod i državu.

Nikada ne ćemo moći dovoljno naglasiti *potrebu izgradnje novog mentaliteta* do čega može doći samo, ako s mnogo dobre volje nastojimo uživiti se u temeljna načela novog poredka. Čini se, da nepoznati pisac u »Mjesečniku« nije čovjek zle volje, ali mu bezuvjetno nedostaje moć uživljavanja u nove prilike. Bez toga nije moguće shvatiti ni ustaška družtvovna nastojanja. I tu vriedi ono, što je u istom broju »Mjesečnika« napisao prof. Biggini, rektor sveučilišta u Pisi za shvaćanje fašističkog zakonodavstva: »Fašizam je, ostvarivši novu i pravnu stegovnost u odnosima družtvovnog života, dao život novim načelima i ustanovama, podpuno novom shvaćanju prava i države.

Otuda *zahtjev za pravnika, da osjeti nove ideale, da odredi nove oblike koji su se, u suglasju s tim idealima, ocrtali, da shvati i razumije novu stvarnost, da prebaci tu stvarnost u mišljenje i logične termine.* Tko god bi htio izvršiti lagani i nezamorni, ali uzaludni pokušaj da izpita, da shvati i da svrsta ove nove institute u sheme starog pravnog poredka, lišio bi ih njihovog duha i njihove vriednosti.«

UTJECAJI MARXISTIČKIH DRUŽTVOVNIH SHVAĆANJA

Da se sve to ne može postići bez truda i da kod toga prije svega treba bistrih pojmova, vidi se najbolje iz toga, što se omaške i mnogo teže od onih, koje nalazimo u spomenutom članku »Mjesečnika«, mogu naći i u člancima, kojih pisci sebe smatraju mjerodavnim. Tako smo ovih dana u jednome zagrebačkom dnevniku (»Gospodarstvo«, 27. lipnja 1942. br. 137.) mogli čitati uvodnik, u kojemu pisac govori o »staležu poslodavaca« i »staležu posloprimaca«, te suradnju tih dvaju klasnih skupina smatra starališkom suradnjom i da je — prema tome — dovoljno mjesto klasa kazati stališ i da je time provedeno stališko uređenje Hrvatske.

Kod tako nejasnih pojmova moglo se piscu toga članka dogoditi i to, da je, — govoreći o potrebi uskladbenih odbora u priradnim poduzećima a sve u duhu novog poredka, — iztaknuo zahtjev »da radnici u svom poduzeću dobiju svoje predstavnike« i uztvrdio da su »Niemci ovo pitanje riešili na idealan način osnovavši na temelju propisa zakona o uređenju nacionalnog rada u pojedinim poduzećima *pouzdaničke savjete,* radne zajednice između poslodavaca i posloprimaca«. Prema tome auktor članka u »Gospodarstvu« smatra, da su povjerenička vieća (a ne pouzdanički savjeti) u njemačkim poduzećima sastavljena za to, da bi u njima radnici »dobili svoje predstavnike«. Međutim to je posve netočno i u duhu klasnih gledanja. Da se piscu mogla podkrasti takva težka omaška

razumljivo je, ako se uoči, da on u istom članku ne luči temeljnih pojmova klase i stališa i na temelju toga izvodi dalje zaključke koji, dosljedno, moraju biti pogrešni.

Radi bolje ocjene navoda člankopisca u »Gospodarstvu« i njegovih priedloga potrebno je upozoriti, da radni odnosi u Njemačkoj, kolikogod su oni jednostavni, nisu razumljivi onome, koji ne nastoji proniknuti u njihov duh. Tako je posve pogrešno tvrditi, da su radnici u njemačkim povjereničkim viećima nekakvi predstavnici radničtva ili po marxističkom shvaćanju, predstavnici posloprimačke klase.

To jasno izlazi i iz komentara njemačkog zakona o uređenju narodnog rada, koji su napisali Hueck-Nipperdey-Dietz (izdanje god. 1937.), a u kojemu se kaže u pogledu povjereničkih vieća i ovo: »Na čelo svega postavljena je dužnost produbljivati međusobno povjerenje unutar radne zajednice u pogonu. To je glavni zadatak povjereničkog vieća i on označuje njegov položaj... Ono ima služiti samo unapređivanju radne zajednice u pogonu. Zato je povjereničko vieće također organ pogona t. j. radne zajednice, a ne sljedbenika. Upravo u tome već leži odlučna suprotnost prema nekadanjem pogonskom vieću (Betriebsrat). Nije njegov zadatak zastupati sljedbenike nasuprot vođi pogona...«

Piscu članka u »Gospodarstvu« ne bi se bile dogodile ove omaške, da je uložio više truda oko proučavanja temeljnih načela novog poredka, a u ovom slučaju posebno pitanja, *kako treba gledati na klasna shvaćanja, koja su nekada marxisti uspjeli uciepiti i*

onima, koji su po svojim težnjama daleko od marxizma, ali su mislili, da biti družtvovno razpoložen znači u manjoj ili u većoj mjeri usvajati i neka marxistička zastranjivanja.

TOBOŽNJA »TRI PRAVCA USTAŠKE DJELATNOSTI«

Primjer još smionijega zaključivanja, a bez uočavanja činjenica, koje su svakome pristupačne, pruža nam govor povjerenika u jednoj velikoj ustanovi na ustaškoj skupštini dne 21. lipnja o. g. On je govoreći o zaslugama ustaškog pokreta kazao: »Njegova djelatnost danas u oslobođenoj domovini grana se u glavnom u tri pravca. U jednom vrši se djelatnost za obranu i sigurnost domovine. Tu službu vrši Hrvatski ustaški pokret putem svojih oružanih postrojbi. Drugi pravac djelatnosti ustaškog pokreta vrši se preko zavoda za narodno prosvjećivanje... Treća grana djelatnosti ustaškog pokreta odvija se u okviru Hrvatske seljačke gospodarske zajednice, kojoj je zadaća gospodarski organizirati i ojačati hrvatsko seljačtvo, da bi država na taj način postala gospodarski jaka i nezavisna«.

Treba dozvoliti mogućnost, da se govornik nije tako izrazio, ali ostaje činjenica, da je takav izvještaj tiskan u »Hrvatskom Narodu« i drugim novinama od 23. VI. a prije toga sličan u »Nedeljnim viestima« od 22. VI. o. g., pa se to moglo izpraviti. Svakako je sigurno, da bilo govorniku, bilo urednicima nije jasno, kako se grana ustaški pokret. Ustaški pokret, prema tome što smo citirali, uobće nebi imao svoga politič-

kog diela. svojih političkih postrojbi, nego bi se sastojao samo od oružanih postrojbi, a gospodarske i prosvjetne djelatnosti preuzele bi na sebe dvie ustanove, koje nisu organi pokreta, nego države. Prema tome ustaški pokret sastojao bi se samo od ograničenog broja oružanih postrojbi, dok narod ostaje posve izvan njega.

K tome i čitava podjela na tri grane podsjeća na bivšu Hrvatsku seljačku stranku, koja je imala svoju političku, prosvjetnu (Seljačka sloga) i gospodarsku (Gospodarska sloga) granu.

K tome se tu ne luči između pokreta i države. Ustaški pokret bi trebao, po takvom shvaćanju, posve prepustiti poslove prosvjetne i gospodarske državnim organima, dok bi se on morao baviti jedino organiziranjem oružanih postrojbi. Međutim se *Hrvatski ustaški pokret nikako ne može odreći toga, da razvije, ne samo svoje oružane snage, nego on teži i za tim, da razvije što jaču političku organizaciju (koja će obuhvatiti i žensku lozu pokreta) te na taj način okupiti sve ono najbolje u hrvatskom narodu, a uz to će još preko Ustaške mladeži i Striliških i ostalih postrojbi obuhvatiti čitav narod i sve grane njegove odgojne, stališke i prosvjetne djelatnosti.*

Nikakvi državni organi u tome pogledu ne mogu biti nadomjestak za sveobuhvatnu djelatnost ustaškog pokreta. Svaki istinski ustaša to odmah shvaća i spreman je učiniti sve, da bi se to ostvarilo. To je zahtjev njegove ustaške i hrvatske sviesti, jer uviek drži na umu ono što je Poglavnik toliko puta iztaknuo: Da nije

bilo ustaškog pokreta, ne bi bilo ni Nezavisne Države Hrvatske, i kada bi nestalo ustaškog pokreta, koji je nosilac misli Hrvatske državnosti i nezavisnosti, tada bi nestalo i hrvatske države i njezine nezavisnosti.

Dužnost ustaša, zahtjev njihove ljubavi prema narodu, državi i Poglavniku jest: uložiti što više truda za učvršćenje ustaštva u svim područjima državnoga i narodnog života. Ustaša je borac, ali pojam borca obuhvata i duševno područje. *Onu istu požrtvovnost, koju pokazuju naši borci na položajima, trebaju pokazati i ustaški javni radnici.* Kad oni rade u svojim uredima, kad nastupaju na govornicama, kad razpravljaju o družtvovnim i političkim reformama ili kad ih provode, to moraju činiti uz najveću sviest odgovornosti i nikada ne zaboravljati, da se kreću na području od presudne važnosti.

Tu je svatko dužan doprinieti prema svojim sposobnostima i mogućnostima. Kod nekoga od nas ima sposobnosti i znanja u manjoj ili većoj mjeri, ali kod svakoga ustaše mora biti vrlo mnogo ljubavi za ustašku stvar, a to znači u isto vrieme i ljubavi za narod, državu i Poglavnika.

Ovi redci su napisani samo iz tih pobuda, jer sam i ne pomišljajući ulaziti u naučnu razpravu htio iznijeti, da sam vršeći povjerenu mi dužnost opazio, kako se kod nas mnogo grieši kod iznošenja temeljnih pitanja kao što su ovi slučajevi, na koje sam upozorio.

Poslije godinu dana postojanja ustaške države ne bi se smjelo u javnim glasilima govoriti, da je nacionalistički poredak bliz boljševičkome, da su boljševici,

protiv kojih se bori ujedinjena Europa, a u kojoj borbi sudjeluje najbolja hrvatska i ustaška krv — idealisti! Ne bi se smjelo podliegati marxističkim klasnim shvaćanjima, a da i ne govorim o tome, da se ne bi narodu smjelo krivo tumačiti tako očigledne činjenice kao što je struktura ustaškog pokreta.

Kod nas su mnogi dobronamjerni intelektualci pod utjecajem kojekakvih struja i previše lutali, a da bismo mi sebi mogli i dalje dozvoljavati tu razkoš, da se podržaje zbrka i u pogledu temeljnih načela, na kojima se izgrađuje Hrvatska. Podržavati i trpjeti takvo stanje značilo bi ugrožavati krvlju i žrtvama stečenu državnost i nezavisnost.

Odtisnuto u tjedniku »Spremnost« 5. srpnja 1942.

ZNAČENJE ŽRTVE

ZNAČENJE ŽRTVE

Na današnji dan sjećamo se svih onih, koji su položili svoje živote za slobodu — kroz viekove toliko napaćene — domovine Hrvatske. Ako se u bilo čemu može očitovati veličina žrtve, tada je to u davanju najdragocienijeg dobra, što ga posjeduje čovjek, a to je *život*. Zato je žrtva u krvi najveličanstvenija od svih žrtava. Primjer te žrtve dokazuje pobjedu čovjekova duha nad materijom.

Ogromno je značenje žrtve tokom stoljeća hrvatske poviesti. U poviestnom govoru, održanom 21. svibnja 1941. rekao je Poglavnik: »Kroz viekove, u vremenu robstva, u vremenu okrnjene slobode, hrvatski je narod davao iz svoje sredine sinove, koji su bili preteče, koji su — pa i kroz sav svoj život — radili i borili se za ono, što mi danas imamo«. I zato je Poglavnik odredio dan 20. lipnja kao *dan uspomene hrvatskih mučenika* — kako sam reče — »u znak dubokog poštovanja prolivenoj hrvatskoj mučeničkoj krvi svih mučenika od davnine, pa do dana oslobođenja i uzkrsnuća Nezavisne Države Hrvatske, te na vječnu uspomenu njima«. Poglavnik je nastavio: »Mi, kao zahvalni sinovi hrvatskoga naroda, prigibamo svoja koljena pred svima onim velikanima, pred svima onim po imenu znanima i onima po imenu neznanima, koji su kroz viekove i kroz desetljeća uzidali svoje živote u temelje Nezavi-

sne Države Hrvatske. Od Petra Svačića, od bega Gradaščevića, od Zrinjskog i Frankopana, od Ante Starčevića i Eugena Kvaternika, od Stjepana Radića do Stipe Javora i do onih, koji su u samom času oslobođenja svoju krv, svoje živote za slobodu hrvatskog naroda i Hrvatske Države dali, mi se klanjamo, klanjamo se pred njihovim velikim uspomenama, pred njihovim sjenama«.

Nama, koji smo doživili ostvarenje ideala, za koji su položili svoje živote oni veliki hrvatski muževi, nama koji živimo i radimo u Poglavnikovoj Hrvatskoj, nama mora uviek stajati pred očima primjer žrtve, kakvu su domovini prinesli ovi veliki ljudi hrvatske prošlosti. Nama, ljudima današnjeg vremena mora postati jasnim, kako sve nas obvezuje ovo doba ostvarenja novog reda u Europi, kojega je dio i ustaška Hrvatska. Mora nam postati jasnim, da izgradnja i osiguranje naše Hrvatske, sačinjava bitan dio naše suradnje u novoj Europi, u koju možemo uvrstiti samo i jedino preko Nezavisne Države Hrvatske. Moramo shvatiti isto i to, da se do ostvarenja novog poredka u Hrvatskoj i Europi, u koju se možemo uvrstiti samo i jedino preko ustaške Hrvatske daju na raznim bojištima prilog u krvi za ostvarenje nove Europe, ali i mi ostali, koji se ne borimo oružjem u ruci, moramo se smatrati sudionicima te borbe, te moramo u toj borbi pokazati isto takvo junačtvo, kakvo pokazuju naši hrvatski vojnici. Junačtvo, kojim se moramo odlikovati mi, koji živimo i djelujemo u domovini, jest *junačtvo rada.*

Rad je hrabrost suvremenog čovjeka, čija se snaga očituje na njivi, u radionici ili u radnoj službi.

Našoj zemlji nema obstanka bez velikog, postojanog i poštenog rada. Uz junake oružja trebaju nastupati *junaci rada,* pregaoci stvaranja u poljopriradu, u veleobrtu, u upravi, u znanosti i prosvjeti. Na poslu se najbolje ocjenjuje svačija vriednost, tu nema obmane, laži i demagogije. Na poslu se najlaganije postizava sklad, jer ljudi, koji rade, nemaju vremena za svađu. Rad je najviša radost i najplemenitije sredstvo osobne sreće, a svatko ima pravo i dužnost biti sretan. Za nas je rad mjerilo svih vriednosti.

Svakom pripadniku hrvatske narodne zajednice mora biti jasna najobičnija i najozbiljnija zapovied samog života: prva je dužnost raditi neki koristan posao. Izvan te dužnosti nema ni radosti, ni zajednice, ni stege, — izvan te dužnosti nema punog života, a koja su obilježja punog života, ako ne upravo: radost, zajednica i stega?

Trebalo je proći mnogo viekova, da rad postane ono, što i jest u svojoj biti: prava *životna radost.* To vrieme još ni danas nije došlo, ali mi mu se približujemo, i to brzim koracima. Radosti, koje dobivamo od rada, dublje su i trajnije od svih drugih radosti.

Čovjek je družtveno biće, a družtvenost se nikada ne izrazuje tako jasno i tako jako kao u radu. Rad je jedinstvena prilika za ljude, da žive družtveno, te da uzimaju od drugih i drugima daju najbolji dio sebe.

Rad je najveća od svih stega. Za razliku od izvana nametnutog nasilja, od prisilne strogosti, *rad nosi stegu u sebi,* te zapovied urednosti, pažnje, savjestnog izvr-

šavanja, dolazi iznutra, od samog posla. Kada nestane tog unutrašnjeg usmjerenja, kada se radi nesavjestno, nemarno, bez slobodne stege, onda je izgubljen glavni oslonac osobnog i družtvenog morala.

Svako družtvo je u težkoj opasnosti, kada njegovi članovi izgube smisao za stegu. Time su oni izgubili jedan od sastavnih elemenata rada. Kada umre stega, sami po sebi izčezavaju radost i zajednica, jer se čovjek može radovati samo poštenom poslu, a u zajednici je moguće obavljati samo čestit i vriedan rad.

U svojem govoru od 26. listopada 1941. naglasio je Poglavnik hrvatskim radnicima: »Prohujala su mnoga vremena, i u tim vremenima mnoge nauke, prohujala su vremena, mnoge ideje, ali jedna nauka, jedna ideja, jedna misao ostala je kroz viekove, a to je pošten život, pošteno srdce, rad i ljubav prema svojoj vlastitoj domovini«.

Time je Poglavnik upozorio na bitnu činjenicu, da se ništa što poduzimamo ne može kretati mimo i izvan okvira hrvatske narodne zajednice.

Javljali su se pokreti u Europi, koji su išli za novom organizacijom rada, za drugačijom razpodjelbom dohodaka, ali nedostatak svih tih pokreta bio je u tome, što nisu crpili snagu iz vječnih izvora narodne sviesti. Narod je najvažnija i najsudbonosnija stvarnost i narod se kod rješavanja družtvovnih pitanja ne može mimoići. Na tome su se slomili svi družtvovni pokreti prošlog vremena, pošto su htjeli ostvarivati svoje ciljeve mimo i izvan naroda. Veličina i snaga pučkih obnovnih pokreta u našem vremenu, uspjeh i zamah na-

cionalno-socialističke i fašističke revolucije uvjetovana je činjenicom, što su one pošle od izvora svih snaga — od naroda. I hrvatski ustaški pokret jest pravi pučki, hrvatski i nacionalni pokret.

Zato je i mogao Poglavnik u svom govoru od 21. svibnja 1941. reći: »Kod nas nije nastala promjena vlade, kod nas nije nastala promjena režima, kod nas se dogodilo nešto novo, do sada nevidjeno: iz jedne ruševine podignuta je i uzkrsnula Nezavisna Država Hrvatska.« I upravo zato, jer kod nas nije nastala obična promjena vlade ili režima, moramo uočiti revolucionarno značenje onoga, što je Poglavnik proglasio, u jednom od najvažnijih načela Ustaškog pokreta, a to je sliedeće: »Temelj svake vriednosti jest samo rad, a temelj svakog prava jest dužnost. Stoga u hrvatskoj državi rad označuje stupanj vriednosti svakog pojedinca i ima predstavljati temelj cjelokupnog narodnog blagostanja.

Jamstvo za primjenu ovog načela u svakodnevni život hrvatskog naroda predstavlja ona snaga, koja je provela uzpostavu Nezavisne Države Hrvatske. To je, po Poglavniku osnovani i po Njemu vođeni ustaški pokret. U ustavu »Ustaše« Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, određeno je, da će — nakon postignuća hrvatske samostalnosti i nezavisnosti — ustaški pokret »braniti svim sredstvima državnu samostalnost Hrvatske i narodnu osebujnost hrvatskog naroda, te se boriti za to, *da u hrvatskoj državi uviek bude vladao samo hrvatski narod, te da on bude podpunim gospodarom svih stvarnih i duhovnih dobara u svojoj zemlji, napredno i pravedno uređenoj u duhu Ustaških načela.«*

MI SMO DRŽAVA

U svojem govoru od 30. lipnja 1941. označio je Poglavnik Hrvatski ustaški pokret kao čvrstu okosnicu, koja će hrvatski narod biti kadra zadržati u slobodi, koja će biti kadra sačuvati ga od nezdravog tuđinskog, a i domaćeg nehrvatskog, protuhrvatskog, nesocialnog i protusocialnog upliva i nametanja.«

Taj i takav ustaški pokret predstavlja životvornu snagu, od koje crpe sokove sve djelatnosti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Za razliku od nekadanjeg vremena danas je značenje države veće nego ikada prije: suvremena država javlja se kao regulator. No suvremena narodna država ipak ne predstavlja tielo, koje je strano narodu, jer država nije izvan nas. Mi smo država.

Netočno je shvaćanje prema kojemu danas nakon sloma liberalizma, država upija u sebe sve djelatnosti, tako da su pojedinci i skupine posve podređeni državnom stroju. Djelatno sudjelovanje naroda u radu države osigurava ustaški pokret, koji uzpostavlja *ravnotežu između naroda i državnog stroja.* Ustaški je pokret krv, koja će kolati po hrvatskom državnom tielu. Postojanje ustaškog pokreta pruža jamstvo, da pojedinac ne će biti potisnut po državnom stroju, nego da će postojati sklad, koji će osigurati poštovanje svakom koristnom ljudskom radu i omogućiti razvoj svakoj opravdanoj posebničkoj pobudi.

U minulom vremenu političke demokracije i vladavine kapitalističkog sustava mnogo se govorilo o slobodi, kod čega se nije mislilo na slobodu naroda i država, na slobodu družtvovnih tiela, nego na slobodu u sasvim

drugom smislu, na slobodu bez ikakvih narodnih, družtvovnih ili ćudorednih ograničenja. Ta rieč »sloboda« u tome krivom smislu došla je iz Francuzke; ona je zanašala nekoliko pokoljenja hrvatskog naroda. Posebno u vremenu poslije prvog svjetskog rata, ta je tobožnja sloboda, u smislu oslobođenja čovjeka od tradicionalnih spona, bila na ustima sviju. Ali ono, što se tada nazivalo slobodom, to nije predstavljalo napor kod svladavanja negativnog u čovjeku, nije zahtievalo žrtve potiskivanjem izključivo sebičnih nagona, nije iziskivalo trud unašanjem unutrašnje stege. To se izlievao suvišak daha i glasa, pritisnut za vrieme prvog svjetskog rata. Kod toga se pošlo za tuđinskim uzorima, bez neposrednog uzroka, bez određenog smjera. Izazvan događajima iz vana, praćen automatski, bez organizacije, bez stege, pokret za samom slobodom nije iza sebe mogao ostaviti nikakva traga. I zato mjesto slobode, naša domovina je bila zapala u najgore robstvo, a k tome smo bili zapali u družtvovnu anarhiju, od čijih posljedica trpimo i danas. I zato nije čudo, što se obzirom na takvo stanje, u isto vrieme kad i misao o potrebi ustaške oslobodilačke borbe od tuđinskog potlačivanja, javila i misao, kako je potrebno nasuprot ovoj bezsadržajnoj anarhičnosti, koja je skrivena u pojmu slobode, iztaknuti lozinke *reda i rada.*

U razumnoj organizaciji *rada,* tjelesnog i duševnog, osobnog i zajedničkog, gledamo danas jedinstveno sredstvo za prevladavanje ovog težkog razdoblja naše poviesti, u kojem treba izgraditi i održati hrvatsku narodnu zajednicu, osigurati materialni obstanak našem pokoljenju, te sačuvati žive narodne snage.

Hladnokrvnost, ozbiljnost i sabranost — to su svojstva i razpoloženja, koja moraju prevladavati u današnjem vremenu.

Sada nam se nameće stega, jer je u pitanju kruh i krov.

Umjesto izpraznih krilatica o slobodi kapitalističkog družtva, danas se javlja težnja za ostvarenjem družtvovne pravde. Ono, što je nama potrebno, to je ostvarenje pravde u našim međusobnim odnosima. Ne jednakost, koja je nemoguća u družtvu, jer je ne poznaje ni priroda, već *pravda,* što znači: *jednake mogućnosti za sve hrvatske ljude u pogledu njihovog razvitka, kako bi mogli dati svom narodu najveći i najbolji doprinos.* Lozinka družtvovne pravde stupa na taj način na mjesto zvučnih načela slobode, bratstva i jednakosti, koja su iztakli začetnici francuzke revolucije.

Pokazalo se, da je sloboda misli, udruživanja i sastajanja ostala i mogla biti samo na papiru, da je jednakost pred zakonom bila iluzornom za one, koji svoje građansko pravo nisu mogli podkriepiti snažnom pomoći bogatstva i da je bila zabluda pomisao o međusobnom bratskom razpoloženju između bezdušnog glavničara i izkorjenjenog radnika, ako i jedan i drugi nemaju pred očima probitke narodne zajednice: ne podvrgavaju se njezinoj stezi.

I zato je Poglavnik u svojem velikom govoru od 21. svibnja 1941. naglasio sliedeće: »Hrvatska država biti će uređena i na putu je uređivanja na osnovicama tradicije hrvatskoga naroda i *na najmodernijim načelima,* koja su kod naših velikih prijatelja i saveznika poka-

zala, da su u današnje vrieme jedini u stanju *stvoriti red, dati rada, pribaviti i kruha* i uzpostaviti normalan život.«

Iz svega je ovoga vidljivo od kolikog je značenja osnivanje Glavnog saveza staliških i drugih postrojbi u okviru Hrvatskog ustaškog oslobodilačkog pokreta. Djelovanjem usmjerenim u ovom pravcu, ima se težiti za političkim idealom, da svi pripadnici oslobođenog hrvatskog naroda postanu borci, prožeti vjerom u budućnost Hrvatske, ili jednom rieči — da postanu ustaše. Misao o zajednici svih Hrvata, misao o našoj zajedničkoj nedjeljivoj sudbinskoj povezanosti u dobru i zlu mora prožeti svakoga Hrvata. Ojačati i produbiti te misli — to je dužnost ustaškog pokreta, koji će to izticati sve dotle, dok takve misli i osjećaji ne prožmu cieli hrvatski narod. Tome ima poslužiti i stališka organizacija u okviru ustaškog pokreta. Važnost ove zadaće Glavnog saveza staliških postrojbi najbolje je označio Poglavnik svojim riečima upravljenim predstavnicima staliških postrojbi, kada je rekao »da ovo može biti *najvažnije pitanje našeg unutarnjeg života*«, te da ono mora biti riešeno onako, »kako to traže i zahtievaju probitci cjelokupnog hrvatskog naroda, i kako to zahtievaju probitci novog poredka, koji dolazi u svietu, u Europi i u našoj domovini«. Sam Poglavnik je naglasio, da će »sa svoje strane, ne žaleći ni časa u ovoj stvari, u stvari družtvovnog uređenja u našoj domovini« — sve učiniti, sve žrtvovati, da nam olakša taj rad.

Vidimo dakle, koliku važnost polaže Poglavnik na riešavanje pitanja, koje je povezano s osnutkom i dje-

lovanjem Glavnog Saveza staliških i drugih postrojbi. Jer, radi se o velikoj stvari — radi se o tome, da okvir, koji je stvoren osnivanjem Nrzavisne Države Hrvatske, bude izpunjen onom životvornošću, koja je potrebna da bi bilo provedeno ono, što je Poglavnik liepo izrazio ovim riečima:

»Ova država ne bi bila nosiocem sreće hrvatskog naroda, kad bi u njoj on bio razciepan u stranke i razrede. Danas jest i mora biti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj samo jedan narod i samo jedna stranka. Jedan razred, a to je hrvatski narod, jedna stranka, a to su ustaški radnici, ustaški radnici motikom i plugom i ustaški radnici perom i ustaški borci puškom«.

No — da se postigne taj visoki cilj potrebna je suradnja svih nas i upravo je u tome veličina našeg vremena što uklapa u izgradnju novog poredka *svakoga* i što *svačijoj* suradnji izkazuje čast. Naše vrieme prelazi preko praznih krilatica demokratsko-kapitalističkog vremena i oblikuje nova mjerila u pogledu rješavanja odnosa među pripadnicima jedne i iste narodne zajednice. Naše vrieme ukida neprekidni družtvovni rat demokratskog razdoblja, koje je u gospodarsko-družtvovnom pogledu bilo obilježeno prevlašću glavničara, i proglasuje načelo suradnje svih za sve. Naše vrieme unosi nove ideale družtvovnog života, koji znače podpuno ukidanje liberalističkih okvira razjedinjenosti.

Svi pripadnici Hrvatske narodne zajednice pozvani su na suradnju na tom velikom poslu. Kod toga *se ne može i ne smije mimoići nikoga.* Veliko načelo narodne

zajednice, koja prevladava sve ranije suprotnosti u višem jedinstvu, poziva na suradnju i one ljude, koji su se u mračnom vremenu prijašnjeg razdoblja okupljali pod raznobojnim barjacima i najrazličitijim lozinkama. Nikoga se ne smije izključiti, tko želi raditi, a *raditi moraju svi.*

Danas, kad se sjećamo mučenika, koji su pali kao borci, ne će nas prestrašiti, ako kažemo, da nas čeka, veliki posao i *novo* razdoblje borbe. Završili smo borbu protiv tuđinske sile. U toj borbi ulagale su se ogromne žrtve. Zavjet tih žrtava danas je izkupljen.

Ali borba ne staje ni časak. Ulazimo u razdoblje *borbe, koja je možda teža od one predhodne.* Prije smo se borili protiv vanjskog protivnika. Ono što danas odpočinjemo, predstavlja borbu protiv zla,*koje se nalazi među nama,* a i u nama. Odpočinjemo borbu protiv ostatcima zlokobne prošlosti, protiv zlim navikama, proti svemu onome, što bi moglo ugroziti jedinstvo i napredak hrvatske narodne zajednice. Danas još često nalazimo pod oblicima novog poredka sakrivenog čovjeka starog vremena, koji misli, da može nesmetano nastaviti onakav život, kakav je vodio u doba starog preživjelog poredka. Nije dovoljno promieniti nazive, — potrebno je unesti novi sadržaj u sve oblike narodnog života. Narod to hoće i to se mora izvršiti.

Danas još često nalazimo ljude, koji govore o potežkoćama vremena, u kojem živimo i radi toga sumnjaju u sve, što se poduzima u okviru hrvatske narodne zajednice. Takvima poručujemo, da se prilike ne izpravljaju same po sebi, te da ne može i ne smije

prigovarati onaj, koji ne surađuje. Kada bi takvi prigovarači pristupili lojalnoj suradnji, uvidjeli bi, kako se nikome ništa ne daruje i da svaki narod može samo krajnim ulaganjem vlastitih snaga, postići bolju budućnost. Jer — radi se o budućnosti. O budućnosti nas živih, naše djece, hrvatskog naroda i ciele Europe.

Godine i godine se rasipalo. Godine i godine se razaralo. Sve to ne može se popraviti u roku od godine dana. Osim toga živimo usred najvećeg od svih ratova. Taj rat, koji se vodi za europsku kulturu stavlja na nas zahtjeve. Postavlja pred nas potrebu žrtve.

Ako smo mogli doprinositi žrtve krvi u prošlosti, zar ne možemo prinositi barem malene žrtve svakodnevnog života i u današnjem vremenu?! Kada to ne bi bilo moguće, ne bi zavriedili naziv sviestnog naroda, po kakvom nas poznaju viekovi. Kroz stoljeća prinosili smo žrtve u krvi — zašto ne bi mogli, stanovito vrieme, pridonositi žrtve kakve pridonosi i ostala Europa — bez prosvjeda, bez mrmljanja, sa viešću, da se radi o budućnosti nas i naših.

Jest — radi se o budućnosti. Radi ostvarenja bolje budućnosti, bore se na bojnim poljanama narodi Europe; za bolju budućnost rade tvornice diljem Europe u punom pogonu; za bolju budućnost obrađuju svoja polja seljaci europskih zemalja.

I nama Hrvatima se radi o budućnosti. O boljoj budućnosti ustaške Hrvatske; boljoj budućnosti za hrvatski narod, hrvatsku porodicu, za hrvatskog čovjeka. Ali — takva se budućnost ne ostvaruje praznim programima i šarenim planovima, već radom i opet radom, samo radom.

Dan uspomene hrvatskih mučenika neka nam dozove u pamet, kako žrtve nisu uzaludne. Žrtve onih, čiju uspomenu danas slavimo, urodile su plodom — ostvarenjem Nezavisne Države Hrvatske. Bolja budućnost hrvatskom narodu može se ostvariti samo doprinašanjem žrtava, koje nikada nisu uzaludne.

Samo na taj način izpunit ćemo dužnost, koju od nas traži novo vrieme u Hrvatskoj i u Europi, samo tako ćemo ostvariti sretnu budućnost nama i našima, ako uviek budemo za Poglavnika i za Dom spremni!

Govor održan na dan uspomene hrvatskih mučenika dne 20. lipnja 1942.

SLUŽENJE IDEJI

SLUŽENJE IDEJI

Braćo Ustaše!

U svojem govoru novoimenovanim ustaškim stožernicima, održanom 20. rujna 1941., rekao je Poglavnik sliedeće: »Nemojte paziti na broj nego pazite na vrst. Veliki brojevi nikada nisu igrali veliku ulogu. Više vriedi deset ustaša, koji su priviknuti stezi, koji su ideoložki izgrađeni i koji su disciplinirani ustaše, nego li hiljadu neorganiziranih, ideoložki neizgrađenih i neizobraženih ljudi iz gomile«. Ovim riečima iztaknuo je naš Poglavnik jedno od najvažnijih načela, koje je od naročite važnosti za izgradnju novog reda u Europi, čiji je dio i ustaška Hrvatska, a to je *načelo kakvoće* (elite), koje je protivno načelu broja, kakvim se izražavala demokracija. Jer, samo će na taj način biti moguće Hrvatskom ustaškom oslobodilačkom pokretu izvršiti onu veliku zadaću, koju mu je namienio Poglavnik u ustaškom Ustavu, a ta je »braniti svim sredstvima državnu samostalnost Hrvatske i narodnu osebujnost hrvatskog naroda, te se boriti zato, da u Hrvatskoj Državi uviek bude vladao samo hrvatski narod, te da on bude podpunim gospodarem svih tvarnih i duhovnih dobara u svojoj zemlji, napredno i pravedno uređenoj u duhu Ustaških načela«.

Prema tome ustaški pokret, nakon s uspjehom završene oslobodilačke borbe, ne smatra svoju zadaću

izvršenom. Ono, što je krvlju stečeno, to se mora i braniti. *Okvir, koji je izgrađen putem oslobodilačke borbe, mora se izpuniti družtvovnom sadržinom.* Jamstvo, da će se sve to provesti, daje ustaški pokret i zato on mora i nadalje zadržati svoj *borbeni značaj.*

Vjernim narodnim pripadnikom može i mora biti svatko; dobrim građaninom države može i mora se lagano postati; vojničke vrline može i mora izpoljavati svatko; raditi moraju svi. *Ali svi ne mogu i ne moraju biti borci,* jer *Ustaški pokret predstavlja neprekidnu borbu, neprekidno požrtvovanje, koje se ne smije ograničiti samo na neko vrieme, samo na neku dužnost ili na neku činitbu.* Građanin se pokorava zakonima, narodni pripadnik ostaje vjeran narodnoj zajednici, radnik vrši svoju dužnost, — ali od svih njih može se zahtievati samo ono, što je uvjetovano okvirom njihovog određenja.

Međutim — dužnosti su Ustaše *sveobuhvatne. On mora sve davati, a nema prava ništa zahtievati. Njegov život ima predstavljati neprekidnu žrtvu.* Gdje se nalaze izvori one snage, koje omogućuje ustaški činiti sve, što je navedeno? *To je snaga ideje.* Ideja je ono, što daje poticaj Ustaši na doprinašanje žrtava — ideja ga osposobljava za izvršavanje dužnosti — ideja izpunjava čitav njegov život. Jedino zadovoljstvo ustaše u životu čini: *služenje ideji.* Snagom ideje nadvladava ustaša materializam liberalističkog vremena. Ideja ga osposobljava za borbu, koja čini sadržinu života.

Život je borba. Ako netko traži smisao života, uviek će doći na to, da se život sastoji u tome, što se pozi-

tivni sviet, životno potvrđivanje izgradnje, stvaranja i rada, što se uljudbeni sviet nalazi u stalnoj borbi sa snagama uništenja, razaranja, negacije, laži i prevare. Ta dva svieta bore se međusobno, odkad postoji čovječanstvo i ta dva svieta će se i dalje boriti. Svladavanje negativnog svieta pozitivnim, znači — napredak čovječanstva. Danas se opet nalazimo u razdoblju, kada je ta borba došla do vrhunca. Bore se dva svieta: stari sviet plutokracije i njezinog zakonitog djeteta — boljševizma, i novi *sviet dužnosti, poštenja i rada.* Poglavnikova Hrvatska sudjeluje u toj borbi na strani novog svieta.

Ta borba ne može i ne smije nikoga ostaviti ravnodušnim. *Sudbinska i prirodna nuždnost borbe traži od svakog pojedinca podpuno ulaganje svih njegovih snagâ i energijâ.* Jer je ta borba odlučna i neumoljiva, zahtieva se od svakog pojedinca ulaganje svega što posjeduje: rada, marljivosti, predanosti, srčanosti, hrabrosti i — ako to sudbina zahtieva — krvi i života.

Poglavnik kaže: »Narod, koji je izgubio osjećaj prema svojoj domovini, narod koji je izgubio osjećaj prema vlastitoj zemlji i čovjek, koji je izgubio osjećaje ljudske, izgubio osjećaje za svoju obitelj i za svoju djecu, taj je već s jednom nogom u grobu«.

U toj borbi mora postojati *vodstvo.* Po Poglavniku vođeni Ustaški pokret ima u hrvatskoj narodnoj zajednici tu *dužnost vodstva.* Ustaški pokret sačinjava hrbtenjaču borbene snage hrvatskog naroda. Ako se ta hrbtenjača slomi, — a *slomiti se ne će i ne smije nikada,* — slomljena je i borbena snaga hrvatskog na-

roda i on bi bio izgubljen. Kakvoća ustaških boraca predstavlja jamstvo, da se to ne će *nikada* dogoditi.

Radi toga za Ustaški pokret nije nikada važno načelo *količine,* nego načelo *kakvoće.* Ustaški pokret mora činiti *odlučan, brz i pokretan organ političkog vodstva naroda.*

Ovakovo vodstvo odstranjuje posredne snage i shvaća narod kao cjelinu, a sunarodnjacima načelno pruža pravnu jednakost, koja je u skladu sa podređivanjem u službi cjeline. Ako je odluka većine uviek sadržavala obezpravljenje manjinâ i nasilje nad njima, onda je novi politički oblik izključio ovu suprotnost. *Bitnost novog vodstva i njegove snage počiva na cjelokupnom pojmu volje narodne zajednice, koja ne bi mogla postojati, kad ne bi bila nošena spremnošću naroda i svih njegovih slojeva.*

Ustaški pokret mora uviek spoznati potrebe naroda, mora odgajati njegova shvaćanja i skretati njegovu volju prema zajedničkom dobru. *Jedinstvo zajednice volje počiva na unutarnjoj povezanosti ljudi iste vrsti.* Nova družtvovna politika može zato u unutarnjem životnom izgrađivanju države i naroda ostvariti ono, što demokraciji nije uspjelo nikada i to za to, jer novo shvaćanje predpostavlja postojanje nejednakosti među ljudima i narodima. *Novo shvaćanje čijim je predstavnikom i Ustaški pokret, odstranjuje svako mehaničko ujednačivanje i traži stupnjevano uređenje vodstva i suradničtva, a isto tako naglašava, da svaki narod mora ostvariti svoj vlastiti životni oblik i pobija svako međunarodno izjednačenje.*

Eto na taj se način postavlja pitanje vodstva po Ustaškom pokretu, a time je ujedno rečeno, koliko se toga u ime kakvoće zahtieva od pravog Ustaše, koji to nije samo po imenu. Jer — pred nama stoje ogromni zadatci. Naš rad mora obuhvatiti sveukupne potrebe čovjeka u životnoj borbi. Mi smatramo borbu prirodnom i potrebnom. *Mi volimo borbu, jer u njoj vidimo smisao života.* Tu životnu borbu mora izdržati svaki pojedinac sâm, i nitko drugi, nikakva postrojba, pa ni država ne može mu tu borbu oduzeti. Zajednica, narod i država dužni su pripraviti čovjeka za tu borbu, očeličiti ga i pružiti mu osjećaj, da nikada ne stoji sâm proti sudbine. Za to mi Ustaše ne dajemo ljudima nepromišljena obećanja, već se posljedak naše borbe mora očitovati u djelima i uspjehu, koji se može vremenski nadzirati.

Ustaški pokret ne vodi politiku sitnih darova, već uviek gleda na dobro hrvatske narodne zajednice i ostvaruje dalekovidnu politiku. Mi znamo, da naše gospodarstvo nije naš cilj, već sredstvo; da se pruži narodu rada i kruha. Iz toga zaključujemo, da su *gospodarstvo i družtvovna politika jedno te isto.* Radi toga ne govorimo samo o zaradi. Nama ustašama *nije cilj povećanje prihoda, već povišenje životne razine čovjeka.* Za nas mora stajati hrvatski čovjek u središtu naših nastojanja, a ostvarenju dobrobiti tog našeg čovjeka moramo podrediti sva naša nastojanja, sve naše posebničke prohtjeve i želje. Sreća i napredak hrvatskoga naroda mora za nas predstavljati vrhovni zakon. I radi toga mora Ustaški pokret uključivati u svojim redovima najbolje od najboljih, naj-

borbenije od najborbenijih, najpožrtvovnije od najpožrtvovnijih. Poglavnik je bio dalekovidan, kada je *načelo kakvoće postavio temeljnim načelom ustaškog pokreta,* jer je tako osigurao, da ustaštvo i u oslobođenoj domovini može uspješno udovoljiti zahtjevima, koji se na njega stavljaju.

Braćo Ustaše!

Naše pripadanje Ustaškom pokretu *ne smije za nas predstavljati povlasticu.* Onaj osjećaj požrtvovnosti, kojim smo se rukovodili u vremenu robstva mora postojati u našim redovima i dalje, jer samo tako ćemo moći ostvariti ono, što od nas traži Poglavnik, a to je da »svatko od nas mora imati do najvišeg vrhunca iztančani osjećaj dužnosti, jer svaki od nas, svaki Hrvat mora znati, da ima danas više nego ikada u prošlosti jednu veliku dužnost, a to je: raditi za utvrđenje, ustaljenje i sređenje Nezavisne Države Hrvatske i raditi za sreću i blagostanje hrvatskog naroda«.

U to ime budimo za Poglavnika i za Dom spremni!

Govor održan na III. skupnom sastanku ustaških tabora na Kanalu 1. kolovoza 1942.

RATNA ZARADA I DUŽNOSTI PREMA NARODU

RATNA ZARADA I DUŽNOSTI PREMA NARODU

Hrvatski ustaški oslobodilački pokret nije ostvario samo političko oslobođenje hrvatskoga naroda. Poglavnik i ustaše nisu se borili samo za to, da bi se iz Hrvatske uklonili činovnici, vojnici i policija mrskog tlačitelja tuđinca, a da mjesto njih dođu hrvatski činovnici, hrvatski vojnici i hrvatsko redarstvo.

Doduše i to je, samo po sebi velik zadatak i radi toga uspjeha će Poglavnikovo ime ostati zlatnim slovima ubilježeno u povjestnici hrvatskog naroda. Ali Poglavnik i ustaški pokret nisu htjeli samo to. Ustaški pokret ima i drugu veliku i još mnogo težu zadaću, a to je učiniti sve, kako bi Hrvatska bila družtvovno i politički uređena na posve novim temeljima, te upravo po tome ustaški pokret nije obični politički pokret, nego pravi pravcati revolucionarni pokret.

Ustaška revolucija hoće i mora provesti u život načelo, *da svaki vriedi samo toliko, koliko i njegov rad na korist narodne zajednice, koju sačinjavaju svi ljudi rada,* bilo »radnici plugom, radnici čekićem ili radnici perom«. Poslodavac i posloprimac nisu više dvie razdvojene klase, koje se međusobno bore već su — i jedan i drugi — vojnici iste vojske, koje sudbina određuje na različite položaje.

Samo prema vriednosti rada svakoga od nas određuje se njegovo mjesto u družtvu, a ne na temelju imetka, rođenja, veza i slično. Svatko je dužan raditi prema svojim sposobnostima i mogućnostima i svatko ima pravo na nagradu i na rieč u državi samo u skladu sa svojim radom, s doprinosom, koji daje za zajednicu i obće dobro.

Međutim ima ljudi, koji to ne shvaćaju. Ti ljudi kao da sumnjaju u ustašku sviest i odlučnost, kojom će se provesti ono, što je započeto. Takvi vjerojatno misle, da se družtvovne revolucije, koje traže posve novu izgradnju države i narodnog gospodarstva mogu provesti preko noći, pa kad sve to nije provedeno u prvih nekoliko tjedana obstanka ustaške Hrvatske, tada misle, da to uobće ne će biti ni provedeno. Ali oni se ljuto varaju. Protjerati neprijateljsku vlast iz Hrvatske bilo je uz pomoć naših velikih prijatelja i saveznika moguće kroz nekoliko dana, ali svi vidimo, da čišćenje zemlje od neprijatelja već nije tako lagan posao, iako je to *mnogo lakše od čišćenja zemlje od različitih štetočina na družtvovnom, gospodarskom i uljudbenom području.*

Ratne prilike isto tako donose sobom na družtvovnom i gospodarskom području potežkoće, koje su svima poznate, ali još uviek ne tako kao onima, koji za njih snose odgovornost i imaju pred očima obću sliku događaja. Onaj, koji ima cjelokupan pregled svih događaja u Hrvatskoj i u Europi, taj će lahko uočiti najdublju vezu između svih vanjskih i unutarnjih događaja, između vanjske fronte, koja predstavlja borbu s protiv-

nikom na svim bojištima i između unutarnje fronte, koja predstavlja borbu za ostvarenje Ustaških načela u životu hrvatske države, čime se ima postići, da stvarna i duhovna dobra Hrvatske imaju služiti sreći i blagostanju svakoga Hrvata, koji će biti toliko vriedan, koliko i njegov rad za zajednicu.

Iznimne ratne prilike traže od hrvatskoga naroda veliki napor, kako bi održao stečenu slobodu i nezavisnost, kako bi očistio zemlju od odmetnika, kako bi dao što veći svoj prinos za borbu ujedinjene Europe protiv boljševičkih i plutokratskih izrabljivača, kako bi se u Hrvatskoj sve uredilo tako, da bi hrvatska država bila sredstvo, zalog i jamstvo sreće, blagostanja i napredka sadašnjega hrvatskoga pokoljenja, a još više naše djece, novih pokoljenja, kojima moramo ostaviti što bolju i uredniju baštinu.

Na vanjskoj fronti, u borbi protiv plutokratskih i boljševičkih neprijatelja na dalekim bojištima od Petrograda, preko Rževa, Voronježa, Staljingrada, Rostova do Majkopa, kao i po klancima i planinama naše vlastite države tisuće i tisuće najboljih, najsmionijih, najhrabrijih, najsnažnijih hrvatskih vojnika, koji predstavljaju cviet hrvatske mladosti, izlažu smrtnoj opasnosti svoje dragocjene živote i to velika većina njih dobrovoljno, a svi bez razlike sviestni svoje velike zadaće, samo zato, da bi uz cienu onog najvišega i najdražega, što čovjek može dati, uz cienu vlastitog života, Hrvatska bila slobodna i nezavisna i da bi hrvatski narod došao do sreće i blagostanja, koju i zaslužuje i za što su se, poput današnjih naših junaka, bo-

rila tolika pokoljenja naših slavnih pređa. Hrvatski narod je uviek bio narod junaka. Rieč Hrvat je uviek značila isto što i junak i borac, koji u borbi i pada, ali ne uzmiče. Ovo je ušlo u krv hrvatskoga čovjeka tako, da su i danas hrvatski legionari na iztočnom bojištu poznati radi toga, što nikada ne uzmiču. Taj i takav hrvatski narod predvođen Poglavnikovim i Ustaškim pokretom ne će i ne može zato uzmaknuti ni sada, kad je stavio u pokret sve svoje snage, kako bi sačuvao stečenu slobodu i kako bi državna nezavisnost omogućila provođenje naše unutarnje družtvovne revolucije, koja je popraćena bolovima, a u našem slučaju gubitkom dragocjene krvi, ali koja ipak napreduje i mora dovesti do uspjeha. Zato jamče Poglavnik i ustaški pokret, koji se nisu borili zato, da bi stali na pola puta.

Postoje nažalost pojedinci, koji toga ne shvaćaju. Dok je hrvatski seljak požrtvovno obavljao žetvu i sjetvu puškom o ramenu, dok hrvatski radnik upravo uzornom stegom vrši svoj težki posao, dok hrvatsko činovničtvo podnosi terete ratnih prilika, dotle *postoje neki, koji kao da misle, da su se Poglavnik i ustaše borili za hrvatsku nezavisnost, da naši najbolji ginu na svim frontama, da seljačtvo, radničtvo i činovničtvo radi i proizvodi samo za to, da bi oni mogli što više zgrnuti novaca, što više zloupotrebiti iznimne prilike i u mutnom loviti.*

Takvi najprije dolaze vlastima i traže povišenje ciena svojih proizvoda, jer da će inače propasti, da će njihovi pogoni, koji često rade za neodgodive ratne po-

trebe, morati prestati djelovati, ako im se ne daju sirovine, ako im se ne nabave radnici, ako im se ne dozvoli podizanje ciena. I kad sve to postignu, tada se dogodi ovo: Radnici, u ratnim prilikama uviek stradaju poput svih ljudi, koji žive od plaće, jer u vremenima nestašice robe ciene brže rastu, nego li nadnice, osobito ako se u zemlji, koja se nije mogla spremiti na rat i težka pitanja ratnog gospodarstva, pojavi verižna trgovina. I kada u takvim prilikama radnici dođu poslodavcima i traže olakšanje položaja, tada se nađe poduzetnika, koji cinički odgovaraju, da bi oni rado povisili plaće, ali im to ne dopušta država, te se još radnicima izruguju, psujući njihove radničke ustanove, jer da se one za njih ne brinu.

Takva gospoda misle, da su se time riešili radničkih zahtjeva i da su još postali među radnicima i popularni, ali kod toga se dobro čuvaju, da ne bi spomenuli zašto su povisili ciene svoje robe, ako mogu tako lako povisiti nadnice.

Zašto takvi radniku ne protumače, da je povišenje nadnice potrebno zato, jer su oni prije povisili ciene i da je povišenje nadnica, dok rastu ciene samo prividno. Bilo je nekoliko i takvih poduzetnika, koji su radnicima kazali, da bi oni vrlo rado povisili plaće, jer da oni toliko zarađuju, da bi to mogli učiniti i bez podizanja ciena, ali im to ne dozvoljava država. Držanje takvih ljudi jest čin veleizdaje prema narodu i državi. Takvi ljudi su gori protivnici države od Židova i odmetnika. Takvi ljudi nastoje svoju pohlepu za zaradom opravdati time, što udaraju na državu. Zašto ne

protumače, kako to, da nisu dotičnim državnim ustanovama predložili sniženje ciena svoje robe, kad toliko zarađuju, da bi oni tobože rado postali dobrotvori radnika, ali eto ne da im država?

Takvi ljudi, koji se pred radnicima žele pokazati tolikim radničkim prijateljima i dobrotvorima mogli bi protumačiti radnicima, koliko su doprinieli za družtvovne svrhe, koliko su dali za »Pomoć«, koliko za Crveni Križ, koliko za različite radničke zaklade i ustanove, od kojih imaju koristi radnici i široki slojevi naroda uobće.

Takvi ljudi bi mogli radnicima protumačiti što su učinili za poboljšanje zdravstvenih prilika u svojim poduzećima? Je su li oni poduzeli nešto, da bi radionice bile svietlije, ljepše i udobnije, da bi bile dostojan hram uzvišenog ljudskog rada, i u skladu s dostojanstvom radnika? Koliko je poduzeća uredilo prostorije za odmor, igrališta, kuhinje, obdaništa za radničku djecu? Koliko su doprinieli za gradnju radničkih stanova?

Takvim sebičnjacima, koji bi svoju moralnu biedu, svoj nedružtvovni i neustaški rad htjeli prikriti bacanjem krivnje na državu i na nesavršenosti birokratskoga stroja; na ukočenost i nespretnost gdjekojeg činovnika, koji je krivo shvatio svoju dužnost, takvim ljudima je dobro dozvati u pamet ono, što je Poglavnik u više navrata kazao hrvatskim radnicima. Poglavnik je 19. srpnja 1942. poručio svim hrvatskim radnicima: »... dok smo god mi ovdje ne će kapitalisti više izrabljivati radnika. Kapitala će biti, ali će služiti radniku. Kapitaliste iako su svi demagozi socialnih pokreta pro-

tiv njima vikali, ne samo, da ih nisu odstranili, nego ih nisu ni umekšali. Hrvatska državna vlada prihvatila je za jaku najodurnije kapitaliste, što su kod nas i goni ih, ali budite sigurni da će isto tako proći i oni drugi kapitalisti, koji nisu židovi, ako u hrvatskoj državi židovski budu radili. Sestre i braćo!« — završio je tada Poglavnik — »ja sam do sada izpunio sva svoja obećanja, pa ću izpuniti i ovo, budite sigurni!«

Poglavnikova opomena nije od svih poslušana, jer *ima ljudi, koji su nepristupačni riečima razuma i shvaćaju samo, ako snagu rieči i misli osjete na vlastitoj koži.* Bez toga oni ne mogu shvatiti, da *gospodarstvo u hrvatskoj državi ne može biti cilj, već samo sredstvo, da se ljudima dade ruha i rada;* da je — prema tome — *gospodarstvo i državna politika jedno te isto.* I zato je Poglavnik govoreći 2. listopada 1941. skupini karlovačkih radnika opet morao ponoviti svoju opomenu. Tada je Poglavnik kazao:

»Židovi više nisu u stanju izrabljivati vašu radnu snagu. Braćo radnici! Mi ćemo to isto učiniti sa onim drugim židovima, koji nose na sebi krst i hrvatsko ime i postupat ćemo s njima jednako, kao što smo postupali sa židovima i to zato, jer tko nema družtvovnog osjećaja u svojoj vlastitoj državi, taj ne može imati ni narodnog osjećaja. Ja vam kažem, nismo se borili, nismo radili, nismo slobodu i krv davali za to, da se u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj napravi pljačka i to nad radnim narodom. Ja vam jedno kažem, svi će doći na red. Doći će svi oni, koji nemaju osjećaja uzajamnosti s narodom, koji nemaju osjećaja uzajamnosti s radnikom i seljakom«. Ni poslije toga nisu podpuno nesta-

le ove ružne pojave. Da se to postigne nije dovoljna samo ljubav, odanost i poštovanje, koje narod goji prema Poglavniku. Iza Poglavnika mora stajati postrojeni narod u snažnim ustaškim postrojbama, jer samo organiziran narod, u kojem svatko od nas bude najsavjestnije vršio svoju družtvovnu i političku zadaću, može provesti sve ono što želi provesti Poglavnik.

Zato Poglavnik najveću pažnju posvećuje organizaciji pokreta i organizaciji postrojbi u okviru pokreta. I tako se on, kad je htio još jedamput udariti na arijske židove, obraća ustaškim postrojbama i 29. ožujka o. g. poručuje svim ustašama: »Na nama je da spriečimo, da se na teret radničtva i seljačtva stvaraju bezobzirni glavničari, koji nemaju pred očima ni državu ni narod, nego samo svoj osobni probitak, te nakon što smo odstranili židove, dužnost nam je spriečiti da oni koji nisu židovi stvaraju novo židovstvo. I to imamo zapriečiti, jer u hrvatskoj državi ne smije biti mjesta ni arijskom židovstvu. Mi smo do sada sve zadaće, hvala Bogu, koje smo poduzeli izvršili, pa ćemo izvršiti i ove družtvovne«.

Poglavnikove rieči su jasne i ni jedan pametan čovjek se ne će usuditi posumnjati u njihovu istinitost. Poglavnikov život i rad, ustaška borba i odlučnost najbolje su jamstvo, da će te rieči biti provedene u život. I zato moraju svi hrvatski ljudi rada ove rieči shvatiti kao poziv, da se svrstaju u redove ustaškog pokreta, koji ima izvršiti ono, što traži Poglavnik. Zato svi moraju biti sviestni toga, da će taj program biti u život proveden to prije, što ustaški pokret i postrojbe u okviru toga pokreta budu jače i djelatnije. Hrvatsko

seljačtvo, radničtvo i svi javni i privatni namještenici, dobro osjećaju i znadu, da živimo u toku velike europske borbe za novi poredak, u kojoj i Hrvatska sudjeluje na vanjskoj i unutarnjoj fronti preko svojih boraca i preko svoga ustaškog pokreta. *Krv najboljih i najhrabrijih hrvatskih sinova ne smije biti uzalud prolivena.* Radi grobova boraca za hrvatsku slobodu od Petrove Gore, pa do Sibinja i Senja, radi grobova tolikih ustaških mučenika, radi krvi tolikih hrvatskih boraca od Baltičkog do Crnog i Kaspijskog mora, od Neve, Volge i Dona, pa do mutne ali svete Drine i Vrbasa, Ustaška Hrvatska ne može uzmaknuti. I kad Poglavnik pozivlje sve Hrvate, da izpunjeni poštovanjem pred tolikim žrtvama junačtva i nesebičnim davanjem sebe za što jače temelje hrvatske zajednice, svi doprinesu svaki svoj dio za izgradnju i učvršćenje hrvatske države, koja ima preko rada svih nas služiti sreći i blagostanju čitavoga naroda, tada se ni jedan Hrvat ne smije oglušiti. *Svi moraju doprinieti za ostvarenje političkog i družtvovnog programa ustaške revolucije — ne štedeći žrtava, a Poglavnik i ustaški pokret pobrinut će se, da sve te žrtve budu na sve pravedno podieljene.* O suradnji svih slojeva hrvatskoga naroda u okviru ustaškog pokreta ovisi, da taj dan, kad će svi Hrvati osjetiti blagotvorne posljedice ustaške borbe i pobjede, svane što prije.

U to ime za Poglavnika i Dom — spremni!

Govor održan preko Državne krugovalne postaje u Zagrebu listopada 1942.

BORBA USTAŠKOG POKRETA U DOMOVINI I U INOZEMSTVU

BORBA USTAŠKOG POKRETA U DOMOVINI I U INOZEMSTVU

Kada govorimo o ustaškoj borbi, tada treba razlikovati ne samo mjesto gdje se odvijala ta borba — naime domovinu i inozemstvo — nego to pitanje treba promatrati i u vremenu. Treba točno razlikovati razdoblja ustaške borbe. K tome treba točno označiti i pojam ustaške borbe. Treba odrediti, što sve smatramo ustaškom borbom? Da li ćemo ustaškom borbom smatrati samo borbu organiziranih članova ustaškog pokreta, ili ćemo ustaškom borbom smatrati borbu svih onih Hrvata, koji su radili u ustaškom duhu. Ovo je zapravo najvažnije pitanje, a ako na njega izpravno odgovorimo, tad će nam biti mnogo lakše obraditi predmet našeg predavanja.

Ustaša, hrvatski oslobodilački pokret osnovan je godine 1929. u času, kad su Srbi odlučili, da pomoću diktature, nakon što su Hrvatima oteli svaki utjecaj na vlast (hrvatsku državu su već likvidirali godine 1918.), posve unište i sâmu hrvatsku narodnu misao u korist jugoslavenske narodne misli, koja je u stvari bila isto, što i velikosrbska nacionalna misao, isto onako, kao što je Jugoslavija za Srbe uviek bila samo proširena Srbija iz vremena prije prvog svjetskog rata. Hrvatski ustaški pokret dakle nastao je u jednom času, kad je svakom Hrvatu kao pojedincu i hrvat-

skom narodu kao cjelini bilo jasno, da mu je zaprietila najveća opasnost od Srba i da se nalazi u najsramotnijem položaju svoje tisuću godišnje prošlosti. Prema tome hrvatski ustaški pokret je nastao u točno određenim prilikama i u jasno označenom vremenu. Nastao je godine 1929. u času, kad su sva druga sredstva borbe protiv velikosrbskih presizanja bila bezuspješna.

Svi pokušaji, da se političkim sredstvima, da se pomoću političke borbe uobičajene u kulturnoj Europi, postignu hrvatska prava, propali su. Smrt Stjepana Radića naručena od beogradskog dvora i srbske vojske, a izvršena od jednog srbskog parlamentarca, bila je strahovita opomena i dokaz nemogućnosti mirnog rješenja spora između velikosrbskih prohtjeva i hrvatske državne i narodne misli. Kad je pak proglašena velikosrbska diktatura, tada je odpao i posljednji trak sumnje o istinitosti toga stanovišta. *Drina je tada postala vječnom granicom između iztoka i zapada, zla i dobra, Srbije i Hrvatske.* U tom času je Poglavnik izvršio osnutak ustaškog pokreta, tajne revolucionarne organizacije, koja će prema Njegovim riečima staviti na ljutu ranu ljutu travu i povesti borbu revolucionarnim sredstvima, a to znači pomoću ustanka i oružja, a za ostvarenje podpune hrvatske nezavisnosti.

Prema tome hrvatski ustaški oslobodilački pokret dobiva i treću oznaku. Ne samo da se točno znade, kada je on osnovan, radi kojih uzroka, nego je određen i način rada t. j. osnovana je tajna revolucionarna organizacija, koja će djelotvorno posegnuti za oružjem kao za jedinim sredstvom, koje Srbi poštuju. *Četvrta*

je pak a i najvažnija oznaka toga pokreta, da je on kao svoj cilj postavio, ne više kakav sporazum ili nagodbu sa Srbima, nego podpunu hrvatsku nezavisnost, Nezavisnu Državu Hrvatsku.

Prema tome ustaškom borbom u užem smislu možemo smatrati samo ono, što je učinjeno poslije osnutka ustaške organizacije godine 1929. protiv srbske diktature, revolucionarnim sredstvima, a sa sviestnim ciljem, a taj je: osnutak Nezavisne Države Hrvatske.

Dakako da život ne pozna skokova i da ta takova organizacija i pokret nisu mogli nastati preko noći i ni iz čega. Ustaški oslobodilački pokret imao je svoje preteče. Petar Svačić, koji na Petrovoj Gori radije pogiba, nego da pristane na bilo kakve veze i ovisnost o tuđinu radio je u ustaškom duhu. Tokom čitave hrvatske poviesti bilo je boraca, koji su radi bilo kakvih razloga nastojali oko toga, da se ostvari hrvatska samostalnost i kod toga se nisu ustručavali posegnuti za revolucionarnim sredstvima.

Najpoznatiji takav slučaj bila je urota Zrinsko-Frankopanska, kad su ta dva hrvatska velikaša htjeli bunom svrgnuti s hrvatskoga priestolja tuđinca, koji je gazio hrvatska prava. U novije vrieme je poznat pokušaj Eugena Kvaternika, koji je u Rakovici podigao bunu protiv carskog Beča htijući ostvariti hrvatsku nezavisnost. Za te i takve podhvate mogli bismo kazati, da su po svemu ustaški osim po vremenu.

Osim ovih pokušaja bilo je i drugih pokreta, koji su u velike sličili ustaškom radu. Svaki onaj Hrvat, koji je izticao hrvatsku državnost i hrvatsku narodnost i borio se za njih, radio je za ustaški ideal, iako nije

kod toga upotrebio revolucionarni način borbe, koja je dovela do ostvarenja naše nezavisnosti i koja je upravo bitno svojstvena ustaškom pokretu. Takav je bio i Ante Starčević, koji je kao politički radnik i ideolog na do tada neviđeno snažan i uman način naglasio načelo hrvatske nezavisnosti i narodne samosvojnosti, ali je djelovao u drugim vremenima i drugačijim sredstvima, nego li ustaški pokret i zato je on samo preteča hrvatskog ustaškog pokreta.

Stjepan Radić je poslije svjetskog rata, kad su Srbi pomoću hrvatskih izdajica srušili našu više nego tisućgodišnju državnost, ustao kao glas savjesti hrvatskoga naroda protiv toga nasilja i pred cielim svietom naglasio, da Hrvati ne priznaju srbske nadmoći i da oni žele svoju hrvatsku republiku, pozivajući tadašnje članove hrvatskog sabora, da ne srljaju kao guske na maglu — već neka pitaju narod, koji želi svoju državu, svoju republiku. To je u stvari značilo, da je Radić tražio za Hrvate njihovu vlastitu nezavisnu državu. Taj program je oko Radića okupio hrvatsko selo, koje je kod nas bilo politički najzdravije i najmanje izkvareno. *Parole Starčevića, pravaštva, ustaštva, dovele su mu cieli hrvatski narod.* U tome času Radić je djelom postupao ustaški. Naime, on je okupio narod, da se bori za isti cilj, za koji se kasnije borio ustaški pokret. Jedino je šteta, što Radić nije odmah uvidio, da je jedini način za ostvarenje toga cilja otvorena i nesmiljena borba s Beogradom, nego je povjerovao srbskim laskanjima i otišao u Beograd, gdje je na sramotan način ubijen. *Stjepan Radić je na taj način bio posljednji preteča ustaškog pokreta,* koji je,

kako vidimo, niknuo iz naših posebnih hrvatskih prilika i potreba, koji je na temelju poviesti i života izradio i svoj posebni način borbe. To je vriedno iztaknuti ne samo radi toga, da bismo točno označili, što je zapravo ustaška borba i po čemu se razlikuje od drugih donekle sličnih pokreta i pojava u hrvatskoj bližoj ili daljoj prošlosti, nego i radi toga, da bismo naglasili, kako je ustaški pokret po svemu izvorni hrvatski narodni pokret, a nije — kako bi to htjeli neki protivnici, kojima je malo stalo do istine, a vrlo mnogo do vlastitih probitaka — nekakva tuđinska biljka, oponašanje bilo kojeg inozemnog nacionalističkog pokreta, pa zvao se on fašizam, nacional-socializam, falangizam ili kako mu drago. Što više, hrvatski ustaški pokret je toliko hrvatski izvorni pokret, da nije moguće zamisliti jedan hrvatskiji pokret, budući da je *on usvojio sve one misli o hrvatskoj narodnosti i državnosti, koje su stvorile prošla pokoljenja i različiti hrvatski politički pokreti,* samo je u odlučnom času i odlučnim sredstvima pregnuo, da te krasne misli provede u život. Više od toga nije moguće učiniti. Više nije bilo moguće postići, nego li što je postignuto, kad je ostvarena Nezavisna Država Hrvatska.

Utvrdili smo, da ustašku borbu označuju ovi činbenici:

1. ona je nastala godine 1929. voljom i odlukom Poglavnika;

2. učinjeno je to radi toga, što su propali svi pokušaji borbe političkim sredstvima uobičajenim u kulturnom svietu i kad je neprijatelj pokušao izbrisati i sâmu hrvatsku narodnost;

3. cilj borbe nije bila nikakva nagodba ili sporazum sa Srbima, nego posvemašnja hrvatska nezavisnost;

4. način rada je revolucionaran, ustaški, s oružjem u ruci; na silu se imalo odgovoriti silom, na ljutu ranu — ljuta trava.

Eto, braćo ustaše, to su oznake ustaške borbe i ustaškog rada. Ali ima još nešto, što treba dobro razlikovati. Treba točno razlikovati djelatnost ustaške organizacije i pokreta.

Ustaška organizacija s Poglavnikom na čelu bila je tajna. Imala je svoje članstvo, svoju zakletvu, svoju organizaciju, logore, blagajnu, glasila, ukratko čitavu organizaciju kao i svaka druga politička organizacija, samo s tom razlikom, što je bila tajna.

Upravo taj tajni i revolucionarni karakter organizacije spriečili su mnogome pojedincu, koji je i dušom i tielom bio uz ustašku organizaciju, da nije mogao u njoj sudjelovati kao član. To osobito vriedi za Hrvate u domovini. Poznato je, da je ustaška organizacija imala samo silom prilika svoje vodstvo izvan domovine, da je dodir između vodstva i naroda u Hrvatskoj bio težak i vanredno opasan. Tako je posve normalno broj pristaša Poglavnikovih bio daleko veći, nego li broj organiziranih ustaša. Mnogi i mnogi Hrvati, zapravo stotine tisuća njih, bili su sljedbenici ustaškog pokreta, a ipak nisu bili članovi organizacije, zato što to nisu mogli.

Prema tome ustaškim radnicima i ustaškim radom moramo smatrati sve one, koji su posve i u svemu bili uz ustaški pokret, koji su posve usvajali sve četiri

nabrojene točke, iako nisu bili članovi ustaške organizacije. Hrvatska je ustaški glasovala 5. svibnja 1935., kad je morala odgovoriti na pitanje »Oplenac ili Janka pusta«. Hrvatska je ustaški odgovorila — glasujući za Janka Pustu.

Hrvatska je očitovala, da ustaški misli, osjeća i radi u času, kad su tobožnji predstavnici volje hrvatskoga naroda skupa s predstavnicima velikosrbske misli sa Simovićem, Jevtićem, Živkovićem i kraljem Petrom pokušali spasavati hrvatsku tamnicu Jugoslaviju, ulazeći u srbsku vladu i tražeći od hrvatskog naroda, da gine, da dade, da budu porušena hrvatska sela i gradovi, da Hrvatska bude pretvorena u hrpu ruševina, a sve radi toga, da bi nekoliko milijuna Srba i dalje mogli nesmetano tlačiti preko deset milijuna pripadnika drugih naroda, a među njima i hrvatski narod. Hrvatski vojnik, hrvatski seljak, radnik i građanin, staro i mlado, mužko i žensko, sve je tada u Hrvatskoj odbacilo tu podlu družinu, prešlo s prezirom preko poziva izdajica i svrstalo se uz Poglavnika i ustaški pokret u borbi proti tlačitelja bez obzira na to, tko je položio ustašku zakletvu. Prema tome i to moramo ubrojiti u ustaški rad, iako ni kod toga ne smijemo zaboraviti na pravednost i kazati, da su svi i uviek bili jednako sviestni i jednako zaslužni. Sve to nije bilo moguće ni provesti ni zamisliti bez ustaške organizacije, bez Poglavnika, bez njegova rada, bez njegovih patnja, odricanja jedinstvene državničke mudrosti isto onako, kao što ni danas ne bi bilo moguće zamisliti postojanje ustaške države, naše Nezavisne Države Hrvatske bez Poglavnika, bez njegovih naj-

vjernijih, koji su s njime dielili u tuđini sve muke i pregaranja, kao ni bez sviestnih ustaša, koji su svoje učinili u domovini.

To je potrebno naglasiti, da se pokaže, zašto je toliko znatan i potreban rad ustaške organizacije, zašto tu organizaciju treba provoditi tako, da bi okupila sve čestite Hrvate, da bi ih povezala u jaku djelatnu cjelinu.

Ustaški pokret nije izvršio svoju zadaću izvođenjem revolucije i osnutkom države. Sada ustaše čekaju nove, prividno manje opasne, ali zato nimalo lakše, zadaće. I radi toga je potrebno, da pokret i dalje postoji, da djeluje, da se razvija, da pojača svoj rad na korist hrvatskoga naroda i države. Pokret sada ima izvršiti još veću zadaću, a zato treba mnogo snage, razboritosti i radinosti i spreme na žrtve.

Kad smo ovako stvar postavili, tada nam je lako prikazati rad ustaškog pokreta u domovini i izvan domovine. Taj rad se međusobno popunjavao.

Rad pokreta bio je osobito značajan u prvim godinama diktature. Taj rad se odvijao u glavnom izvan domovine. Ustaše izvan domovine bili su posebno aktivni. Poglavnik tada razvija veliku organizatornu, promičbenu i političku djelatnost. Kasnije se taj rad, a osobito vojnički rad, revolucionarni rad protiv Jugoslavije, svodi na manju mjeru, ali zato hrvatski narod svojim javnim manifestacijama i pojedinci i skupine ustaša razvijaju zamjeran rad tako, da je bilo moguće osigurati to, da je Poglavnik na Uskrs 1941. došao u domovinu, u kojoj su ustaše već bili preuzeli vlast i izvršili s uspjehom tolike težke zadaće.

Radi svega toga, rad pokreta kod kuće u domovini kao i rad pokreta u emigraciji u tuđini, nije moguće posve odieliti i prikazivati ga kao dvie odieljene akcije. Mi ćemo to doduše prikazati u dva posebna poglavlja radi lakše preglednosti, ali kod toga nikada ne smijemo zaboraviti na međusobnu povezanost obiju djelatnosti, koje nada sve veže osoba našeg velikog Poglavnika. Snaga njegove misli, veličina njegove mudrosti i požrtvovnosti, ukratko snaga njegove osobe, bile su tako jake, da je on u Hrvatskoj imao na tisuće, desetke tisuća ljudi, koji su bili spremni za njega položiti i život, iako ga nikada nisu vidjeli, nisu s njim progovorili ni jedne rieči, a većina nije nikada vidjela ni jednoga redka napisana njegovom rukom. Pa ipak su bili njegovi oduševljeni pristaše i sljedbenici tako, da je to jedna od najčudesnijih pojava u suvremenoj poviesti.

Prilike poslije proglašenja velikosrbske vojničke diktature Aleksandra Karađorđevića bile su takve, da je bilo nemoguće u Hrvatskoj podržavati organizacije kao što je bila ustaška.

Poglavnik je odlazeći u inozemstvo učinio nešto, na što je bio prisiljen od Beograda. Napuštanjem hrvatskoga tla bio je njegov rad u pogledu stanja u Hrvatskoj otežčan. Njegov neposredni dodir s narodom bio je onemogućen. Jugoslavija se riešila najopasnijeg protivnika iz Hrvatske. Ali s druge strane on je prelazeći granicu Jugoslavije bio oslobođen spona jugoslavenskih diktatorskih protuhrvatskih zakona. Mogao je slobodno razviti svoj rad, barem među izseljenim Hrvatima, mogao je slobodno razviti svoju misao pred

stranim svietom, mogao je doći u dodir sa stranim pokretima i državnicima.

Prema tome možemo Poglavnikovu djelatnost u inozemstvu podieliti na tri skupine:

1. djelatnost političko-diplomatska. Veze sa stranim pokretima i državnicima;

2. rad promičbeni za hrvatsku narodnu stvar, upozoravanje svieta na hrvatsko pitanje i na velikosrbska nasilja nad hrvatskim narodom;

3. rad organizatorni okupljanja Hrvata u ustaškoj organizaciji i drugim političkim družtvima u Europi i izvan Europe, pa uključiv tu i djelatnost s oružjem.

I. U času, kad je Poglavnik odlazio u inozemstvo, Beograd se smatrao svemoćnim. Tada su u vanjskoj politici Europe glavnu rieč vodili Pariz i London, a u Srednjoj Europi Česi, dakle ukratko djeca Versaillesa t. zv. pobjednici u prošlom svjetskom ratu.

Međutim Poglavnikova je zasluga bila u tome, što je on gledao dalje, nego li beogradski političari.

Poglavnik je znao, da godina 1918. nije doniela nepravdu samo hrvatskom narodu, nego i drugim narodima. U našoj neposrednoj blizini bili su nezadovoljni Bugari i Mađari. Bugarima su Srbi odnieli Macedoniju. Mađarska je smatrala, da joj je Trianonskim mirovnim diktatom oteta polovica Mađarske. U tim državama je uviek bila mogućnost suradnje sa snagama, koje su bile protiv tadašnje europske karte. Njemačka je svjetskim ratom bila težko pogođena. Njoj su bila nametnuta težka plaćanja t. zv. reparacije, a k tome je bila i teritorijalno okrnjena. U Njemačkoj je već na

djelu bio snažni pokret Adolfa Hitlera. U Italiji se u to doba bio već snažno učvrstio pokret fašizma pod vodstvom jednog od najsnažnijih državnika današnjice Benita Mussolinija.

Poglavnik je znao ocieniti snagu tih zemalja i predvidjeti, što bi se moglo i trebalo dogoditi u budućnosti. Nama danas sve to izgleda jednostavno, ali tada i mnogi veliki umovi i izkusni političari nisu ni izdaleka predvidjeli razvitak događaja. Danas različiti Poglavnikovi spisi, koji su napisani pred više godina jasno svjedoče o njegovoj moći predviđanja, a to je glavni preduvjet uspjeha u politici.

Poglavnik se nije dao smesti ni prigovorom, koji su postavljali sluge Beograda, koje su htjeli izkoristiti stanovite antipatije naše javnosti protiv Mađara, Talijana i Niemaca. Već Bismarck je na pitanje što je politika odgovorio, da je politika *umjetnost mogućega.* Prema tome, *ako je Poglavnik uvidio, da treba otići u inozemstvo i odatle rušiti hrvatsku tamnicu Jugoslaviju, tada je morao postupati politički to jest umjeti posegnuti za mogućim sredstvima.* Tako on nije mogao od straha pred negodovanjem onih, kojima se, s razlogom ili bez razloga, ne sviđaju Mađari, Talijani, Niemci otići na Mars i odatle voditi akciju protiv Jugoslavije, jer u Česku, Francuzku i Englezku nije mogao, budući da bi ga oni vrlo brzo izručili Beogradu, kako što je to bio slučaj i s drugim našim borcima. Prema tome Poglavnik nije mogao otići ni na Mars, ni u ruke zaštitnika Beograda. Dakle Poglavnik je uviek birao ono, što je moguće, da bi tako došao do cilja.

O Poglavnikovom radu savezno sa stranim državnicima još nije moguće govoriti, jer mnogo toga u današnjim ratnim prilikama treba ostati tajnom. Ipak su poznate neke od Poglavnikovih značajnih akcija. Tamo spada poznato putovanje u Sofiju. Poglavnik je tamo bio upravo veličanstveno dočekan, te je s Macedoncima, zakletim protivnicima Jugoslavije, sklopio pakt, radi čega je bio osuđen na smrt.

Poglavnik je našao načina, da uzpostavi dobar odnos s nekim mađarskim državnicima, koji su uvidjeli opravdanost hrvatskih zahtjeva i nadali se da će se razpadom Jugoslavije i njezinih saveznika okoristiti i Mađarska. Na taj način je bila omogućena djelatnost na poznatoj Janka Pusti i sva revolucionarna akcija preko mađarske granice.

U Njemačkoj je uviek djelovalo više iztaknutih ustaških radnika, koji su uviek umjeli osigurati zaštitu njemačkih vlasti za ustaške borce. Ustaški rad u Njemačkoj nije nikada prestao. Plod toga rada je djelotvorna pomoć Njemačke u posljednje dane Jugoslavije. Njemački krugoval navjestio nam je dolazak Poglavnika, obaviestio nas je, da će hrvatski krajevi biti pošteđeni, da će njemačka vojska donieti Jugoslaviji propast, a Hrvatskoj uzkrsnuće. To se i ostvarilo. Poznato je, da je Njemačka u odlučnom času javno pred cielim svietom priznala svoju suradnju s Poglavnikovim predstavnikom.

O položaju i radu Poglavnika, o po njega i po ustaški pokret težkim danima, u javnosti se malo znalo. Mi nismo imali računa, da iztičemo težak položaj Po-

glavnika i ustaša, jer bi to bilo urodilo malodušjem, kojega je i tako bilo previše, dok Beograd, koji je žeđao za ustaškom krvi također nije imao računa, da o tome govori, jer bi time bio morao javnosti dozvati u pamet, da beogradskoj vladi uza sve tobožnje vanjsko-političke uspjehe i uz tolike paktove i putovanja Jevtića i Stojadinovića u Ženevu, Berlin i Rim, nije uspjelo dočepati se ustaških boraca, koji nisu mogli priznati, da je Poglavnik neko vrieme boravio u neposrednoj blizini granice na veliki bies Beograda.

Ukratko rečeno, diplomatska djelatnost Poglavnikova sastojala se u tome, da je on djelatnost pokreta prilagodio vanjsko-političkim događajima budno pazeći, da hrvatski narod ne bi promašio pogodan trenutak za ostvarenje nezavisnosti.

On je to postigao uzprkos svim zlogukim prorocima, koji su uviek tvrdili, da će svaki takav pokušaj dovesti do neminovne podjele Hrvatske među susjedne narode. Poglavnik je imao dovoljno mudrosti i hrabrosti, da uzprkos težkim opasnostima, uzprkos velikim potežkoćama, koje su stvarali ljudi, koji su tvrdili, da su zakoniti predstavnici hrvatskoga naroda, sam bez velikih sredstava i bez prave pomoći bilo s koje strane ostvari Nezavisnu Državu Hrvatsku i da je mudro vodi u ovim težkim ratnim danima čineći sve, što je moguće, kako bismo uz što manje žrtava i neprilika prebrodili ovaj rat.

Kad prosuđujemo naš vanjski položaj i današnje stanje u domovini nikada ne zaboravimo, kako žive nekada svemoćni, razmaženi Englezi u polusrušenom

Londonu, kako strada i gladuje ponosna Francuzka, koja je u više od polovice zaposjednuta njemačkim četama, tako da se kukasti križ vije na Eiffelovu tornju, kako živi Njemačka, koja je dala sve svoje zalihe i snage za uspjeh na frontama, a da i ne govorimo o strahovitoj sudbini srbskog naroda, koji je nad nama pašovao preko dvadeset godina. Ako pogledamo po svietu vidjet ćemo, da mi Hrvati živimo bolje, nego li velika većina Europe, a sve to poslije onako lude politike, koju su vodili tobožnji vođe narodni, koji nisu znali ništa pametnijega, nego da skupa sa Simovićem povuku kola u rat s Njemačkom i Italijom.

II. U uzkoj vezi s diplomatsko-političkim radom Poglavnikovim bio je i njegov promičbeni rad za hrvatsku narodnu stvar.

Taj rad se u glavnom sastojao u upozoravanju svieta na postojanje hrvatskog pitanja i na iznošenje velikosrbskih nasilja. U tome pogledu izvršeni su veliki napori. Izdavane su različite korespondencije za strane novine. Tako je u Beču izdavan bulletin Grič na hrvatskom i njemačkom jeziku, a kasnije na francuzkom jeziku. Iza toga je u Berlinu izdavan »Croatische informations Dienst« na njemačkom jeziku, a onda »Croatia Press« na njemačkom jeziku. Isto tako glavni Ustaški stan je izdavao »Croatia Press« u Italiji. »Croatia Press« je također izlazila u Ženevi. Čak u San Francisku u dalekoj Kaliforniji izdavan je bulletin »Croatia Press« na englezkom jeziku. Taj bulletin izlazio je u Njemačkoj, Italiji i Americi i na hrvatskom jeziku, da bi preko te agencije bile što bolje obavieštene različite hrvatske novine, koje su izlazile izvan Hrvatske. Tako

je poznato, da u Sjedinjenim državama naporima Hrvata bijaše uspjelo stvoriti čitavi niz listova, od kojih su osobito: Danica, Zajedničar i Naša Nada donosili množtvo građe, koju je davala ustaška obavještajna služba. Treba osobito naglasiti, da su pojedini ustaški predstavnici u glavnim europskim gradovima bili uspjeli predobiti mnoge ugledne i velike listove, koji su stalno pisali o Hrvatima i hrvatskom pitanju, te je to zadavalo velike muke Beogradu i srbskoj diplomaciji. Zahvaljujući tom radu odlučni časovi za hrvatsko oslobođenje nisu prohujali tako, da sviet nije bio upozoren na postojanje hrvatskog pitanja. Državnički i promičbeni rad Poglavnika i ustaša u inozemstvu bio je okrunjen uspjehom, osobito u času, kad su velevlasti Osi, obračunavajući s Jugoslavijom, u svoj program stavile i osnutak Nezavisne Države Hrvatske.

III. U domovini je najviše odjeka imao organizatorni rad Poglavnika u inozemstvu. Poglavnik je kako je sam u više svojih govora iztaknuo, smatrao potrebnim, da se u inozemstvu provede ono, što je bilo onemogućeno Hrvatima, da izvrše u svojoj vlastitoj kući. Organizacija sastojala se od političkih družtava, kao i od čisto vojničke organizacije.

Politička družtva bila su: Hrvatski domobran u Sjevernoj i Južnoj Americi, te hrvatski radnički savez u Belgiji. Američki Hrvati vrlo su zaslužni za širenje i jačanje ustaške misli. Njihovi listovi Nezavisna Država Hrvatska u Pitsburgu, Hrvatski domobran u Buenos Airesu i drugi, bili su ne samo vjestnici ustaške borbe u dotičnim zemljama, nego su pojedini primjeri, koji su doprli do nas u Domovinu bili od najljepšeg zna-

čenja za ustašku promičbu. Hrvatske političke organizacije u inozemstvu bile su i od znatne materialne pomoći, te su dale i u tom pogledu svoj doprinos ustaškoj borbi. Te su organizacije kasnije bile onemogućene. Do nedavno su nešto slobodnije djelovali ustaški borci u Sjedinjenim državama i u Argentini, ali u novije doba su Hrvati u Sjedinjenim državama izvrgnuti velikim progonima i neugodnostima sa strane t. zv. demokrate Roosevelta, koji se posve založio za pobjedu protivnika velevlasti Osi. Na taj način naši sunarodnjaci u Sjedinjenim Državama izvrgnuti su progonima uzprkos poznatim reklamnim tvrdnjama o Americi kao zemlji slobode.

Međutim vrlo znatna ustaška djelatnost bili su ustaški logori u kojima se okupljala i odgajala Poglavnikova ustaška vojska. To su bili oni najizrazitiji ustaški revolucionari, koji su ostavili sve — Domovinu, obitelj i zanimanje — da bi otišli u tuđu zemlju, u ustaške logore, da tamo na temelju željezne ustaške discipline surađuju na velikom djelu, koje je zasnovao i vodio Poglavnik. U logore su dolazili ne samo ljudi, kojima je jugoslavenska policija učinila u Hrvatskoj obstanak nemogućim, nego i mnogi poletni mladići, koji su htjeli sve žrtvovati za slobodu Hrvatske. Tako su u logore dolazili mnogi hrvatski sinovi, koji su polazili u inozemstvo, da bi svojim radom privredili nešto za poboljšanje materialnih prilika svoje obitelji. Rad u tim logorima — na Janka Pusti u Mađarskoj i u Italiji — odvijao se u pravom vojničkom duhu. Iz tih logora uzimani su ljudi za toliko poznate akcije protiv velikosrba i hrvatskih izdajica. Svi se još dobro sjećamo,

kako su tamo između 1930. i 1934. bile vrlo često različite eksplozije i da je ustaška ruka više puta izvršila pravdu nad hrvatskim tlačiteljima i izdajicama. Bez rada ustaške bojnice, bez rada ustaških logora u inozemstvu, nije bilo moguće ni zamisliti sva ta djela.

Svi se dobro sjećamo, što je za nas značio toliko spominjani lički ustanak. Taj ustanak nije donio toliko očekivane slobode, jer prilike za to nisu još bile sazrele, ali je djelo nekolicine junačkih ustaša prodrmalo iz temelja umjetnu tvorevinu Jugoslaviju. Čitav sviet je tada doznao, da se jedan hrvatski kraj pobunio protiv Beograda, koji je htio zatrti hrvatsku državnu i narodnu misao. Taj ustanak bio je vjestnik i preteča obćeg hrvatskog ustanka u travnju 1941.

Posljedice ustaškog rada u logorima, posljedice junačkih djela mnogobrojnih ustaških boraca bilo u domovini, bilo u inozemstvu, dovele su do toga, da je nestalo glavnog stupa beogradske velikosrbske diktature, dovele su do toga, da je Beograd morao primieniti novu taktiku, da je morao pokušati zavaravati sviet nekakvim izborima i u kratko, da se pokušalo praviti s Hrvatima nekakve sporazume. Sve to dovelo je do toga, da su Hrvati mogli u samoj zemlji razviti snažni ustaški pokret, koji je u suradnji s inozemstvom doveo do pobjede i do osnutka Nezavisne Države Hrvatske.

Ustaški rad u domovini možemo podieliti na dva razdoblja. Prvo je razdoblje ono od godine 1929. do godine 1935. Drugo je od 1935. do 1941. godine.

Prvo razdoblje znači borbu s najoštrijim oblikom beogradske velikosrbske diktature. Tada je svaki

ustaša, koji je dopao ruku beogradske policije bio siguran, da će ili izgubiti glavu ili biti izvrgnut težkim zlostavljanjima. K tome su svi oni, koji su bili sumnjivi radi ustaškog rada bili u neprestanoj opasnosti. Tada je podlo ubijen batinom na ulici veliki hrvatski učenjak i veliki hrvatski nacionalistički ideolog Dr. Milan Šufflay. Doglavnik Dr. Mile Budak bio je osuđen da umre također od udarca batinom po lubanji, ali je on srećom bio izliečen od posljedica težke ozliede. U to je vrieme ustaški rad u domovini bio vođen od onih, koji su postepeno odlazili u inozemstvo. Ustaška borba u inozemstvu imala je takav odjek u narodu, da je čitav narod jednodušno bio mišljenja, da treba povesti odlučnu borbu sa Beogradom za iztrebljenje i zadnjeg traga srbske vlade u Hrvatskoj.

U drugom razdoblju 1935. Beograd je bio prisiljen praviti Hrvatima stanovite koncesije. Uklonjene su ličnosti, koje su otvoreno naviještale Hrvatima rat do istrage. Srbi su to pokušali učiniti na drugi uvijeni način.

Hrvati su u to doba nastupali jedinstveno. Obćenito je mišljenje naroda bilo, da je dr. Maček istog mišljenja kao i Poglavnik. Dr. Maček trebao je biti vođa dozvoljene legalne akcije u zemlji, a Poglavnik bio je smatran vođom hrvatske emigracije, koja će u danom času provesti narodno oslobođenje i svrgnuti mrzki srbski jaram.

Jedan od najtežih časova u nedavnoj hrvatskoj prošlosti bio je onaj, kad je svim dalekovidnim ljudima postalo jasno, da dr. Maček nije ono, što je narod od njega očekivao i želio. Narod je u njemu gledao

oprezna čovjeka, koji u stvari hoće isto što i Poglavnik, vjerujući da dr. Maček radi sporazumno s Poglavnikom. To je bilo mišljenje velikoga broja ljudi i bilo je vrlo težko uvjeravati narod, da dr. Maček sklapajući sporazum i bratimeći se sa svim srbskim političarima, radi dobro, kad on to smatra najboljom, jedinom hrvatskom politikom.

U to doba hrvatski narod je još uviek osjećao, da je potrebno sačuvati narodnu jednodušnost i da bi svako ciepanje hrvatskih redova značilo slabljenje hrvatske pozicije prema Beogradu. I doista trebalo je mnogo taktičnosti i mnogo vještine, da se održi prema Beogradu oštra fronta, da se u isto vrieme provodi ustaška agitacija, koja će upozoriti na izdaju, koja je počinjena sporazumom i koja ne će u isto vrieme oslabiti položaj Hrvata kao cjeline. Iz tih razloga ustaško vodstvo u domovini, dalo je mig, da svi ustaše moraju godine 1938. glasovati za listu dra Mačeka. Razlog toga držanja bio je u tome, što se smatralo potrebnim, još jednom, cielom svietu pokazati, da su Hrvati jednodušni u svojoj opoziciji prema Beogradu i da se ne dadu smesti i zaplašiti nikakvim prietnjama.

Drugo razdoblje ustaške borbe u domovini okarakterizirano je provođenjem sustavne ustaške organizacije poslije povratka u domovinu Doglavnika dra Budaka i njegovih drugova iz emigracije.

Posebno poglavlje u radu ustaškog pokreta u domovini sačinjava rad mladeži, a osobito hrvatskog sveučilišta.

Sav taj rad doprinio je tome, da je Hrvatska u odlučnom času bila osposobljena, da vlastitim snagama

povede borbu proti Beogradu u času kad je Jugoslavija bila napadnuta od vojske velevlasti osi. Ustaška organizacija nije okupila ogromni broj članova, što je i razumljivo, jer je to bila tajna organizacija i trebalo je tu tajnu najopreznije čuvati, ali u Zagrebu, pa skoro i u svakom hrvatskom većem mjestu, bio je okupljen dovoljan broj pouzdanih ljudi, koji su mogli povesti borbu i staviti se na čelo naroda, koji je zahvaljujući uztrajnoj promičbi bio predobiven za ustašku misao. Na taj način izvedeno je djelo, koje je sam Poglavnik u svojim govorima nazvao radom udivljenja dostojnim, radom kojemu su se divili i dive se naši saveznici. Nije bilo lako ustati protiv srbske vlasti u času dok se još nije znalo, gdje se nalazi vojska naših saveznika i dok se nije znalo hoće li Srbi imati snage, da premoćnom vojničkom silom uguše svaki pokušaj ustanka i to u času, dok su mnogi naši Hrvati čamili u zatvorima i u internaciji, dakle bili upravo u rukama neprijatelja, koji je jednim pokretom pera mogao sve uništiti. Srećom je nastup naroda bio tako odvažan i snažan, da su protivnici izgubili svaku nadu u uspjeh te je ustanak proveden u najvećem redu.

Predavanje ustaškoj mladeži 1942.

DRUŽTVOVNA PREOBRAZBA USTAŠKE HRVATSKE

DRUŽTVOVNA PREOBRAZBA USTAŠKE HRVATSKE

Gospodarsko-družtvovna struktura Hrvatske

Nezavisna Država Hrvatska po svojoj gospodarskoj i družtvovnoj strukturi predstavlja prelazni tip između država Jugoiztoka i onih Srednje Europe. Naime, ona je po svom gospodarstvu pretežno poljodjelska zemlja, ali je po svojem družtvovnom i političkom razvitku sličnija državama Srednje Europe. Naime, Hrvatska je, kao i drugi krajevi Srednje Europe, prošla kroz vrieme feudalnog gospodarstva sa svim popratnim pojavama. Po tome se razlikuje od država Jugoiztoka, koje su stoljećima bile pod turskim gospodstvom, gdje je bila provedena posvemašnja družtvovna nivelacija domaćega stanovničtva. Čak se i oni dielovi Nezavisne Države Hrvatske, koji su dulje vremena pripađali osmanlijskom carstvu (hrvatske pokrajine Bosna i Hercegovina), u tome pogledu razlikuju od drugih sličnih krajeva, jer je staro bogomilsko plemstvo u Bosni primivši Islam, sačuvalo svoja prava feudalnih gospodara.

Postoje razlike i u gospodarskom pogledu. Hrvatska, nastavljajući na tradiciju cehova u svojim »slobodnim kraljevskim gradovima«, već čitavo stoljeće sustavno izgrađuje svoj veleobrt, iako je taj razvitak bio znatno

kočen tečajem dvadeset posljednjih godina srbske nadvlade u Hrvatskoj.

Prema tome Hrvatska, koja je poput ostalih zemalja Jugoiztoka, po svojoj gospodarskoj strukturi pretežno poljodjelska zemlja, ipak ima neke vrlo razvijene grane veleobrta, a u prvom redu preradbu poljodjelskih i šumskih proizvoda. Ipak ona nije veleobrtnička zemlja, a posebno nema težkog veleobrta.

Prema brojitbenim podatcima iz godine 1931. jedinima donekle pouzdanim, koji nam stoje na razpolaganju, u Hrvatskoj se danas stanovničtvo (ukupno 5,635.659) po zanimanju dieli ovako:

Poljodjelstvom, šumarstvom i ribarstvom bavi se 2,137.124 ljudi, a od toga rada živi 4,471.136. U veleobrtu i obrtu zarađuju 271.933 čovjeka, a od toga rada živi 588.229 osoba.

U trgovini, bankarstvu i prometu zarađuje 112.416 ljudi, a od toga rada živi 283.389 ljudi. U javnim službama, slobodnim zvanjima i u vojsci zarađuju 118.020 ljudi, a od toga rada žive 217.542 čovjeka.

U drugim zanimanjima zarađuje 99.980 ljudi, a od toga žive 168.064 čovjeka.

Kako se vidi, daleko pretežni dio pučanstva hrvatske države, sačinjavaju seljaci.

Treba napomenuti, da su svi ti seljaci skoro izključivo vlastnici zemlje, premda se veličina i vriednost posjeda u različitim krajevima znatno razlikuje. U tome nam približnu sliku pružaju ovi podatci:

Seljački posjedi po veličini

hektara	broj posjed-nika:	postotak:	površina tla:	postotak cjelokupne površine:
0—0.50	66.107	7,9	18.671	0,5
0.0.51—1,00	83.557	9,9	63.978	1,7
1—2	162.734	19,4	244.807	6,4
2—5	302.639	36,0	1,012.303	26,4
10—20	158.284	18,8	119.091	18,7
20—50	11.430	1,4	320.186	8,3
50—100	1.169	0,1	76.694	2,0
100—200	310	0,03	42.558	1,1
200—500	165	0,01	47.979	1,2
Preko 500	68	0,005	170.385	4,4
	839.685		3,836.436	

Dakle, prevladava maleni posjed, što donosi i stanovite potežkoće, ali one su ublažene time, što je osobito u južnim dielovima države, stanovništvo priviknuto na skroman standard života, dok su u sjevernim krajevima države zemlje vrlo plodne, tako da i manji posjed može biti izvorom pristojnog uzdržavanja za seljačku obitelj.

K tome velik dio siromašnijih seljaka privređuje u veleobrtu, u rudnicima, kod građevne djelatnosti i sl. To se može donekle ustanoviti i prema pojavi sezonskih radnika. Na taj način siromašni seljak povećava svoj prihod, a na drugoj strani među radničtvom se smanjuje broj »izkorienjenih«, koji su izgubili svaku vezu

sa zemljom i time postali podpuni »proleteri«, koji su redovito više pristupačni prevratničkim agitacijama. Tip seljaka-radnika pokazao se kod nas vrlo pozitivnim. On radi u veleobrtima, osobito manjih gradova i u manjim rudnicima. Mnogi od tih radnika pješači svakog dana i tri sata do mjesta rada, ali uporno odbija pomisao, da se razstane od svoje kuće i sela, u kojem se nalaze grobovi njegovih predaka, i u kojem njegova zdrava djeca punim plućima udišu zrak hladovitih šuma i sunčanih polja. Tu prirođenu težnju hrvatskih radnika za životom na selu, da sudjeluju u družtvovnom krugu sela, treba podupirati, osobito usavršavanjem prometnih sredstava.

Hrvatska narodna borba i marxizam

Ova uzka povezanost hrvatskoga čovjeka sa zemljom, bila je u prošlosti najbolja obrana od svakoga oblika marksističkog defetizma, koji se kod nas javljao koncem prošloga, a osobito početkom sadašnjega stoljeća, ne uzimajući nikada većega maha, i ako je poslije svjetskoga rata social-demokratskim agitatorima, a kasnije i kamufliranim komunistima, uspjelo u svoje ruke dobiti najveći dio javnih radničkih ustanova, u prvom redu radničke komore. Zanimljivo je, da su socialisti i komunisti (čije je djelovanje na papiru bilo zabranjeno!), najčvršće sjedili u tim ustanovama baš za vrieme otvorene srbske diktature u Hrvatskoj (1929. do 1935.), iako su te vlade tobože vodile borbu protiv marxizma. Ta pojava može se protumačiti činjenicom, da je Beograd radije gledao te ustanove u rukama

internacionalaca, nego li hrvatskog nacionalnog radničtva. Ono je skupa s čitavim hrvatskim narodom bilo u otvorenoj i oštroj oporbi protiv politike Beograda, koji je svoju prevlast u Hrvatskoj zasnivao na negaciji hrvatskoga naroda, službeno proglašujući postojanje jugoslavenskoga naroda, kojega su Hrvati samo pleme, a to hrvatski narod nije mogao ni htio priznati. U najvećem svojem uzponu marxisti su u Hrvatskoj, napinjući sve snage i imajući iza sebe velika materialna sredstva radničkih ustanova, otvorenu pomoć Židova i skoro svih Srba u Hrvatskoj, postigli u zagrebačkoj Radničkoj komori na izborima godine 1933. malen postotak glasova, premda su bili bez konkurencije, budući da nije mogla biti postavljena ni jedna hrvatska lista.

To je bilo moguće samo radi toga, što je na putu marxizmu stajala jaka nacionalna sviest hrvatskoga naroda, koji se u borbi za svoju slobodu nije mogao zanašati internacionalističkim parolama klasne borbe. Nosioci toga odpora bili su i radnička nacionalna društva, koja se javljaju i djeluju kod nas od prvoga dana pojave marxizma u Hrvatskoj. U tome pogledu je osobitog poticaja dao pravaški pokret dra Ante Starčevića. Poslije svjetskog rata je uz suradnju i na poticaj samoga Poglavnika kao ustuk marxizmu osnovan »Hrvatski radnički savez«, koji je radi političkih progona sa strane Srba u više mahova morao obustaviti svoju djelatnost, ali je uviek bio snažan predstavnik hrvatske nacionalne misli u redovima radničtva, boreći se više na nacionalno-političkoj, nego li na sindikalnoj bazi i to uviek kao sastavni dio velike hrvatske na-

rodne fronte, koja je bila u trajnoj oporbi protiv Beograda. Poznata je politička jedinstvenost hrvatskoga naroda u toj borbi, bez obzira na ma kakove klasne, odnosno statiške razlike. Radnički sindikalizam u pravom smislu u Hrvatskoj nikada nije bio uhvatio dubljeg koriena. Hrvatski radnički pokreti imali su više značaj političke, nego li klasne borbe. To je posljedica naše družtvovno-gospodarske strukture, ali još više političkih prilika. Svaki sviestan Hrvat je u prvom redu bio borac protiv versailleske nepravde, koja je izbrisala hrvatsko ime i državnost, znajući, da će samo u svojoj državi naći ostvarenje težnja za družtvovnom pravdom. Hrvatski narodni pokret obuhvaćao je intelektualca, seljaka, radnika i građanina, jer su svi težili za istim ciljem, za oslobođenjem Hrvatske, te su upotrebljavali svaku priliku bilo kakvih izbora za plebiscitarno manifestiranje svojega nacionalnoga ideala, što je u prvim danima travnja godine 1941. postigao svoj vrhunac u jedinstvenoj djelatnoj borbi s oružjem u ruci čitavoga naroda protiv omražene Jugoslavije.

Družtvovna načela hrvatskog ustaškog pokreta

»Ustaša« hrvatski oslobodilački pokret, koji je godine 1929. osnovan kao ilegalna borbena organizacija, a koji je danas jedini politički predstavnik Hrvatskoga naroda i nosilac političke vlasti u državi, okupljao je u svojim redovima od prvog početka ljude svih družtvenih slojeva, uviek iztičući misao uzke povezanosti čitavoga naroda, ostvarujući sâmim svojim postojanjem frontu protiv marxizma i kapitalističkog izrab-

ljivanja, to više, što su njihovi predstavnici bili, uglavnom židovi. Komunisti se na jednoj strani uz pomoć Beograda domogoše radničkih ustanova, a židovi na drugoj strani glavnih industrija.

Hrvatski ustaški pokret jest jedan od najstarijih suvremenih nacionalističkih pokreta, koji se poslije prošloga rata javljaju u svim europskim državama, a posebno u onim, koje su osjetile teže posljedice pobjede Entente. Prema tome ustaški pokret ima oznake zajedničke sa svim nacionalističkim pokretima u Europi, a osobito ga označava borbeni nastup protiv marxizma i židovstva, te izticanje misli narodne zajednice i borbe za narodno oslobođenje, a poslije toga borbe za izgradnju narodne države na novim temeljima.

U tome pogledu vrlo su značajan dokumenat Ustaška Načela, koja je Poglavnik proglasio 1. lipnja 1933. za vrieme svojega boravka u emigraciji. Ustaška Načela temelj su čitavoga rada i nastojanja ustaškog pokreta i hrvatske države. Dovoljno je napomenuti, da se sâm Poglavnik preuzimajući 15. travnja 1941. vrhovničku vlast u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj zakleo na Ustaška Načela, a isto tako i čitava hrvatska državna vlada, a da i ne govorimo, da svaki član Ustaškog pokreta polaže prisegu na ista načela.

U tim temeljnim zasadama svakog narodnog rada ustaške Hrvatske iztiče se, da »hrvatski narod ima pravo na sreću i blagostanje kao cjelina, a isto tako pravo ima i svaki pojedini Hrvat kao član te cjeline«. (Članak 9).

»U Hrvatskim državnim i narodnim poslovima ne smije odlučivati nitko, tko nije po koljenu i po krvi član hrvatskoga naroda«. (Članak 11).

»Temelj svake vriednosti je samo rad, a temelj svakog prava jest dužnost. Stoga u Hrvatskoj državi rad označuje vriednost svakog pojedinca i ima predstavljati temelj cjelokupnog narodnog blagostanja«. (Članak 14).

»Industrija, obrt, kućno rukotvorstvo i trgovina imaju biti ruka pomoćnica sveukupnom seljačkom i obćem narodnom gospodarstvu. Te grane života imaju biti polje častnoga rada i vrelo dostojnoga života radnika, a ne sredstvo gomilanja narodne imovine u rukama glavničara«. (Članak 16).

Ustaška Načela djelo su samoga Poglavnika, koji ima jasan i određen pogled na sva družtvovna pitanja. O njegovu svestranom zanimanju za ta pitanja svjedoči i knjiga »Strahote zabluda«, koja je objavljena još za vrieme njegova boravka u emigraciji, a koja predstavlja pronicavu kritiku marxističkog sustava i njegovih ostvarenja u ruskom boljševizmu, kao i svih marxističkih pokušaja u svietu.

Razumije se, da je Ustaški pokret, premda je postojao kao ilegalna organizacija, na temelju takovih shvaćanja mogao računati na suradnju hrvatskog radnika. To se osobito očitovalo u travnju 1941. godine, kada je hrvatsko radničtvo poduprlo narodni ustanak protiv Srba, surađujući s vojskama Osi, a dvie velike hrvatske nacionalne organizacije (Hrvatski radnički savez

i Savez hrvatskih privatnih namještenika), koje su okupljale golemu većinu hrvatskih radnika, svečanom deklaracijom pristupaju ustaškom pokretu.

Što se seljačtva tiče, ono je u Hrvatskoj tradicionalni nosilac hrvatskoga narodnoga odpora, te je od početka našlo svoje častno mjesto u ustaškom pokretu, koji na usta svojega Poglavnika izjavljuje, da želi Hrvatsku izgraditi kao ustašku i seljačku državu. Spomenuta Ustaška načela u svojoj točci 12 o seljaku kaže sliedeće: »Seljačtvo je temelj i izvor svakoga života, pa je kao takav prvi nosilac svake državne vlasti u Hrvatskoj državi. I kraj toga svi slojevi hrvatskoga naroda sačinjavaju jednu narodnu cjelinu, budući da i ostali stališi u hrvatskom narodu, čiji su članovi pripadnici hrvatske krvi, imaju ne samo svoj korien i podrietlo, nego i trajnu obiteljsku vezu sa selom«. Ustaški pokret i hrvatska državna vlada radi toga su uviek mogli računati na suradnju i pomoć hrvatskoga sela, bez kojega nije moguće ni zamisliti hrvatsku narodnu revolucionarnu borbu.

DRUŽTVOVNA OSTVARENJA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

Kod takovoga stanja hrvatska državna vlada je mogla bez ikakvog straha od socialnih potresa pristupiti izgradnji države u težko ratno doba, dok Hrvat oružjem u ruci ore svoju njivu i brani domove od ostataka neprijateljske vojske, koji su dobili osobitoga poticaja promičbom Moskve i Londona. Hrvatska vlada je odmah pristupila pripremnom radu družtvovne

izgradnje, a kod toga je njezina glavna briga imala biti: ukloniti sve klasne opreke i sve mogućnosti sukoba između sela i grada.

U tu svrhu je posebna pažnja posvećena gradu, a u prvom redu radniku. Prve mjere hrvatske državne vlade pokazale su hrvatskom narodu, da ustaški pokret nije samo odriešiti i energični borac za hrvatsku nacionalnu slobodu i nezavisnost, nego i to, da želi ostvariti družtvovnu pravdu, novi poredak. Prvih dana hrvatska ustaška vlada pristupa gradnji radničkih kuća, od kojih su prva naselja u većim gradovima bila dovršena već na prvu godišnjicu hrvatske države. Određen je dodatak na obitelj za radnike i namještenike; dan 1. svibnja je proglašen blagdanom rada; poduzeti su odmah javni radovi, što je sobom donielo uklanjanje nezaposlenosti; osnovana je ustanova »Pomoć« za podupiranje onih najslabijih. Ipak najveće i revolucionarno djelo nove vlade bilo je radikalno uklanjanje židova iz hrvatskog narodnog gospodarstva. Ta mjera izvršena je podpuno, iako se odmah u početku nije zaboravljalo, da to može prouzrokovati i manje gospodarske poremećaje.

Pravih sukoba sela i grada u Hrvatskoj nije nikada bilo. Ipak je u gradu na jednoj strani postojala maxistička agitacija među radničtvom, a na drugoj strani je industrijski protekcionizam podizao ciene veleobrtnih proizvoda na štetu seljaka. U takvim prilikama su gdjegdje našle odjeka krilatice lievog krila bivše Hrvatske seljačke stranke, koje je propagiralo klasna seljačka shvaćanja. Ustaška vlast je ukidanjem svih

stranaka dokrajčila sve takve agitacije nastojeći u prvom redu i djelima dokazati, da *samo u snažnoj narodnoj zajednici svi dielovi naroda mogu naći zaštitu svojih probitaka.* Najveće djelo nove vlade bilo je vraćanje hrvatskom seljaku zemlje, koju je na temelju agrarne reforme iza svjetskog rata bila oduzela srbska vlast. Istovremeno je započeo čitav niz javnih radova za sredidbu rieka i kraških polja, kako bi seljak dobio što više i što plodnije zemlje.

Međutim to su bile samo prve mjere, koje nas nisu lišavale dužnosti, da pristupimo i sustavnoj provedbi novih družtvenih shvaćanja preko organizacija naroda i stvaranja svrsishodnih ustanova.

Odmah u početku je osnovano ministarstvo udružbe, koje je na sebe imalo preuzeti zadaću ministarstva rada. To ministarstvo preuzelo je i brigu za reorganizaciju ustanova družtvovnog osiguranja, a zatim je pristupilo donošenju mjera i odredaba za zaštitu radnika i uređenje radnih odnosa. Tako možemo spomenuti Zakon o uvođenju obiteljskih plaća za radnike; naredbu o zaštiti radničke mladeži; naredbu o radničkim dopustima; naredbu o obligatnom posredovanju države kod uređenja radnih odnosa i t. d.

USTAŠKI POKRET NOSILAC DRUŽTVOVNE PREOBRAZBE

Ali trebalo je da i ustaški pokret izravno posegne na to područje. Odlučan korak izvršen je Poglavnikovom odredbom od 25. studenoga 1941., kad je osnovan »Glavni savez striliških i drugih postrojbi u okviru

hrvatskog ustaškog oslobodilačkog pokreta«. Tome Savezu je prvi cilj okupiti pod zajedničkim ustaškim vodstvom, te reorganizirati postojeće radničke, seljačke, trgovačke, veleobrtničke, obrtničke i druge postrojbe, te osnovati neke nove, u koliko do sada nisu postojale. Daljnji cilj te organizacije jest političko-družtvovni odgoj svih proizvođača u duhu Ustaških načela.

Kod provedbe organizacije je usvojeno načelo vodstva i prinudnog članstva. Članovi učlanjenih saveza nisu članovi pokreta, nego se ti savezi mogu smatrati političkom pokretu priključenim savezima.

Striking: Stališke postrojbe su već do sada izvršile dosta obsežan rad. Skoro svi savezi su stupili u život i sada se izgrađuju njihove organizacije po čitavoj državi. Kod svega toga vodstvo te velike organizacije, koja ima obuhvatiti čitav narod, ne prestaje naglašavati, da je *sadašnji oblik organizacije samo polazna točka.* Želi se bez naglih prekida obuhvatiti i preoblikovati mnogobrojne ustanove, koje su do sada, iako su prepuštene privatnoj inicijativi, izkazale svojem članstvu i zajednici stanovitih usluga.

Sadašnji oblik organizacije i njezina podjela na skupine (koje su nazvane stališima) nema konačni značaj. Želi se u prvo vrieme poštediti osjetljivost i izkoristiti postojeće oblike, da se okupe svi proizvođači pod jedinstvenim ustaškim vodstvom i izvrši njihov družtvovno-politički odgoj. *Tako se organizacija postepeno preoblikuje u veliku hrvatsku ustašku zajednicu rada.* Prema tome — kod promatranja ovih postrojbi treba

više gledati na njihov duh i ciljeve za kojima one teže, nego li na oblike. U svemu radu se *težište polaže na izgrađivanje novog shvaćanja o radu i ulozi rada u probitku narodne zajednice.*

Svaka prilika se upotrebljuje, da bi se naglasile te misli. Skupštine, svečanosti, krugoval, novine i knjiga upotrebljava se, da bi te misli postale vlastničtvo čitavoga naroda. Osobito su za to prikladne velike proslave, kao što je bio državni blagdan rada, kad je posebno naglašeno novo shvaćanje o vriednosti rada i o njegovoj ulozi. Prilikom proslave »dana žrtava« (dne 20. lipnja na dan atentata na Stjepana Radića, koji je bio u beogradskom parlamentu smrtno ranjen 20. lipnja 1928. godine), kao na dan posvećen uspomeni svim žrtvama palim za slobodu hrvatskoga naroda tamo od smrti kralja Petra Svačića koncem 11. stoljeća, pa do danas, iztaknuta je misao o potrebi pojačanog rada i doprinošenja žrtava za izgradnju Nezavisne Države Hrvatske i za zajedničku pobjedu svih naroda Europe, koji žele ostvariti novi i bolji poredak. Sredinom kolovoza proslavljen je »Tjedan žetve« i tom je prilikom naglašena uloga seljačtva kao izvora narodnog života, te savezno s time misao hrvatske narodne zajednice.

Posebno značenje za promičbu tih misli ima djelatnost, koja se organizira po uzoru organizacije »Kraft durch Freude« i »Dopolavoro«. Za sada su to različite priredbe na krugovalu, »vedre večeri«, »ustmene novine« i slično. Vrše se sve pripreme za osnutak organizacije »Odmor«, koja će u jedinstvenoj fronti obuhvatiti sve skupine proizvođača.

POSTROJAVANJE HRVATSKOG SELA

Za sada je goruće pitanje postrojavanje seljačtva, koje je do nedavna imalo u glavnom samo svoje političko-stranačke organizacije. Postrojiti seljačtvo u organizaciji zadahnutoj novim idejama, znači osigurati konačni uspjeh političke, gospodarske i družtvovne konsolidacije Hrvatske. Istina je, hrvatski seljak je zadahnut snažnim hrvatskim nacionalnim duhom i njega nije težko predobiti za organizaciju u duhu novog poredka, ali smo sviestni, da nije lako izgraditi tako veliku organizaciju; da kod toga treba postupati vrlo oprezno i izbjeći svako eksperimentiranje. *Pogledi ustaškog pokreta na ulogu i značaj hrvatskoga sela u okviru hrvatske narodne zajednice vrlo su jasni i određeni, kako o tome svjedoči već citirani članak 12. Ustaških načela.* Ali uza sve to kod provedbe organizacije, kojoj će biti cilj obuhvatiti što više kulturnih, gospodarskih i družtvovnih djelatnosti sela ne smijemo ništa prepustiti slučaju, ne smijemo odstupati od jednom prihvaćenog pravca; ukratko, treba nastupiti sigurno i bez kolebanja.

Da bi se uočio najbolji put, već su vođeni mnogi dogovori, a jedna šira konferencija održana je i prilikom proslave »Tjedna žetve« u Zagrebu. Toga je dana više skupina hrvatskih seljaka primljeno kod Poglavnika, koji je najavio veliku novost za hrvatski politički život. Naime, Poglavnik je najavio, da će dosadašnjem Hrvatskom saboru, koji je bio sastavljen od prije izabranih zastupnika hrvatskih stranaka, te članova vodstva Ustaškog pokreta izteći mandat, a da će na-

redne godine biti sastavljen novi Hrvatski Državni Sabor, u kojemu će biti uz izrazito političke predstavnike također i pravi predstavnici narodnog rada: »radnici plugom, radnici čekićem i radnici perom«. Prema tome »Glavni savez staliških postrojbi« čeka dužnost, da provede organizaciju tako, te će preko njega moći biti odaslani u Sabor predstavnici svih skupina proizvođača, koji će biti posve prožeti mišlju narodne zajednice, jer će novi hrvatski sabor u prvom redu imati politički značaj, te ga čekaju politički zadatci.

Kako vidimo, u prvoj godini dana postojanja »Glavnog saveza staliških postrojbi« morao je biti izvršen velik rad. Iz činjenice, da je već u drugoj godini postojanja države započet takav rad, izlazi, da se želi raditi bez gubljenja vremena, što ipak ne znači, da se ne uviđa značenje temeljitog i sustavnog rada. Pošlo se s predpostavke, da se djelatnost postojećih družtava, koja okupljaju proizvođače, mora sustavno povezati s ustaškim pokretom, a iza toga se ima *pristupiti stvaranju konačnih oblika velike hrvatske zajednice rada.* Posao je velik i odgovoran, te mora biti izvršen *u skladu s našim vlastitim predajama, povjestnim razvitkom te našom osebujnom družtvovnom i gospodarskom strukturom kao i narodnom psihom.* Uza sve to možemo stupati sigurnije i brže, nego li se to moglo u drugim zemljama, koje su prije nas prošle isti put. Mi danas za sobom imamo izkustva osobito naših velikih saveznika Njemačke i Italije, te se tim izkustvom možemo koristiti. Da bi taj rad konačnog oblikovanja velike ustaške zajednice rada bio

na što sigurnijim temeljima, osnovan je u sklopu Glavnog saveza »Družtvovni zavod«, koji je dobio svoje mjesto i u propisniku Ustaškog pokreta. Tome zavodu je cilj: 1. proučavanje svih pitanja u vezi s postavljenim ciljem družtvovne preobrazbe Hrvatske; 2. odgoj dužnostnika, koji će provoditi organizaciju Glavnog saveza.

Radi toga su organizirani jednogodišnji tečajevi za svršene sveučilištarce, te kraći tečajevi za današnje dužnostnike.

PRIMJER »NJEMAČKE FRONTE RADA«

Već iz samog prikaza dosadašnjih nastojanja može se vidjeti, da smo se u svojemu radu u velike okoristili i rezultatima postignutim po Njemačkoj fronti rada. U budućnosti će se to nastojanje još i produbiti. U Hrvatskoj, naime, na tom području liepo djeluje Njemačka narodna skupina, te savezno i u sporazumu s Glavnim savezom staliških postrojbi ima svoje paralelne organizacije koje, kako je i razumljivo, posebno nastoje voditi računa o tekovinama Njemačke fronte rada, a to ne može ostati bez povoljnog utjecaja i na hrvatske organizacije. U tome će nama jednom biti od velike pomoći i hrvatski radnici, koji sada borave u Njemačkoj, te su organizirani u »Ustaškom radniku«, koji je sekcija Njemačke fronte rada. U mjesecu lipnju ove godine održana je u Zagrebu u prostorijama Hrvatskog radničkog saveza značajna svečanost prilikom odlazka sto tisućeg hrvatskog radnika na rad u Njemačku, te je tom prilikom Njemački poslanik u Za-

grebu Obergruppenführer preuzvišeni gospodin Siegfried Kasche predao hrvatskom radničtvu u znak priznanja sliku Führera Velikog Njemačkog Reicha. Tom prilikom iztaknuo je misao, da hrvatski radnici u Njemačkoj ne polaze toliko radi zarade, koliko iz želje, da svojim radom doprinesu za zajedničku pobjedu udruženih naroda Europe, koje je Hrvatska sastavni i neotuđivi dio. To će biti najbolja nagrada za rad hrvatskih radnika. Ali kod toga smo sviestni, da će hrvatski radnici poslije povratka iz Njemačke biti pioniri novih družtvovnih shvaćanja, koji su afirmirale fašistička i nacional-socialistička revolucija, a to je dobitak, koji mi umiemo dovoljno ocieniti.

NEPOSREDNI I KONAČNI ZADATCI

Iz ovoga prikaza u kojem smo namjerice više izlagali činjenice o povjestnom razvitku naših družtvovnih odnosa, o gospodarsko-družtvovnoj strukturi Hrvatske i o našim dosadašnjim nastojanjima u pravcu družtvovne preobrazbe, može objetkivan inozemac dobiti barem približnu sliku problema, koji nam se nameću i pravca, kojim smo krenuli da bi ih riešili. Iz ovoga je svakako vidljivo, da smo svjestni činjenice, da je *naš dosadašnji rad samo prva stepenica i da se želi temeljito razčistiti temeljne pojmove i uočiti činjenice, koje će biti odlučne za konačni oblik i sustav naše družtvovne organizacije.*

Uporedno s tim radom, vrše se još dva velika posla. Sustavno se okupljaju i postepeno preobražavaju sve postojeće družtvovne organizacije iz ere liberalnog gospodarstva, tako da će to biti prelazno razdoblje,

ali u kojemu će se koristno upotrebiti svi zdravi elementi prošlosti, koja je kod nas prošla u znaku nacionalne borbe, pa će borci oslobodilačkog pokreta biti najprikladniji, da u novom razdoblju budu borci za družtvovnu izgradnju, jer se jedna borba od druge ne smije dieliti, budući da su i to različite faze na putu k istom konačnom cilju.

Ipak je bitni posao Glavnog saveza staliških postrojbi u njegovu *političko-odgojnom radu,* kod čega su nam osobito koristna izkustva onih, koji su započeli istim poslom prije nas. Temeljne družtvovne misli Ustaških načela treba osvietliti tako, da će ona svakome biti nešto prirodna i samo po sebi razumljiva. Misao o vriednosti rada, misao velike narodne zajednice rada, koja je isto što i narodna zajednica, po čemu rad dobiva svoje veće družtvovno značenje, danas su poznate svim članovima Glavnog saveza staliških postrojbi. Kad svi naši članovi, a to je čitavi hrvatski narod, te misli shvate i usvoje, tada će glavni dio posla biti izvršen.

Odtisnuto na njemačkom jeziku u časopisu »Neue Internationale Rundschau der Arbeit«. (1. četvrtgodište 1943.).

TAJNA NJEMAČKIH USPJEHA

TAJNA NJEMAČKIH USPJEHA

Brži, veći i snažniji uzpon jednoga naroda i države, nego što je onaj njemačkoga naroda i njegova Reicha nije moguće zamisliti. Uzprkos svim zlogukim proročanstvima »dobro obavieštenih« posebnih novinskih izvjestitelja i nepogrješivim izvještajima velikih židovskih novinskih obavještajnih ureda, Treći Reich je išao od uspjeha do uspjeha. Kad je pak započeo današnji rat, tada su ti isti krugovi tvrdili, da je njemačka oružana snaga samo obsjena, da su njemačka oklopljena kola od vanredno lošeg tvoriva, a da će njemačkom vojniku ubrzo dozlogrditi borba, te da će tada doći vrieme »velikih demokracija« sa slavodobitnim povratkom židovskih, marxističkih i slobodnozidarskih bjegunaca.

Nije se dogodilo ništa od tih predviđanja. Veliki Njemački Reich danas vodi divovsku borbu s još većom snagom i upornošću, nego li na početku ovoga rata, a ujedinjena Europa pod njemačkim vodstvom slična je nepredobivoj tvrđavi, protiv koje su nemoćni svi neprijatelji, pa i onaj na Iztoku, uzprkos njegovim poživinčenim gomilama i zaslieplјenim sljedbenicima.

Desetgodišnjica dolazka Nacionalističke radničke stranke na vlast u Njemačkoj bit će bez sumnje prilika za bilance uspjeha i pobjeda nacionalsocializma, a njegovim vođama prilika, da pokažu svome narodu

puteve u novo desetljeće žrtava, ali i konačne pobjede. Radi toga bismo ovdje htjeli upozoriti na jedno drugo pitanje, a to je pitanje o tajni nacionalsocialističkog, a po tome i njemačkog uspjeha.

Odgovarajući na to pitanje moramo odmah kazati, da su *sve predpostavke velebnih njemačkih uspjeha sadržane u misli njemačke narodne zajednice kako ju je oblikovao i do ostvarenja doveo veliki Vođa njemačkoga naroda Adolf Hitler.*

Njemačka narodna zajednica (Volksgemeinschaft) je novi pojam. Toga pojma nije bilo u staroj Njemačkoj prije i poslije prvoga svjetskoga rata. Te rieči nema u starim njemačkim rječnicima. Tu riеč je skovao i duh, koji ona označuje, ulio je u njemački narod Adolf Hitler. Narodna zajednica nije isto što i narod, koji je dakako postojao i prije afirmacije misli narodne zajednice. Narod kao skup ljudi povezan sviešću o zajedničkoj pripadnosti na temelju zajedničkog podrietla nije u prošlosti još uviek predstavljao narodnu zajednicu, sve doklegod je bio duhovno politički i družtvovno razcjepkan na stališe, stranke i klase; dok je predstavljao množtvo klasa i kastâ koje su stajale jedne protiv drugih, međusobno se odbijajući i pobijajući. Na jednoj strani posjednici i vlastnici dobara, za koje su oni razbaštinjeni s družtvovnog stajališta bili neki tuđi, a kadkad i neprijateljski sviet. Na drugoj strani je bio osjećaj otvorenoga neprijateljstva, koji je dovodio do toga, da su mnogima pripadnici tuđeg naroda bili u svemu bliži od pripadnika vlastitog naroda, ako je dotični spadao u drugu kastu. Kad su pak sta-

noviti krugovi, doduše dobronamjerno, ali pogrješno sebe proglasili nosiocima nacionalizma i patriotizma, tada se razbaštinjeni dio naroda, a taj je kadkada porastao na vojsku od desetaka milijuna, počeo sebe smatrati nečim izvan nacije. U svome ogorčenju, a i na temelju gorkih izkustava, došli su do toga, da su samu rieč »nacionalan« počeli smatrati pojmom za »nerazumievanje svega onoga, što se tiče klase veleobrtnih radnika.«

Nasuprot njemačkom radniku — a to je i danas u svim glavničarsko veleobrtničkim sredinama — stajao je sloj, koji je sebe smatrao nacionalnim, a u stvari mu je nedostajalo ono, što je bitno za pojam nacionalnog u smislu izpravnog shvaćanja narodne zajednice. Držalo se, da je dosta okititi se izvanjskim znakovima nacionalnosti kao što su zastava, pjevanje nacionalne himne i domovinskih pjesama, spremno služiti vojsku i dati domovini novac potreban za njezin upravni stroj. Zaboravljalo se, da *nacionalna misao od nas traži brigu za duševno i tjelesno dobro svih pripadnika naroda, a ne samo jednoga ili više stališa, koji imaju po svom gospodarskom i družtvovnom položaju pretežan utjecaj na vlast.* U naše je doba to bio građanski sloj.

Pravi nacionalizam samo *u osjećajnoj povezanosti svih sunarodnjaka u narodnu cjelinu u jedinstvenoj volji sunarodnjaka svih stališa, da budu kao samostalan, nezavisan te slobodan narod i u odlučnosti, da tu volju ulaže uviek i svagdje, gdje dobro naroda to traži kao i u spoznaji, da takva osjećajna povezanost,*

takva jedinstvena volja i takva odlučnost mogu biti izražene i biti trajne u narodnoj zajednici, u kojoj se odnosi sunarodnjaka jednoga prema drugome i prema državi uređuju prema načelu bezuvjetne družtvovne pravednosti, kada sunarodnjak u sunarodnjaku vidi najprije sunarodnjaka, a ne pripadnika drugog stališa i tako se kod sunarodnjaka svih stališa goji i živim održava osjećaj, da su pripadnici prave narodne zajednice«. — (Fritz Reinhardt: O biti narodne zajednice).

Prema tome pravi nacionalizam jest samo onaj, koji počiva na misli narodne zajednice. Isto tako prava narodna država jest samo ona država, koja se temelji na toj misli.

Radi toga nisu pravi narodni pokreti ni one struje, koje su za sebe tvrdile, da su socialne i socialističke. Nisu zato, jer su narodno družtvo, koje je prirodna cjelina, shvaćale samo kao stanje, u kojemu će vodstvo preuzeti jedan sloj, a dio ne može biti cjelina, pa koliko god taj dio bio znatan. Sve liepe rieči o socialnom i o socializmu, ako on ne uključuje brigu za budućnost ciele zemlje i cieloga naroda jest samo izpravno hvastanje, dok briga za narodnu zajednicu ne bude postavljena iznad probitaka bilo kojega razreda ili stališa. *Sudbina, dobro ili zlo, pojedinoga stališa ili razreda ovisna je o sudbini naroda, narodne cjeline.* Narodna zajednica jest jedini izvor, iz kojega može dolaziti na prirodan način i trajno zdravlje za pojedinu skupinu, stališ, razred, obitelj i pojedinca, člana narodne zajednice. *Socializam je samo tobožnji socializam, dok ne počiva na misli narodne zajednice.*

Samo afirmacija misli narodne zajednice omogućila je Njemačkoj, da je riešila čitav niz gospodarskih i družtvovnih pitanja, koja su za weimarsku Njemačku bila nerješiva. Samo na tom temelju mogli su biti izgrađeni novi družtvovni i novi politički poredak Trećega Reicha. Gospodarski i politički liberalizam kao i marxizam bili su najprije poraženi unutar njemačke narodne zajednice, a tek poslije toga je mogao započeti rat protiv plutokratskih velevlasti i protiv boljševizma, a to je značilo, poslije pobjedonosne borbe na unutarnjoj fronti preći na borbu na vanjskoj fronti, koja će isto tako biti pobjedonosna. *Misao narodne zajednice ne uključuje u sebi samo novo družtvovno shvaćanje, nego je ona temelj i novog političkog poredka.* Ona znači izključivanje židovstva iz njemačkog naroda, izgradnju oružanih snaga, obnovu njemačke časti i slobode. Ona konačno nosi u sebi misao sasvim novoga političkog sustava. Ona određuje pojam naroda, stranke i države i uvjetuje njihove značajke i djelatnosti u narodnom životu. Konačno misao narodne zajednice je u stanju pružiti ključ za razumievanje činjenice, da u Njemačkoj, a ne u tako zvanim demokratskim zemljama, postoji prava vlada naroda, jer demokracija znači vlada naroda.

U t. zv. demokratskim zemljama vladaju oligarhije, koje za sebe traže naslov vlade naroda samo zato, što se podržava iluzija, da su one vlade po volji naroda, a pravi izraz te volje imali bi biti izbori. U pravoj narodnoj državi međutim ne gleda se, da li je vlada naroda birana, nego je mnogo znatnije pitanje, *da li*

se tu radi doista o vladi naroda, o vladi ljudi iz naroda, koji vladaju u probitku naroda. Mnogo je znatnije pitanje, da li neku vlast vrši doista sunarodnjak ili kakav stranac, recimo, židov. *Državni stroj suvremene države; dužnostnici velikih nacionalnih pokreta, koji predstavljaju narod; dužnostnici družtvovnih ustanova, koje predstavljaju i štite družtvovne probitke naroda; dužnostnici velikih omladinskih prosvjetnih, ostalih postrojbi, tako su brojni, da oni sami imaju više prava da predstavljaju narod, nego bilo kakva stranka u t. zv. demokratskim državama. Mnogo važnije za život naroda jest pitanje, da li je narod prožet mišlju narodne zajednice, nego li pitanje, da li je oligarhija, koja vlada pojedinim narodom došla do vlasti tako, što je narodu pružena iluzija, da je on izabrao tu vladu, pomoću glasačkih listića.*

Ako to ne shvatimo, tada nam ne će biti moguće razumjeti, odakle ona neslomljiva jednodušnost njemačkoga naroda u borbama posljednjih deset godina, a nada sve u vrieme ovoga rata. Samo misao narodne zajednice, samo misao Adolfa Hitlera mogla je uloptati njemački narod u takvu falangu, koja je danas više, nego li ikada prije, spremna dati sve za pobjedu, koja ima osigurati budućnost njemačkog naroda, a po tome i Europe, koja je s Njemačkom sudbinski neotuđivo povezana.

Otisnuto u dnevniku »Hrvatski Narod« 1943.

POGLAVNIK DRUŽTVOVNO OBLIKUJE HRVATSKU

POGLAVNIK DRUŽTVOVNO OBLIKUJE HRVATSKU

Nije slučaj, što su sva stremljenja, sve misli i sve djelatnosti suvremenog hrvatskog pokoljenja usredotočene oko osobe našeg Poglavnika. Nije slučaj, što Poglavnikovo ime predstavlja podpuni program rada za buduća hrvatska pokoljenja. Danas — više nego ikada — ovjerovljena je stara istina, da čovječanstvo vode veliki i jaki pojedinci, da narode vode snažne ličnosti. Viek materializma, s čijim preostatcima sada vodimo konačnu borbu, niekao je i ovu istinu. Taj viek označio je kao povjestne činioce bezimene gomile, dajući snažnim ličnostima tek ulogu izvršioca neodređenih razpoloženja tih gomila. Tako je to bilo u teoriji, dok su u stvari i u tom vremenu vladali pojedinci, ne možda toliko veliki i jaki, koliko spretni i prepredeni. Bilo je to vrieme, kada su pod krinkom narodne vladavine gomile bile rukovođene po raznim novčanskim skupinama.

Jedna od naročitih značajki novog europskog poredka jest upravo u tome, što nasuprot demokratskoj bezimenosti opet dovodi na pozornicu svjetskog zbivanja jake i snažne ličnosti, koje su sposobne za vođenje i koje su voljne nositi i odgovornost, jer je upravo *nedostatak demokratskog vremena bio u tome, što se tada nije poznavalo načelo odgovornosti.*

POGLAVNIK JE GLEDAO JASNO I ODREĐENO

Od vremena proglašenja siečanjske diktature u godini 1929. Poglavnik je jasno odredio pravac hrvatskog zbivanja i osobno je preuzeo odgovornost za politiku, koja nuždno proizlazi iz takvog određenja. Događaji su pokazali, da je Poglavnik jasno i određeno gledao, — dakle da su *u njemu sadržane vlastitosti velike i snažne ličnosti, kakve su uviek određivale tok povjestnog zbivanja.*

Nakon osnutka Nezavisne Države Hrvatske Poglavnik na isti način određuje daljnji pravac hrvatskog zbivanja i to u cilju *izpunjavanja družtvovnom sadržinom okvira hrvatske državnosti.* Još u god. 1933. Poglavnik je — sastavljajući Ustaška načela — pred sobom imao podpunu sliku hrvatske družtvovne preobrazbe. Ta je slika bila toliko podpuna, da joj u godini osnutka Nezavisne Države Hrvatske — dakle nakon gotovo desetak godina — nije trebalo ništa dodavati ni oduzimati. *Program družtvovne preobrazbe Hrvatske, kako ga je u godini 1933. postavio Poglavnik, taj program na taj način ulazi u red dokumenata, koji su značajni za suvremeno europsko zbivanje. Ustaška revolucija postaje djelom obće europske revolucije.*

»Hrvatski narod ima pravo na blagostanje i sreću kao cjelina, a isto tako ima pravo i svaki pojedini Hrvat kao član te cjeline. Ta sreća i to blagostanje mogu se oživotvoriti i ostvariti za narod kao cjelinu i za pojedince kao članove te cjeline u posve samostalnoj i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, pa stoga ona ne smije i ne može biti sastavnim dielom u nijednom obliku ni jedne druge državne tvorevine«.

Ovom zasadom ustaških načela Poglavnik je vanredno označio onaj *sklad između nacionalnoga i družtvovnoga, koji čini najbitniju značajku suvremene europske revolucije*. Za razliku od vieka liberalizma u kojem su se kako nacionalno, tako družtvovno kretali različitim kolosjecima, koji su se međusobno sve više udaljivali — *u novoj Europi kreću se i nacionalno i družtvovno zajedničkim kolosjekom*. Time je Poglavnik samo produbio staru hrvatsku predajnu crtu, koja polazi od Ante Starčevića pa do Stjepana Radića, da se nastavi i nađe svoje konačno određenje u Poglavnikovoj zamisli hrvatske družtvovne preobrazbe.

U ovoj zasadi naročito je iztaknuta i misao o odnosu pojedinca Hrvata prema hrvatskoj narodnoj zajednici. Podpuno je jasno iztaknuto, da blagostanje i sreća pojedinog Hrvata može naći svoje ostvarenje samo u blagostanju i sreći čitave zajednice. Time je dato suvremeno oblikovanje odnosu između pojedinca i cjeline, za koji viek liberalizma nije mogao naći povoljno rješenje.

Poglavnik je nadalje u ustaškim načelima označio seljačtvo kao temeljni izvor svakog života naglasujući, da i oni pripadnici hrvatske narodne zajednice, koji su hrvatske krvi, a ne žive i ne rade na selu »imaju ne samo svoj korien i porieklo, nego i trajnu obiteljsku vezu sa selom«.

Time je Poglavnik želio označiti hrvatsko selo kao vjekovni izvor iz kojega stalno dolaze nove životne snage hrvatskoj narodnoj zajednici, a čija mišljenja, čiji osjećaji i čiji probitci imaju biti mjerodavni za djelatnost te zajednice.

Poglavnik je nadalje označio rad temeljem svake vriednosti a dužnost kao temelj svakog prava. Naglasio je, da »nitko ne može imati nikakovih posebnih prava, nego svakom samo dužnosti prema narodu i državi daju pravo na zaštićen život«. Ovakovim oblikovanjem spomenutog načela Poglavnik je odredio *zakonitost, koja ima u svim vremenima biti mjerodavnom za život hrvatske narodne zajednice.* Označio je, da se nikakva zajednica ne može temeljiti na samom naglašavanju nekih prava, jer to vodi — kako je ovjerovljeno poviešću — u podpuno bezvlađe. *Svaka zajednica može se temeljiti samo na izpunjavanju dužnosti, a tek izpunjavanjem dužnosti nastaju prava.* Glavna dužnost, koju mora izpunjavati svaki pripadnik hrvatske narodne zajednice jeste u tome, da radi. Zato je Poglavnik naglasio, da »u hrvatskoj državi rad označuje stupanj vriednosti svakog pojedinca i ima predstavljati temelj cjelokupnog narodnog blagostanja«.

U savezu s ovim potrebno je naglasiti još jedno načelo, kojim je Poglavnik izrazio misao, naročito suvremenu u današnje vrieme. Poglavnik je rekao: »Sva tvarna (materialna) i duhovna dobra u hrvatskoj državi vlastničtvo su naroda, te je on jedini vlastan njima razpolagati i njima se koristiti«. Međutim Poglavnik je naglasio i to, da »veleobrt, obrt, kućno rukotvorstvo i trgovina imaju biti ruka pomoćnica sveukupnom seljačkom i narodnom gospodarstvu. Te grane života imaju biti polje častnog rada i vrelo dostojnoga života radnika, a ne sredstvo gomilanja narodne imovine u

rukama glavničara (kapitalista)«. Ovom posljednjom zasadom podpuno je raztumačio Poglavnik misao, koja je došla do izražaja u zasadi kojom je izrečeno, da su sva dobra vlastničtvo naroda. Time je točno izražena *protivnost prema materialističkoj misli o ujednačenju svega,* nego je određeno postavljeno *načelo, da u suvremenoj narodnoj zajednici imaju doći do izražaja sve sposobnosti i da svakom pripadniku te zajednice mora biti omogućen podpuni razvoj.* Naglašeno je, da *tvarni probitci ne smiju biti oni, koji rukovode događaje, već samo idejni probitci narodne, a po tome i državne, zajednice.*

Po tim načelima provodi se družtvovna preobrazba Hrvatske. Na toj provedbi moraju pod vodstvom Poglavnika sudjelovati svi pripadnici hrvatske narodne zajednice, jer su ta načela upravo ono, čime se osigurava sreća i blagostanje kako čitave hrvatske narodne zajednice, tako i svakog njezinog pripadnika. To su načela, potrebu čijeg je postavljanja osjetila povjestna ličnost našeg Poglavnika, na čijem primjeru je opet tako ovjerovljena istina da poviest stvaraju veliki i snažni pojedinci.

Odtisnuto u tjedniku »Seljačko ognjište« 1943.

HRVATSKO SELJAČTVO U HRVATSKOJ DRŽAVI

HRVATSKO SELJAČTVO U HRVATSKOJ DRŽAVI

Poglavnik je dana 15. o. mj. podpisao Propisnik Hrvatskog saveza seljaka. To je događaj, koji je značajan, ne samo za hrvatsko seljačtvo, nego i za čitav hrvatski narod, jer je *time konačno postavljen temelj za družtvovnu izgradnju suvremene Hrvatske.* Time je u isto vrieme dovršen posao oko donošenja Propisnika svih staliških postrojbi u veliku narodnu zajednicu rada. Poslije hrvatskih radnika, obrtnika, veleobrtnika, trgovaca i slobodnih zvanja dobiva svoj Propisnik i postrojba hrvatskih seljaka.

Taj propisnik je posliednji po redu, ali on — u stvari — predstavlja krunu ustaških nastojanja oko sustavne provedbe hrvatske družtvovne izgradnje, te predstavlja najodgovorniji dio toga rada. Ali u isto vrieme taj je Propisnik dokaz nastojanja, da se *traže hrvatska izvorna rješenja,* — onako, kako to odgovara hrvatskim predajama, družtvovno-gospodarskoj strukturi Hrvatske i našem političko-družtvovnom razvitku. Postrojavanje hrvatskog seljačtva i njegovo povezivanje s ustaškim pokretom kao jedinim političkim predstavnikom naroda i time jedinim ovlaštenim posrednikom između naroda i države sačinjava političku stranu ovog nastojanja, koje je dobilo svoj zakonski temelj u novom Propisniku. Međutim — postrojba

hrvatskog sela treba uz političke ostvariti i druge zadaće i to: družtvovne, gospodarske, stručne i prosvjetno-odgojne i tako *obuhvatiti život hrvatskoga sela u njegovoj cjelokupnosti.*

Prema tome onaj, tko bi želio u podpunosti iznieti smisao i značenje ove najnovije Poglavnikove odredbe, donesene radi izgradnje Nezavisne Države Hrvatske u duhu ustaških načela, a to znači u duhu novoga europskog poredka, morao bi se osvrnuti na sva najznačajnija pitanja hrvatskog narodnog života.

To nije moguće učiniti u kratkome prikazu, ali je moguće bar upozoriti, da je postavljanjem okvira za postrojavanje hrvatskoga seljačtva na novim temeljima izvršeno jedno od najznačajnijih djela ustaške Hrvatske. Time se na temelju posve novih i izvornih shvaćanja, na temelju produbljivanja ustaških načela, ostvaruju novi oblici sudjelovanja hrvatskoga sela u životu naroda i države, a u hrvatski se politički život unosi kao hrvatska neotuđiva tekovina *sustavno nastojanje oko provođenja u život, suvremene nacionalističke misli onakve, kakva se ona nakon tolikih obrata bogate hrvatske i europske prošlosti izkristalizirala u cilju oblikovanja narodne zajednice.*

Europa je, a s njome i Hrvatska, kao njezin sastavni dio, prošla kroz različita razdoblja političkog, družtvovnog i gospodarskog razvitka.

Doba feudalizma prošlo je u znaku političke premoći plemstva. Ostali pripadnici naroda bili su posve potisnuti iz javnoga života i nisu predstavljali djelatni politički čimbenik.

Doba političkog i gospodarskog liberalizma donielo je svuda, pa i u Hrvatskoj, političku i gospodarsku prevlast građanstva. Taj poredak je djelo gradskih ljudi, skrojen prema njihovim shvaćanjima i potrebama.

U to doba dolazi do razvitka industrije, koja sobom donosi novu družtvovnu skupinu, sloj *industrijskog radničtva,* proletariata. Savezno s time pojavile su se težnje o zamjeni građanske klasne države s radničkom klasnom državom. Politički izraz tih nastojanja su *marxistički socializam,* komunizam i boljševizam. Sovjetski savez predstavlja pokušaj ostvarenja države, u kojoj bi trebala »radnička klasa« odlučivati o svim političkim, gospodarskim i družtvovnim pitanjima.

Gotovo istovremeno pojavili su se u državama, kod kojih je seljačtvo predstavljalo pretežan dio naroda, takvi ideolozi, koji su *nasuprot* feudalnoj, građanskoj i proleterskoj državi postavili misao seljačke države. Među ljudima, koji su se predstavljali kao vođe seljačtva, ili su u nekim slučajevima — kao kod nas Stjepan Radić — to doista i bili, vladala su u tom pravcu različita shvaćanja.

Tako zvani agrarni pokreti u vremenu političkog i gospodarskog liberalizma, nisu se razlikovali u temeljnim stvarima od građanskih shvaćanja, prema kojima su u gradu usredotočene najznatnije upravne, vojničke i gospodarsko-novčarske djelatnosti i za to nisu mogli dati program, koji bi počivao na stvarnom stanju. Ti pokreti morali su biti ili odraz liberalno-građanskih ili marksističko-klasnih shvaćanja. U tim pokretima mogli smo svuda, pa i kod nas u Hrvatskoj jasno

razlikovati uviek dva sloja. Na jednoj strani demokratski, a na drugoj marksistički pogledi, između kojih su kolebala sva nastojanja tako zvane seljačke politike. Na jednoj strani tako zvana seljačka demokracija, a na drugoj strani ljevičarska nastojanja u duhu klasne borbe.

Za politiku seljačkih stranaka upravo je tipično ovo kolebanje između ovih dviju suprotnosti. I zato nije čudo, što su vodstva tih stranaka bila — većim dielom — u rukama političkih spekulanata, koji su tu podvojenost u pogledima znali izkoristiti za svoje osobne probitke.

Toliko slavljena »seljačka demokracija« nije bila ništa drugo, nego naročiti izraz političkog liberalizma, koji u ovom slučaju nije ništa značio, jer demokracija, kakva je postojala, mogla je biti samo jedna, — onakva, kakva se izgrađivala u Europi, u glavnom tamo od vremena francuzke revolucije i na temelju njezinih t. zv. bezsmrtnih načela. Nikakva demokracija, pa ni ona, koja se kitila imenom »seljačka« nije mogla ni za koga, pa ni za hrvatski narod, ostvariti oslobođenje od pritiska međunarodnog, u glavnom židovskog, kapitalizma. Demokracija nije — posebno nas Hrvate — mogla zaštititi od tuđinskih nasrtaja; nije mogla ostvariti ono, što je Starčević označio riečima: »Hrvatska Hrvatom!«

S druge strane postojala je ljevičarska struja u t. zv. agrarnim pokretima, koja je tražila ostvarenje seljačke države, koja bi — u stvari — imala izrazito klasni značaj, s razlikom, što bi u njoj prevlast umjesto radnika vršio seljak. Takvo shvaćanje nuždno

je vodilo u marxizam, gdje su doista redovito i svršavali svi agrarni ljevičari, koji su i kod nas krivci za pojavu, doduše riedkih, partizanskih odmetnika hrvatskoga seljačkoga podrietla, a koji su u ovim odlučnim časovima našega narodnoga života postali izdajice svoga naroda i njegove države.

Dakle — život kroz stoljeća političkoga razvitka pokazao nam je, da su plemićka i građanska politika, a isto tako i seljačko-radnička, te seljačka politika, — u stvari židovsko-radnička i gospodarsko-seljačka politika — bile pogrješne zato, što *su stavljale* dio naroda iznad cjeline narodne. Sve su te politike *imale veliku manu* u tome, što svagdje — pa i kod nas u Hrvatskoj — nisu predstavljale u prvom redu i jedino hrvatsku narodnu politiku, politiku čitavog naroda, politiku *hrvatske narodne zajednice.*

Zdrav razum nas upućuje, da narod može usrećiti samo takva politika, koja je u podpunosti narodna, nacionalna i to ne bi zapravo trebalo uobće tumačiti i dokazivati. Ali su na žalost, trebala minuti mnoga stoljeća, dok su *mogli* nastati suvremeni nacionalni pokreti, koji su misao narodne zajednice, *kao jedinoga zdravog temelja politike,* stavili iznad svih plemićkih, građanskih, radničkih i seljačkih *politikâ.*

No — kod toga moramo biti pravedni i priznati, da su sva spomenuta nastojanja iz prošlosti, uz loše, imala i svojih dobrih strana.

Hrvatsko plemstvo je kroz *duga* stoljeća krvavih borba uporno i neobično uspješno čuvalo misao hrvatske države, najprije osnivajući državu i proširujući hrvatsko narodno područje, zatim braneći ga od nasr-

taja tuđinacâ i dajući u tu svrhu živote svojih najboljih predstavnikâ. Dosta je spomenuti zasluge hrvatskih narodnih vladara i žrtvu Petra Zrinskog i Franje Krsta Frankopana.

Građanska Hrvatska *dala nam je hrvatski narodni preporod,* koji je u času, kad hrvatske pokrajine nisu bile državno-pravno povezane i *kad je utjecaj hrvatskog državnog prava bio ograničen na manji dio Hrvatske,* okupio narod svih hrvatskih krajeva oko hrvatske misli i stvorio mogućnosti ponove, dao temelje za razvitak pravaškoga pokreta Dra. Ante Starčevića, te polet tolikih hrvatskih kulturnih pregalačkih nastojanja.

Hrvatska sve do najnovijeg vremena *nije imala toliko radničtva,* da bi radnički pokreti mogli igrati sudbonosnu ulogu u hrvatskom narodnom životu, ali se ipak ne može poricati, da su i ti pokreti utjecali na poboljšanje životnih uvjeta radničtva, što se s narodnog stanovišta ne smije podcieniti, budući da se i tu radilo o Hrvatima i skupini, koja u družtvovnopolitičkom i gospodarskom pogledu, postaje sve znatnijim dielom hrvatskoga naroda.

Hrvatski seljački pokret je u jednom od najtežih razdoblja hrvatske narodne poviesti, u danima poslije prošloga svjetskoga rata, kad je bila izbrisana hrvatska tisućgodišnja državnost, odigrao *neocjenjivo veliku nacionalnu ulogu.* Preko Stjepana Radića cio je uljuđeni sviet doznao, da hrvatski narod nije nikakvo jugoslavensko pleme, nego samosvojni narod, a misao hrvatske seljačke republike svakome je jasno govorila, da Hrvati žele svoju hrvatsku državu, da ne će

srbskoga kralja. Misao hrvatske narodne samosvojnosti i hrvatske državnosti bila je uloptala hrvatsko seljačtvo u nepobjedivu političku cjelinu. Osobita je zasluga Radićeva hrvatskoga seljačkoga pokreta i u tome, što se hrvatsko seljačtvo sve više i više zanimalo za sudbinu svoga naroda i što je, s druge strane, sve više shvaćalo, da i ono mora djelatno sudjelovati u hrvatskim narodnim poslovima.

Upozorili smo tako, kako na dobru, isto kao prije na slabu stranu svake politike, koja bilo koji dio naroda stavlja iznad narodne cjeline, te smo ustanovili, da je to bio nedostatak i naše t. zv. »seljačke politike«. Nije slučaj, da su službeni predstavnici te politike bili ljudi, koji se nisu mogli otrgnuti od starih političkih shvaćanja i koji se u sudbonosnim danima našega narodnoga života, a možemo kazati i sudbonosnih dana čitave Europe, a možda i čitavoga svieta, nisu umjeli snaći. *Poglavnik je sa svojim ustaškim pokretom bio jedini u Hrvatskoj, koji je iztaknuo nova shvaćanja i poveo politiku drugčiju od politike službenih predstavnika hrvatskoga seljačkoga pokreta.* Život je pokazao, da je to *jedina politika, koja je odgovarala zdravim težnjama cieloga hrvatskoga naroda, a u prvom redu hrvatskoga sela,* koje u mnogočem, a pogotovo po svome broju, predstavlja daleko pretežni dio hrvatskoga naroda.

Plodovi te politike danas su očigledni. U jednom od najtežih razdoblja svjetske poviesti, kad su veći i sretniji narodi od našega izgubili svoje države, mi smo Hrvati obnovili svoju državnost i uzpostavili nezavisnost. Ovo *sâmo po sebi predstavlja neizmjernu*

vriednost, kad i ne bi bilo drugih činjenica, koje će uz ovu osigurati Poglavniku i ustaškom pokretu za sva vremena mjesto na najsvietlijoj stranici hrvatske poviesti. Te druge činjenice jesu, da je *Hrvatska u svoje krilo opet dobila krajeve, koji su od nje već stoljećima bili odciepljeni; da je spriečeno prodiranje tuđeg življa u hrvatsko živo narodno tielo,* što je ugrožavalo i narodni značaj čitavih hrvatskih krajeva; da su *pošteđeni od uništavanja hrvatski životi i hrvatsko narodno dobro.*

Danas je cieli hrvatski narod potresen nad djelima odmetničkih očajnika, naših vjekovnih neprijatelja, a što bi tek bilo, da hrvatski narod nije poslušao svoje savjesti, koja je progovorila na usta Poglavnika, nego da se dao gurnuti u rat protiv strahovitog ratnog stroja velevlasti Osi, kojima je Hrvatska bila pod neposrednim udarom? Slobodno se može kazati, da bi se — da nije bilo takve Poglavnikove politike — danas moglo kazati, da je nekada postojao hrvatski narod i da Hrvata više nema, jer je sigurno, da bi se hrvatski narod, kojemu su stoljećima nepogode priečile redovni prirast pučanstva, bio posve izkrvario.

Poglavnik, započinjući svoju borbu za hrvatsku državu, nije išao samo za časovitim, ma kako velikim uspjesima. *On sviestno nastavlja nastojanja tolikih hrvatskih pokoljenja i ta nastojanja produbljuje u družtvovnom pravcu.* U ustaškim načelima, koja predstavljaju jedan od najznačajnijih dokumenata u čitavoj poviesti hrvatskoga naroda, uz političke i državnopravne zasade *Poglavnik postavlja i temelje novih družtvovnih, upravo revolucionarnih, shvaćanja, te*

želi obuhvatiti čitav narod na temelju prave hrvatske sveobuhvatne narodne politike. Pošteno hrvatsko srdce, praiskonski snažna hrvatska krv i pronicav um našega, od Providnosti poslanoga, hrvatskoga vođe uputile su ga, da je u temelje svoje politike upisao načelo, da je seljačtvo temelj i izvor svakoga života hrvatskoga naroda i da kao takav mora biti prvi nosilac svake državne vlasti u hrvatskoj državi. *Time je Poglavnik pravedne težnje hrvatskoga seljačtva prenesao na čitav hrvatski narod.*

Ujedno je upozorio i na jednu veliku istinu. Ne radi se tu samo o, danas obćenito priznatoj, činjenici, da je selo biložka podloga svakoga naroda, da je selo živi i nepresušivi vrutak svježe krvi, života i zdravlja naroda. Poglavnik ide i dalje te kaže, da je hrvatsko selo temelj narodnoga života. Tako je bilo nekada, tako je i danas. Hrvatski narod je u svojoj srži bio, a i danas je, seljački narod. Hrvatski grad ima nesumnjivih zasluga. On u današnjim družtvovnim i političkim prilikama vrši neobično značajnu ulogu, osobito kao činbenik suvremenoga napredka, ali je s druge strane istina, da je grad nosilac mnogobrojnih štetnih pojava u narodnom životu. Nikada, kao u vrieme žestokih pojava u narodnom životu. Nikada, kao u vrieme žestokih borba protiv tuđina i tuđih ideja, nije se pokazalo, da se zdravi hrvatski nagon u punoj jednodušnosti može naći samo u hrvatskom selu. Pa i danas, nakon što su hrvatski gradovi očišćeni od židova i drugih tuđinaca, grad jest i ostaje žarište svih defetizama, a u isto vrieme hrvatsko selo u velikoj većini, jednodušno prima novo stanje otvo-

renoga srdca i hrvatska država je kroz kratko vrieme postala u tolikoj mjeri sastavnim dielom seljačke sviesti, da to mnogi površni promatrač može smatrati čak i nehajem. Međutim za hrvatskoga seljaka činjenica, što se on danas nalazi u svojoj oslobođenoj državi, što je hrvatski narod postignuo svoju nezavisnost jest prirodnom, kao što je prirodno, da je okružen zrakom koji diše, da zemlja rodi plodovima, koji ga hrane i da nebo rosi kišom, koja ga napaja. Zato hrvatski seljak ne smatra potrebnim neprestano govoriti o potrebi hrvatske države, isto tako kao što ne smatra potrebnim govoriti o potrebi zraka, kruha i vode. Tek u času, kada se netko drzne ugroziti hrvatsku državu, osjetit će, što je hrvatski seljak u stanju učiniti za svoje najviše dobro, jednako kao što je tuđinac to osjetio početkom travnja 1941., kad je hrvatsko selo kao jedan čovjek ustalo protiv tlačitelja. Tu svoju sviest hrvatski seljak pokazuje i danas kao borac u domobranskim, ustaškim i legionarskim jedinicama, počinjajući čuda od junačtva.

Seljački život je jednostavan, kao što su jednostavne i sve velike stvari. Seljak je daleko od nervoze i sitničavosti velikih gradova. Zato on bez velikih rieči prelazi na rad i ne sluša brbljavce. On rado ima svaku mudru misao, svaku ozbiljnu rieč. Zato se hrvatski seljak ne obazire na buku neprijateljske promičbe, nego mirno vrši svoj posao, ali zato se najvećom pažnjom promišlja o svemu velikom i ozbiljnom, što se snuje o narodnoj budućnosti, a to je i seljačka budućnost, jer seljačtvo ne postoji izvan naroda.

Hrvatski seljak je duboko u srdce usadio onu misao iz ustaških načela, prema kojoj je on prvi nosilac svake državne vlasti u hrvatskoj državi. Kod toga nije previdio, da je on *prvi, a ne jedini,* nosilac hrvatske državnosti, jer znade *da sve skupine hrvatskoga naroda sačinjavaju jednu narodnu cjelinu* — hrvatsku narodnu cjelinu, u kojoj selo ima sudbonosnu ulogu, jer stoljećima rieka hrvatske krvi teče kroz hrvatsko selo, koje je odnjihalo pokoljenja hrvatskoga naroda. Hrvatski seljak znade, da sve to nisu prazne rieči i on znade, da će ustaški pokret osigurati seljaku položaj prvoga nosioca državne vlasti. Hrvatski seljak je opazio sve ono, što je hrvatska država već do sada učinila za narod, dakle i za hrvatsko selo. Hrvatski seljak znade, da po prirodnom toku stvari u državi, koja je hrvatska i samo hrvatska, seljak mora zauzeti mjesto, koje mu pripada. Ali on znade i to, *da Poglavnik sviestno teži, kako bi što uže povezao ustaštvo i seljačtvo, seljaka i državni stroj.* Na tom poslu se ne će sustati, a jedan od najznatnijih čina na tome putu jest osnivanje postrojbe hrvatskoga sela, Hrvatskog saveza seljaka, koji je sada dobio svoj Propisnik.

Hrvatsko seljačtvo se na taj način uklapa u veliku hrvatsku zajednicu rada, te će probitci hrvatskoga sela od sada imati svog nosioca u Hrvatskom savezu seljaka. Ta postrojba, kao i sve ostale stališke postrojbe ljudi hrvatskog rada, ima okupiti sve istinske seljake.

Zato je bilo potrebno odrediti pojam seljaka, a zatim i sustav postrojavanja, koji će odgovarati načelima auktoriteta i vodstva.

U članku 10. Propisnika kaže se: »Hrvatskim seljakom se smatra svaka osoba, koja živi seljačkim životom u zajednici hrvatskoga seljačkoga doma i koja pretežno vrši neku djelatnost vezanu s obrađivanjem zemlje, odnosno uzdržavanjem hrvatskoga seljačkoga doma«.

Prema tome su kod određivanja pojma seljaka bili odlučni družtvovni činbenici: *seljački način života i hrvatski seljački dom.* Njega »sačinjava obiteljska i radna zajednica osoba, koje žive u zajedničkom kućanstvu i taj život ćudoredno oblikuju u smislu starih hrvatskih predaja«.

Družtvovno shvaćanje sela je naglašeno i time, što je kao izravni član Hrvatskoga saveza seljaka odnosno njegove seoske jedinice, koja se zove Hrvatska seljačka zajednica, samo hrvatski seljački dom, dok je pojedinac tek neizravno članom saveza.

Načelo auktoriteta i vodstva je iztaknuto time, što hrvatski seljački dom predstavlja njegov glavar i što je starješina Hrvatske seljačke zajednice pojedinoga sela imenovan, a nije biran.

Pojam seljačtva, kako dolazi do izraza u Propisniku, daleko je od klasnog shvaćanja u marxističkom smislu, a isto i od agrarističkog i liberalnog shvaćanja, koje u seljačtvu gledaju samo posebnu granu prirada, a u seljaku samo poljopriradnika, poljodjelca, zemljoradnika. Naprotiv — prema Propisniku, članom Hrvatskoga seljačkoga doma može se smatrati i onaj, koji se ne bavi poljodjelstvom. Dosta je da živi seljačkim životom i da doprinosi svojim radom za uzdržavanje hrvatskoga seljačkoga doma. Tako se seljakom sma-

traju i seoski obrtnici, kao i seljaci, koji trajno ili privremeno iznajmljuju svoju radnu snagu. Pripadnicima hrvatskoga seljačkoga doma smatraju se i oni, koji borave i rade izvan svoga sela, ali uz uvjet, da podržavaju živu vezu sa svojim seljačkim domom.

Hrvatski savez seljaka ne smije biti papirnata zgrada ili kuća bez temelja. Zato Propisnik sadrži obširne odredbe o radu temeljne jedinice Hrvatskog saveza seljaka, postrojbe pojedinoga sela, a to je Hrvatska seljačka zajednica. U njezin djelokrug spadaju sve djelatnosti gospodarskoga, družtvovnoga, stručnoga i prosvjetno-odgojnoga značaja pojedinog sela, da bi seljačtvo u smislu ustaških načela doista bilo nosiocem državnih i narodnih probitaka, kako se to kaže u samom Propisniku. Dosta je spomenuti, da sva seoska družtva — prema Propisniku — imaju razvijati svoju djelatnost pod nadzorom i vodstvom Hrvatske seljačke zajednice, a sva družtva za seljake, koja se u buduće budu osnivala mogu dobiti odobrenje pravila jedino uz pristanak Hrvatskog saveza seljaka.

Hrvatska seljačka zajednica ne izključuje od rada nikoga. Što više, u njoj su dužni sudjelovati svi seljaci. Tako je zanimljivo iztaknuti, da je starješina Hrvatske seljačke zajednice dužan barem jedanput mjesečno sazvati na viećanje sve glavare hrvatskih seljačkih domova. Sama ta činjenica nam govori, da će *hrvatsko selo u Hrvatskom savezu seljaka dobiti nesumnjivog predstavnika seljačkih probitaka, a uzka povezanost saveza s ustaškim pokretom, pokazuje nam, da će Hrvatski savez seljaka biti i moćni zastupnik seljačkih*

probitaka, dok će država na drugoj strani dobiti suradnika, koji će biti obostrani tumač narodnih i državnih interesâ i potrebâ.

Suvremene auktoritativne nacionalističke vladavine jesu i žele biti prave narodne vlade. One to i jesu u daleko većoj mjeri, nego li t. zv. demokratske države. Takva već danas jest, a u budućnosti će biti u još većoj mjeri, i ustaška Hrvatska. Hrvatski savez seljaka ima biti jedan od stupova te narodne vladavine. Kad budu izgrađena sva župska, kotarska i občinska povjereničtva, kad stupe u život sve hrvatske seljačke zajednice u tisućama hrvatskih sela, tada će to biti najsnažnija hrvatska postrojba, čiji će se rad morati blagotvorno osjetiti u životu naroda i države, ali i pojedinih sela. Bit će to jedna od najponosnijih tekovina ustaške Hrvatske, jedan od najmoćnijih pomagača hrvatske narodne politike, jedno od najboljih sredstava prave hrvatske seljačke politike, koja vodi računa o čitavom narodu i koja samo u dobru cjeline traži i vidi i svoje dobro. Preko te postrojbe će hrvatsko selo samo odlučivati o tome, što je u njegovu probitku, nastupajući među ostalim i kao čuvar starih običaja i samonikle kulture, usklađujući predaju sa suvremenim napredkom, za razliku od poznatih pretjerivanja, koja su sreću hrvatskoga sela tražila u vraćanju u primitivizam. Ni jedna suvremena tekovina ne smije biti tuđa hrvatskom selu, koje uza sve to, može sačuvati svoju samoniklu kulturu. Samo tako hrvatsko selo može ostati vjerno sebi, ali i biti osposobljeno za sudjelovanje u suvremenom životu.

Savez hrvatskih seljaka i njegove seljačke zajednice bit će temelj i polazna točka za tolike druge značajne i velike djelatnosti hrvatskoga sela, kao sredstvo suradnje s državnim djelatnicima, počevši od občina, pa do hrvatskoga državnoga sabora.

Na kraju još nešto. Nije slučaj, da je Poglavnik želio, da Propisnik Hrvatskoga saveza seljaka bude objavljen uz godišnjicu smrti seljačkog borca Matije Gubca. Taj skromni hrvatski seljak živi u srdcima hrvatskih seljaka, kao borac za pravedan poredak, u kojem će hrvatsko selo imati svoje častno mjesto, mjesto dostojno ćudorednih shvaćanja hrvatskoga sela, dostojno hrvatskoga seljačkoga smisla za red i družtvovni sklad, za koje se borio Matija Gubec sa svojim sljedbenicima i radi čega mu je hrvatski narod sačuvao zahvalnu uspomenu. Matija Gubec će k tome za sva vremena ostati svietlim putokazom hrvatskoga seljačtva, koji će ih upozoravati, da se velike stvari za obćenitost, za seljačtvo i za narod mogu izvojevati jedino borbom i najvećim ulogom truda svakoga pripadnika hrvatskoga naroda, a to je onaj put, kojim su, boreći se za ostvarenje političke i družtvovne pravde za hrvatski narod, krenuli Poglavnik i ustaški pokret. Hrvatski seljak je, sliedeći primjer velikih seljačkih vođa Matije Gubca i Stjepana Radića, koji su dali živote za svoju misao, oduševljeno prihvatio ustašku borbu protiv narodnih tlačitelja i time postigao hrvatsko političko oslobođenje. Hrvatsko seljačtvo će isto tako sviestno i požrtvovno pregnuti na rad oko družtvovne preobrazbe — tolikim trudom i tolikom

krvlju, pod vodstvom našeg Poglavnika stečene — Nezavisne Države Hrvatske.

Govor održan preko Državne krugovalne postaje u Zagrebu 21. veljače 1943. prigodom proglašenja Propisnika Hrvatskog saveza seljakâ.

NAŠ DRŽAVNI BLAGDAN RADA

*

NAŠ DRŽAVNI BLAGDAN RADA

Državni blagdan rada proglašen je prvih dana obstanka Nezavisne Države Hrvatske. Time je Poglavnik htio naglasiti nova, upravo *revolucionarna* družtvovna shvaćanja ustaške Hrvatske.

I prije je dan prvi svibnja bio slavljen kao »radnički blagdan«. Ali ta proslava imala je klasni značaj. Njome se manifestirala misao klasne borbe. Na jednoj strani je stajalo radničtvo u smislu proletariata, klasa posloprimaca, a na drugoj strani »kapitalisti«, klasa poslodavaca.

Kako vidimo, takva shvaćanja sadržavala su u sebi čitav niz zabluda i višestruko su ugrožavala našu narodnu zajednicu. Radnikom je smatran samo pripadnik jednog razreda, a mi znademo, da su *radnici svi ljudi rada bez obzira na imetak, naobrazbu i družtvovni položaj.* Svi ljudi rada daju doprinose za zajednicu, od koje svi imamo koristi. Borba na temelju klasnih shvaćanja uključivala je u sebi nepoštednu borbu jednoga diela hrvatskoga naroda protiv drugoga. Hrvatski se narod trebao podieliti na dvie borbene fronte, koje su si naviestile međusobni rat do iztrage.

Suvremena nacionalistička shvaćanja, koja se temelje na poviesti i životu, zabacuju takva samoubilačka shvaćanja i najoštrije ustaju protiv bilo kakve razredne borbe. *Misao istinske zajednice svih sunarod-*

njaka, po kojoj je svaki Hrvat vriedan onoliko koliko on doprinosi za zajednicu, ne može priznati klasnu borbu, ne može radnicima priznati bilo koju skupinu, jer čitav narod je zajednica rada, a sâm rad je ne samo teret, nego i častna dužnost i obveza u korist cjeline u kojoj i preko koje jedino može biti zaštićen svaki od nas. Više od svih osobnih i skupinskih probitaka jest probitak hrvatskoga naroda, jer će upravo preko njega, preko hrvatske družtvovno uređene države svaki Hrvat i svaka skupina hrvatskih ljudi rada moći najbolje zaštititi svoje probitke. Dok hrvatskom narodu kao cjelini ide loše, dotle je sigurno da većina hrvatskoga naroda ne može postići svojih prava, da ne može očekivati, da će se izpuniti ona težnja za sretnijim i boljim životom, koja izpunja dušu i srdce svakoga čovjeka.

Prema tome Državni blagdan rada više nije dan, kad se manifestiraju misli razdora i međusobne borbe među sinovima jedne te iste majke Hrvatske, nego je to *dan, kad se slavi uloga i značaj svetog ljudskog rada u duhu hrvatske narodne zajednice, za koju rade i čije probitke uviek moraju imati pred očima svi hrvatski ljudi rada bez obzira na klasu, stališ i struku.* To je blagdan hrvatske narodne *solidarnosti,* blagdan družtvovne *sloge* svih Hrvata u svojoj toliko željenoj i tako težkim trudom postignutoj hrvatskoj državi!

Radi toga je potrebno, da se hrvatski ljudi rada na taj blagdan posebno sjete svih onih okolnosti, koje su dovele do tako velike i značajne pobjede družtvovnih preporodnih shvaćanja u hrvatskom narodnom životu.

Trebamo se sjetiti, da je hrvatska država, koja je osigurala pobjedu tih načela, nastala u jeku ogromnog ratnog kreševa između predstavnika nedružtvovnih kapitalističkih i marksističkih družtvovnih shvaćanja s jedne i predstavnika nacionalističkih družtvovnih shvaćanja s druge strane. Ustaška se Hrvatska odlučila za tabor novog i boljeg reda u svietu i ona danas sa svim svojim duševnim, tvarnim i tjelesnim snagama sudjeluje u toj borbi do konačne pobjede.

Hrvatski ljudi rada, a posebno radničtvo pokazali su tako veliku družtvovnu i nacionalnu sviest, da je to iznenadilo i najveće optimiste. Hrvatski radnik svojim doprinosom u domovini, svojim doprinosom za ratni veleobrt našeg njemačkog saveznika, svojim doprinosom u krvi (dosta je spomenuti, da u proslavljenoj hrvatskoj legiji većinu sačinjavaju radnici) stavio se dostojno uz bok svoga hrvatskog seljačkog brata, koji je već prije čitav sviet zadivio svojom velikom hrvatskom i družtvovnom sviešću. Možemo mirne savjesti kazati, da potežkoće, koje susrećemo kod prvih po prirodi same stvari težkih i nesigurnih koraka mlade države ne dolaze od radničtva i seljačtva. Kad bi sve ovisilo samo o njihovoj dobroj volji, o njihovom radu i njihovom prilogu u krvi, tada te potežkoće uobće ne bi postojale.

Težka su ratna vremena. Svi pošteni ljudi, ili gotovo svi, u svakom ratu teže žive. Tako je i s hrvatskim ljudima rada, ali uza sve to su oni mogli osjetiti blagotvorne posljedice novih družtvovnih shvaćanja Poglavnikove Hrvatske, mogli su osjetiti blagodati

svoje vlastite države. Radi toga je hrvatski narod danas odlučniji nego li ikada prije, da dade iz sebe sve, kako bi se konačnom pobjedom osigurala naša najveća tekovina i svetinja, naša Nezavisna Država Hrvatska. Isto tako baš iz potežkoća, koje susrećemo, stvara se želja za što bržom pobjedom nad predstavnicima židovsko-glavničarske i boljševičke opasnosti. Zato ovaj treći blagdan rada u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj slavimo *u znaku narodne solidarnosti,* ali i s čvrstom odlukom, da *treba pojačati dio fronte, koji se zove pozadina,* te da na fronti rada treba izvojevati požuriti pobjedu po onoj: pojačaj svoj rad, da bi skratio rat, da bi što prije došlo do pobjede.

Odtisnuto u dnevniku »Hrvatski narod«
1. svibnja 1943.

O DRUŽTVOVNIM POGLEDIMA USTAŠKOG POKRETA

O DRUŽTVOVNIM POGLEDIMA USTAŠKOG POKRETA

Drugovi, hrvatski sunarodnjaci!

U Poglavnikovoj ustaškoj Hrvatskoj slavi se dan prvoga svibnja kao državni blagdan, kao dan narodnoga rada. U minulom vremenu prvi svibanj imao je također stanovito značenje u sasvim drugom pravcu, nego li je to danas. Drugačije se tada shvaćao rad i drugačije su gledali radnika. Rad je bio smatran težkim teretom, a pod radnikom se razumievalo samo pripadnike jedne družtvene skupine, posloprimce, u glavnom tjelesne radnike. *Mi danas rad ne smatramo teretom, nego čašću, dužnošću i pravom svakoga Hrvata, bez razlike kakav on posao vrši. Rad je častna služba narodnoj zajednici, a radnik je svaki onaj, koji bilo čekićem, bilo plugom, bilo perom častno zarađuje svoj kruh.* Prema tome *naš državni blagdan rada nije samo blagdan jedne skupine naših hrvatskih sunarodnjaka, nego je to državni i narodni blagdan, blagdan svih Hrvata, svih ljudi rada u liepoj našoj domovini.*

Radi toga ovaj blagdan više nema i ne može imati prevratnički značaj — kao što je to bilo u minulom vremenu, dok su sijači klasne mržnje huškali jedan dio hrvatskog naroda proti drugome, dok su tuđinci propoviedali, da posloprimci imaju najvećeg neprijatelja među pripadnicima vlastitog naroda, a da im se

prijatelji nalaze u ljudima iste klase izvan granicâ Hrvatske. S takvim shvaćanjem, koje je najviše zla nanielo samim radnicima, posloprimcima, ustaška Hrvatska je *prekinula*. Zato danas blagdan rada slavimo ovdje svi mi pripadnici raznih struka bez obzira na to, da li smo poslodavci ili posloprimci, da li radimo mišicom ili umom.

Hrvatski je narod proživio težke dane. Kroz desetljeća tuđinske vlasti nad nama, dok je tuđin razpolagao imetkom i našim životima, hrvatski je narod naučio i osjetio, da je svakome od nas najbliži njegov hrvatski sunarodnjak bez obzira na družtvovni položaj i imovno stanje. I hrvatski posloprimac i poslodavac, i seljak i građanin, i intelektualac i tjelesni radnik imali su istoga neprijatelja, poznavali su istoga izrabljivača, pa bio on tuđinska država ili tuđinski, najčešće židovski kapitalista. Jedina nam je nada bila, da će jednoga dana hrvatski narod postići svoju slobodu, svoju vlastitu državu i tako moći odlučivati o svojoj sudbini, te u duhu stare hrvatske pravde urediti svoje družtvovne odnose.

Poslije dugih borba, u kojima su složno sudjelovali svi hrvatski ljudi rada, postignuta je zaslugom Poglavnika i njegovog ustaškog pokreta toliko očekivana sloboda, osnovana je naša Nezavisna Država Hrvatska.

Nađe se u svietu, pa i među nama, ljudi, koji su mislili ili još misle, da je dovoljno imati državu i urediti unutarnju upravu, čuvati državne granice i da je time sve učinjeno. Takvima je zazorno, kad se iztiče, da je *potrebno hrvatsku državu tako izgraditi, da u*

njoj bude provedena družtvovna pravda. Tako govore ljudi, kojima je uviek dobro išlo i kojima ide i danas previše dobro. Ukratko, to su ljudi, koji su svoj imovinski položaj povoljno uredili te bi htjeli, da i Nezavisna Država Hrvatska ostane kod kapitalistički usmjerene politike, prema kojoj bi država, naša narodna država, bila svedena izključivo na vršenje uloge noćnog čuvara. Prema njihovom mišljenju država je pozvana samo na to, da im zajamči život i imetak, kako bi oni mogli mirno i u sigurnosti uživati i umnažati zemaljska dobra, koja su možda stekli na štetu svojih sunarodnjaka. Oni misle, da država nije dužna na sebe preuzeti brigu za pravedno uređenje radnih odnosa, brigu za provedbu družtvovne pravednosti, brigu za što pravedniju podjelu plodova narodnoga rada. *Oni zaziru od ustaškog programa.* Takvi ljudi doduše hvale hrvatske borce, koji zadahnuti ustaškim duhom, prolievaju svoju krv u borbi protiv hrvatskih državnih, narodnih i družtvovnih neprijatelja, u prvom redu boljševika. Ali *kad ti isti borci u želji, da bi čitav narod osjetio blagodati hrvatske slobode u vlastitoj državi, razvijaju svoj program družtvovne pravde, tada se ovakvi ljudi ne ustručavaju kazati, da je ustaški rad na tome području suvišan, preuranjen, pače i štetan.*

Međutim njih nije bilo na djelu, kad se trebalo izvrgavati opasnostima svake vrste u nejednakoj borbi hrvatskoga naroda protiv tuđinaca, a nema ih ni danas na poprištima, gdje se lije krv najboljih sinova hrvatskoga naroda. Radi toga je i razumljivo, da oni nisu

mogli shvatiti, da se *hrvatski ustaški borci žrtvuju ne samo za hrvatsku narodnu slobodu, nego i zato, da hrvatski narod osjeti blagodati družtvovne pravde, koju može osigurati jedino suvremena autoritativna nacionalistička vladavina,* jer su se svi dosadašnji sustavi pokazali nemoćnima i nesposobnima, da narodima osiguraju družtvovnu pravicu.

To je moguće postići jedino pomoću *jake državne vlasti, kojoj daje životnu snagu jaki narodni pokret.*

Činjenice pokazuju, da nekadašnja liberalnodemokratska država nije bila kadra osigurati minimum družtvovne pravednosti. Ona je bila nemoćna pred međunarodnim, a u prvom redu židovskim kapitalizmom. Veliki i moćni europski narodi su doživjeli, da je sveti ljudski rad bio smatran običnim sredstvom bogaćenja nomadskog i anonimnog kapitala, koji je, kad mu je to trebalo, bacio u biedu i bezposlicu milijune radnika, desetke milijuna radnika sa stotinu milijuna pripadnika njihovih obitelji. Događalo se to ne samo u malim i gospodarski slabo razvijenim državama, nego još češće u velikim državama s jakim priradom, a često i s velikim kolonialnim carstvom. Eto, zato je *autoritativna država poviestna i družtvovna, t. j. država s jakom izvršnom vlasti, koja je slobodna od tamnih utjecaja preko kupljenog novinstva, a nije zarobljena u služenju probitcima stranakâ, koje se međusobno pobijaju, te je oslobođena od ovisnosti o kapitalističkoj moći.*

Malo je Hrvata, kojima ovo nije jasno i koji ne usvajaju ovo naše gledanje. No nađe se »mudraca«, koji

priznaju potrebu zahvata državne vlasti u gospodarsko-družtvovne odnose; koji su spremni iztaknuti zasluge našeg Poglavnika oko izgradnje jakog državnog stroja, ali *u isto vrieme, dok slave Poglavnika Nezavisne Države Hrvatske, koji je isto tako i ustaški Poglavnik, rado slušaju neumjestne i neopravdane kritike o ustaškom pokretu.* Pa ako nađu sklone slušatelje, spremni su dokazivati, da je ustaški pokret nepotreban i zastupati mišljenje, da bi bilo najbolje, da svi ustaše odu na ratište i da s puškom u ruci čuvaju njihov imetak, te da se ne upliću u pitanja družtvovne izgradnje hrvatske države: one iste države, za koju je Poglavnik kazao, da je *bez ustaškog pokreta uobće ne bi bilo.* Međutim *danas nije moguće zamisliti, ne samo auktoritativnu državu, nego ni bilo kakav drugi oblik suvremene države bez sudjelovanja naroda. Potreba je našega vremena, da država mora biti najuže povezana s narodom. Nemoguće je danas zamisliti redovito djelovanje države, u kojoj je sve prepušteno birokratskom stroju, pa ma kako on bio savršen.*

Upravo radi toga što suvremena država zadire u tolika područja života i upravo zato što ona od svih državljana traži tolike žrtve, pa u slučaju potrebe čak i žrtvu samoga života, *ne može se u suvremenoj državi prieći preko naroda, ne može se raditi bez podpore javnog mišljenja, bez djelatnog sudjelovanja naroda kao podpore državnoj vlasti.* Temeljno pitanje i kamen kušnje svih političkih sustava, svih oblika vladavine, jest način, na koji je postignuta ta suradnja državnog stroja i naroda. U demokratskim državama kadkad

narod ima iluziju, da je parlamenat predstavnik naroda; čak i u Sovjetskom Savezu nastoje uvjeriti narod, da su sovjeti predstavnici narodne volje. *U suvremenim auktoritativnim državama narod dolazi do izražaja preko nacionalističkih pokreta, u kojima je postrojeno sve ono, što je politički djelatno i što je spremno žrtvovati se za obće dobro, preko kojega jedino pojedinac može osigurati i svoje osobno dobro. U takvim državama narod, pokret i država sačinjavaju nedjeljivo trojstvo sa zajedničkim Vođom.*

Sve ima služiti narodu: i pokret i državni stroj. *Narod se postrojava u pokretu, pa prema tome pokretu pripada uloga predstavnika naroda, pripada mu, da politički vodi i narod i državu, a državni stroj imade zadaću provoditi volju naroda, koji je tako predstavljan preko najboljih i najsposobnijih svojih pripadnika.*

U tako shvaćenom sklopu odnosa u državnom životu uloga ustaškog pokreta je osobito velika. On nije svoj zadatak završio 10. travnja 1941. obnovom hrvatske nezavisnosti i državnosti. *Ustaški pokret ima u hrvatskoj državi uzpostavi novi red, u kojem će sva duhovna i tvarna dobra Hrvatske služiti hrvatskom narodu, a tim putem biti na korist svakome hrvatskom pojedincu.* To znači, da *Hrvatska ima biti uređena u duhu istinske narodne zajednice, koja treba biti najviši izraz svih hrvatskih nastojanja. Država ima biti izraz čitavoga naroda, svih narodnih slojeva, bez obzira na imetak i družtvovni položaj.* Ustaška Hrvatska ne može biti ni nekadašnja feudalna država, ni gra-

đanska država, ni klasna seljačka, ni klasna radnička država, nego može biti samo *hrvatska narodna država, u kojoj će svakom hrvatskom sunarodnjaku biti osigurane sve životne mogućnosti, koje mogu biti ograničene jedino višim dobrom zajednice.* Svaki Hrvat ima u drugome Hrvatu gledati svog sunarodnjaka, a ne pripadnika bilo kojeg stališa ili razreda. *Provedba družtvovne pravednosti nije za nas samo prazna rieč, nego je to diktat našega nacionalističkog stava.*

Sasvim je u skladu s ovim nazorima, da suvremeni nacionalistički pokreti, pa prema tome i ustaški pokret, ne idu u prvom redu za tim, da bez ikakva izbora okupe što veću gomilu, nego nastoje birati *najbolje sunarodnjake i njima dati vodstvenu ulogu.* Ako se to načelo pravilno shvati i tako zaista provodi, ono je samo u korist najširih slojeva, jer *funkcija vodstva, koja pripada eliti, u sebi uključuje samo dužnosti prema narodu.*

Misao narodne zajednice primienjena na družtvovnom području traži dalekosežne reforme, koje su sušta opreka starim shvaćanjima, po kojima je ljudski rad bio smatran trgovačkim artiklom, kojega se vriednost ravna po zakonima potražnje i ponude na tržištima. *Misao se narodne zajednice na području družtvovne politike odrazuje u čitavom nizu mjera u korist najširih narodnih slojeva, koji samo u čvrstoj narodnoj zajednici mogu naći ostvarenje svojih prava, a ne u protuprirodnim međunarodnim okvirima, kako to naučava marksizam.* Isto tako plodovi rada svakoga od nas imadu služiti *jačanju hrvatskog naroda,* a ne pro-

bitcima nenarodnog, međunarodnog, većinom židovskog kapitala, kako je to u djelo provodio kapitalistički družtvovno-gospodarski sustav. Takva shvaćanja uz odnosnu organizaciju izključuju pojavu nezaposlenosti, jer svatko ima uz dužnost i pravo na rad. Svatko je dužan raditi, jer je to način, kako će se izbjegnuti nedružtvovne pojave nametničkog ljenčarenja na jednoj, a okrutnog izrabljivanja radne snage na drugoj strani.

Svi će ljudi zdrave pameti i poštena srdca priznati, da su ova shvaćanja, onako kako su sadržana u ustaškim načelima, *pravi put družtvovne obnove i izgradnje.* Ali i najzdravija načela bez svrsishodne provedbe ostaju mrtvo slovo. U ustaškoj Hrvatskoj se ne će i ne može ostati samo kod rieči. Glavni savez staliških i drugih postrojbi osnovan je pred šestnaest mjeseci. Tada mnogi nisu shvatili, za čim se ide. Nisu razumjeli, da je time stvorena *velika narodna zajednica rada, kojoj je zadaća postrojiti sve hrvatske ljude rada i provesti misao istinske hrvatske narodne zajednice na području družtvovnih odnosa. Želi se postići, da svaki hrvatski pojedinac sa svim svojim tjelesnim i duševnim mogućnostima doprinose sve za dobro hrvatske narodne zajednice, jer samo usklađena i čvrsto postrojena narodna zajednica može biti jamac i zaštitnik opravdanih probitaka svakoga pojedinog Hrvata!*

Glavni savez se postepeno izgrađuje, okuplja sve više trudbenika, kojima je na srdcu ono, što je ovoj velikoj zajednici rada stavio u dužnost Poglavnik, a to jest: *ustaška načela ostvariti u realnom životu; ne*

stati na pola puta, ne ostaviti ih mrtvim slovom na mrtvom papiru. Treba ukloniti sve nedružtvovne pojave, dokrajčiti ostatke razrednih sukoba, ukloniti svaku pojavu staliških izključivosti. Svaki Hrvat treba naučiti, da se vriednost pojedinca pripadnika hrvatskog naroda ne smije procjenjivati po imetku ili zanimanju. *Svaki je Hrvat u načelu jednako vriedan, a po tom onoliko vriedan, koliko pridonosi dobru narodne zajednice.* Nitko od ljudi, koji rade — a raditi moramo svi — ne smije na prvo mjesto staviti pojam prava, nego svatko u prvom redu ima misliti na svoju *dužnost.*

Glavni savez staliških postrojbi ima *prelazni oblik,* ali *on će uviek ostati postrojba, koja će u ovom ili onom obliku okupljati i poslodavce i posloprimce, kao i sve hrvatske ljude rada.* Oni spadaju skupa, jer su sinovi iste hrvatske majke, jer u njihovim žilama teče ista hrvatska krv, jer ih hrani ista hrvatska zemlja, koja ih je rodila i u kojoj će naći zadnje počivalište. Radi toga su i jedni i drugi dužni svoje međusobne odnose urediti u duhu pripadnosti velikoj narodnoj zajednici, koja pripadnost u njihovoj sviesti mora biti jača od pripadnosti razredu, stališu, zanimanju i struci. U današnjim je prilikama bilo najprikladnije, da je državna vlast, — ona, koja ima jednakom mjerom i u duhu pravednosti krojiti svakom državljaninu — na sebe preuzela uređenje ciena i radnih odnosa. Zahtjev i nastojanje svih nas ima biti, da se na tom području što dosljednije provedu zasade ustaških načela o bezuvjetnoj družtvovnoj pravednosti.

DUŽNOSTI POSLODAVCA

Već danas možemo otvoreno i bez ikakva suztezanja poručiti svima, da su se *dužni vladati prema vrhovnim probitcima naroda i u duhu shvaćanja istinske narodne zajednice.*

Poslodavci moraju shvatiti, da su njihovi suradnici ljudi i Hrvati, koji imaju prava na čovjeka dostojan život, na svoju obitelj, da imaju pravo i dužnost odgojiti svoju djecu kao vriedne i punopravne članove hrvatskoga naroda, da imaju pravo na duševne potrebe, pravo na odmor, na radne prostorije, dostojne njihova rada. Ukratko svi uvjeti rada hrvatskoga čovjeka moraju biti takvi, da će rad biti doduše dužnost, kadkada i težka dužnost, ali i unutarnja potreba, jer čovjek je stvoren za rad i u njemu njegova ličnost dolazi do izražaja. Radi toga počinja pravo zločinstvo svaki onaj poslodavac, koji od radionice, poprišta vršenja svete dužnosti, čini mučilište. Najveće je zločinstvo, kada se radniku uzteže ono, na što on ima pravo, kad mu se otima pošteno stečena zarada. Isto tako na temelju pravo shvaćene dužnosti poslodavca istinska hrvatska narodna zajednica imade pravo tražiti i od posloprimca — radnika tjelesnih i duševnih — lojalno i iskreno vršenje njihove radne dužnosti, kada rade na zajedničkom dobru nacije.

Svi zdravi narodi Europe nalaze sebe. Suvremena nacionalistička i auktoritativna država rješava težka družtvovna i politička pitanja, koja nije znalo riešiti prošlo stoljeće. Povjestni europski narodi su iz svojih predaja znali crpsti nove snage, koje im omogućuju ne samo da rieše mnoga družtvovna pitanja, nego su

njihovi narodi tako povezani, toliko su prionuli uz svoje narodne države, da oni daju nevidjenih dokaza snage, moći, junačtva i hrabrosti u velikoj borbi protiv plutokratskih i boljševičkih neprijatelja.

Židovski kapitalizam i aziatski boljševizam digli su se protiv europskih naroda, koji žele ostati vjerni sebi, koji žele ostati vjerni zapadnjačkom kulturnom krugu.

Prošla je godina bila godina velikih borba. Ulazimo u razdoblje, koje nas sve bliže vodi pobjedi, koja će biti izvojevana u znaku najvećeg ulaganja svih narodnih snaga. Rat postaje totalitaran u punom značenju te rieči. O pobjedi se odlučuje ne samo na ratištima, nego i u pozadini. Svaki napor se polaže na vagu, i što bude veća težina tih napora, to prije će se vaga pobjede prikloniti na našu stranu.

Hrvatska sa svoje strane pridonosi mnogo žrtava. Čitavi hrvatski krajevi okušali su strahote boljševičkog sustava. Kroz dvadeset i tri godine smo osjećali i političke posljedice plutokratsko-demokratske prevlasti u Europi. Radi toga Hrvat shvaća, koliko je toga na kocki. Shvaća, da samo najveća *borbenost, radinost i stega* mogu osigurati bolju budućnost hrvatskoga naroda, koji je, zahvaljujući pobjedama našeg velikog saveznika, mogao izvojevati svoju državnu nezavisnost u vrieme najvećeg ratnog sukoba poviesti. Hrvatski narod znade, što za njega znači pobjeda ujedinjene Europe. *Hrvatski narod znade što za nas znači sređena, vojnički jaka, družtvovno izgrađena i gospodarski ojačana domovina.* Samo u tom znaku moramo dočekati pobjedu i bolju budućnost.

Radi toga, danas na blagdan rada, nakon što smo promotrili zadatke i mogućnosti družtvovne obnove, moramo pomisliti s posebnim osjećajima na one, koji nam omogućuju miran rad na izgradnji domovine, na naše borce, koji su dali toliko dokaza svoje požrtvovnosti i svog junačtva. Oni su svakog dana spremni dati svoje živote za domovinu, za pobjedu. Od nas se ne traži toliko. Traži se samo pošten i marljiv rad. I zar nije samo po sebi razumljivo, da na današnji dan, današnji blagdan rada, sjedinimo svoje misli s našim junacima u zajedničkoj misli na pobjedu. Oni se spremaju na što uporniju borbu, a mi se spremimo na što bolji i veći rad, kako bismo zajednički pospješili dan pobjede, poslije koje će svi hrvatski ljudi rada moći u međusobnom plemenitom natjecanju u korist narodne zajednice dokazati koliko smo svi

za Poglavnika i za Dom — Spremni.

Govor održan na sastanku dužnostnika Glavnog saveza staliških i drugih postrojbi 1. svibnja 1943.

RADNIČTVO U NOVOM POREDKU

RADNIČTVO U NOVOM POREDKU

Drugovi — hrvatski sunarodnjaci!

Povodom ovog vašeg sastanka, na kojem se trebaju razpraviti pitanja, koja posebno zanimaju radničtvo, kao dio hrvatske narodne zajednice, smatram potrebnim uputiti vam nekoliko rieči kao državni savezničar, dakle kao — po Poglavniku određeni — predstavnik vrhovne ustrojbene ustanove, koja u svom okviru okuplja sve hrvatske ljude rada.

Unišli smo u vrieme, koje znači podpuni prekid sa oblicima iz liberalno-glavničarske prošlosti i koje uvjetuje *izgradnju podpuno novih oblika,* kakvi odgovaraju potrebama *suvremene vodstvene države,* koja je i *nacionalna i družtvovna.* Liberalno-glavničarska država vršila je samo ulogu noćnog čuvara i njezin zadatak nije bio u djelotvornom zalaženju u odnose između svojih građana. Liberalno-glavničarska država, u onom vremenu materialističkih gledanja nije bila vođena nikakvim višim ciljevima, ona nije imala podpunog ćudorednog opravdanja, već je samo predstavljala okvir, u kojem se vršila nepoštedna borba pripadnika raznih klasa. Zadaća takve države i nije mogla biti određena nikakvim višim i daljnjim ciljevima.

Ideja zajednice u tom vremenu nije mogla prodrieti. Misao o probitku skupina i zajednice bila je prepuštena pojedincima i posebničkoj pobudi. Radi toga su u vremenu liberalizma i glavničarstva igrale toliku ulogu razne postrojbe, u kojima su dolazili do izraza pojedinačni i skupinski probitci. To je bilo i podpuno razumljivo, jer je izgradnja liberalno-glavničarske države bila prema tome i uređena.

Novi europski poredak, u kojem nalazi svoje mjesto i ustaška Hrvatska, očituje se u tome, što uzpostavlja *snažnu državu, koja je podpuni izraz probitaka zajednice* — i u kojoj *svi posebnički probitci mogu doći do izraza izpunjenjem vrhovnog probitka zajednice.* Osobita je značajka novog europskog poredka, što u njemu dolazi do nadmoćnog izraza misao nacionalizma, koji se ne smije shvaćati u starom šovinističkom smislu, već u skladu sa suvremenim shvaćanjem, koje uvjetuje *jaku družtvovnu usmjerenost.*

Upravo u *spoju između nacionalnog i družtvovnog* dolazi do izraza ono, što je bitno za naše vrieme. Danas ne možemo zamisliti nacionalnu državu, koja ne bi bila u isto vrieme i družtvovna.

U tome upravo leži jamstvo, da je ovakav oblik države prikladan da zamieni stare, dotrajale oblike iz liberalno-glavničarskog vremena. Novi poredak stavlja na mjesto države — koja je samo noćni čuvar — jaku nacionalnu i družtvovnu državu, koja se temelji na načelu vodstva.

Suvremena primjena načela vodstva ne znači možda prihvaćanje metoda nekakve samovolje, ne znači po-

tiskivanje širokih narodnih slojeva u pozadinu. Nasuprot tome — *ona predstavlja jedini način, na koji može u modernoj državi, koju više nego ikada karakterizira prisutnost i djelotvornost velikih gomila najširih narodnih slojeva, biti izražena volja naroda.* Ta volja nije nikada unutar demokratskih okvira mogla doći do izraza, jer je to onemogućivao pretežni utjecaj jakih novčarskih i nenarodnih skupina, a sama liberalnoglavničarska država pogodovala je takvom razvitku.

Moćna sredstva suvremenog prilaženja velikim gomilama ljudi, koja su nastala uslied veličanstvenog razvoja tehnike, stajala su u vremenu liberalizma na razpolaganju tim posebničkim skupinama, koje nisu bile vođene u prvom redu probitcima narodne zajednice. Javno mišljenje, koje je postojalo u liberalnom poredku, bilo je upravljano na taj način, po tim skupinama, koje su jedine imale mogućnost razpolaganja s tim moćnim sredstvima suvremenog prilaženja velikim gomilama. Prema tome — javno mišljenje liberalnog vremena predstavljalo je uviek falsifikat, a baš prema tom falsificiranom javnom mišljenju upravljala se i politika liberalne države.

Naravno, da su uslied toga široki narodni slojevi, čija volja, čije mišljenje nije moglo na taj način doći do izraza, tražili mogućnosti, da na neki način izraze te svoje potrebe, ta svoja mišljenja i tu svoju volju. Tako se javila politika, u kojoj je došla do izraza oporba protiv utjecaja tih moćnih novčarskih i nenarodnih skupina, ali oporba, koja nije ostavljala temelje, na kojima je bilo zasnovano liberalno družtvo. Ta oporba

širokih narodnih slojeva u doba liberalizma nije polažila sa šireg stanovišta zajednice, već rukovođena uzkim klasnim pogledima. Tako je došlo do toga, da je veliki dio širokih slojeva posredno i neposredno ponovno došao pod utjecaj nenarodnih i protunarodnih skupina, koje su bile vođene svojim posebnim probitcima.

Tome je učinio kraj prodor velikih pučkih obnovnih pokreta u Europi u vremenu između prvog i ovog drugog svjetskog rata. Ti pokreti nisu polazili sa stanovišta probitaka neke skupine, već su jedino bili vođeni probitcima zajednice, polazeći od stanovišta, da *jedino dobrobit i napredak zajednice mogu zajamčiti dobrobit i napredak pojedinca.*

Ti su pokreti bili utemeljeni na načelu vodstva, koje je proizašlo i koje se neprekidno popunjava iz širokih narodnih slojeva, ali koje svojim rodoljubljem, svojim poznavanjem stvari, svojom požrtvovnošću i svojom jakom voljom jamči provođenje takve politike, kakva je na korist širokih narodnih slojeva.

Ti su pokreti *i narodni i družtvovni.* Oni odklanjaju sve pogrješke i sve nedostatke raznih partikularnih pokreta u vremenu liberalizma, a unose u narodni život one novosti, koje uvjetuje ovo naše doba.

Na taj način postaju ovi veliki pučki obnovni pokreti sredstvom provođenja zadataka, koje postavlja novo vrieme. Ti su pokreti *sveobuhvatni.* Oni su utemeljeni na načelima *auktoriteta, hierarhije i stege.*

U modernoj masovnoj državi nije moguće provođenje odgovarajuće politike, ako ne postoji *jako vodstvo* a

ovo se ne može postaviti, ako ne postoji *snažan auktoritet.*

Zadatci, koje postavlja ovo naše vrieme, u kojem je i onaj posljednji čovjek postao djelotvornim činbenikom, ne mogu se izvršiti, ako svatko nije postavljen na svoje mjesto. A čovjek je postavljen na svoje mjesto, ako vrši takav utjecaj i takvu dužnost, koja odgovara njegovim sposobnostima.

Mnogostruki zadatci našeg vremena ne mogu se provesti, ako u redovima narodne zajednice ne vlada stega za razliku od anarhičnosti liberalno-glavničarskog vremena, koja se konačno izrodila u rat svih proti svima.

Svim ovim zahtjevima odgovorio je kod nas Hrvatski ustaški oslobodilački pokret, koji je Poglavnik utemeljio *upravo na onim načelima, u znaku kojih se danas vrši preobrazba čitavog europskog kopna.* Kada je Hrvatski ustaški oslobodilački pokret ostvario vjekovni san svih Hrvata, osnivanjem Nezavisne Države Hrvatske, trebalo je hrvatskoj narodnoj državi dati *družtvovno usmjerenje.* Hrvatski ustaški oslobodilački pokret razpolagao je u tu svrhu podpuno određenim zasadama, koje su došle do izraza u *Ustaškim načelima.*

Suvremena izgradnja Hrvatske u družtvovnom pravcu provodi se na temelju ustaških načela, koja na taj način postaju poveljom, kojom je hrvatskoj narodnoj zajednici određen pravac i djelovanje kroz vjekove.

Obzirom na sve, što smo kazali, postavilo se — nakon osnutka Nezavisne Države Hrvatske — *pitanje, da li izgraditi podpuno nove oblike u svrhu ustrojbenog zahvatanja hrvatskih proizvađača ili preuzeti postojeće*

— nacionalno usmjerene — postrojbe posloprimaca i poslodavaca, koje su utemeljene i razvijene u vremenu liberalizma, te učiniti pokušaj preoblikovanja tih postrojbi, kao organa totalitarnog narodnog pokreta i time pomagača družtvovne vodstvene države. Donesena je odluka u pravcu ove *druge alternative* i to iz razloga, da bi se time postigla što jača *suradnja žive narodne snage u cilju družtvovne preobrazbe suvremene Hrvatske.*

Na taj način pokazao je Hrvatski ustaški oslobodilački pokret *povjerenje* prema tim postrojbama, ali su te postrojbe time preuzele i posebne *dužnosti* prema narodu i državi.

Prva od tih dužnosti jest u suzbijanju svakog *sektaštva* u vlastitim redovima. Proširivanjem dotadašnjeg kruga svojeg članstva na ukupnost svih hrvatskih ljudi rada preuzele su te postrojbe prema narodu i državi važne obveze, koje se moraju održavati. Zato je potrebno na svakom koraku suzbijati duh sektaštva naglasujući *ideju istinske narodne zajednice, koja u višem jedinstvu prevladava sve prijašnje suprotnosti.* Zauzimanjem ovakvog stanovišta jedino je moguće suzbijanje raznih razornih snaga, koje su upravljene protiv izgradnje novog poredka u Hrvatskoj. Posloprimačke postrojbe moraju se naročito pridržavati ovakvih načela i to u prvom redu radi velikog broja njihovog članstva, zatim radi već ukorienjenih tradicija u pogledu njihova dosadašnjeg rada i — konačno — radi naročitog utjecaja protivnika upravo na području njihova djelovanja.

Druga velika dužnost tih postrojbi jest u pobijanju *duha izključivosti,* koji je bio oznaka postrojbi liberalno-glavničarskog vremèna. Te su postrojbe bile uzkogrudne u postavljanju svojih zadataka, prema kojima nije bilo viših probitaka od onih staleža, razreda ili skupina. Probitci striški, razredni ili skupinski stajali su u vremenu liberalizma, demokracije i glavničarstva u prvom redu, dok su probitci obćenitosti bili zapostavljeni ili smatrani izravno neprijateljskima.

Treća i najveća dužnost tih postrojbi jest u *suzbijanju svega onoga, što šteti ideji istinske hrvatske narodne zajednice.* Misao, da svi posebni probitci nalaze svoje izpunjenje u izpunjenju vrhovnog probitka hrvatske narodne zajednice, treba postati zajedničko dobro svih, a naročito misao vodilja u radu tih postrojbi.

U ustrojstvu suvremenih hrvatskih postrojbi, koje su skupljene u Glavnom savezu striških i drugih postrojbi, treba se očitovati *sviestno nastojanje za ukidanjem razredne podvojenosti liberalno-glavničarskog vremena,* što ne znači da se teži za uzkrisavanjem zastarjelih staležkih oblika. *Ustaška Hrvatska ide za uklanjanjem kako klasne razcjepkanosti, tako i striške izključivosti.* U Poglavnikovoj Hrvatskoj postoji *samo jedan program, a to je —izgradnja hrvatske narodne zajednice u takvom obliku, koji će zajamčiti hrvatsku narodnu samobitnost i državnu samosvojnost, te koji će ustaškoj Hrvatskoj osigurati dostojno mjesto u novom europskom poredku.*

Drugovi — hrvatski sunarodnjaci!

U savezu s ovim pogledima obćenitog značaja, koje sam smatrao potrebnim pred vas iznieti, želim dodati još nekoliko misli, koje su od velike važnosti za vas kao dužnostnike Hrvatskog radničkog saveza.

U provođenju izloženih smjernica na djelu družtvovne preobrazbe ustaške Hrvatske vama je namienjena velika zadaća. *Vi ste oni, koji morate naći putove i načine, da u okviru ovih obćih smjernica provedete na vašem području djelovanja niz zadataka.*

Radniku, koji je bio ponižen u vremenu liberalizma, čija je radna snaga tada bila snižena na vriednost robe, čiji ulog se nije smatrao ravnopravnim ulogu ostalih skupina, vi morate uciepiti *sviest, da popravak ovakvog položaja može usliediti i usljeđuje samo onda, ako se radnik podpuno uklopi u hrvatsku narodnu zajednicu, koja tada ima dužnost izkazati mu svaku čast i priznanje.* Kod toga rada imate pokazati punu *mjeru,* morate postupati *najobzirnije* i ne smijete nikada pomišljati *na stare sukobe, na stare borbe i na stara neprijateljstva.*

U radu na družtvovnoj izgradnji Hrvatske, dobro je došao svatko, koji je dobre volje i koji želi u tu svrhu uložiti svoje snage. *Nikoga se ne smije odbiti, već se nasuprot tome mora svakog privući.*

Vaša je dužnost da povedete borbu *i za onog posljednjeg* u broju hrvatskih radnika, da nastojite *osvojiti njegovu dušu i da ga privedete hrvatskoj narodnoj zajednici.* Kod toga morate ulagati mnogo *truda,* mnogo *obzira i mnogo strpljivosti.* Na tom poslu ne smijete

nikada biti vođeni duhom *sektaške izključivosti*. Taj rad morate provoditi samo vođeni mišlju, da *unutar hrvatskoga naroda ne smiju postojati nikakove pregrade, nikakva neprijateljstva, nikakve opreke*, a ukoliko bi se takve javljale, da ih treba *mudro i obzirno* ukloniti. Takvu istu dužnost imaju i dužnostnici svih ostalih postrojbi, koje se nalaze u okviru Glavnog saveza striških i drugih postrojbi i *izpunjavanje te dužnosti smatram temeljnim zadatkom za dužnostnike svih postrojbi — bile one posloprimačke ili poslodavačke.*

Težimo za izgradnjom takvog poredka, *u kojem će svaki Hrvat — bez obzira na naslieđeni posjed — postići ono mjesto, koje mu može odgovarati prema njegovu znanju i učinku njegova rada*. Hoćemo takvu Hrvatsku, u kojoj će svaki pošteni rad biti častan i u kojem će svakom, koji radi, a raditi moraju svi, biti osiguran čovjeka dostojan život. U znaku toga vode borbu vojnici europskih vojski na raznim ratištima, u znaku toga rade radnici u tvornicama, radionicama i pisarnama, u znaku toga bore se hrvatski vojnici i rade hrvatski radnici.

Krv i znoj, koji se danas ulažu za postignuće konačne pobjede, predstavlja za nas obvezu i zapovied. Mi si ne možemo predstaviti, da bi se nakon rata oni, koji se danas bore za europsku kulturu — a među njima častno mjesto zauzimaju hrvatski vojnici i radnici — mogli vratiti svojim kućama u stare okvire preživjelog družtvenog reda.

U kratkom vremenu iza osnutka Nezavisne Države Hrvatske ustaški je pokret stvorio *preduvjete* za razvitak u pravcu izgradnje družtvovne države i pokazao hrvatskom narodu *put*, kojim se može postići *cilj pravednog družtvovnog uređenja.*

Mi polazimo *putem uklanjanja starih predrasuda* i stavljamo na njihovo mjesto *nove oblike i novi red: pogonsku zajednicu* i u njezinom konačnom zaključku *narodnu zajednicu.* Mi želimo novi družtveni *poredak, u kojem će svaki hrvatski čovjek moći zauzeti odgovarajuće mjesto i u kojem će biti mogućnost uzpona za svakog duhovno, tjelesno i značajno zdravog Hrvata i u kojem će kapitalizmom razkorienjeni proletarijat opet biti ukopčan kao ravnopravni činbenik u hrvatsku narodnu zajednicu.*

Zato se borimo i u znaku toga izvojštit ćemo konačnu pobjedu — pobjedu, koja će učvrstiti novi europski poredak, koja će dati punu mogućnost razvitka mladoj hrvatskoj državi i koja će ostvariti istinsku hrvatsku narodnu zajednicu.

U to ime — drugovi hrvatski sunarodnjaci — želim vam plodan rad i pozdravljam vas, uvjeren, da ćete u svako doba i na svakom mjestu biti za Poglavnika i za Dom spremni.

Govor održan župskim povjerenicima Hrvatskog radničkog saveza 30. svibnja 1943.

ETIČKO I POLITIČKO OPRAVDANJE NAŠE BORBE

ETIČKO I POLITIČKO OPRAVDANJE NAŠE BORBE

Draga hrvatska braćo! Karlovčani!

Kad u ovom času, dok je rat došao u takvo razdoblje, koje mnogi označuju kritičnim, uzimam rieč, drago mi je, da je to upravo u hrvatskoj sredini, kao što je ova vašega Karlovca. Uvjeren sam, da će me ova sredina izpravno shvatiti, a to je osobito važno, kad se želi iskreno progovoriti o važnim i osjetljivim pitanjima, savezno s vanjskim i unutarnjim položajem. Ovo je grad častnih hrvatskih predaka, grad, koji je nastao u jeku jedne od najvećih borbi hrvatske poviesti, kao tvrđava protiv onih, koji su htjeli izbrisati Hrvatsku, kad je ona poslije stoljetne borbe bila svedena na Ostatke Ostataka. U to vrieme osnovan je Karlovac kao za Hrvatsku životno važna tvrđava. Karlovac je u cjelini izvršio svoju zadaću. Kao takav Karlovac je i trajan spomenik suradnje i sudbinske povezanosti hrvatskoga i njemačkoga naroda. Nije slučaj, da je ta suradnja došla do izraza pred nekoliko stotina godina, kad je Hrvatska, a s njome i Europa, bila ugrožena isto tako kao i danas.

Karlovac je zabilježen i u novijoj hrvatskoj poviesti kao grad, u kojemu je nezaboravnoga Uskrsa slavne hrvatske godine 1941. Poglavnik po prvi puta došao u dodir s predstavnicima privremene vlade, tek uzpo-

stavljene, Nezavisne Države Hrvatske. Bio je to u isto vrieme prvi službeni dodir s predstavnicima oslobodilačke borbe u domovini. U Karlovcu je Poglavnik primio brzojav Führera Velikog Njemačkog Reicha, kojim je izraženo priznanje hrvatske države sa strane našeg najvećeg i najmoćnijeg susjeda i predvodnika oslobodilačke borbe za dobro svih europskih naroda.

Karlovac je bio među prvim hrvatskim gradovima, koji su imali sreću pozdraviti Poglavnika poslije dvanaest godina borbe izvan domovine i čuti prve njegove državničke izjave.

Karlovac je kroz posljednje dvie godine doživio mnogo toga. Njegova neposredna okolina bila je poprištem borba kao i velik dio Hrvatske. Karlovac je sa svojim narodom dielio dobro i zlo. On i danas dieli osjećaje hrvatskoga naroda, koji u današnjim događajima u inozemstvu nazire izvore možebitnih novih potežkoća, ali i događaje povoljne za hrvatski narod.

Htio sam kazati sve ovo i upozoriti na ove okolnosti, da bih unapried upozorio, da se mi, braćo, međusobno razumijemo i bez velikih rieči. Tako je i pravo i razumljivo, kad se radi o ljudima istih misli, osjećaja i težnja i koji u svome javnom radu idu samo *za jednim ciljem, a to je održanje i napredak hrvatskoga naroda u njegovoj nezavisnoj državi.*

Doista — ta želja je bila pokretač svih hrvatskih nastojanja od onoga časa, kad je Europa spoznala vriednost i politički značaj nacionalne misli. Već Pavao Ritter Vitezović iznio je politički program moderne Hrvatske; — Ante Starčević je tu misao produbio i

učinio svojinom hrvatskoga naroda, koji se od toga časa sviestno bori za podpunu slobodu hrvatskoga naroda, u dubokoj sviesti, da smo mi Hrvati dostojni da stanemo u red ostalih prosvietljenih naroda Europe i da zadobijemo u njoj onaj položaj, koji je kao njihovo neotuđivo pravo priznato svim punoljetnim europskim narodima bez obzira na njihov broj i bez obzira na njihovo bogatstvo ili siromaštvo. Braćo, u Europi postoji niz država i naroda koje su po površini manji od Hrvatske, postoje narodi, koji su po svom broju manji od hrvatskoga naroda, postoje zemlje koje su po svome imetku, svojim kulturnim dobrima, po junačtvu i borbenosti svoga naroda iza nas Hrvata, pa ipak nitko u Europi ne sumnja, da ti narodi, da te države imaju pravo na nezavisnost i na onakav život, kakav smatraju da im najbolje odgovara uz jedini uvjet, da ne smetaju miran život i razvitak svojih susjeda.

Ako je tome tako, zašto bi se s hrvatskim narodom postupalo drugačije? Činjenica je, da hrvatskom narodu nije priznavano njegovo pravo i da se hrvatski narod za to svoje pravo morao boriti i da se još bori. Ali isto tako je činjenica, da smo na tome putu već postigli znatnih uspjeha. Konačni uspjeh možemo postići samo, ako tim putem nastavimo ne obazirući se ni lievo ni desno. Hrvatski narod danas doprinosi neizrecive žrtve za svoju državu, za svoju nezavisnost, hrvatski narod je doprinio neizmjernih žrtava za istu misao u svojoj daljnjoj i nedavnoj prošlosti. Za tu misao su radili izravno ili neizravno svi hrvatski politički pokreti i kad je danas hrvatski narod od čitavoga niza

država dobio priznanje svoje nezavisnosti, u času kad Hrvatska ima svoja diplomatska predstavničtva u većini europskih država, *možemo priznati poštenim Hrvatom samo onoga, tko je spreman uložiti sve svoje, da bi Hrvatska ostala onim što jest, a to je nezavisna država, koja je jedino jamstvo održanja i napredka hrvatskog naroda.*

Gospodo! Postoje u Europi države, koje su u ovom ratu doživljele najveće poraze, a ipak i jedna i druga od zaraćenih strana ni časa ne sumnjaju, da će te države, kad jednom svrši rat, i bez obzira na to, tko će biti pobjednik, a tko pobieđeni, te države i opet biti subjekt međunarodnog života. Zašto bi drugačije bilo s Hrvatskom? *Zašto bismo mi Hrvati dozvolili, da netko o obstanku hrvatske države, a to — opet ponavljam — znači isto, što i obstanak i napredak hrvatskoga naroda, zašto bismo mi Hrvati dozvolili da netko uobće o tome razpravlja.* Za nas je obstanak hrvatske države nešto, što je izvan svake sumnje, *nešto, o čemu ni pred jednim poštenim hrvatskim čovjekom ne smije razpravljati ni stranac.* I svaki onaj, koji dozvoljava razpravu o ovome pitanju, ako je Hrvat, tada je hrvatski izdajica, a ako je stranac, tada je neprijatelj hrvatskoga naroda. Nema i ne može biti nikakvih stranačkih, nikakvih gospodarskih, nikakvih ideložkih, nikakvih kulturnih ili vjerskih obzira, koji bi smjeli priečiti hrvatski narod, da jednom zauviek obračuna sa svakim onim, tko se usudi govoriti protiv njegove države, protiv prava hrvatskoga naroda na njegovu nezavisnost. Ja idem čak tako daleko te tvrdim, da

nam *hrvatska država ima biti svetinja, a kakvagod ona bila — ne samo s obzirom na njezino unutarnje uređenje, nego čak i njezin obseg.* Hrvatska država mora postojati i kad ona već jednom postoji, za nju mora biti svaki Hrvat bez obzira na njegove osobne bivše stranačke ili filozofijske poglede.

Tkogod od toga odstupa, još jednom ponavljam, jest izdajica, koji je pljunuo na stoljeća hrvatske borbe, koji je pljunuo na grobove hrvatskih mučenika od Petra Svačića, Zrinjskog i Frankopana, Eugena Kvaternika, Stjepana Radića pa do posljednjeg hrvatskog domobrana, koji je pao u borbi s narodnim neprijateljem. Onaj, tko bi učinio nešto takvo, sam bi se izključio iz redova hrvatskoga naroda, svrstao se među izdajice, na koje ni jedan pošten Hrvat ne može misliti bez gnušanja i odvratnosti.

Hrvatska je poznavala u svojoj nedavnoj prošlosti mnogobrojne struje, stranke i skupine. Mnogo je toga sa strane tuđina učinjeno, da bi se hrvatski narod odvratio od jedinog pravog narodnog cilja. Desetljećima je hrvatski narod bio odgajan u duhu defetizma i razrožnosti. Pa ipak *sve su doista hrvatske struje, svi su doista hrvatski pojedinci na ovaj ili na onaj način radili za onaj najviši politički cilj jednog neoslobođenog i neujedinjenog naroda, a to je njegova nezavisna država na cjelokupnom poviestnom i narodnom području.*

Ove istine, ove političke istine dobro je naglašavati i ponavljati uviek kadgod nastupe bilo kakvi uzbudljivi događaji, jer ljudi lako zaborave temeljne istine

i radi toga im kadkada izmakne čvrsto tlo izpod nogu. Radi toga je dobro to naglasiti i danas, kad usred ratne tutnjave usred mora protuslovnih viesti, želimo uočiti položaj vanjski i unutarnji i iz toga povući zaključke ovdje u gradu, koji je dao dokaza svome hrvatskom osvjedočenju i time, što je u ustaški pokret pristupio ogroman broj ljudi iz svih narodnih slojeva.

Temelj svih naših razmatranja jest činjenica, da *hrvatski narod ima svoju državu, da on hoće uz svaku cienu svoju državu očuvati, jer je ona plod borbe i žrtava mnogih hrvatskih pokoljenja.*

S toga stanovišta treba prosuđivati vanjski i unutarnji položaj. Za nas je dobro ono, što može osigurati i unaprieditii probitke hrvatske države, a loše je ono, što joj može nanieti bilo kakovu štetu ili čak ugroziti njezin obstanak.

S toga stanovišta treba prosuđivati i položaj Hrvatske u sadašnjem ratnom sukobu. Činjenica je, da je onaj dio svieta, protiv kojega se bori Veliki Njemački Reich skupa sa svojim saveznicima, protivnik hrvatske narodne i državne misli. Za vrieme nekadanje prevlasti naših današnjih protivnika u ratu Hrvatska je bila lišena svih oznaka svoje starodrevne državnosti, a hrvatskom je narodu bilo zaniekano pravo, da se pozivlje na načelo samoodređenja, te je u tu svrhu bilo proglašen nekakvim plemenom i izručen u vlast Velike Srbije.

Tek kad su popucale versailleske granice našlo se u Srbiji nekoliko političara, koji su se udostojali priznati, da mi Hrvati nismo nikakvo jugoslavensko ple-

me nego samosvojan narod, ali to je priznanje prošlo bez ikakvih praktičkih posljedica. Takvo priznanje u svietu, koji se pozivao na 14 Wilsonovih točaka i na pravo samoodređenja, u sebi uključuje i pravo Hrvata na vlastitu državu. Mi smo kasnije vidjeli da su Srbi, kad je rat zakucao i na njihova vrata, Hrvatima nakon njihove dvadesetgodišnje nadljudske borbe kao milostinju dobacili nekakvu banovinu, kojoj je uzeto pola hrvatskoga povjestnog i narodnog područja, banovinu bez oružnika i bez novaca, a da o vojsci i vanjskoj politici i ne govorimo. Ali i tada su se ona gospoda takozvane Udružene Opozicije podigla da bi zaniekala Hrvatima pravo i na takav položaj, koji bi hrvatski narod mogao samo privremeno podnositi u predpostavci, da je to samo stepenica do hrvatske nezavisnosti.

Međutim Srbi su mislili drugčije. Oni su, kako iz vanjsko-političkih, tako i iz unutrašnje-političkih razloga, izvršili prevrat i uzpostavili najgoru velikosrbsku vladu, koju je ikada zabilježila poviest bivše države. Jednim udarcem su srbska vojska, srbska crkva i srbska dinastija izbrisali ono, što nam se pokušalo prikazati kao tekovinu dvadesetgodišnje borbe hrvatskoga naroda i što je, kako smo kazali, bilo uvjetovano i vanjskim položajem, jer se skoro svi događaji naše unutarnje politike izprepliću s vanjskim događajima i često su izravan odjek vanjskih događaja. Tim su Srbi još jednom potvrdili ono, što je prije svoje mučeničke smrti dobro uočio Stjepan Radić i što je tada shvatio čitav hrvatski narod, naime, da sa *Srbima ne može biti nikakva sporazumievanja,*

jer će svaki takav sporazum za Hrvatsku biti sramotan, a uz to ga Srbi ne će održati.

I u tome času se pokazalo, tko je Hrvatskoj pravi prijatelj. Svima je poznato, da je početkom travnja 1941. Njemačka bila prisiljena stupiti u rat protiv Srbije. Ali Njemačka nije taj rat protegla na Hrvatsku. I ne samo to, nego je uz pomoć slavnih vojnika Adolfa Hitlera mogla Hrvatska biti proglašena nezavisnom i od tada je Hrvatska uviek mogla računati na vjerno njemačko prijateljstvo, onako kako to i odgovara predajama obaju naroda, kojih prijateljstvo nije mogla pomutiti nikakova promičba, uzprkos tome što su joj nasiedali kadkada i vodeći politički ljudi Hrvatske.

Mi svi dobro znademo, da ove dvie posljednje godine nisu bile samo godine slavlja radi stečene slobode, da nisu bile godine uživanja tekovina slobode, nego i godine žrtava, godine, kad je hrvatski narod još jednom zapečatio svoju nezavisnost najsvetijim i najčvršćim pečatom, a to su životi naših najboljih, najhrabrijih i najborbenijih sinova.

Ali, braćo, tkogod želi među nama biti iskren, morat će priznati, da veliki njemački narod nije ni u čemu skrivio naše žrtve. Naprotiv njemački narod je svojim shvaćanjem pravedne hrvatske stvari, svojom podporom našoj državi doprinio tome, da su ušteđeni nebrojeni hrvatski životi i neprocjenjiva tvarna dobra Hrvatske još u travnju 1941. Zamislimo, što bi se bilo od nas dogodilo, da su nas Niemci smatrali protivnicima, da su rušili naše gradove, da su naše mužkarce poveli u robstvo, da su iza toga pristupili pacifikaciji Hrvat-

ske, koja bi se u takvim prilikama bila bezuvjetno pobunila. Na kraju bismo bili doživjeli i to, da bi nam u čitavoj Hrvatskoj uzpostavljali red Nedićevi i Mihajlovićevi četnici, jer bi obezglavljeni narod bio otišao u šumu budući, nažalost, nije bio dovoljno odgojen za događaje, koji su se zbili u Europi.

Mi smo se, braćo, ovdje sastali, da govorimo međusobom iskreno i otvoreno. Nijedan sviestni javni radnik ne smije se bojati istine. Onaj, tko ne može braniti svoja stanovišta, ako je pošten, tada mora istinu priznati te mienjati svoje stanovište. Tvrdokorno uztrajati na jednom zauzetom stanovištu i lagati sebi i drugima nije pošteno.

Mislim, da radi toga u punoj iskrenosti možemo kazati, da nema potrebe bilo u čemu mienjati naš stav prema velikom njemačkom savezniku. Hrvatska i Njemačka idu rame uz rame i naši probitci se sada, možda još i više, podudaraju, nego li ikada prije.

Hrvatska je imala i ima potežkoća, koje su dolazile izvana. Sigurno je, da krivac tim potežkoćama nije bila Njemačka, iako je bilo časova, kad je mnogi od nas zapitao, zašto ta pomoć, koju nam je pružao naš veliki saveznik, nije izravnija i djelotvornija. Na to ima samo jedan odgovor, da je *sve, što se oko nas događalo, bilo uvjetovano obćim položajem i da je kadkada u probitku cjeline bilo potrebno, da mi Hrvati stisnemo srdce u očekivanju boljih dana, kada će se položaj razjasniti.*

Vjerujemo, da se ta vremena približavaju. Kod našega prekomorskoga susjeda zbili su se događaji od velikog značenja. Talijanski ratni stroj kao da nije

mogao izvršiti one zadatke, koje mu je namienio uistinu veliki čovjek, kao što je to Mussolini. U Italiji je došlo do promjene sustava vladavine i do nesumnjive krize u vođenju rata. Kako vidimo, nije umjestno paničko razpoloženje, ali položaj u Italiji je ozbiljan. Već sada se mora računati, da će tvrđava Europa morati zauzeti nove obranbene postave. Uvjereni smo, da će se sve to izvršiti u najboljem redu i bez bitnoga oslabljenja položaja udružene Europe. Poslije Mussolinijeva odstupa uzeo je u englezkom donjem domu rieč predsjednik vlade Churchill, te je otvoreno upozorio svoje zastupničke drugove, da se ne podaju pretjeranim nadama. Churchill je udio Italije u ratu ocienio, da je to desetina snaga, kojima razpolaže Osovina. Dakle, kad bi Churchill i bio posve objektivan, a on to iz razumljivih razloga nije, još ni tada ne znači, da se dogodilo nešto, što mora odlučiti izhodom rata. Njemačka je danas jača nego li ikada prije. Njemačka vojska je brojnija i bolje naoružana nego li na početku rata. Njemački vojnik je bolje hranjen i opremljen nego li prije osvojenja Ukrajine. Njemačko političko i ratno vodstvo razpolaže s ogromnim izkustvom i nema na svietu te snage, koja bi skršila njemački ratni stroj.

Kako vam je poznato, talijanska vlada uporno ostaje kod svoje smjernice da se rat nastavlja i da se Italija i dalje bori. Ali uza sve to predpostavimo na čas, kakav bi nastao položaj, da Italija izpadne iz ovoga rata? Ljudi, koji se u ta pitanja razumiju, tvrde, da bi Njemačka s nekoliko divizija mogla braniti liniju u sjevernoj Italiji. Osim toga ne zaboravimo, da svaka

velika vlast ima i svojih zahtjeva, koji se bilježe na teret svih njezinih saveznika. Kad bi Italija izpala iz rata, tada bi se politički položaj Njemačke prema Francuzkoj, Turskoj, Grčkoj, a nada sve prema Francuzkoj bitno popravio.

Govorim među ozbiljnim muževima i rodoljubima te ću ovdje kazati, da bi se u slučaju, da hrvatske i njemačke divizije uzmoraju preuzeti obranu iztočnih jadranskih obala politički položaj popravio i kod nas, i da bi *povećani ratni napor, koji bi morala pridonieti naša izmučena Hrvatska bio nagrađen uzpostavom naše cjelokupnosti.* Sigurno je, da bi bila riešena i mnoga vrlo zamršena pitanja talijanske balkanske politike, među koja spada i pitanje četnikâ kao i partizanâ. Tako i vi svi ovdje dobro znadete, zašto se ne može riešiti pitanje žumberačkih partizana, kao i pitanje partizana u Gorskom kotaru. Potrebno je o svim ovim pitanjima govoriti s najvećim oprezom, a isto tako je potrebno postupati s najvećim osjećajem odgovornosti, jer su na kocki velike stvari. Pa ipak treba na to upozoriti.

Naši talijanski susjedi su i previše oštroumni, a da ne bi znali, o čemu se razpravlja u hrvatskim političkim krugovima i kakvi bi se problemi nametnuli hrvatskom narodu, da Italija izpadne iz borbe. Potrebno je da mi na ove stvari upozorimo ne samo radi toga, da naš sviet bude spreman na događaje, nego i radi toga, da bi se vidjelo, da *svaka potežkoća, ako se vodi pametna politika, može biti izkorištena na narodno dobro.* Pametni i okretni državnici, discipliniran i sviestan narod može i zlo okrenuti na dobro. Dakle ni u

ovom slučaju nema mjesta pesimizmu i malodušnosti. Ja dolazim iz Zagreba, gdje sam u dnevnom dodiru s našim vodećim ljudima, te vam mogu kazati, da je danas u hrvatskim narodnim redovima stanje duhova odlično i da smo daleko od svakog kapitulantskog razpoloženja. K tome nas podržava i sviest, da njemački ratni stroj sprema velike stvari. Spomenut ću samo jedno. Sigurno je, da je jedno od najvećih zala, koje pogađa mirno europsko stanovničtvo angloamerički divljački zračni teror. Ali ne treba sumnjati. Kad mjera bude puna, tada će započeti nešto, što se u novinama kadkada krivo nazivlje odmazdom. Neće to biti osveta, nego nesmiljena obrana Europe. Nisam ovlašten da govorim o kakvim vojničkim tajnama, ali je sigurno, da će to, što će doći, nadmašiti sve ono, što su Europi priredili anglo-amerikanci. Zamislite samo, da jednoga dana započnu s Kanala bombardirati London stotine dalekometnih topova. U tome slučaju bi prema sudu stručnjaka svakoga minuta na London palo stotine granata od 1000 kilograma. Zamislite rad takvih bitnicâ satima, danima i tjednima. U tom slučaju ne pomažu uzbune, ne pomažu podrumi i skloništa, jer se London ne može trajno preseliti u podrume. Pola Englezke i njezin glavni grad bili bi ukočeni.

Uz to bi se nastavio nesmiljeni rat na kopnu, na vodi, pod vodom i u zraku. Ne zaboravimo, da je europska ratna industrija jača od anglo-amerikanske. Ne zaboravimo da oko 5 milijuna Engleza mora dati radnike u rudnicima i tvornicama, mornare na trgovačkim i ratnim brodovima, čuvare uporišta na svih pet kontinenata, čuvati samo britansko kopno i da će

kod toga ostati malo snaga za rat protiv Europe. S druge strane Amerika se sve više okreće prema Tihom Oceanu i prema Australiji, Indiji i Kitaju. Nedavno je uzkrsnula nova država Burma, a Chandra Bose je s indijskom oslobodilačkom vojskom i s nepobjedivim japanskim armijama na granici Indije, koja je sva u podmuklom vrenju. Japan još sprema neočekivanih udaraca, prema kojima je podhvat na Siciliji samo malenkost.

Istina je, nad Europom, kao težka mora, leži boljševička prietnja, kojoj se nerazborito vesele anglo-amerikanci, koje je zavela židovska mržnja. Njihova nada, da će Europa podleći u borbi protiv boljševizma u stvari je isto što i samoubojstvo s njihove strane. Time su oni na sebe pred povješću uzeli neizrecivo veliku odgovornost i buduća pokoljenja će ih osuđivati kao najveće barbare. Međutim Europa će izdržati i ovu kušnju zahvaljujući junačtvu njemačkog vojnika i njegova velikog vođe Adolfa Hitlera, koji je svojom obranom Europe postao možda najzaslužnijim mužem svih stoljeća.

To je naš odgovor onima, koji idu naokolo zabrinuta lica i s crnim proročanstvima o američkoj ili o ruskoj pobjedi. Tima odgovaramo, da vjerujemo u pobjedu Europe, a oni, ako i ne diele naše mišljenje, ali ako su pošteni ljudi moraju priznati, da je hrvatski narod u posljednje dvie godine bitno popravio svoj politički položaj i da je sada na svim poštenim Hrvatima, da taj položaj učinimo još čvršćim. To je naša dužnost bez obzira kako će se razvijati događaji svjetske politike. Hrvatska će biti onakva, kako je mi uredimo.

Jedino bi nastalo bezizlazno stanje, kad bi Europa potonula u valu boljševizma. Međutim ne samo da je to nemoguće, nego s gospodom, koja o tome sanjaju, a sanjaju jer to žele, ne možemo i ne ćemo razgovarati. Naša najpreča dužnost jest učiniti sve, kako bi se Hrvatska u svakom pogledu konsolidirala. To možemo očekivati s najvećim povjerenjem i u toj sigurnosti nas ne smije pokolebati ova ili ona neugodna pojava. Sve ono, što oko sebe promatramo, sve ona neugodne pojave i potežkoće, koje susrećemo moramo izpravno ocieniti pa ćemo ubrzo uvidjeti, da je *većina tih potežkoća potekla odatle, što živimo u ratnim vremenima i što živimo u razdoblju, kad naša država stupa napried nesigurnim korakom djeteta.* Zato, braćo, uviek kod svake kritike izpitajmo, da li to dolazi od neprilika, koje sobom donosi rat, da li su to potežkoće privremenog značaja ili su one neuklonive. Vi ćete, ako tako budete postupali, doskora uvidjeti, da su većina, skoro sve naše potežkoće posljedica prilika, koje su jače od nas.

Najveći dio tih potežkoća će jednoga dana nestati, čim odpadnu uzroci, koji su ih izazvali. Taj uzrok je u prvom redu ratno stanje i dezorganizacija, koju smo nasliedili od bivše države, kamo ubrajamo i sve odmetničke djelatnosti, koje su kadkada predstavljale velike potežkoće, ali nikad, a najmanje danas, nisu predstavljale vojničku opasnost. *Bez pomoći izvana te djelatnosti ne bi nikada bile zauzele većega maha.*

Prema svemu tome imamo prava očekivati bolje prilike, ako svi, koji želimo dobra državi i narodu pregnemo i poradimo oko dobra domovine.

Ovih dana je ta želja hrvatskoga naroda jača nego li ikada prije. To je reakcija zdravog organizma na izvanjske potežkoće. U ustima svih nas je velika i liepa rieč: *jedinstvo hrvatskih redova.*

Braćo, govorit ćemo o ovoj stvari iskreno! Jedinstvo naroda je velika stvar. Ali odmah ćemo nadodati, da to *jedinstvo mora imati svoj unutarnji sadržaj. Jedinstvo samo po sebi nije nikakav spas, ako se ta velika snaga, koju predstavlja ujedinjeni narod, ne će upotrebiti na dobro naroda. Isto tako ničemu ne vodi, ako se skrpa neko prividno izvanjsko jedinstvo, a ako ne postoji jedinstvo pogleda i djela.* Radi toga jedinstvo sâmo po sebi predstavlja indiferentan pojam, ali *jedinstvo naroda u obrani najvišega dobra hrvatskoga naroda, a to je hrvatska država, jedinstvo u cilju postizavanja narodnih težnja za podpunom cjelokupnošću svih hrvatskih zemalja, jedinstvo hrvatskog naroda za ostvarenje boljeg života hrvatskog čovjeka u duhu družtvovne pravednosti, to je nešto drugoga.* Takvo jedinstvo želimo, takvo jedinstvo želi čitav hrvatski narod, koji će pregaziti svakoga onoga, tko bude stajao na putu takvom jedinstvu. Nema sumnje, da će narod naći svoj put, ali na *narodnim prvacima je, da taj proces pospješe, da ne bi bio promašen kakav usudni trenutak, koji se javlja jednom u stotinu godina i kada se odlučuje o stoljećima narodnog života.* Za Hrvatsku su takvi trenutci od osobitog značenja, ako se uzme u obzir, da je naša domovina krvarila stoljećima, i da bi *neprijatelj mogao svaku našu pogrješku izkoristiti tako, da nam nepovratno otme krajeve, koji su*

Ovih dana je ta želja hrvatskoga naroda jača nego li ikada prije. To je reakcija zdravog organizma na izvanjske potežkoće. U ustima svih nas je velika i liepa rieč: *jedinstvo hrvatskih redova.*

Braćo, govorit ćemo o ovoj stvari iskreno! Jedinstvo naroda je velika stvar. Ali odmah ćemo nadodati, da to *jedinstvo mora imati svoj unutarnji sadržaj. Jedinstvo samo po sebi nije nikakav spas, ako se ta velika snaga, koju predstavlja ujedinjeni narod, ne će upotrebiti na dobro naroda. Isto tako ničemu ne vodi, ako se skrpa neko prividno izvanjsko jedinstvo, a ako ne postoji jedinstvo pogleda i djela.* Radi toga jedinstvo sâmo po sebi predstavlja indiferentan pojam, ali *jedinstvo naroda u obrani najvišega dobra hrvatskoga naroda, a to je hrvatska država, jedinstvo u cilju postizavanja narodnih težnja za podpunom cjelokupnošću svih hrvatskih zemalja, jedinstvo hrvatskog naroda za ostvarenje boljeg života hrvatskog čovjeka u duhu družtvovne pravednosti, to je nešto drugoga.* Takvo jedinstvo želimo, takvo jedinstvo želi čitav hrvatski narod, koji će pregaziti svakoga onoga, tko bude stajao na putu takvom jedinstvu. Nema sumnje, da će narod naći svoj put, ali na *narodnim prvacima je, da taj proces pospješe, da ne bi bio promašen kakav usudni trenutak, koji se javlja jednom u stotinu godina i kada se odlučuje o stoljećima narodnog života.* Za Hrvatsku su takvi trenutci od osobitog značenja, ako se uzme u obzir, da je naša domovina krvarila stoljećima, i da bi *neprijatelj mogao svaku našu pogrješku izkoristiti tako, da nam nepovratno otme krajeve, koji su*

težko infiltrirani tuđim življem, a bez kojih ne možemo zamisliti samostalan narodni i državni život Hrvatske.

Ima na svim stranama ljudi, koji nisu shvatili, što se zapravo dogodilo u travnju 1941. Točnije rečeno mnogi se gube u sporednostima. Neki se brinu za svoju karieru, drugi za svoj imetak, treći za svoj kraj, četvrti misle na svoj politički utjecaj, a kod toga zaboravljaju da je njihova sudbina najuže povezana sa sudbinom hrvatske države i da je najstrašnije, što se svakome od nas može dogoditi na političkom području to, da izgubimo svoju državu. Doklegod bude hrvatske države, svi će sposobni Hrvati biti sigurni za svoj obstanak. Dok bude hrvatske nezavisnosti svaki sposoban hrvatski seljak, radnik i trgovac ima najbolje izglede, da će sačuvati i povećati ili postići svoje blagostanje. Dok je hrvatske države, tada i onaj Hrvat, kojemu neprijatelj pali dom ili ga ugrožava na drugi način, ipak ima jednu zajedničku majku, koja će prigrliti svako svoje diete. Svaki pošteni hrvatski javni radnik, a posebno političar mora *iznad svega, iznad svih osobnih i stranačkih obzira staviti najviši probitak domovine, a to je u prvom redu naša, težkim žrtvama postignuta, država.*

Dakle svi mi moramo do posljednje žilice našega bića biti prožeti mišlju, da je hrvatska država naše najviše dobro i da imamo smatrati izdajicom i više nego li osobnim neprijateljem onoga, tko bi se upustio u bilo kakva razpravljanja i kombinacije, kojima ne bi bio jedini, jasni i izključivi cilj hrvatska država.

To je polazna točka za ocjenu onoga, što bismo mogli nazvati našim unutarnjim položajem. Taj položaj

možemo smatrati povoljnim u toliko, što čitav hrvatski narod bez ikakve sumnje pokazuje, da je sviestan istine o tome, da hrvatskom narodu nema života ni budućnosti izvan njegove države. Možda ni jedan narod nije u ovako kratko vrieme dao razmjerno tako velike žrtve i pod tako težkim okolnostima i to samo za održanje svoje države. Time su jednom za uviek obezkriepljene sve one bajke, koje su išle za tim, da se pokaže kako Hrvati nisu borci i kako nemaju osjećaja za svoju političku nezavisnost, nego da vječno traže nekoga, uz koga će se prisloniti i služiti mu. Ono, što smo doživjeli u borbama s odmetnicima, ono što su doživjeli neki hrvatski krajevi, koji su trpjeli ne samo od odmetnika nego i od njihovih pomagača izvan naših granica, ne bi bio u stanju izdržati ni jedan drugi narod u Europi. Hrvatska je to izdržala i izdržat će i gore nevolje, i nikada se hrvatskomu narodu ne će i ne može nametnuti nekakve priedloge, da se podložimo bilo kome i da se odreknemo svoje nezavisnosti.

Hrvatski narod je tokom stoljeća doživio, da se s više strana udaralo na njegovu nezavisnost. Ali sigurno *nikada Hrvatska nije bila tako ugrožena kao sa strane Srba, nikada i nikome nije uspjelo gotovo uništiti hrvatsku državnost do li velikosrbstvu pod krinkom jugoslavenstva.* I ne samo, da je bila uništena naša tisućgodišnja državnost, nego se pokušalo zaniekati i samu hrvatsku narodnost. To je nešto upravo nečuvena u poviesti uljuđenih naroda, te nam to pokazuje, da hrvatskom narodu s te strane prieti najveća opasnost. Ta opasnost je to veća, što je *protuhrvatska, protudržavna i protunarodna promičba velikosrbstva udruže-*

na s neobično velikom nasrtljivošću. Stoljećima se tuđin s iztoka uvlačio u našu zemlju, da se sada u času, kad je Hrvatska postigla svoju nezavisnost, s oružjem u ruci podigne protiv svoga gostoprimca. *Taj tuđin ne preza ni pred kakvim savezom, ni pred kakvom idejom, ni pred kakvim sredstvom.* Glavno je, da se može nanieti šteta Hrvatskoj, kako bi se inozemstvu, a i samim Hrvatima, utuvilo u glavu, da Hrvatska nije sposobna za samostalan državni život.

Ta promičba, iskreno govoreći, imala je i ponešto uspjeha. Našlo se čak i na strani naših saveznika, pa i među nama, doduše riedkih, pojedinaca, koji su pokušali bacati krivnju na Hrvate radi odmetničkih djelatnosti svih boja. Danas je ta promičba posve skršena, jer se pokazalo, da se taj isti elemenat buni i onamo, gdje nema hrvatskih oružanih snaga iako je posebna okrutnost rezervirana u prvom redu samo za Hrvate. *Danas su svi hrvatski rodoljubi spoznali, da se tu radi o nemilosrdnoj borbi* na život i smrt i da se hrvatski narod nalazi u samoobrani. Treba uviek naglašavati, da se *mi Hrvati branimo i borimo u svojoj kući u svojoj hrvatskoj domovini i da je naše sveto pravo, da se branimo od svakoga onoga, tko se drzne ustati protiv nas u našoj vlastitoj kući.* U tome je ono *etičko i političko opravdanje naše borbe* za razliku od srbskih postupaka poslije 1918., kad su došli k nama u Hrvatsku, te su tu izvan Srbije, u tuđoj kući, u našoj vlastitoj domovini, u ime srbske državne misli tlačili i progonili Hrvate, na što nisu imali nikakvoga prava, nikakvog političkog ni etičkog opravdanja, osim ako

se prihvati nakazna teorija, da smo mi Hrvati nekakvo pleme jugoslavenskog naroda.

Koliko je neprijatelj uporan vidi se i iz toga, što se on ni danas nije odrekao svojih težnja. Na jednoj strani su srbski komunisti, koji su u ime nekakve moskovske Slobodne Jugoslavije ustali protiv hrvatske države, pod izlikom, da oni žele otjerati — kako oni kažu — »strane okupatore«. Međutim istina je to, da oni ne samo nisu snizili broj stranih vojnika u našoj zemlji, nego su ga upravo povećali, a da i ne govorimo o bezsmislenosti obtužbe, da bi primjerice saveznička njemačka vojska bila nekakva okupatorska vojska. Svima je nama poznato, da bi njemačko ratno vodstvo bilo najsretnije, kad bi bile takve prilike, da naša hrvatska vojska može preuzeti na sebe sve ono, što iziskuje današnji veliki rat. Hrvatski narod to dobro znade i on njemačku vojsku nikada nije smatrao okupatorskom isto onako, kao što sigurno ni englezki narod ne smatra američke vojnike nekakvom okupatorskom vojskom, iako je sasvim sigurno, da između Londona i Washingtona svi računi nisu baš uzorno čisti.

Ti tobožnji oslobodi telji ne propuštaju ni jedne prilike, a da ne spomenu stanovite hrvatske krajeve, koji su na temelju međunarodnih ugovora ostali izvan granica Nezavisne Države Hrvatske, ali kod toga mudro šute o činjenici, da je *s naše strane sve učinjeno da bi bilo drugačije.* Mudro šute, da ustaška načela govore o cjelokupnosti hrvatskih zemalja. Mudro šute, da su mjesto nekoliko gradova i kotareva spremni Velikoj Srbiji izručiti čitavu Hrvatsku. Konačno nam

je poznato i to, da se u času, kad su Srbi pritisnuti težkom nevoljom pristali na nekakvu banovinu Hrvatsku, pokušalo Hrvate stisnuti na polovicu njihovog poviestnog područja.

Nadamo se, da će doskora nastupiti događaji, kad će odmetničkoj promičbi biti oteta i ta krilatica, koju i onako iz njihovih usta ne smije ozbiljno uzeti ni jedan Hrvat.

Doduše, osim moskovskih boraca za »slobodnu Jugoslaviju« postoje i drugi neprijatelji Hrvatske, koji nastupaju s tom krilaticom. U zemlji je bilo pokušaja u tom pravcu od velikosrbskih četnika Draže Mihajlovića, ministra vojnog u izbjegličkoj vladi Petra Karađorđevića. Što o tome treba držati, jasno je. Mihajlovićevi razbojnici najveći su krvnici hrvatskoga naroda i o tome nitko u Hrvatskoj nema ni najmanjih iluzija.

Ali, braćo, u istoj nazovi-vladi uz Dražu Mihajlovića sjede i dvojica gospode, koji sebe proglašuju hrvatskim predstavnicima. Doduše, do nedavna su riedki sumišljenici gg. Šuteja i Krnjevića pokušali progurati glasine, da su oni zapravo zarobljenici Englezke, koja ih je izručila na milost i nemilost velikosrbskoj bandi i Londonu. Međutim ta viest nije istinita, ali u tome pokušaju ipak ima nešto, što moramo tim ljudima honorirati, a to je, da su se i sami stidili, shvaćajući, da nitko pametan u Hrvatskoj ne može smatrati hrvatskim predstavnicima ljude, koji sjede skupa sa Živkovićem, Jeftićem, Trifunovićem i ostalim neprijateljima i ubojicama hrvatskoga naroda, s lju-

dima, koji su odgovorni za smrt hrvatskoga vođe Stjepana Radića i tolikih narodnih boraca.

Ali ako se oni stide, ne stidi se Krnjević. On je dne 22. srpnja preko londonskog krugovala uputio Hrvatima poruku, da izbace Niemce iz Hrvatske. Dakako, da to u stvari znači pozivanje naroda u partizanske redove, jer kako bi inače narod, kad bi i htio ustati protiv svojih saveznika, mogao udariti protiv njemačkih divizija. U Siciliji se protiv malobrojnih njemačkih snagâ bez uspjeha bore čitave armije Engleza i Amerikanaca i već ih tjednima ne mogu izbaciti sa Sicilije, a Krnjević bi htio goloruki hrvatski narod poslati protiv onih, koji su mu omogućili ostvarenje nezavisnosti. A zašto Krnjević traži, da Hrvati iztjeraju Niemce? Zato, da bi, kako on kaže, mogli uzpostaviti Slobodnu Jugoslaviju i u njoj nekakvu slobodnu Hrvatsku pod vladom Petra Karađorđevića, kojeg Krnjević u tom govoru veliča i slavi njegove govore, u kojima se zapravo prieti hrvatskom narodu. Krnjević dakle zove hrvatski narod, da se bori za to, da bi se opet u Hrvatsku mogao povratiti Petar Karađorđević, Boško Jeftić, Petar Živković i drugi njegovi šefovi i takozvani ministarski drugovi.

Kako bi imala izgledati ta Slobodna Jugoslavija nije potrebno spominjati. Hrvatski narod je to već izkusio. Doduše, Krnjević govori o nekakvim slobodnim izborima, ali mi dobro znademo, što to znači. U prošlom svjetskom ratu i poslije njega nije se od Hrvata tražilo, da Srbima vjerujemo na riječ, nego su podpisivane razne deklaracije i paktovi, a kad tamo, plod svega

je poznato i to, da se u času, kad su Srbi pritisnuti težkom nevoljom pristali na nekakvu banovinu Hrvatsku, pokušalo Hrvate stisnuti na polovicu njihovog poviestnog područja.

Nadamo se, da će doskora nastupiti događaji, kad će odmetničkoj promičbi biti oteta i ta krilatica, koju i onako iz njihovih usta ne smije ozbiljno uzeti ni jedan Hrvat.

Doduše, osim moskovskih boraca za »slobodnu Jugoslaviju« postoje i drugi neprijatelji Hrvatske, koji nastupaju s tom krilaticom. U zemlji je bilo pokušaja u tom pravcu od velikosrbskih četnika Draže Mihajlovića, ministra vojnog u izbjegličkoj vladi Petra Karađorđevića. Što o tome treba držati, jasno je. Mihajlovićevi razbojnici najveći su krvnici hrvatskoga naroda i o tome nitko u Hrvatskoj nema ni najmanjih iluzija.

Ali, braćo, u istoj nazovi-vladi uz Dražu Mihajlovića sjede i dvojica gospode, koji sebe proglašuju hrvatskim predstavnicima. Doduše, do nedavna su riedki sumišljenici gg. Šuteja i Krnjevića pokušali progurati glasine, da su oni zapravo zarobljenici Englezke, koja ih je izručila na milost i nemilost velikosrbskoj bandi i Londonu. Međutim ta viest nije istinita, ali u tome pokušaju ipak ima nešto, što moramo tim ljudima honorirati, a to je, da su se i sami stidili, shvaćajući, da nitko pametan u Hrvatskoj ne može smatrati hrvatskim predstavnicima ljude, koji sjede skupa sa Živkovićem, Jeftićem, Trifunovićem i ostalim neprijateljima i ubojicama hrvatskoga naroda, s lju-

dima, koji su odgovorni za smrt hrvatskoga vođe Stjepana Radića i tolikih narodnih boraca.

Ali ako se oni stide, ne stidi se Krnjević. On je dne 22. srpnja preko londonskog krugovala uputio Hrvatima poruku, da izbace Niemce iz Hrvatske. Dakako, da to u stvari znači pozivanje naroda u partizanske redove, jer kako bi inače narod, kad bi i htio ustati protiv svojih saveznika, mogao udariti protiv njemačkih divizija. U Siciliji se protiv malobrojnih njemačkih snagâ bez uspjeha bore čitave armije Engleza i Amerikanaca i već ih tjednima ne mogu izbaciti sa Sicilije, a Krnjević bi htio goloruki hrvatski narod poslati protiv onih, koji su mu omogućili ostvarenje nezavisnosti. A zašto Krnjević traži, da Hrvati iztjeraju Niemce? Zato, da bi, kako on kaže, mogli uzpostaviti Slobodnu Jugoslaviju i u njoj nekakvu slobodnu Hrvatsku pod vladom Petra Karađorđevića, kojeg Krnjević u tom govoru veliča i slavi njegove govore, u kojima se zapravo prieti hrvatskom narodu. Krnjević dakle zove hrvatski narod, da se bori za to, da bi se opet u Hrvatsku mogao povratiti Petar Karađorđević, Boško Jeftić, Petar Živković i drugi njegovi šefovi i takozvani ministarski drugovi.

Kako bi imala izgledati ta Slobodna Jugoslavija nije potrebno spominjati. Hrvatski narod je to već izkusio. Doduše, Krnjević govori o nekakvim slobodnim izborima, ali mi dobro znademo, što to znači. U prošlom svjetskom ratu i poslije njega nije se od Hrvata tražilo, da Srbima vjerujemo na rieč, nego su podpisivane razne deklaracije i paktovi, a kad tamo, plod svega

je bilo robstvo Hrvatske. Krfska deklaracija i Ženevski pakt nikad nisu bili poštivani. Kad je Radić pokušao sporazumjeti se s Beogradom, samo da bi narodu prištedio veće muke i jer su ga na to tjerali neki tobožnji prijatelji iz Londona, sve je to svršilo s time, da je u beogradskoj skupštini bio ubijen. Kad je došlo do t. zv. sporazuma 1939., tada je bila dostatna jedna noć i general Simović je dokrajčio taj sporazum isto tako, kao što je pogazio ugovor s nekoliko velevlasti, koji je nekoliko dana prije podpisala jugoslavenska vlada, u kojoj je imao rieč i gospodin Krnjević. Iza svih tih izkustava Krnjević ima hrabrosti obećavati nekakvu slobodnu Jugoslaviju i time predlagati hrvatskom narodu da počini na sebi izdaju, da se odrekne svoje nezavisnosti i državnosti, da se podredi Srbima, a sve na temelju nekakvih maglovitih obećanja, za koja je sto posto sigurno, da neće biti održana, a što je najgore, i g. Krnjević sam to vrlo dobro znade. Nekoliko dana prije njegova govora objavio je britanski dojavni ured Reuter viest, da je u redovima t. zv. jugoslavenske vlade u Londonu došlo do sukoba, jer su Srbi odbili da priznadu sporazum Maček—Cvetković, jer da će o tome odlučiti hrvatski i srbski narod. Dakle i u Londonu se opetuje točno ona ista igra, koju su u bivšoj Jugoslaviji vodili ti isti srbski političari, kad su bili u opoziciji protiv vlade Cvetković—Maček tvrdeći, da sporazum ne vriedi, jer da ga nije odobrio srbski narod.

Krnjevićeve izjave i držanje još manje se mogu opravdati ako se znade, da je samih nekoliko dana poslije njegove izjave utjecajni srbski predstavnik

Borivoj Jevtić napisao članak, u kojemu se oštro obara na sve Hrvate i kaže, da su sve hrvatske skupine pozdravile propast Jugoslavije i da radi toga poslije pobjede Anglo-amerikanaca, u koju se on čvrsto nada, Hrvati neće imati prava rieči i da će o budućoj Jugoslaviji odlučivati sami Srbi.

I to ovaj gospodin kaže poslije tolikih neuspjeha velikosrbske politike i poslije nego što su i neutralni listovi ustanovili, da tobožnju jugoslavensku vladu u Londonu i sami Englezi smatraju lješinom i da u uzkrsnuće propale Jugoslavije više nitko pametan ne vjeruje.

Ali velikosrbi uviek ostaju isti. U času, kad su u stisci, tada su im Hrvati braća. Tada se u inozemstvu piše, kako se Hrvati bore u redovima Draže Mihajlovića, kako hrvatski seljaci izkazuju svetačke počasti slici maloga Petra Karađorđevića, kako na srdcu kao svetinju nose srbske dinare i slično. Ali kad su poslije događaja na Siciliji povjerovali, da bi se možda ipak mogli pod zaštitom anglo-američkih bajuneta povratiti u Beograd, oni odmah ne priznaju Hrvate, nego govore, da oni nemaju nikakvih prava i da ne smiju ništa tražiti ni u Krnjevićevoj slobodnoj Jugoslaviji.

Položaj dakle tobožnjih predstavnika Hrvata u Londonu je doista više nego li biedan. Za njih vriedi i danas i to u mnogo pojačanoj mjeri ono, što je Poglavnik o njima bio kazao u Hrvatskom Saboru, kada je govoreći o tobožnjoj vladi u Londonu upozorio, da je i on bio u emigraciji, ali se tamo nije igrao nikakvih vladâ. Ali kad se tobožnji hrvatski predstavnici već

Borivoj Jevtić napisao članak, u kojemu se oštro obara na sve Hrvate i kaže, da su sve hrvatske skupine pozdravile propast Jugoslavije i da radi toga poslije pobjede Anglo-amerikanaca, u koju se on čvrsto nada, Hrvati neće imati prava rieči i da će o budućoj Jugoslaviji odlučivati sami Srbi.

I to ovaj gospodin kaže poslije tolikih neuspjeha velikosrbske politike i poslije nego što su i neutralni listovi ustanovili, da tobožnju jugoslavensku vladu u Londonu i sami Englezi smatraju lješinom i da u uzkrsnuće propale Jugoslavije više nitko pametan ne vjeruje.

Ali velikosrbi uviek ostaju isti. U času, kad su u stisci, tada su im Hrvati braća. Tada se u inozemstvu piše, kako se Hrvati bore u redovima Draže Mihajlovića, kako hrvatski seljaci izkazuju svetačke počasti slici maloga Petra Karađorđevića, kako na srdcu kao svetinju nose srbske dinare i slično. Ali kad su poslije događaja na Siciliji povjerovali, da bi se možda ipak mogli pod zaštitom anglo-američkih bajuneta povratiti u Beograd, oni odmah ne priznaju Hrvate, nego govore, da oni nemaju nikakvih prava i da ne smiju ništa tražiti ni u Krnjevićevoj slobodnoj Jugoslaviji.

Položaj dakle tobožnjih predstavnika Hrvata u Londonu je doista više nego li biedan. Za njih vriedi i danas i to u mnogo pojačanoj mjeri ono, što je Poglavnik o njima bio kazao u Hrvatskom Saboru, kada je govoreći o tobožnjoj vladi u Londonu upozorio, da je i on bio u emigraciji, ali se tamo nije igrao nikakvih vladâ. Ali kad se tobožnji hrvatski predstavnici već

igraju nekakvih vlada, tada je njihova dužnost ne ući u nekakvu srbsku vladu, nego bi oni trebali sastaviti hrvatsku vladu i boriti se, da Englezka i Amerika prizna pravo Hrvata na državnu samostalnost i da, kad im se već ne sviđa Njemačka, pokušaju voditi politiku saveza s Anglo-amerikancima i kad im se ne sviđaju ustaše, neka pokušaju uzpostaviti t. zv. demokratsku vladu. U tom slučaju, kazao je Poglavnik, njih bi mogao poštovati i onaj Hrvat, koji i ne bi vjerovao u koristnost takve politike.

Kako vidimo, Krnjević i drugovi, uztraju na tome putu služenja probitcima velikosrbstva. U tome ih sliedi i Šubašić, koji je u Americi od tamošnjih Hrvata prisiljen svirati u hrvatske diple, ali na račun partizansko-boljševičkog sveslavenstva. On, da bude stvar zgodnija, nazivlje Krnjevića velikosrbskim slugom i plaćenikom. Prema svemu tome, od Krnjevića i drugova ništa ne mogu očekivati ni oni hrvatski rodoljubi, koji su krivo uvjereni, da se vaga pobjede priklonila na stranu naših protivnika.

Od Krnjevića ne mogu ništa očekivati ni oni Hrvati, kojima je svejedno, tko će pobiediti, ali kojima se čini, da bi Hrvatskoj najbolje odgovarala tako zvana demokracija.

Takvih je doduše vrlo malo i o njima nije vriedno govoriti, ali budući se parolom tobožnje demokracije služi često neprijateljska promičba dobro je i o tome kazati koju.

Prije svega treba ustanoviti, da bi *demokracija liberalnoga tipa za nas Hrvate značila neograničenu slo-*

bodu vršljanja narodnih neprijatelja. Takav sustav se protivi Starčevićevoj tezi, da u Hrvatskoj imaju vladati samo Hrvati. Takav sustav značio bi slobodno širenje židovskog utjecaja na gospodarskom području, a na družtvovnom području slobodno izrabljivanje seljaka i radnika.

K tome treba naglasiti, da se mi danas nalazimo u ratu i da je ovo vrieme, kad u svim zemljama postoji nešto slično diktaturi i da primjerice u Englezkoj postoje najoštriji progoni englezkih fašista, kojih su prvaci i vođa Moosley (Musli) u zatvoru, premda on pripada najvišim englezkim krugovima. Dakle pogrješno je naš vladavinski sustav prosuđivati po tome, kako se on očituje u ovako težkim prilikama. Govorilo se, što se govorilo, ja sam uvjeren, da će jednom svi uvidjeti, *da je u ustaškoj Hrvatskoj za Hrvate i u ovom ratu ostvarena velika doza političkih sloboda i da samo kratkovidni ljudi mogu osuđivati zahtjev narodne stege u ovim časovima, kad je stega i služenje obćem dobru najviši zahtjev današnjice.*

Prema svemu tome, ako se uoči položaj na ratištima, ako se ocieni rad naših neprijatelja u domovini i izvan domovine, tada je jasno, da je svakom poštenom hrvatskom rodoljubu, koji postavlja obstanak i napredak hrvatske države iznad svih drugih obzirâ, težnjâ i pogledâ, mjesto jedino uz Poglavnika, koji je danas *predstavnik hrvatskog vrhovničtva,* čovjek koji je na svoja leđa danas dobrovoljno preuzeo *odgovornost narodnog i državnog vodstva,* isto onako kao što je nekada dobrovoljno na svoja leđa primio najteži zadatak

borbe protiv srbskih tlačitelja i tako postigao, da je *njegovo ime neotuđivo povezano uz najslavnije događaje hrvatske povjestnice i da je postao izvršiteljem zavjeta Otca domovine Ante Starčevića i izvršiocem oporuke vođe i mučenika Stjepana Radića.*

Na svima nama je velika odgovornost, da ovo vrieme, koje je pred nama podpuno izkoristimo, kako bi Hrvatska iz sadašnjeg svjetskog sukoba izašla pripravna na sve zadaće, koje će na nju staviti poviest. Mi doduše ne možemo odlučiti sudbinom Europe, ali je sasvim sigurno, da možemo sudbinom Hrvatske i da uz to dademo sve ono, što smo dužni dati za obranu Europe.

Ovo je trenutak osobito prikladan za izpitivanje savjesti, što će nam omogućiti, da svačiji rad ocienimo po njegovim pravim zaslugama. Evo upravo danas Hrvatska slavi uspomenu na petnaestu godišnjicu mučeničke smrti Stjepana Radića. Ustaška vlada time manifestira svoje *nacionalističko shvaćanje, po kojemu treba odati priznanje svemu onome, što je išlo za najvišim narodnim ciljem, bez obzira na stranke, skupine, mnienja i pokrajine.* Izpravno nacionalističko shvaćanje kao svoje prihvaća sve ono, što je učinjeno za oslobođenje hrvatskog naroda. Mi se kao takvi ne možemo zaustaviti samo na slavljenju Stjepana Radića. Mi moramo pozitivnim priznati i rad svih onih radnika u Hrvatskoj seljačkoj stranci, koji su u tome velikom narodnom pokretu gledali oruđe hrvatske slobode i nezavisnosti, te su sviestno težili za tim ciljem. Za tim je u glavnom težio čitav hrvatski narod.

I poslije izbora 1938. kad su se sastali zastupnici Hrvatske seljačke stranke, da prosvjeduju protiv Stojadinovićevih nasilja, nije se propustilo u rezoluciji iztaknuti, da hrvatski narod stoji na temelju hrvatskog državnog prava, a to znači, da hrvatski narod hoće državnu nezavisnost na čitavom svom narodnom i poviestnom području. Time je u stvari iztaknuto ono bitno iz programa ustaškoga pokreta, koji je već tada bio sviestan, da će se do toga zajedničkoga cilja cieloga naroda doći jedino otvorenom borbom. Tako se zbilo, da je u travnju 1941. pod vodstvom Poglavnika i borbenog ustaštva uz sudjelovanje svih Hrvata ostvarena hrvatska država. Na sam dan 10. travnja u času, kad su Krnjević i Šubašić bježali sa srbskim ministrima u Kairo, pozvao je i predsjednik bivše Hrvatske seljačke stranke dr. Maček narod, da surađuje s novom hrvatskom državnom vladom.

Hrvatski narod nema nikakva razloga, da uztukne. Naprotiv *dvie i pol godine hrvatske samostalnosti sa svim borbama, potežkoćama ali i uspjesima, pokazuju, da je tadašnje povjerenje u sretnu zviezdu hrvatskoga naroda bilo opravdano.* Prilike se razvijaju tako, da sve *jedna po jedna odpadaju one snage, koje su kočile hrvatsku samostalnost i jedinstvo.* Potrebno je znati izkoristiti sve, što se oko nas događa, kako bi Hrvatska bila slobodna i cjelovita i kako bi jedinstvena mogla dočekati svaki događaj.

Ovaj kratki pregled vanjskih događaja i savezno s time našeg položaja daju nam pravo, da stvorimo ovakav zaključak. *Sudbina Hrvatske je više nego li ikada*

u našim rukama. Za nju odgovara svaki Hrvat. Ona je zajedničko dobro svih nas. Ona je stvorena žrtvama svih hrvatskih rodoljuba. Ona za svoj obstanak najviše zahvaljuje onima, koji su za nju položili živote, a svoju uzdanicu gleda u prvom redu u onima, koji su danas pod oružjem i spremni su braniti hrvatske granice pred bilo kojim neprijateljem.

Na javnim radnicima je i na političkim ljudima uobće, da svojim pametnim postupcima izvrše *političku konsolidaciju zemlje,* što je temelj svakoga napredka i bez čega bi bile uzaludne žrtve tolikih pokoljenja a osobito žrtve suvremenih pokoljenja, koje nas izpunjaju strahopočitanjem i koje će biti zlatnim slovima upisane u knjizi hrvatske poviesti. Te žrtve prinesene za hrvatski narod, a posebno za buduća hrvatska pokoljenja, obvezuju nas na najveću odgovornost. *Ta obveza je jednako velika za sve nas. Svojoj odgovornosti pred savješću i poviesti nitko ne može izmaknuti.*

Govor održan na pouzdanom sastanku u Karlovcu 8. kolovoza 1943.

POTREBA DUHOVNE HRABROSTI

POTREBA DUHOVNE HRABROSTI

Hrvatska je po svojim kulturnim težnjama uviek bila sastavni dio Europe. Svi veliki duhovni pokreti europskoga čovjeka našli su odjeka kod nas u Hrvatskoj, sad u većoj, sad u manjoj mjeri. Moderno doba ili, točnije, doba, koje je na izmaku, značilo je za Europu isto što i razdoblje duhovne raztrganosti na množtvo sustavâ i strujâ, koje su se međusobno pobijale.

I Hrvatska je prošla kroz takvo razdoblje, koje se osobito težko odrazilo u našoj zemlji, koja je još k tome prije prvog svjetskog rata bila upravno-politički raztrgana, koja je još trpjela od posljedica stoljetnih ratova, i u kojoj Hrvat često nije mogao naći kruha, nego je morao seliti preko Oceana. U takvim je prilikama, srećom samo u redovima inteligencije, bilo zavladalo stanje, koje je logično dovelo do poznate katastrofe godine 1918. i do svega onoga, što smo pretrpjeli kroz prošla dva desetljeća.

Može se kazati, da je hrvatska inteligencija, uzeta kao cjelina, vrlo mnogo lutala. Ali kod naše inteligencije, bez obzira na njezino filozofijsko i političko opredjeljenje, možemo opaziti dva različita tipa.

Jedan je tip hrvatskoga intelektualca, koji iskreno želi dobro svojoj domovini. To je tip čovjeka, za ko-

jega možemo kazati, da je njegov patriotizam izvan svake sumnje, pa kakvegod su bile stranputice, kojima je on lutao.

Drugi je tip čovjeka, kojeg bi Ante Starčević nazvao slavosrbom (sclavus-servus), čovjekom bez kičme i kojem su više od svega životne udobnosti; čovjekom koji kadkada osjeti svu biedu svoga životarenja, ali koji nije u stanju iztrgnuti se iz svoga kukavnog stanja. Taj tip nije nešto posebno hrvatskoga, ali njega smo susretali u našoj sredini tako često radi toga, što smo stoljećima živjeli u takvim prilikama, da je tuđin uviek nagrađivao podlace, slugane, izdajice i odrode, a kažnjavao krepost, značaj i patriotizam.

Posljednja dva desetljeća znače za hrvatsku inteligenciju — zapravo samo za onaj prvi tip — razdoblje živog previranja i polaganog, ali sigurnog vraćanja *starčevićanstvu, dakle pravom i jedinom mogućem hrvatstvu,* koje se — i opet u skladu s obćim razvitkom prilika u Europi — razvio u *suvremeni oblik hrvatskog nacionalizma.* To osvješćivanje, to prilaženje hrvatskog intelektualca čistim izvorima hrvatstva, to uočavanje europskog opredjeljenja iz poziva hrvatskog naroda, to naporno probijanje do spoznaje hrvatske stvarnosti, mogli bismo nazvati *procesom hrvatskog konvertitstva.*

Na tu pojavu već su upozorili neki hrvatski publicisti. Mi je spominjemo i zato, da bismo upozorili na potrebu, da se o njoj više vodi računa i to osobito sada, kad nam je *u času izgradnje ustaške Hrvatske prieko potreban svaki istinski hrvatski intelektualac.* To su dužni osobito oni, koji su bili spremni doprinieti i naj-

veće žrtve za svoj narod, a posebno oni, koji su takve žrtve doista doprinieli. Tu posebno *moramo biti širokogrudni mi pripadnici mlade generacije, koja je lakše našla svoj put i kojoj su bila prištеđena lutanja.* Svi bismo morali uočiti tu pojavu konvertitstva i *od srdca pozdraviti svakoga hrvatskog intelektualca, koji nalazi svoj put,* te poslije neizbježivih lutanja, jer lutali su mnogi, prilazi hrvatskom nacionalizmu, koji je hrvatski oblik one pojave, koju susrećemo u svim uljuđenim sredinama naše stare Europe.

Taj proces konvertitstva nije mimoišao ni one krugove, koji su, kadkada samo prividno, bili najviše udaljeni od nacionalizma. Tu u prvom redu mislimo na sljedbenike marksizma. Uostalom to nije samo hrvatska pojava. Skoro je banalno upozoravati, da je Duce talijanskoga fašizma bio borbeni socialist. Pa i sadašnje ratne prilike izbacile su na površinu snažne ličnosti, koje od marksizma prilaze suvremenom nacionalizmu. Pierre Laval je u mladosti bio socialist. Jacques Doriot bio je u vodstvu komunističke stranke u Francuzkoj. Marcel Deat bio je jedan od prvih vođa francuzih socialista. Hendrik de Man je bio tajnik Druge Internacionale itd. Ovaj niz nije zaključen, te sutrašnjica krije nova iznenađenja.

Za širu javnost je manje zanimljivo, ali u stvari je mnogo značajnije, da uz ovaj niz europskih političara i državnika postoji i množtvo izrazitih intelektualaca, koji su prošli isti put, te su izvršili obračun s marksizmom i njegovim ruskim oblikom — boljševizmom. Imena Panait Istratija, Andre Gidea, Ramona Fernan-

deza, Louisa Ferdinanda Celinea i drugova, dovoljno govore svakom intelektualcu.

Nažalost je našoj široj javnosti malo poznato, da je pred nekoliko godina u Parizu izašla knjiga dra Ante Cilige pod naslovom: »Au pays du grande mensonge«, koja je u Europi zabilježena kao jedno od djela, koje se po svojoj književnoj i dokumentarnoj vriednosti može staviti uz bok knjiga spomenutih pisaca. Međutim ta, europski poznata knjiga ostala je skoro nepoznata u domovini samog pisca. To se može donekle protumačiti time, što je knjiga izašla u vrieme, kad su židovi i slobodni zidari gospodarili najvećim dielom tiska u Hrvatskoj, a tadašnje hrvatsko političko novinstvo tek što nije bilo zaplovilo pučko-frontaškim vodama. I tako je dr. Ante Ciliga u to vrieme ostao u Hrvatskoj skoro nepoznat, kao da Hrvatsku ne zanima, što je sve kroz deset godina doživio u Sovjetskom Savezu jedan istinski hrvatski intelektualac. Danas je pitanje boljševizma opet na dnevnom redu. Tisuće hrvatskih legionara vidjeli su svojim očima »zemaljski raj« boljševičke promičbe. Europa je kroz dvie godine rata mogla uočiti i slabe i jake strane boljševičkog sustava vladavine. Prema tome su opažanja dra Ante Cilige danas možda aktuelnija nego li pred nekoliko godina. Njegova nam knjiga diže zastor s mnogo toga što su boljševici htjeli na svaki način sakriti. Držimo, da o samoj knjizi nije potrebno mnogo govoriti. Svaka dobra knjiga govori sama za sebe. Jedino je koristno upozoriti čitatelja, koji možda očekuje jezovite potankosti, da se u knjizi »Deset godina u Sovjetskom Savezu« govori o Rusiji iz vremena mira, pa bi bilo

nekritično praviti uzporedbe između tadašnjeg Sovjetskog Saveza i današnje Europe, koja se već nekoliko godina nalazi u trzajima največeg rata u poviesti, koji kao i svaki rat traži tolika ograničenja i odricanja.

Ova knjiga nam odkriva dra Antu Ciligu ne samo kao superiornog intelektualca, nego i kao poštena, hrabra i značajna javnog radnika, koji se ne ustručava iznieti neugodnu istinu o onome, čime se nekada zanosio. Ovo drugo svojstvo je mnogo rjeđe, nego li ono prvo. Superiorna inteligencija je redovito naslieđeni dar, dok je *duhovna hrabrost redovito svojstvo značaja, koji se može skovati samo u vatri borba i kušnje.* Prema tome je hrvatska javnost dužna dru Anti Ciligi odati priznanje u prvome redu radi njegova poštena i iskrena stava; radi njegove spremnosti, da iznese istinu, bez obzira na to, što je u našoj sredini dugo vremena bio susretan s tolikim *nepovjerenjem.*

Poznato nam je, da još ima hrvatskih intelektualaca, koji su prošli isti ili slični duhovni razvitak. Njihova je dužnost, da bez ustručavanja i bez neumjestne taštine progovore i da svome narodu, koji se nalazi u jednom od najslavnijih razdoblja, ali i u vremenu najtežih borba svoje poviesti, i to upravo borba s boljševizmom, kažu istinu i ništa drugo nego istinu i tako se oduže za ono, što su možda, želeći dobro, ali zlo radeći, ipak skrivili svome narodu. *A, ne zaboravimo, da narodi uviek krvlju plaćaju duhovna lutanja svojih najumnijih sinova.*

Predgovor knjizi dra. Ante Cilige »10 godina u S. S. S. R.«

NARODNA ZAJEDNICA IZNAD SVIH KLASNIH I STALIŠKIH RAZLIKA

NARODNA ZAJEDNICA IZNAD SVIH KLASNIH I STALIŠKIH RAZLIKA

Prema programu ovog tečaja moja bi zadaća bila govoriti vam *o stališkom ustrojstvu u Hrvatskoj*. Možda bi — prema naslovu ovog predavanja — netko mogao dobiti krivo mišljenje o načelima, na kojima se izgrađuje ustaška Hrvatska. Cilj, naime, koji je Poglavnik postavio prigodom započinjanja družtvovne izgradnje u Hrvatskoj nije u ostvarenju nekog stališkog poredka, već *u izgradnji istinske narodne zajednice*, koja nije pociepana na klase ni stališe.

Dne 19. studenoga 1941. Poglavnik je rekao sliedeće: »*Danas, kada smo mi, hrvatski narod, pristupili, prišli novim idejama, a odbacili ideje individualističke i demokratske, čitav narod postaje jedna obitelj, ono što danas Niemci kažu: Volksgemeinschaft. Pojedinci, pojedine osobe, pojedini ljudi prestaju vriediti, osim u koliko su članovi narodne zajednice. Ne može više biti t. zv. individualista, ne može biti da probitci pojedinca, kao takovoga, stoje nad obćenitosti, ne može biti, da država kao najsavršeniji oblik narodne zajednice, služi dobru i probitcima pojedinaca, nego ima sve biti usredotočeno na to, da služi obćenitosti zajednice.*«

Kako vidimo, Poglavnik je ovim riečima izrazio čitav program. U njemu je naglasio, da naš cilj nije u podržavanju ili izgrađivanju takvih družtvovnih tiela, koja

bi stajala izvan ili protiv narodne zajednice, već da mi idemo i moramo ići za izgradnjom istinske narodne zajednice, koja ne će biti pociepana na klase, ni stališe.

U tom nastojanju idemo postupno. Ne kidamo s onim oblicima, za koje postoji mogućnost njihovog preoblikovanja prema suvremenim zahtjevima. Ne kidamo s ničim, što bi moglo poslužiti jačanju misli o *narodnoj zajednici*. Jer, upravo je i značenje te misli u tome, da *nikoga ne izključuje* i da obuhvata sve i svakoga. U tome se smislu može raztumačiti i činjenica, što Ustaška Hrvatska nije podpuno prekinula sa svim stališkim predajama, ali se to može raztumačiti samo u tom smislu, da ono, što u Hrvatskoj nazivamo stališkim oblicima, ima biti prevladano višim oblikom narodne zajednice.

Kao što smo malo prije spomenuli, Poglavnik je u svojim riečima od 19. studenoga 1941. uputio na njemačku ideju *Volksgemeinschafta* t. j. narodne zajednice. Tim povodom bit će zanimljivo prikazati rezultate iztraživanja, do kojih je došao u pogledu ovog predmeta »Središnji ured za međunarodno družtvovno oblikovanje« u suradnji s »Radno-znanstvenim zavodom Njemačke fronte rada«. Ovo će biti tim zanimljivije, što se rezultatima, do kojih dolaze družtvovne znanosti, mogu i moraju koristiti svi narodi, dakako — primjenjujući te rezultate prema svojim posebnim prilikama.

Prema tim rezultatima »klasa« jest *individualistički pojam*. Ona obuhvaća »slobodne« pojedince prema istovrstnosti njihovog gospodarskog položaja čime nastaje i družtvo.

»Stališ« je t. zv. *universalistički pojam;* on se ne svodi od pojedinca, već od cjeline. »Cjelina« razčlanjuje se u stališe, koji u sebi obuhvaćaju osobe jednake djelatnosti i jednakog duhovnog interesa. Kod toga se predpostavlja, da duhovni interesi i gospodarska djelatnost međusobno odgovaraju, da jedno nuždno uvjetuje drugo.

Stališ i klasa polaze tako doduše od podpuno različitih polazišta: ali oni se dotiču u jednom: oni uređuju svoje družtvo ili svoju »cjelinu« nuždno prema gospodarskom stupnjevanju diobe rada. Oni ocjenjuju gospodarsku djelatnost i — a to je sada odlučno — uzimlju ovaj hierarhični red kao konačno mjerilo za družtvovnu izgradnju. Bez obzira na sve razlike između klasne teorije i nauke o stališima prinukan je svaki građanin da se uvrsti u jednu klasu ili u jedan stališ. Klasa i stališ imaju totalitarne težnje. Njima se ili podpuno pripada ili nikako. Stališka ili klasna sviest, stališka čast, etos zvanja i slični pojmovi nisu prazne krilatice; oni su izraz totalitenta kaste.

Podpuno razčlanjenje u klase ili stališe je samo u toliko i tako dugo prirodno, ako su granice povučene rasnim ili političkim razlikama. Gospodujući i potlačeni narodi mogu živjeti odvojeno putem klasa ili stališâ. No narodi, koji sviestno propoviedaju nacionalno jedinstvo i doživljuju ga, ne mogu se ciepati u klase ili stališe.

Posebno je spomenuti neke razlike između klase i stališa. Klase imaju tendenciju, da se međusobno pobijaju i uništavaju. Na koncu klasne borbe stoji —

ideoložki i praktično — ili diktatura klase ili onoga, koji drži položaj u rukama. Klasna država je država sile.

Stališi iztiču tendenciju prirodnog i vječnog poredka. Pojedinac može prieći iz jednog stališa u drugi, ali stališi kao takvi ostaju. Ako bi oni ostali bez svojih pripadnika, onda bi se slomio čitav poredak.

Zajedničko u stališu i klasi je postojanje jedne konačne hierarhije. »Oni, koji su gore« vladaju nad onima, koji su »dolje«, kod čega se smatra onima »gore« takve, koji mogu pokazati veći gospodarski uspjeh. U tom pogledu postoje neke razlike između predstavnika klasnog i stališkog shvaćanja, ali te nisu od tolike važnosti. I klasnom i stališkom stanovištu zajednički je njihov materialistički temelj. I klasna i stališka država utjelovljuje u sebi načela materialističkog poredka, bez obzira na činjenicu. što se predstavnici stališkog načela pozivaju na navodnu duhovnu zajednicu među stališima. I klase i stališi razgraničuju se, po jednoglasnom priznanju njihovih zatočnika, prema gospodarsko-funkcionalnoj djelatnosti njihovih pripadnika.

To je podpuno jasno, jer družtvovno djelovanje materializma sastoji se u tome, što su sve ljudske djelatnosti podvrgnute primatu (prvenstvu) »gospodarstva«. Gospodarstvo se — prema materialističkom gledanju — ne uređuje prema narodnim potrebama. Nasuprot tome ono uvjetuje družtvovni položaj. Kulturni, duhovni, narodni, dapače osobni zahtjevi imaju samo u

toliko opravdanja, u koliko odgovaraju gospodarskim potrebama.

Proti ovakvom gospodarstvu tvari (materije) ustaje probuđena Europa. Stvaralački narodi uvjerili su se, da postoje viši ciljevi od službe proizvodnom kapitalu — predstavljao on posebničko ili kolektivno (zajedničko) vlastničtvo. Smisao družtvovne revolucije sastoji se u novom stupnjevanju vrednota. Među ostalim — *treba biti gospodarstvo tako uređeno, da odgovara životnim potrebama naroda.* Ako je točno, a točno je, da se čovjek svojim duhom razlikuje od ostalih živih bića, onda je nedostojno i nepodnosivo učiniti družtvovnu izgradnju ovisnom o mrtvoj tvari.

Nesumljivo je, da postoje siromašne i bogate zemlje, da se javljaju dobre i loše žetve. To djeluje i na družtvovni položaj. Drugačije ne može ni biti. Ali *ono, što ne smije biti, jest to, da takve slučajne izvanje okolnosti predstavljaju družtvovni pritisak.* Stvaralačka snaga čovjeka mora imati mogućnost razvitka, kako u suženim, tako i u najbogatijim mogućnostima. To predstavlja jezgru svakog družtvovnog poredka, koji želi biti nešto više nego prinudni red.

U okviru materialističkog reda stvari nastalo je i družtvovno pitanje današnjeg vremena. »Družtvovno pitanje« nastalo je uviek onda, kada se unutar jednog vladajućeg družtvovnog poredka u velikom broju javljaju protivnosti između osobne vriednosti i gospodarsko-tvarnih veza. Liberalni gospodarski red stvorio je socialnu i družtvenu izgradnju prema svojim vlastitim zakonima. Gospodarski uspjeh nije samo

uvjetovao družtveni položaj već i družtveno ocjenjivanje svakog pojedinca. Tako nastalo stupnjevanje državljanâ bilo bi podnosivo, kada bi osobna sviest narodnih pripadnika bila izključivo uvjetovana njihovim gospodarskim sposobnostima. U stvari predstavljaju gospodarske sposobnosti samo izrezak iz ukupnosti ljudske nadarenosti i individualnog osjećanja. Kao posljedicu toga razvitka vidimo provedeno stupnjevanje socialnog i gospodarskog ocjenjivanja narodnih pripadnikâ putem dohodka ili — u manjem obsegu — putem posjeda, dok je sigurno, da su osobne vriednosti poredane na sasvim drugoj razini.

Sve teorije za rješenje družtvovnog pitanja, koje su nastale u liberalnom vremenu, nadovezuju se na opisani nesklad. To vriedi kako za po marksizmu do podpunosti dovedenu teoriju klasne borbe, tako i za građanske i religiozne pokrete, koji se temelje na Spannovoj starliškoj misli. Iako obje te teorije polaze različitim putovima, ipak se lome na *zajedničkoj zabludi: njihovi pokušaji mogu dovesti do uspjeha samo, ako postoji izgled, da se mnogostranost ljudskog bića dovede u sklad sa jednostranošću — gospodarske djelatnosti.* No — kako je to protivno ljudskoj naravi, moraju sva takva nastojanja ostati bez uspjeha. Širina ljudskog duha protivna je družtvenom redu, koji se temelji na manje vriednom gospodarskom uspjehu.

Klasna država pokušava svoje vlastito razrješenje činjenicom težnje klasa za međusobnim uništenjem. Komunizam vjeruje, da je to postigao. Stališki poredak je već jednom slomljen na svojoj unutrašnjoj nepo-

dobnosti; pokušaj obnove stališke misli značilo bi natrag vraćati poviestni razvoj. *Klase i stališi ne odgovaraju zahtjevima prave narodne zajednice, koja svim svojim pripadnicima načelno priznaje jednaku narodnu i družtvovnu vriednost.* Ni jedan sunarodnjak nije načelno »vredniji« od drugoga. Tome ne smeta činjenica, što su biološke, gospodarske, kulturne i političke mogućnosti učinka pojedinca različite. No pošto su stupnjevi učinka kod svakoga pojedinca na odieljenim područjima djelovanja različiti, postoji nemogućnost izrade mjerila za obće ocjenjivanje ljudi, bez da se nekome na ovom ili onom području nanese nepravda. Svako jednostrano uklapanje u stališe ili klase nuždno potiskuje ostale naklonosti. I za to se mora polaziti drugim putovima.

Bezuvjetno se ne može ukinuti svako ocjenjivanje po mjerilima tvarnoga. Gospodarski rad mora biti nagrađen po nekim mjerilima. Ali gospodarsko djelovanje predstavlja samo dio životnoga djelovanja ličnosti. *Gospodarsko djelovanje ne smije predstavljati samom sebi svrhu.*

I zato treba nastojati, da se sva područja djelovanja ličnosti tako međusobno poredaju, da ni jedno od njih ne vrši izključivo družtvovno-oblikovanu snagu. Pripadnost jednom zvanju, visina dohodka, zanimanje za stanovite kulturne i političke događaje — sve to ne smije predstavljati obće važeća mjerila.

Totalitet suvremenih družtvenih pokreta jest nešto drugo od totalne aspiracije jedne stručne postrojbe. Klasa i stališ prisvajaju totalitet za sebe; one ustanov-

ljuju nad čovjekom diktaturu jedne organizacije s djelomičnom svrhom. I zato *veliki pučki obnovni pokreti današnjeg vremena moraju ići za ostvarenjem poredka, koji će u svakom slučaju omogućiti puni razvitak svake zamišljive kombinacije sposobnosti i nadarenosti.* No to je samo onda moguće, ako svi stvarni, ali po svojim temeljima ograničeni, sustavi napuste želju za totalitarnim vladanjem nad čovjekom, ili drugim riečima, *ako nestanu klase i stališi kao družtvovni oblici.* Naglašavanje obće narodne koristi na jednoj, a vriednosti ličnosti na drugoj strani, izključuje totalitarne međuorganizacije. Stališi, klase i slične ustanove imaju uviek težnju za podpunim zahvatanjem svojih pripadnika.

Narodna zajednica sastoji se iz ličnosti, čije nadarenosti i službe upravljene narodu u mnogobrojnim oblicima. I zato se *mora naći poredak, koji će onemogućiti takva okupljanja, kakva su postojala u liberalnom vremenu. U ostvarenju ove zadaće leži najdublji smisao »družtvovne države«.*

Nije pitanje samo u poboljšanju ili uređenju materialnog položaja, kolikogod je često to pitanje važno. Prieteća proletarizacija predstavlja više duhovno-družtveni, nego gospodarsko-tvarni problem. I zato treba stvoriti stabilne, uređene i nespekulativne gospodarske odnose. Ali — to predstavlja tek početak. Veliki pučki obnovni pokreti današnjeg vremena moraju ići mnogo dalje. *Oni teže za ostvarenjem socializma, koji treba predstavljati jedno stanje duha.* Ne radi se o postizavanju jednakosti za sve prema komunističkom načelu.

ali se radi o tome, *da svakom sunarodnjaku budu otvoreni putevi, koji odgovaraju njegovim sposobnostima.* To vriedi, kako za pojedince, tako i za narode. Tek kada je to postignuto, konačno je otvoren put za rješenje družtvovnog pitanja.

Osjećaj izkorištenih mogućnosti učinka predstavljat će temelj stvarnog zadovoljstva. Na ovoj podlozi gubi duhovni materializam zadnji ostatak privlačivosti. Jer materializam nije ništa drugo nego želja, da se više dobije, nego što se prinese. Ta želja pada na plodno tlo, čim su uže granice, koje su postavljene volji za učinkom pojedinca. Ovakve neprekoračive granice do sada su uvjetovale družtvovnu sliku europskih naroda. Klase i stališi davali su prednosti ili nanosili štetu; slučajnosti materialnog položaja uvjetovale su mogućnost naobrazbe i izbor zvanja; gospodarske ili političke slučajnosti osuđivale su milijune radnih ruku na mirovanje.

Eto — to su načela, koja su danas mjerodavna za izgradnju nove Europe. Mi smo ovdje prikazali mjerodavno njemačko stanovište. No možemo biti ponosni, da mi Hrvati nismo zadnji u okviru nastojanja za ostvarenjem novog poredka u Europi. *Misli, koje su danas mjerodavne za oblikovanje družtvovne slike nove Europe, došle su već do izraza 1933. god. u formulaciji ustaških načela po našem Poglavniku. Ustaška načela predstavljaju putokaz za svako družtvovno djelovanje u ustaškoj Hrvatskoj, a njihov je smisao u izgradnji jake hrvatske narodne zajednice.*

*

Ustaška Hrvatska mora biti *narodna i družtvovna*. Ona mora biti jedinstvena u svakom pa i družtvovnom pogledu. Ona ne smije biti ni družtvovno pociepana. Ustaška Hrvatska mora predstavljati ono, što je rekao Poglavnik 10. kolovoza 1941. god.:

»Ova država ne bi bila nosiocem sreće hrvatskog naroda, kad bi u njoj on bio razciepan ili razdieljen u stranke ili klase. Danas jest i mora biti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj samo jedna klasa i samo jedna stranka; jedna klasa, a to je hrvatski narod; jedna stranka, a to su ustaški radnici, ustaški radnici motikom, ustaški radnici čekićem, ustaški radnici perom i ustaški borci puškom«.

Predavanje održano na tečaju dužnostnika ureda za zaštitu radničke mladeži 1943.

HRVATSKA DRŽAVA MORA OJAČATI

HRVATSKA DRŽAVA MORA OJAČATI

Drugovi hrvatski sunarodnjaci!

Obraćam se vama kao Hrvat Hrvatima, koji daleko od svoje domovine surađujete u velikim radnim naporima prijateljske i savezničke Njemačke, želeći vas upozoriti da živimo u poviestnim sudbonosnim vremenima. To znači da ne živimo u običnim prilikama, već da se danas imaju primjenjivati drugačija mjerila, nego što je to slučaj u redovitim prilikama.

Drugovi!

Vi se nalazite izvan domovine. No vi niste prekinuli vezu s njome. Veza s njome je živa. Vi znadete, da se hrvatska domovina ne nalazi izvan ratnog zbivanja, nego da i ona u njemu sudjeluje i Vi znadete, da *neprijatelji savezničke Njemačke nisu samo njezini neprijatelji, već su oni neprijatelji Hrvatske, isto kao što su neprijatelji ciele kulturne Europe.*

Vi znadete, u kakvim je prilikama, naporima Ustaškog pokreta i cieloga hrvatskog naroda, obnovljena pred dvie i pol godine hrvatska država. Obnovljena je u času, kada su sa strane našeg vjekovnog neprijatelja učinjeni napori, da se zauviek onemogući uzkrisenje hrvatske državnosti.

Dne 27. ožujka 1941. došlo je do okupljanja neprijatelja hrvatske državnosti, koji su u veliko ratno zbivanje htjeli prokriomčariti i svoje posebne — Europi uviek neprijateljske — ciljeve.

Ali je hrvatski narod — bez razlike stranaka — osjetio podmuklo spremanje smrtnog udarca sa strane vjekovnog neprijatelja i odupro se. *Pod vodstvom ustaškog pokreta, koji je točno tumačio razpoloženje svih Hrvata u onom odsudnom času, izvršeni su napori za uzkrsnuće hrvatske države, koja ne predstavlja samo vjekovni san svih Hrvata, već i potrebu kulturne Europe.* Poglavnik je osjetio taj poviestni čas i tu potrebu i za to mu s pravom pripada najčastnije ime — obnovitelja hrvatske državnosti.

U tom času, kao i kasnije u zajedničkoj borbi došla je do punog izražaja sudbinska povezanost hrvatskoga s njemačkim narodom. Sam zemljopisni smještaj upućuje hrvatski narod na održavanje prijateljskih veza s velikim njemačkim narodom. To nam potvrđuje i povjestnica. U stoljetnoj borbi protiv osvajačkog nadiranja s Iztoka održao se hrvatski narod uz djelatnu pomoć naših njemačkih susjeda.

Poviest se opet ponovila. Kada su opet vojske velikog Njemačkog Reicha — koji je nakon vjekovne razcjepkanosti — zaslugom nacional-socialističkog pokreta — stekao svoje teritorialno jedinstvo, stigle u ratnom pohodu protiv neprijatelja s Iztoka u hrvatske zemlje — našle su narod, koji ih je dočekao *kao prijatelje.* Veliki Njemački Reich, pod vodstvom Adolfa Hitlera, to je i osjetio i odtuda ona podpora,

koja se s njemačke strane pruža našoj mladoj državi. Stari su se prijatelji našli, jer im je sudbina zajednička.

Drugovi — braćo!

Upravo ovih dana zasvjedočila se je ta sudbinska povezanost naših dvaju naroda. U času, kada je podmuklim snagama glavničarske, natražnjačke i židovima sklone Italije pripravljen put za sramotnu izdaju, u korist plutokratsko-boljševističkih snaga u svietu, pokazala se *važnost vjekovne straže, koju su Hrvati vršili na svojem Jadranu.* U tom su času pale političke zapreke za ostvarivanje pravde prema nama Hrvatima, i *vođa velikog Njemačkog Reicha Adolf Hitler priznao je Hrvatskoj pravo na granice, u koje su uključene i hrvatske zemlje na Jadranu.* Time je izrečeno sa strane najjačeg činbenika u današnjoj Europi mjerodavno priznanje teritorialne cjelokupnosti hrvatske države. Na taj je način pruženo ponovno zasvjedočenje činjenici, da je *u probitku njemačkog naroda postojanje snažne hrvatske države.* Uvjeti za sticanje te snage pruženi su uključenjem odtrgnutih hrvatskih zemalja u krilo majke domovine. Ugovori pak, koji su u času uzkrsnuća hrvatske države nametnuti sa strane Italije hrvatskom narodu, bili su na štetu Hrvatske i njezine europske uloge. Tu žrtvu morali smo snositi u interesu ostvarenja nove europske ravnoteže. Kad je iz toga sustava ravnoteže odpala Italija, odpala je za hrvatski narod potreba svakog obzira u tom pravcu. Poglavnik je 9. rujna o. g. proglasio, da je »sama talijanska vlada svojim postupkom riešila hrvatski narod i hrvatsku državu svake obveze proiztekle iz namet-

nutih rimskih ugovora«, tako da od spomenutog dana »sloboda i nezavisnost Hrvatske nije više ničim ograničena«. Veliki Njemački Reich pružio je odmah mjerodavno međunarodno priznanje ovim činjenicama, čime je zasvjedočio ne samo staro prijateljstvo prema Hrvatskoj, već i *uviđanje uloge, kakvu će vršiti jaka hrvatska država, koja se prostire na svojem cjelokupnom poviestnom i narodnom području.*

Drugovi!

Time je dana zadovoljština i vama, vašem trudu i vašim žrtvama. Veliki Njemački Reich je pokazao, da vodi računa o hrvatskoj savezničkoj vjernosti, koje ste i vi jedan od najponosnijih primjera. Kao što vaš rad znači doprinos za hrvatsko očvršćenje i postizavanje cjelokupnosti, on je isto tako i jamstvo za obstanak sjedinjene države, koje jamstvo moramo pružati u prvom redu mi — pripadnici hrvatske narodne zajednice. Sva međunarodna jamstva — tek su posljedica našeg držanja. Mi moramo biti sviestni, da je hrvatska država velika i sjajna stvarnost. *Tu državu treba očuvati, tu državu treba ojačati, tu državu treba srediti.* Težak je to napor za ovo hrvatsko pokoljenje, jer rat tome čini ogromne smetnje. Pa ipak moraju se izvršiti i nadljudski napori, jer *država se težko stiče, a još teže čuva, ali vrlo lako razara.* Očuvanje države je nemoguće bez sviesti njezinih pripadnika. *Ako se oni osjećaju povezani u čvrstu narodnu zajednicu, čiji je vanjski izraz narodna država — onda su stvoreni preduvjeti za državni obstanak i izgradnju.*

No ni to nije dosta. Potrebno je još nešto drugo. Potrebna je sviest o odnosima, koji omogućuju obstanak i život jake hrvatske narodne države.

U tom pogledu postoje dvie stvari koje treba zapamtiti svaki Hrvat:

1. Vojske njemačkog Reicha predstavljaju danas obranu Europe od barbarske najezde s Iztoka, a ta je najezda upravljena i protiv hrvatske državnosti.

2. Njemačka je priznala obstanak hrvatske države i u tom pravcu vodi svoju politiku, dok tako zvani saveznici imaju druge poglede. Oni žele vladu Srba nad Hrvatima.

Kada se to uoči, onda je podpuno jasno određena i orientacija svakom pripadniku hrvatske narodne zajednice. *Čuvati i jačati hrvatsku državu i to ne samo riečju, već i djelom.* Razumjeti da je politika, koju u ovom ratu vodi državno vodstvo, *jedina razumna politika,* koja se uobće može voditi, ako se želi osigurati obstanak narodni i državni. Upravo posljednji radostni događaji još jednom su potvrdili izpravnost toga stanovišta.

Upravo zato što shvaćate ove i ovakve odnose, vi ste — drugovi hrvatski radnici — na radu u velikom njemačkom Reichu. Kada ste onamo pošli, znali ste, da se ne radi o ugodnom izletu. *Živimo u vremenu, iz kojega je nestao pojam ugodnosti ali to je oznaka svakog velikog vremena.* Tek iz naših muka i napora nići će plodovi za buduće hrvatsko pokoljenje. Kao što se roditelji, kad nastupe težka vremena, dragovoljno podvrgavaju oskudievanju, naporima i neimaštini za sret-

niju budućnost svojega potomstva, tako je i s narodom, koji predstavlja veliku obitelj. Dužnost je sadašnjeg hrvatskog pokoljenja doprinašanje žrtava za sretniju budućnost domovine. Te žrtve ovo naše pokoljenje uistinu i doprinosi. Put našega pokoljenja obilježen je bezprimjernim žrtvama u krvi i imetku; žrtvama u pregaranju i naporima. I vi se drugovi možete ponositi da pripadate ovom pokoljenju i da se za bolje dane svojega naroda iživljujete u žrtvama i pregaranju. Mi smo sretni u toliko, što ipak vidimo i plodove svoga rada: obnovu državnosti, uzpostavu neovisnosti, a sada i cjelokupnosti Hrvatstva. Neka vas ne zbunjuje činjenica, da i u našem pokoljenju imade i iznimaka. No te iznimke samo potvrđuju pravilo. Naše je pokoljenje, uzeto kao cjelina, ipak pokoljenje žrtve.

Zato neka vas ne uzbuđuje, ako i do vas dolaze glasovi o ovom ili onom čovjeku, o ovoj ili onoj skupini, koji misle, da je sada došlo vrieme za podmirenje njihovih sebičnih računa, vrieme lakih zarada, vrieme brzih kariera.

Kao što se na svakom ratištu pojavljuju hiene u ljudskoj spodobi, koje pliene mrtvaca, tako se i u ovom našem revolucionarnom vremenu javljaju ljudi, da se kao hiene podižu nad žrtvama.

No kao što se ni jedan rat ne prosuđuje po pljačkašima mrtvaca, jer oni predstavljaju njegovu popratnu pojavu, tako se i ovo naše vrieme ne smije prosuđivati po onima, koji ga za svoje pokvarenjačke ciljeve izkorišćuju. *Put suvremenog hrvatskog pokoljenja poviest će priznati kao razdoblje obilježeno žrtvama.* U borbi

za hrvatsku državnost doprinošene su žrtve u krvi, zdravlju, slobodi i imetku još u jugoslavenskoj tamnici. Taj je put nastavljen i u oslobođenoj domovini, doprinošenjem još težih i većih žrtava. Ako je kod toga bilo ljudi, koji su mislili, da je sada došlo vrieme za sebično udovoljenje njihovim posebničkim ili skupinskim probitcima — ti su se ljuto prevarili. Naš narod kaže: Bog ne plaća svake subote. Iz toga sliedi, da će za svakoga doći dani — dani računa — i pravedne plaće. Da se i to zbude *potrebno je očuvati i srediti hrvatsku državu.*

Hrvatska braćo!

Kada dođe vrieme za vaš povratak u domovinu, vi ćete se vratiti vedra čela. Jer vaš rad u ovom vremenu znači žrtvu — žrtvu za domovinu, za svoj narod i njegovu slobodu. Što je domovina, to se najbolje osjeća, kad je čovjek daleko od nje. Vi na nju mislite, a to dokazujete time, što za nju radite.

I domovina na vas gleda kao na one, koji zdušno vrše svoju dužnost. I domovina vam zato izražava svoju zahvalnost — *bez obzira na vašu prijašnju stranačku pripadnost, bez obzira na vjeru i možebitne druge okolnosti.* Domovina jednako voli sve svoje sinove i veseli se doprinosu svakoga od njih. U tome se očituje pravi smisao istinske narodne zajednice. U tome duhu treba i nastaviti.

Ako znamo, da hrvatska država koju smo stvorili u jednom težkom vremenu, predstavlja *jedino jamstvo za dostojan život svakom pripadniku hrvatske narodne zajednice,* onda ne može i ne smije biti Hrvata, koji

se ne bi za nju borio. *Po stavu, radu i žrtvama za hrvatsku državu prosuđujemo svakog Hrvata.* Sve druge razlike su sićušne. Sve druge razlike među nama *izčezavaju* pred tim zahtjevom.

Na to je potrebno često misliti, jer je hrvatska država ostvarena u jednom poviestno odlučnom času. Takvi časovi javljaju se vrlo *riedko* u toku poviesti. Kada se jave — treba ih znati i *izkoristiti.* Hrvatski je to narod pod vodstvom Poglavnika i učinio pred dvie godine i pol kod obnove državne, a to je učinio i sada prigodom obnove cjelokupnosti oslobođenjem Jadranske Hrvatske. To znači da se hrvatski narod pokazao *politički zrelim* u odlučnom času. Međutim mi i dalje živimo u vremenu najvećeg od ratova, koji dnevice stavlja na kušnje i stare ustaljene oblike. Revolucionarno zbivanje — kojemu smo suvremenici, prolazi kroz Europu i sviet i sve briše, što nije doraslo. I veliki narodi s ogromnim političkim izkustvom težko svladavaju ove potežkoće.

Tek koliko opreza, koliko mudrosti, koliko ljubavi mora imati svaki pripadnik hrvatske narodne zajednice — prema svojoj mladoj državi? Koliko nam ne dostaje izkustva, toliko je potrebno unositi više ljubavi, više pregaranja, više žrtava u rad na očuvanju hrvatske države, koju treba učvrstiti, kojoj treba održati teritorialnu cjelokupnost, koju treba osigurati za sve slučajeve — za sve prilike.

Tkogod, drugovi hrvatski sunarodnjaci, ne sudjeluje u tom poslu, pa nalazio za to bilo kakve razloge jest neprijatelj naše narodne samobitnosti i državne samo-

svojnosti. Ništa, što je bilo možda među nama prije, ne smije biti smetnjom za složan rad na očuvanju i daljnjoj izgradnji hrvatske države. Nitko nema monopol za ljubav prema domovini i pridonašanje žrtava. To predstavlja najsvetiju dužnost svih pripadnika naše narodne zajednice, od koje se ne može i ne smije nitko sam izuzeti. Onoliko snage, onoliko požrtvovnosti, koliko je ulagano u borbu protiv tuđinskih nametnika u našoj zemlji, treba ulagati za očuvanje *države, koja nije ničija povlastica, već zajedničko dobro svih Hrvata.*

Vi ste drugovi imali prilike vidjeti ovdje u savezničkoj i prijateljskoj Njemačkoj kakovu vriednost za pripadnike njemačke narodne zajednice — predstavlja Njemački Reich.

To *saznanje o vriednosti narodne države* poniet ćete vi u domovinu i tako ojačati već postojeću sviest o potrebi vlastite državnosti. Vi ćete iz velikog njemačkog Reicha prenieti u domovinu i saznanje o potrebi *podpunog izvršenja dužnosti — prema državi i narodu.* Preniet ćete također i *družtvovno gledanje, koje je nacional-socializam unio u njemački život.* Ovo potonje vrlo je važno. *I nova Hrvatska ima biti družtvovna država.* Ne družtvovna u smislu prvenstva pojedinih skupina — jer *u njoj mora biti pravde za sve.* Ta pravda će se ostvariti spoznajom *dužnosti* svih i svakoga prema narodnoj i državnoj zajednici. Tek tako izgrađena Hrvatska bit će jaka prema vani i uvažit će ugled kod svih — prijatelja i neprijatelja. Ugled se ne stiče nerazumnim izprsavanjem, ali isto tako ni

sluganskim ulagivanjem. Svaka država ima takav ugled, kakav zaslužuje po svojoj unutarnjoj vriednosti i koji se izgrađuje aktivnim sudjelovanjem svih narodnih pripadnika.

Drugovi hrvatski sunarodnjaci!

Vaša će izkustva nakon povratka u domovinu dobro doći hrvatskoj narodnoj zajednici radi potrebe *rada u obnovi ratom upropaštenih vrednota.* Poslije završetka rata čekaju nas ogromni zadatci. Treba popraviti štete počinjene neprijateljskim djelatnostima, treba obnoviti prirad, treba uobće narodni život pokrenuti novim putovima.

Ovi se zadatci mogu izvršiti samo onda, ako kod toga budu sudjelovale sve družtvovne narodne snage, što znači da kod toga mora biti izključeno ravnanje prema posebničkoj koristi.

Ti zadatci mogu biti izvršeni — ako svima nama bude pred očima lebdio *jedan družtvovni ideal, koji mora biti izvorno hrvatski.* Glavne ideoložke zasade te hrvatske družtvovnosti već su izrađene u toku novije hrvatske političke poviesti. Osnivači hrvatskog seljačkog pokreta naglasili su još godine 1903., da se ima promieniti temelj, to jest pogled na pravo, što ga imade puk o politici. Radi toga da se ima porušiti — rekoše oni — »one kobne granice, koje cieloj našoj politici daju svoj biljeg — biljeg ne samo razdvojenosti narodne snage, nego i biljeg nepouzdanja i nepovjerenja s obadvie strane. To će biti, kada se od gospode i puka stvori hrvatski narod. A da to bude — nastavljaju osnivači seljačkog pokreta — prosviećeni rodo-

ljubi hrvatski imadu se riešiti zastarjelog straha od »seljačke bune« te u nastojanju: da rodoljublje, pravo i sloboda ne budu samo prazne rieči — bez straha preskočiti onaj jaz, što dieli tako zvanu »gospodu« od puka, osobito otvoreno pristupe k najvećem dielu naroda, seljačtvu, u kojem je sviest o tom pravu živa, jer je ima od naravi, no ustrašeno dugotrajnom političkom stegom. Tu Bogom danu, tisućljetnim ljudskim životom, razvijenu sviest treba samo ohrabriti i narod će ustati za svoje pravo kao jedan čovjek, čim se ne bude bojao stražara vlastite braće svoje«.

U toj načelnoj izjavi iz godine 1903. dano je jasno određenje pojmu narodne zajednice. *Narod ne predstavlja dakle obični skup ljudi vezanih zajedničkom poviestnom sudbinom, već organsko jedinstvo.* Samo preko narodne zajednice dolazi se do socializma — koji se ne izražava u posvemašnjem sliepom izjednačenju, već *u stvaranju jednakih mogućnosti uzpona za sve pripadnike hrvatske narodne zajednice, koji se više ne će ocjenjivati po porodici ili imetku već po pokazanoj vriednosti.*

Takvo gledanje potvrđuju nam brojne izjave blagopokojnog vođe i učitelja Stjepana Radića kao i našeg Poglavnika. U tom pogledu govore jednako i program hrvatskog seljačkog pokreta i ustaška načela.

Vi ste, drugovi, imali prilike vidjeti plodna nastojanja njemačkog nacionalnog socializma. Bez postojanja tog socializma ne bi njemački narod u ovom ratu nastupao tako jedinstveno i odlučno. *Ta jedinstvenost i odlučnost potrebna je i hrvatskom narodu u ovim sud-*

bonosnim vremenima. Preduvjet za uzpostavu tog jedinstva i unošenje odlučnosti u hrvatska nastojanja jest u ostvarenju družtvovnog ideala. Naša domovina već jest *hrvatska.* Ona mora biti i ostati *družtvovna* i to će biti najviše jamstvo njezina obstanka, napredka i izgradnje. Poslije ostvarenih ideala neovisnosti i cjelokupnosti hrvatski narod kreće k ostvarenju drugog velikog ideala *ostvarenju družtvovne Hrvatske.*

Govor hrvatskim radnicima u Njemačkoj, održan preko krugovalne postaje Donau-Alpen u Beču 26. rujna 1943.

OSTVARIVANJE DRUŽTVOVNE HRVATSKE

OSTVARIVANJE DRUŽTVOVNE HRVATSKE

Drugovi hrvatski sunarodnjaci!

U toku su veliki događaji, *koji su od naročitog značenja za našu domovinu Hrvatsku.* Nakon obnove hrvatske državnosti, dne 10. travnja 1941. *vrši se ovih dana uzpostava zemljištne cjelokupnosti Hrvatske.* Na taj način bit će ostvareni svi uvjeti za uspješan razvitak hrvatske države. *Ovo mora ležati na srdcu svakom pripadniku hrvatske narodne zajednice, jer narodna država predstavlja samo okvir za skladno razvijanje svih narodnih snaga.* Upravo radi toga predstavlja danas najviši zadatak za svakoga Hrvata sudjelovanje u radu na osiguranju i učvršćenju hrvatske narodne države. *Nitko nema prava kod toga stajati po strani.* Narodna država predstavlja odviše dragocjeno dobro, da bi se itko, *tko je hrvatske krvi* mogao s tim dobrom poigravati.

Kroz vjekove su sanjala hrvatska pokoljenja o uzpostavi hrvatske državnosti. Kroz vjekove se prolievala hrvatska krv za očuvanje rodne grude. Kroz vjekove su Hrvati dokazali, da mogu i znaju pridonašati žrtve za svoju domovinu.

U zadnje dvadeset i tri godine, prije obnove hrvatske državnosti, ta se hrvatska pripravnost na žrtvu pojačala do krajnjih granica. Time su ostvareni preduvjeti

za obnovu hrvatske državnosti, *koja je postignuta ulogom vlastitih snaga, a uz djelatnu pomoć prijateljske Njemačke.*

Time, što je ostvarena narodna država, nije prestala potreba pridonošenja daljnjih žrtava za nju. Ta je potreba tim veća, što je država utemeljena i izgrađuje se u toku ovog velikog rata, koji već sam po sebi zahtjeva *najveće napore od svih učestnika*. Hrvatska sudjeluje u tom ratu na strani savezničke Njemačke u uvjerenju, *da time najbolje doprinosi takvom uređenju europskih odnosa, koji će zajamčiti siguran i nesmetan razvitak hrvatskoj narodnoj državi.*

Već samom činjenicom nalaženja u ratu označen je i položaj u kojem se nalazimo svi mi suvremenici ovog zbivanja.

Vrieme rata jest vrieme odricanja, vrieme vršenja najvećih napora, vrieme koje zahtieva napregnutu pažnju i čvrste živce. Mi Hrvati nismo ušli u ovaj rat iz stanja udobnosti, lagodnosti i veselja. Dvadeset i tri godišnja stvarnost bivše veliko-srbske države bila je izpunjena pritiskom najteže vrsti. Hrvatska je u tom vremenu predstavljala zemlju, koja se uistinu nalazila pod režimom neprijateljske okupacije. Kroz stvarnost toga režima Hrvatska se pripremila za ovo vrieme najtežih napora i najtežih odricanja.

U bivšoj velikosrbskoj državi pridonosile su se težke žrtve za goli narodni obstanak. Zato si ne možemo zamisliti Hrvata, koji ne bi bio spreman doprinositi žrtve za vlastitu narodnu državu, čije postojanje pred-

stavlja jamstvo za život i napredak svakog Hrvata. *Vrieme je dokazalo da je tako.*

Hrvati za svoju državu pridonose težke žrtve u krvi i imetku, u pregaranjima i naporima.

I vi — drugovi, hrvatski sunarodnjaci — to činite. Dužnosti, koje ste na sebe preuzeli, nisu lagane. *Ali vi ih pridonosite u uvjerenju da je to potrebno za hrvatsku državu,* i da je to potrebno za pojačanje ratnih napora europske obranbene fronte, koju predvodi velika Njemačka, *a čiji važan dio čini i naša hrvatska domovina.*

U vama — drugovi i drugarice — *pozdravljam Hrvatsku rada,* a to znači Hrvatsku budućnosti. Kada jednom prohuje ratni događaji, onda će učvršćena Hrvatska imati dolično mjesto u novoj Europi. *Napore u službi rata zamienit će stvaralačtvo na svim linijama. Vi ćete se vratiti svojim domovima, da sudjelujete u toj častnoj službi zajedničkoj domovini.*

Vi danas imate sreću promatrati, što može učiniti jedan narod, koji je čvrsto povezan u istinsku zajednicu. Takav narod može prkositi svim težkoćama, jer posjeduje sviest o važnosti narodne države, koju ocjenjuje kao svoju najvišu vriednost.

To je njemački narod.

I zato vaš boravak u ovoj prijateljskoj zemlji znači za vas dobru školu *od koje će čitava Hrvatska imati koristi.* U toj školi vi imate prilike upoznati, kako se vrše dužnosti prema domovini. Prenesite ovo saznanje u našu patničku Hrvatsku, kada dođe vrieme za vaš

povratak. Time ćete ojačati kod nas već postojeću sviest *o potrebi čuvanja hrvatske države kao našeg najvećeg dobra.*

Danas je vrieme, kada treba hrvatsku državu čuvati i jačati. Kada nastupi mir, trebat će očuvati i ojačanu državu urediti na temelju onih zasada, čiji je smisao u prevladavanju onakvog duha, koji je vladao u plutokratskoj i demokratskoj Europi. Uzor za takva nova shvaćanja nalazite ovdje u prijateljskoj Njemačkoj, čiji je veliki vođa *Adolf Hitler* odmah nakon prvog svjetskog rata uvidio, *da se Njemačka mora obnoviti na temelju socialističkih načela, koja ali nemaju ništa zajedničkoga s duhom onakvog »socializma« koji je marxizam nosio na svojim zastavama.*

Taj »socializam« izazivao je posvuda sukobe među pripadnicima iste zajednice. *Smisao zajednice bio je takvom »socializmu« posve stran.* On je išao za sliepim izjednačivanjem među ljudima, ma da se tome protivi čovječja narav. Čovjek ne želi biti stegnut u okvire jednoličnosti, već teži za izživljavanjem po svojim prirodnim sklonostima i nadarenostima.

U čemu je — dakle — pitanje? Ono je vrlo jednostavno. *Treba dati svakom pripadniku zajednice mogućnost pozitivnog izkorišćenja njegovih prirođenih sklonosti i nadarenosti, kako bi postao koristnim članom družtva. Treba se odnositi prema čovjeku — ne kao osamljenom pojedincu — već kao pripadniku svog životnog kruga.* A najsudbonosnija veza čovjeka sa čovjekom očituje se kroz narodnu zajednicu. Otrg-

nuti čovjeka iz povezanosti s njegovim narodom, znači otrgnuti ga od izvora životne snage.

Marxistički nazovi-socializam činio je upravo ovo posljednje. Pod utjecajem svojih židovskih predvodnika on je želio uništiti kod ljudi baš *osjećaj prema domovini, osjećaj pripadnosti vlastitom narodu, smisao za narodnu zajednicu.*

Veliko je djelo nacionalnog socializma u tome, što je oslobodio ideju socializma od takvih krivih gledanja. Nacionalni socializam, koji se očituje upravo u tome, što je *i nacionalni i socialistički,* ukazao je na potrebu upodpunjavanja nacionalnog ideala sa socialističkim, *na potrebu povezivanja nacionalizma sa socializmom.*

Pravi socializam se ne može ni zamisliti izvan narodnog okvira. Bez smisla za zajednicu — *a narod predstavlja ideal zajednice* — ne mogu se ostvariti socialistički rezultati. Marksistički nazovi-socializam želio je izvršiti upravo to.

Drugovi hrvatski sunarodnjaci!

Ono što je izvršio nacional-socializam u okviru prijateljske Njemačke, ono isto možemo i moramo ostvariti i mi — u okviru naše drage Hrvatske. *Onda će tek biti postignuta svrha naših nastojanja kada budemo imali pred sobom sliku jednog hrvatskog socializma. Taj socializam biti će naš.*

On će biti hrvatski.

Temeljne zasade hrvatskog socializma najbolje je označio Poglavnik, kada je u ustaškim načelima utvrdio »da hrvatski narod ima pravo na sreću i blago-

stanje *kao cjelina,* a isto tako pravo ima *i svaki pojedini Hrvat* kao član te cjeline. Ta sreća i to blagostanje mogu se oživotvoriti i ostvariti za narod kao cjelinu i za pojedince kao članove cjeline, *jedino u posve samostalnoj i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*«.

Poglavnik je naglasio u Ustaškim načelima i sliedeće:

»Temelj svake vriednosti jest samo rad, a temelj svakog prava jest dužnost. Stoga u Hrvatskoj državi rad označuje stupanj vriednosti svakog pojedinca i ima predstavljati temelj cjelokupnog narodnog blagostanja«.

Vidite drugovi, da su idejni temelji našem hrvatskom družtvovnom uređenju položeni solidno, a da će takovo uređenje biti provedeno, jamči nam onaj, koji je to izrekao, onaj, koji je obnovio hrvatsku državnost, — *a to je naš Poglavnik.*

Povezanost suvremenih hrvatskih družtvovnih smjernica s europskim zbivanjem, vêli Poglavnik, bit će uređeno i na putu je uređivanja na osnovicama tradicija hrvatskog naroda i na najmodernijim načelima.

Blagopokojni vođa i učitelj hrvatskoga naroda, Stjepan Radić, uviek je promatrao socializam kao veliki svjetski pokret, koji je odvajao od marxističkih metoda ili kako se je pučki izražavao od »*Marxove budalaštine*«. Radić je uviek govorio o potrebi podređivanja manjega — *nečemu većemu.* Radić je to nazvao *idealizmom.*

24. srpnja 1926. rekao je pokojni vođa i učitelj S. Radić na Sušaku sliedeće:

»Idealizam ili vidovitost — to je sposobnost, kojom čovjek osjeti da služi nečemu višemu i većemu *nego* je on sam, a da ne gospodari i gospoduje oko sebe. To je najveći poziv čovjeka. I kad to osjeti sirotinja, seljak, radnik, da on dolazi do prava i do vlasti, ne da prevari, nego da pokaže svojim poštenjem i svojim radom, *da on zna bolje urediti i obćinu i kotar i županiju, da pokaže,* ako što možda i fali književnoga znanja, *da zato ima u obilju izkustva, poštenja i plemenitosti«.*

Radić primjećuje, da bi marxistički nazovi-socializam, kada bi bio to shvatio, uistinu »već do sada spasio i preporodio sviet«.

Taj idealizam, kako ga je nazivao pokojni vođa, to je upravo taj socializam o kojem i mi danas govorimo i za čijim ostvarenjem težimo. *Taj je hrvatski socializam zasnovan na hrvatskim tradicijama i na potrebama današnjeg vremena.*

Već u staroj hrvatskoj kućnoj zadruzi vladao je auktoritet, koji predstavlja bezuvjetnu potrebu za svaki konstruktivni rad. U toj zadruzi vladala je jednakost, koja nije priečila, da svaki zauzme mjesto prema svojim sposobnostima. *U starim hrvatskim zadrugama vladao je sklad, postojalo je poštenje.* U zadrugama živio je smisao za zajednicu. Stare hrvatske kućne zadruge bile su škole ljubavi, *za obitelj, rodni kraj i domovinu.* Na vriednostima, koje su uzgojene u našim starim zadrugama očuvao se kroz vjekove i hrvatski narod.

Svako vrieme traži nove oblike, koji odgovaraju novim potrebama. Krivo bi radio onaj, koji bi uztrajao kod zastarjelih oblika, koji više ne odgovaraju potrebama novog vremena. Oblik — sam po sebi — nije važan. Važnije je drugo, a to je duh, koji prolazi kroz te različite oblike.

Duh, koji je vladao u starim zadrugama, a koji je činio pravu školu za zajednicu svake vrsti — taj duh moramo uzčuvati, taj duh moramo primieniti na oblike našeg vremena, koje pojam zajednice proširuje od doma sve do domovine.

Naša domovina treba predstavljati veliku zadrugu, u kojoj će svaki zauzeti mjesto prema svojim sposobnostima, u kojoj će se poštivati stariji i izkusniji, u kojoj će prema shvaćanju dužnosti odgovarati i vršenje prava za svakoga.

Neki će se možda bojati ove rieči »socializam«. Takvi se trebaju samo zamisliti što ta rieč treba značiti za nas, *pa će odpasti i taj strah.* Današnje vrieme zahtieva i duhovne smionosti. *Treba uztrajati kod onih vriednosti, čija je koristnost ovjerovljena vjekovnim izkustvima, ali treba imati i smionosti prihvatiti ono, što je novo — čije je prihvaćanje uvjetovano potrebama vremena. Te potrebe ćemo još lakše shvatiti kada si dozovemo u sjećanje, da se ovdje radi o nečemu, što je izvorno naše, što ima temelje u našim tradicijama i što je uvjetovano naših potrebama, a čemu do sada nismo još samo dali ime.*

Ali — i tu se vraćam na polaznu točku mojeg govora — *to se može oživotvoriti, ako svi pregnemo, da učvr-*

stimo onaj okvir, u kojem se tek može razvijati onaj ideal socialne pravde, ako čuvamo i branimo našu narodnu državu.

Povodom najnovijih događaja — *hrvatskoj je državi priznat najviše mogući obseg,* koji nam omogućuje neslućeni razvoj. *U stvaranju je najveća Hrvatska, koju smo si mogli zamisliti i u najsmionijim sanjama.* Stvaranje takve Hrvatske *predstavlja čin pravde prema vjekovno napaćenom hrvatskom narodu.*

No — postojanje takve Hrvatske nameće nam i obveze. *Jaka hrvatska država je europska potreba.* Postojanje osigurane hrvatske države *predstavlja za Europu jamstvo, da će na našem prostoru vladati mir i red, i da će Hrvatska nastaviti vršenje vjekovne straže na granicama europskog kulturnog kruga.*

Upravo radi toga stoje pred nama ogromni zadatci. Kod vršenja tih zadataka *treba sudjelovati svaki pripadnik narodne zajednice. Ne smije biti nikoga tko bi se oglušio pozivu na sudjelovanje u ovom najvećem i najvažnijem narodnom poslu.*

U tome je smisao poziva, koji je *9. rujna* ove godine uputio Poglavnik, kad je spominjao potrebu okupljanja svih narodnih snaga.

Kod toga ne smije predstavljati zaprieku ništa, što je možda u prošlim vremenima dielilo pripadnike našeg izpaćenog naroda.

Nema i ne može biti razlike među nama, jer ovog časa u pitanju je obrana i sigurnost naše najveće svetinje — naše Nezavisne Države Hrvatske.

Naše sudjelovanje u ovom ratu znači obranu domovine. Rat, koji vodimo, u pravom je smislu rieči — *narodno-obranbeni rat* — i zato se mora uložiti sve za njegov pobjedonosni završetak, jer samo u vlastitoj državi osiguravamo sebi i svojoj djeci mogućnosti za *podpuni razvoj i napredak*.

Drugovi!

Eto to sam vam želio reći u sadašnjem času. Znam, da smo se razumjeli, jer to ste dosadašnjim radom pokazali i dokazali — vršeći svoju dužnost prema *domovini i Europi*.

U Veliko-njemačkom Reichu vi predstavljate dio naše Hrvatske — *radne Hrvatske*.

Nastavite i dalje zdušno izpunjavajući svoju dužnost — jer tako pomažete našeg najboljeg prijatelja — *bratsku i saveznićku Njemačku — Veliki Reich* — najvećeg čovjeka našeg doba *Adolfa Hitlera*.

Nacional-socialistička Njemačka pokazuje najviše razumievanje za hrvatske potrebe i prilike, o čemu su zadnji događaji najbolji dokaz.

Hrvat je slobodan u svojoj zemlji — Hrvatska je jedinstvena — svoja i slobodna. U ovim časovima svi zajedno pod mudrim vodstvom — prvog i najvećeg Hrvata — *Poglavnika Ante Pavelića,* a sve u najvjernijem drugarstvu s našim velikim saveznikom — *do zadnjeg daha — do pobjede!*

Govor održan na priredbi hrvatskih radnika u Beču povodom povratka odtrgnutih krajeva domovini 26. rujna 1943.

VERS UN SOCIALISME CROATE

VERS UN SOCIALISME CROATE

21

VERS UN SOCIALISME CROATE

Pays aux confins sud-orientaux de l'Europe Centrale, la Croatie se trouve exposée aux mêmes dangers sociaux que les autres pays de notre continent. Cette guerre qui se prolonge a suscité un peu partout en Europe la résurrection et les conflits civils, partout un marasme économique et un appauvrissement général, résultant du fait que trop de produits du travail humain se détruisent mutuellement. Il faut ajouter à cette destruction générale des produits de guerre pour la guerre, l'anéantissement d'une bonne partie de ce fonds qui constituait l'avoir général et durable des populations: leurs logements, vêtements, constitution physique, etc.

Il est à prévoir, et à prévoir avec une certitude mathématique, que l'après guerre immédiat sera une période de transition dangereuse. Même si on parvient à maintenir les États organisés, ils se trouveront devant une série de difficultés et de problèmes dont la solution demandera un effort continu, distribué à travers un temps qui sans doute sera long.

Ce sera la tâche de la future conférence de la paix de pourvoir à ce que les États restent forts dans la période difficile de transition, parce que, dans le cas contraire, on sombrerait dans l' anarchie dont personne ne saurait profiter.

*

Les vainqueurs devront résoudre ce problème du régime transitoire de la guerre à la paix, en prêtant la main aux vaincus, et — loin d'affaiblir le pouvoir politique de ceux-ci — en les appuyant.

La solution des grandes questions, qui se posent et se poseront encore longtemps après la guerre, et en conséquence de celle-ci, n'est à attendre que d'une doctrine pratique, capable d'atténuer efficacement, sinon de faire disparaître le trouble social d'après guerre.

Puisque ce trouble se fera sentir particulièrement en fonction de l'appauvrissement des classes pauvres et du mécontentement qui en résultera, ce n'est qu'un socialisme qui pourra être cette doctrine pratique, qu'il s'agira d'appliquer et dont il s'agit dès aujourd'hui — en pleine guerre, et malgré la guerre — de jeter certaines bases tant doctrinales que pratiques, ces dernières consistant surtout en l'édification d'organismes et d' instruments d' État, et de différentes professions, qui devront servir à la réforme sociale d'agents réalisateurs.

Ce recueil de discours et d'articles du chef de l'Union générale des organisations professionnelles de Croatie, sous-secrétaire d' État au ministère de l' Assistance publique et de la politique sociale, montre le chemin qu' a parcouru la doctrine sociale d' État en Croatie depuis la rupture des liens avec la Serbie et le renouveau de l'indépendance (10 avril 1941); ce livre nous présente comme résultat d'une évolution doctrinale un socialisme qui sera appelé »socialisme

croate«. C'est ce socialisme croate qu'il s'agira d'apliquer aux grands problèmes sociaux et politiques d'après guerre, aux problèmes qui existent déjà et existaient même avant cette guerre, mais qu'il est impossible de résoudre pendant qu'elle dure.

Dans ce résumé, nous essaierons de faire ressortir quelques uns des traits extérieurs qui distinguent le socialisme croate des autres doctrines homonymes ou analogues.

1

L'élaboration du système socialiste croate part d'une idée qu'il faut expliquer même avant de définir la notion du socialisme en général, et *à fortiori* avant de définir ce socialisme particulier qui porte l'adjectif *croate.*

La plupart des socialismes différents que connaît l'histoire des doctrines et des expériences sociales ont été surtout au cours du XIXe siècle des élans spéculatifs, des réactions purement doctrinales, théoriques à un certain état de choses.

Suivant les prédispositions particulières de leurs auteurs, on a connu des socialismes ouvriers, des socialismes d'États, des socialismes religieux, des socialismes bourgeois, etc.

La formation de la science sociale générale, d'une sociologie unitaire, qui synthétise les sciences sociales particulières en les utilisant comme moyens de sa méthode, nous a conduit à considérer la société dans

sa complexité et dans son unité, retrouvée par des procédés scientifiques à travers la variété infinie des manifestations sociales, des phénomènes d'origine specifiquement collective, des faits sociaux.

Un socialisme scientifique, élaboré par l'usage de méthode sociologique, ne saurait plus être doctrinal: il doit être un résultat scienfitique positif. En même temps, il ne peut pas être le reflet d'un besoin particulier d'une partie du groupe social. Il doit être élaboré en fonction de la société comme unité, la sociologie ne pouvant négliger aucune des réalités sociales.

C'est ainsi qu'un socialisme positif ne saurait être ouvrier, étatiste, religieux, militaire ou aristocratique, mais uniquement social, résultat de la science sociale appliquée aux besoins d'un groupe social.

L'objectivisme scientifique, phénomène moderne dans l'élaboration des doctrines sociales réformistes, ne permet pas de séparer la nation, la religion, la famille, la classe, le groupe professionnel, la capacité, les résultats et l'efficacité aussi du travail et du rendement individuels, dans la considération de cet état de choses qui provoque la nécessité du socialisme.

L'application progressive de cet objectivisme, voir positivisme, de la science sociale à l'étude du socialisme, c'est l'histoire de tous les néosocialismes, ceux-ci scientifiques, par opposition aux socialismes scholastiques, comme ceux de Saint Simon ou de Marx. S'il veut être purement scienfitique dans l'élaboration de son système, le socialisme croate n'en est pas moins

destiné, dans l'intention de ses promoteurs, à devenir le ferment d'une atmosphère politique révolutionnaire et altruiste. Ceci est même très important. Si la doctrine n'est pas accessible à la connaissance et à la compréhension de tout le monde, il faut néanmoins que le mot »socialisme croate« résonne dans l'âme du peuple comme un appel et la promesse d'un avenir meilleur. Mais ceci relève déjà du domaine de l'art de propagande.

Pour définir d'une manière générale le socialisme, le croate aussi bien que tous les autres, nous emprunterons à Durkheim sa définition classique: »On appelle socialiste toute doctrine qui réclame le rattachement de toutes les fonctions économiques, ou de certaines d'entre elles qui sont actuellement diffuses, aux centres directeurs et conscients de la société«.

En tant que socialisme seulement et tout court, comment le socialisme croate répond-il à cette définition du maître de la sociologie scientifique?

Nous n'allons pas affirmer que nous avons réussi à former une doctrine et un système complets du socialisme croate. C' est une oeuvre en formation, et ce recueil n' en donne que les bases et les principes fondamentaux. Il n' en est pas moins une doctrine pratique, qui doit être poussée vers une élaboration plus spéciale, dont toutes les ramifications pratiques doivent être concrétisées et précisées, avant de former un seul corps avec les principes généraux du système.

Ces idées générales du socialisme croate forment déjà à elles seules une doctrine et une doctrine pra-

tique, puisque son but se trouve être éminemment politique: organisation de la vie sociale dans le cadre d'un groupe national et politique, élimination du grand malaise qui s'est introduit dans les sociétés modernes, en conséquence du développement de l'industrie et du commerce capitalistes.

L'extension extraordinaire des fonctions économiques dans la societé moderne qui a été le résultat de l'essor industriel et commercial, la rupture avec les cadres traditionnels de l' économie et de la vie sociale que cet essor a provoquée, un État libéral qui se trouvait dans l'impossibilité complète de prendre en mains, de canaliser, de diriger et de coordonner les intérêts des groupes et des classes ainsi déchaînés, voilà l'état de choses qui a suscité la vague des doctrines et des mouvements politiques réformistes, communément appelés socialismes.

L'industrie et le commerce capitalistes ont influencé la vie sociale de Croatie d'une double manière: d'abord en se développant dans le pays, ensuite en étendant leur action de l'étranger sur la Croatie, par la voie des importations, de la domination du marché croate, etc.

Puisque la structure économique de la Croatie présente un aspect général agraire, puisque la classe la plus importante de la vie sociale est la paysannerie, cette introduction du capitalisme a eu des conséquences fâcheuses dans ce milieu particulier. Non seulement elle a pris et continue à prendre au village une bonne partie de la population, en la transformant en masses

ouvrières miséreuses, mais elle a rendu en même temps précaire la situation de la classe paysanne dans la société, au point de vue économique et politique, en la livrant aux intérêts, à la tyrannie et à l'irresponsabilité de grandes industries ou de grandes organisations commerciales, nationales et internationales.

Le socialisme croate, doctrine sociale de l' État croate, veut remédier à cet état de choses en éliminant l'impuissance de l' État libéral devant cette anarchie sociale, suite du développement non contrôlé de certaines fonctions économiques concrètes actuellement diffuses entre différents groupes sociaux et professionnels.

Tous les socialismes tendent à réformer cet état d' anarchie ou plutôt de liberté économique, en rattachant ou en subordonnant les fonctions économiques aux centres directeurs et conscients de la société, chargés de contrôler, d' organiser et de coordonner la vie économique, de régulariser ses conséquences sociales.

Le marxisme paraît oublier que c'est la vocation et la raison d' être de l' État, de remplir cette tâche, ce que le bolchevisme, système étatiste par excellence, affirme par son socialisme d' État.

C' est en quoi le socialisme croate se sépare du marxisme. Pour nous, les centres directeurs et conscients de la société, c' est l' État croate, qui a par définition un rôle directeur et qui est constitué comme un édifice d' organismes administratifs et législatifs conscients.

Tandis que le socialisme marxiste paraît dissoudre l' État en classe dominante, qui l' envahit complètement, le socialisme croate est la doctrine d'un état indépendant qui renferme toutes les classes et tous les groupes et qui se comporte en garant de leurs interêts à tous, dans la mesure où ils sont socialement justifiés.

Le système socialiste croate ne peut pas alors avoir ce caractère despotique qui demanderait la subordination complète des fonctions économiques à l' État; parceque la sociologie, qui en forme la base scientifique, considère l'existence des classes, la différenciation des groupes sociaux à l' intérieur d' un État, qu' il soit un État national ou un État de nationalités, comme une nécessité naturelle, il n'y a pas de justification à l'arbitraire étatiste; puisque les groupes sociaux forment des réalités en dehors de l' État, capables même de le contrecarrer, de l'affaiblir, de le faire sombrer dans l' impuissance anarchique, l' État ne peut pas subordonner les fonctions économiques à son action arbitraire, il peut les rattacher à sa direction d'arbitre. En d' autres mots, l' État, ce »centre directeur et conscient de la sociéte« ne saurait pas prétendre à ce que »toute action vienne de lui« dans le domaine économique. »Il est au contraire naturel qu'il en reçoive autant qu'il en imprime« (Durkheim).

En pratique, le socialisme croate se réalise en conséquence de cette idée générale dans une organisation de groupements professionnels, dont l' auteur de ce livre a l' honneur et l' immense responsabilité d' être à la tête; organisation infiniment variée et ramifiée dans ses

membres et qui imprime à l' État l' initiative sociale, tout en lui permettant de diriger et d' arbitrer l' activité économique de la société.

Encore en opposition avec le marxisme, l' État tel que le voit le socialisme croate, n' est pas absorbé entièrement par ce rôle de direction économique. Il continue, bien que socialiste, à protéger et à garantir par sa politique, non seulement les fonctions économiques, mais aussi les autres activités, manifestations et intérêts sociaux, telles que les traditions historiques, les croyances communes, les intérêts spirituels nationaux, régionaux et individuels.

Le socialisme croate veut ensuite éliminer l' élément antisocial qui existe dans le marxisme sous la forme de la lutte des classes. La société doit être considérée comme une solution de groupes différents inférieurs à elle même, égaux en principe entre eux. Nous voyons une contradiction d' adjectif dans l' appellation du socialisme marxiste, parce qu' il est profondément antisocial, étant une doctrine dont l' essentiel consiste dans la lutte des classes.

L' un des rares savants qui ont soumis le phénomène du socialisme à l' étude scientifique objective, Durkheim, »a été profondément opposé à toute guerre de classes . . ., il ne voulait de changement qu' au profit de la société toute entière et non d' une de ses fractions«.

Nous prendrons à cet auteur les citations suivantes, qui démontrent que le socialisme croate reste en pleine orthodoxie socialiste, bien qu' il considère la lutte des

classes comme un élement à éliminer, et non à exaspérer. Les citations sont du cours sur le »Socialisme« (1895, 1896).

»Une remarque importante à laquelle donne lieu notre définition [du socialisme], c' est que ni la lutte des classes, ni la préoccupation de rendre les relations économiques plus équitables, et par cela même plus favorables aux travailleurs, n' y figurent nommément. C' est donc que ces caractères non seulement ne sont pas tout le socialisme, mais encore n' en représentent même pas un élément essentiel ni *sui generis.* Nous sommes, il est vrai, tellement habitués à une conceptions toute différente que, au premier abord, une telle constatation surprend quelque peu et pourrait éveiller des doutes sur l'exactitude de notre définition. Partisans et adversaires ne nous présentent-ils pas sans cesse le socialisme comme la philosophie des classes ouvrières? Et cependant, il est dès maintenant aisé de s' apercevoir que cette tendance non seulement n' est pas la seule qui l' inspire, mais encore n' est qu' une forme particulière et dérivée de celle, plus générale, en fonction de laquelle nous l' avons exprimée. En réalité, cette amélioration du sort des ouvriers n' est qu' une des conséquences que le socialisme espère de l' organisation économique qu' il réclame, de même que la lutte des classes n' est qu' un des aspects du développement historique qui serait en train de l' engendrer.

»Et en effet, qu' est-ce qui fait, suivant les socialistes, l' infériorité des classes ouvrières et l' injustice

dont il les déclare victimes? C'est qu'elles sont placées sous la dépendance immédiate, non de la société en général, mais d'une classe particulière, assez puissante pour leur imposer ses volontés propres; j'ai nommé les capitalistes. En effet, les travailleurs n'ont pas directement affaire à la société; ce n'est pas elle qui les rémunère immédiatement, c'est le capitaliste.«

»Ces prémisses une fois posées, il est clair que le seul moyen d'adoucir au moins cet assujettissement, et d'améliorer cet état de choses, est de modérer la puissance du capital par une autre qui soit d'abord de force égale ou supérieure mais qui, de plus, puisse faire sentir son action en conformité avec les intérêts généraux de la société. Car il serait tout à fait inutile de faire intervenir dans le mécanisme économique une autre force particulière et privée; ce serait remplacer l'esclavage dont souffrent les prolétaires par un autre, non le supprimer. Il n'y a donc que l'État qui soit capable de jouer ce rôle moderateur; mais pour cela, il faut que les organes économiques cessent de fonctionner en dehors de lui, sans qu'il en ait conscience; il faut au contraire que, grâce à une communication constante, il sente ce qui s'y passe et puisse à son tour y faire sentir son action«.

»L'amélioration du sort des ouvriers n'est donc pas un objectif spécial, ce n'est qu'une des conséquences que doit nécessairement produire le rattachement des fonctions économiques aux organes directeurs de la société, et, *dans la pensée socialiste, cette amélioration sera d'autant plus complète que ce rattachement lui*

même sera plus radical (souligné par nous). Il n'y a pas là deux tendances, l'une qui aurait pour but d'organiser la vie économique, et l'autre qui viserait à rendre moins mauvaise la condition du plus grand nombre: mais la seconde n'est qu'une variété de la première.«

»C'est avant tout une aspiration à un réarrangement du corps social ayant pour effet de situer autrement l'appareil industriel dans l'ensemble de l'organisme, de le tirer de l'ombre où il fonctionnait automatiquement, de l'appeler à la lumière et au contrôle de la conscience.«

»Il n'y a pas de socialisme ouvrier qui ne réclame un développement plus considérable de l'État; il n'y a pas de socialisme d'État qui se désintéresse des ouvriers. Ce ne sont donc que des variétés d'un même genre; or, c'est le genre que nous définissons.«

Nous refusons pour la socialisme croate le qualificatif d'ouvrier, et n'admettons celui d'État que comme une appellation technique. Notre socialisme veut être fidèle au sens du mot socialisme; il est social.

2

Dans cette appellation du *socialisme croate,* c'est surtout le deuxième terme qui demande à être expliqué, parce que c'est justement lui qui donne un air particulier, un accent spécial au premier. Il est évident qu'il ne s'agit pas ici de socialisme uniquement en tant que théorie purement économique et sociale. Le

nom même de notre doctrine montre que pour nous, le socialisme ne s' exerce pas dans le cadre de n' importe quelle société, identifiée avec un État qui l' encadre.

La sociologie moderne, contrôle et synthèse des sciences sociales, a communément reconnu une hiérarchie organique, naturelle et nécessaire des groupes sociaux, des sociétés même. La famille, la profession, la communauté religieuse, la nation, ce sont toutes des réalités sociales qu' il est impossible de supprimer comme entités indépendantes en les réduisant à un principe commun, puisqu' elles existent d' une vie propre, puisqu' elles créent chacune pour sa part des faits et des phénomènes sociaux.

Il nous est permis de voir dans le cas croate un exemple représentatif de la nécessité qu' il y a pour un socialisme réaliste de tenir compte de cette réalité sociale inévitable et naturelle qu' est la nation.

Ouvre et produit des circonstances physiques et spirituelles, telles que la position géographique, les traditions, le voisinage, l' histoire, l' entrecroisement des races, la langue, et bien d' autres qu' il est superflu d' énumérer ici, la nation s' impose comme cadre naturel à toute expérience socialiste.

La méconnaître, c' est s' exposer à des échecs douloureux. Nous verrons qu' il n' y a pas de socialisme qui puisse se passer de certaines conditions internationales, que l' état de choses qui le provoque est très semblable dans le cas de la plupart des nations et des États civilisés. Il serait cependant tout aussi dangereux

de le considérer comme réalisable sans égard à la réalité nationale, que de le juger possible uniquement dans le cadre d' une seule société nationale.

Par un procès spontané, qui a la valeur d' un fait social, les problèmes économiques et sociaux croates ont été primés au cours des cinq dernières décades par les nécessités de la lutte pour la liberté nationale, dirigée d' abord contre l' Empire autrichien, qui empiétait sur les droits de l' État croate, ensuite contre les Serbes, qui niaient aux Croates tout droit national. La libération et l' indépendance n' ont été acquises qu' en pleine guerre mondiale et les problèmes sociaux ne vont se présenter avec toute leur acuité qu' après la guerre, mais exaspérés par les destructions dont la guerre a dévasté le pays.

Nous voulons souligner ce phénomène de la subordination spontanée du social et économique au politique et national, que nous a fourni la Croatie de la période de la lutte libératrice, le souligner comme une preuve de la nécessité où se trouve tout mouvement de réforme sociale de ne pas méconnaître la réalité du cadre national.

Car, c' est la nation qui est cette société à laquelle un socialisme s' applique; la nation est la société concrête, le récipient dans lequel se développent les procès de la chimie sociale. La société internationale n' a jamais existé; il y a seulement des ressemblances et des liens plus ou moins nombreux entre les sociétés nationales.

L'humanité n'est qu'une notion philosophique et morale; la vie sociale a la nation pour cadre. La cause en réside dans le fait que les éléments qui forment la nation sont extrasociaux, souvent pratiquement immuables et toujours actifs: le sol, le passé, l'intérêt et le substrat de race.

Nous l'avons souligné, les nécessités de la lutte nationale ont repoussé en arrière les besoins sociaux et leur assouvissement pendant les dernières années de l'Empire habsbourgeois, et pendant les vingt deux ans que la Croatie e été contrainte à vivre dans le cadre de la Yougoslavie, État à prépondérance serbe. Non point qu'il n'y ait pas eu d'évolution et de complications sociales; tout au contraire, l'impossibilité où se trouvait la Croatie de réagir, en tant que nation organisée en État propre, contre son malaise social intérieur, n'a pas manqué d'exaspérer les difficultés de la vie sociale en ouvrant la voie large à la levée des masses en faveur de l'utopie communiste et au profit des meneurs bolchévistes. Mais, on n'en est pas arrivé à une lutte sociale ouverte en Croatie, uniquement parce que les impulsions les plus fortes de toutes les classes croates se dirigeaient exclusivement vers la lutte pour la libération. Dès que l'indépendance fût un fait accompli, les oppositions sociales eurent libre cours et se déchaînèrent.

Le mouvement populaire qui était à la tête de cette lutte nationale croate, qui a fait sauter l'État serbe de Yougoslavie, qui a fourni ensuite à l'État croate réssuscité son chef, le Dr Ante Pavelić, le »Poglavnik«,

et ses premiers cadres, ce mouvement n' avait dans sa période révolutionnaire qu' une doctrine nationale; il était le représentant révolutionnaire du nationalisme croate.

Et pourtant, en partant du point de vue nationaliste, le Poglavnik a formulé un texte, encore au temps de son exil, les »Principes«, une sorte de charte de son mouvement, où il a eu l' intuition exacte de ce que doit être le régime social de Croatie; il y a dans ces »Principes« les germes d' un socialisme qui est un postulat du nationalisme, l' exaltation de la nation comme valeur supérieure, dont le bien-être ne saurait être que le juste équilibre des intérêts de tous ses eléments compositeurs.

C' est à l' État qu' incombe la tâche de réaliser la réforme socialiste de Croatie en partant du principe nationaliste qui conduit au socialisme. Notre socialisme est donc un socialisme d' État croate, parce qu' il doit satisfaire à l' exigence d' un nationalisme, qui n' est pas le sentiment ou la conviction d' un groupe social, mais de la nation toute entière, et qui ne tend que vers la sauvegarde, le renforcement, le maintien et le bien-être de toute la société nationale.

Nous pouvons définir maintenant le socialisme croate comme une doctrine d' État nationaliste, qui veut réaliser le rattachement de toutes les fonctions économiques, organisées professionnellement, aux centres directeurs et conscients de la nation croate représentée par son État national.

3

Il est bien des questions de haute importance que nons n'avons même pas effleuré dans ce bref exposé des idées générales du socialisme croate, tel le problème de la propriété privée, de la rémunération du travail, de la répartition des biens et des moyens de production, etc.

Bien que capitales, ces questions n'en sont pas moins secondaires: leur solution dérive d'idées plus générales. En outre, nous avons déjà accentué au cours de cet article que le système du socialisme croate n'est pas encore défini dans toutes ses parties. C'est aussi pourquoi le livre porte ce titre indicatif: *Vers* un socialisme croate.

Nous voulons seulement, à la fin de ce livre, mettre en relief la valeur internationale qu'il nous paraît justifié d'attribuer à notre système de réforme sociale.

Notre but est essentiellement national, dicté par les nécessités croates, et nous n'avons pas à y revenir. Nous sommes par conséquent libres de toute présomption et de toute ambition de vouloir imposer aux autres ce qui nous semble nécessaire et bon en Croatie, bien que la pensée politique croate ait donné à l'Europe — sous l'influence du fait que notre pays est avant tout un pays paysan — l'ébauche d'un système de réforme sociale des pays agraires dans l'idéologie politique et sociale des frères Radić (dont le plus jeune, Etienne, après avoir été pendant vingt ans le chef incontesté du peuple entier et le prophète du paysan

*

croate, fut assassiné en plein parlement de Belgrade par un député gouvernemental serbe). Les idées fondamentales de cette idéologie, qui donnent à la culture, à l' économie et aux aspirations politiques paysannes leur juste place, qui ne saurait être de second ordre dans un pays agraire, sont entrées dans la doctrine de la réforme sociale de l' État croate et font corps avec le reste.

Mais, ce n' est pas à la propagation de nos idées en dehors de la Croatie que nous tenons.

Nous avons voulu tout simplement souligner qu' il y a ceci de commun entre les peuples civilisés, qu' ils ont besoin tous sans exception d' une réforme sociale. Cela peut être en même temps un avantage et un désavantage. Désavantage parce que de cette ressemblance internationale du mal est née l' erreur du socialisme international, aujourd' hui liquidé de fait dans les âmes des masses qui réagissent nationalement. Cette réaction est même si forte que les meneurs bolchévistes en Europe sont obligés de recourir au camouflage et à la phraséologie patriotiques.

L' avantage, ce serait la collaboration entre les différents pays dans le domaine économique, qui pourrait se réaliser après cette guerre, justement parce que toutes les nations seront obligées d' introduire des réformes sociales qui demanderont la sécurité générale et la collaboration économique internationale.

Saint-Simon, ce père du socialisme, l' a déjà remarqué avec toute la netteté désirable: »Le grand mouvement moral qui doit faire passer la société du régime

arbitraire modifié au régime le plus avantageux à la majorité de la société, ne peut s' effectuer qu'en étant commun aux peuples éclairés«. *(Système industriel).*

Nous nous contenterons de faire remarquer que déjà Saint-Simon parlait d' un mouvement *moral.*

En effet, il existe entre les peuples civilisés une certaine solidarité, et surtout dans le domaine de la vie sociale la tendance est à l' unification, à l' uniformité des modes de vie et de procédés d' économie. L' internationalisme, à doses différentes, peut être constaté à toutes les époques de l' histoire. Il nous suffit de rappeler que par exemple, l' Europe de cette guerre, qu'elle le veuille ou non, a été amenée par la force des choses à se lier, à jeter bas les barrières économiques, et à subir les mêmes maux en surplus des difficultés qui sont particulières à chaque nation.

C' est un phénomène historique que l' Europe, que l' Eurasie, que le *Commonwealth* britannique, que l' Amérique du Sud. Chacune de ces notions géographiques représente un groupe d' États et de nations dont l' histoire politique, et surtout l' histoire sociale, s' entremêlent par un phénomène d' osmose inévitable. C' est justement cette osmose qui les a constitués.

C' est ainsi que la Croatie a reçu de l' Occident le féodalisme qui a transformé son organisation politique et sociale des tribus et qu' elle a ensuite repassé à l' Empire ottoman dans sa partie bosniaque. C' est toujours par un effet de contagion, rencontrant un terrain mûr et propice, que l' absolutisme, puis le libéralisme, ce-

lui-ci venant de France, ont pénétré en Croatie de l' Occident, parce-qu' elle lui appartient et pour qu' elle lui soit encore plus attachée.

Nons avons connu de la même façon le socialisme marxiste, transmis par Vienne et Budapest. Les formules du corporatisme fasciste, si attrayantes (on a pu voir dans une épreuve historique combien elles ont été creuses), ont été discutées chez nous avec vivacité. L' exemple de la réforme national-socialiste allemande n' a pas pu rester sans écho et sans inspirer la pensée socialiste croate.

Chacune de ces influences devait s' accommoder au cadre naturel que présentait la nation, vivant de sa propre vie. Néanmoins le fait déjà qu' un courant social a été général au sein de cet Occident européen, qui est l' aire commune à tous les peuples européens, a facilité sensiblement l' instauration des réformes et l' évolution sociale en Croatie.

Il est évident que cette solidarité internationale ne saurait dépasser certaines limites, ni dans le cercle européen ni ailleurs. »Quelques ressemblances que puissent présenter des peuples voisins, elles sont en somme peu de chose, au moins en général, à côté des différences de langue, *de moeurs, d' intérêts* qui continuent à les séparer«. Ce sont surtout ces deux dernières catégories de moeurs et d' intérêts, qui posent les limites à l' internationalisme. Il nous est par exemple impossible d' imaginer les Croates renonçant même à une parcelle de leur indépendance nationale et de la souveraineté politique, acquises par tant d' années

de luttes et par tant de sang sacrifié, pour le profit de n' importe quel internationalisme.

A part cela, il nous faut reconnaître qu' un penchant vers la solidarité internationale des classes porteuses du progrès social est un fait historique. Les industriels et les capitalistes ont passé par là avant les socialistes ouvriers, quand le capitalisme était encore au début de son essor. Mais il est un fait acquis qu' il n' a pas tardé à retrouver les frontières géographiques et nationales. C' est que la géographie physique et humaine a posé les frontières des intérêts et que l' intérêt se trouve être le moteur de l' économie et un des mobiles les plus importants dans la vie sociale.

Nous pourrons conclure maintenant à l' adresse du public international. Nous avons vu que le socialisme croate repose sur un fonds d' idées qui est commun à l' Occident européen auquel la Croatie a toujours appartenu, et pour la défense duquel elle a sacrifié des millions de ses fils armés et de ses populations désarmées devant les invasions au cours de tant de siècles. Mais, la révision et l' application de ces idées sont soumises à l' examen de la réalité et de la particularité nationales.

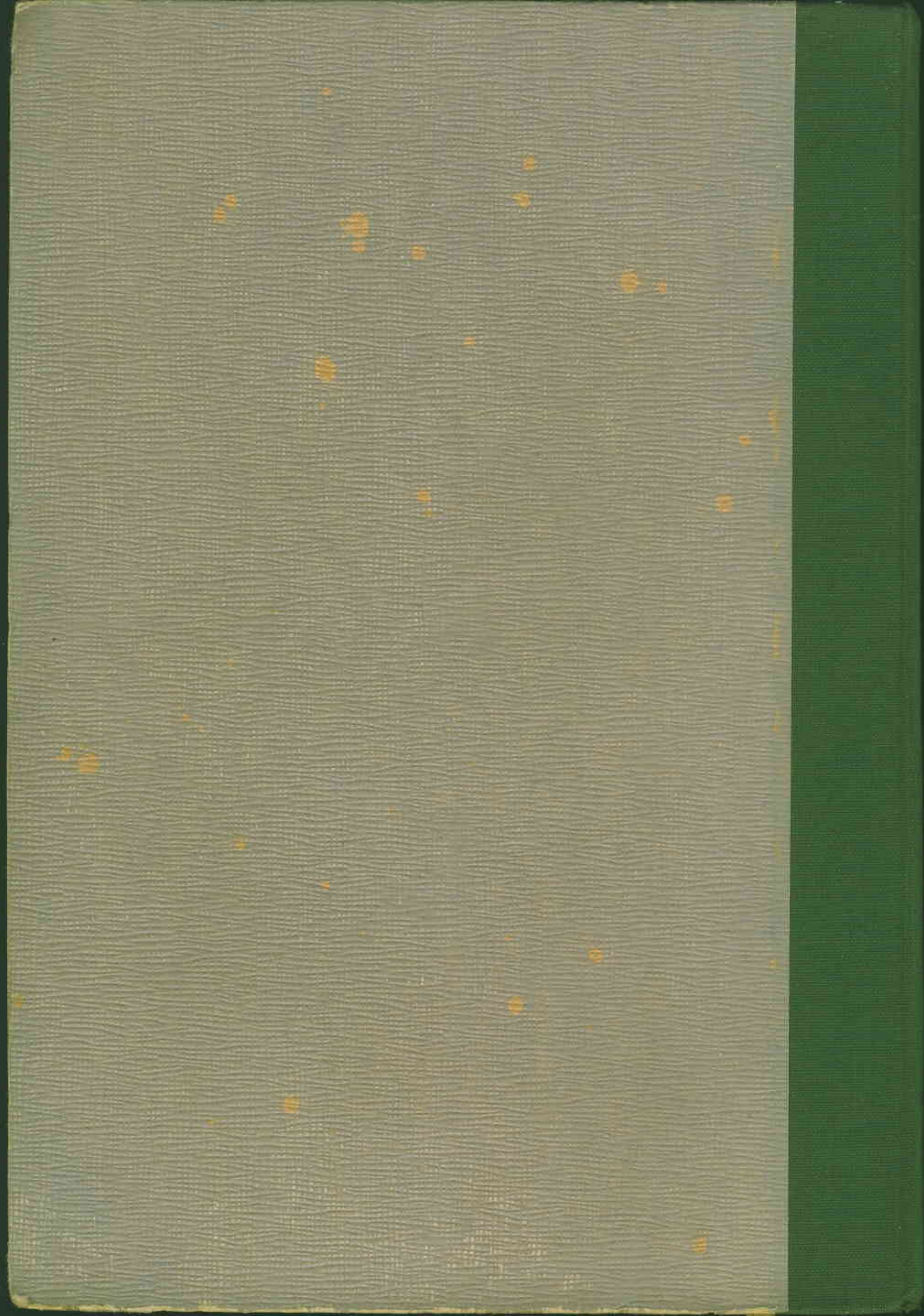
Si cette réforme sociale croate peut offrir une valeur internationale, ce sera avant tout de par le fait que toute consolidation sociale, même dans le cadre strictement national, offre une garantie et une possibilité de l' équilibre et de la paix internationaux.

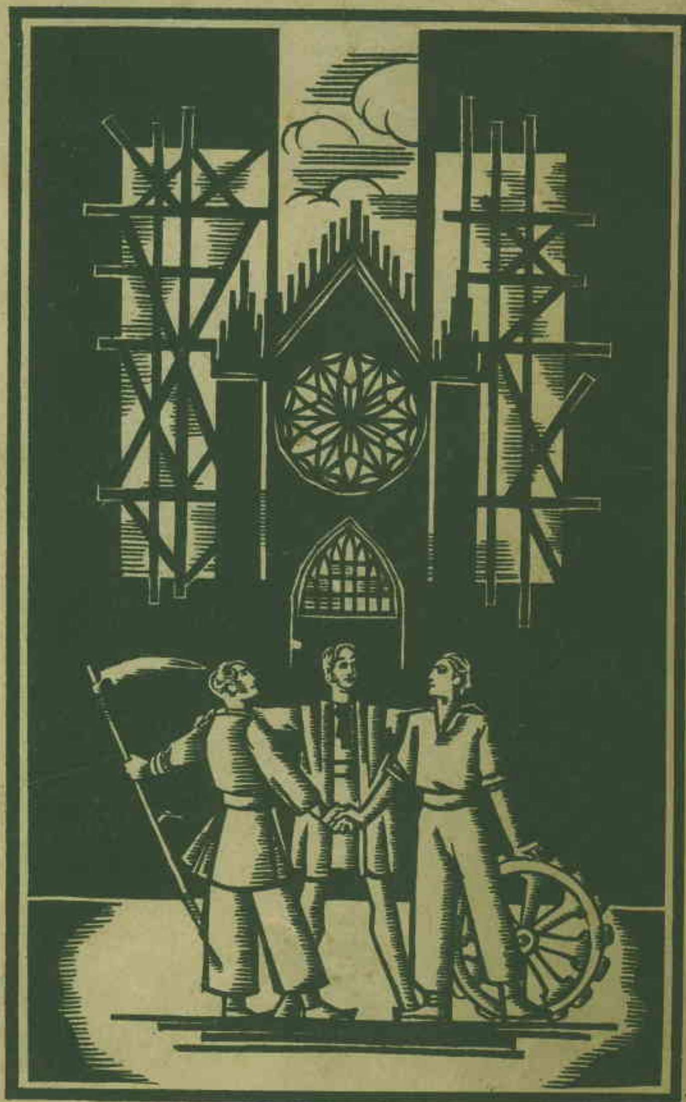
Si le fond extranational des idées socialistes devient un jour commun aux peuples d' Europe, ce sera la bar-

rière la plus forte de l' humanisme européen devant le danger bolchéviste et la Croatie ne pourra que s' en réjouir.

Personne ne saurait nous reprocher l' égoïsme national, qui est non seulement le droit des nations mais aussi le devoir de leurs chefs. Quand l' occasion nous a été offerte par le coup d' État grand serbe à Belgrade (le 26 mars 1941), qui a provoqué l' Allemagne comme événement international et l' a fait entrer en guerre, cela a été pour nous un événement de politique intérieure yougoslave, un signal du réveil suprême de la brutalité grand serbe à l' égard des Croates, et nous nous sommes alors soulevés tous sans exception: démocrates, autoritaires, réactionnaires, socialistes, communistes et révolutionnaires. Le maintien de l' indépendance ainsi acquise est le but unique de notre politique extérieure, exempte de tout impérialisme et de toute injustice. Pour la collaboration internationale c' est un avantage que cette indépendance nouvelle: c' est par elle qu' a été rendu possible à un peuple, qui a montré au cours de son histoire ses qualités européennes, de collaborer sur un plan international à l' oeuvre de l' organisation de la paix politique et sociale future.

En adoptant comme doctrine sociale d' État le socialisme croate, destiné à devenir le garant des intérêts de toutes les classes du peuple, la Croatie veut aussi offrir un élément de stabilité, d' équilibre et d' équité internationale à cette partie du continent qui a tant souffert en cherchant sa paix.

PVT DO HRVATSKOG SOCIALIZMA

